Nicolae Iliescu

MAGISTER CUM LAUDE

Într-o lume perturbată, agresivă și regresivă, chiar lichidă, demodată și dezlănțuită, chiar parabolică, autistă și violentă ca strigătul acela purpuriu și fluid a lui Edvard Munch (1893, Oslo, National Gallery), unde fiecare își încleștează fălcile și privește în/și de sus, apăsată de prezența atâtor mediatori de tumbe, făcuți iar nu născuți, un profesor autentic, adică un reazem, care pe lângă note, îți dă și o bibliografie a vieții și un mod de întrebuințare a ei, este o mană cerească. Un astfel de om este profesorul **Eugen Simion**.

Deși este un fin acuarelist, domnia sa dezghioacă și dă binețe proiectelor mari. Critic literar și scriitor, cititor priceput și extrem de subțire, venit pe o întreagă filieră analitică, **Eugen Simion** este singurul în măsură să dea greutate istoriei literaturii celei mai contemporane nouă. Volumele sale de „scriitori români" stau mărturie și… raft, colmatând mai tot ceea ce a fost furniruit cu talent în spațiul literar românesc al ultimilor cincizeci de ani.

Deși este un fin și bun cunoscător acuarelist, domnia sa se dovedește deseori un fel de aisberg tenace al aluviunilor Timpului. Drept pentru care se echipează cu elice enorme și împinge stratul imobil și călduț din oceanul de indiferență atât de popular. În platoul cuprins între străzile Dacia, Moxa, Griviței și Calea Victoriei, adică la una sută douăzeci și cinci, adresa Academiei Române din România – adresă necunoscută de taximetriștii care nu au auzit decât de Cazinoul Victoria – domnia sa a avut ambiția să ridice un nou Heliopolis, cromat, la marginea Nilului de inteligență românească. Clădirile aflate aici nu sunt fantezii, sunt chiar funcționale, cu birouri, săli de lectură, depozite, alei de răcoare, pereți văruiți, tablouri, vitralii, fotolii tapisate, covoare grele, gravuri, orologii, instrumente de examinat, de ameliorat și de șlefuit treptele Istoriei. Un sanctuar de liniște și de viitor.

Profesorul și academicianul **Eugen Simion** comunică direct cu echipa și în calitate de scriitor, și în calitate de prieten. De regulă, prietenul la nevoie se cunoaște și de aceea este cel mai puțin „critic" cu alt prieten. Criticul Eugen Simion este cel mai prieten cu adevărul, transmis elegant și proteguitor, ca un glob luminos, ca o buiotă, ca un ceai tonic în stare să te ducă în simțiri glorioase. Dumnealui a rămas poate singurul antrenor și antreprenor literar pe care-l avem.

Aud că Țepeneag a scris undeva cum că **Ficțiunea jurnalului intim** a profesorului Simion este comparabilă cu **Însemnări asupra literaturii spaniole**. Foarte bună comparație și-mi pare rău că nu mi-a venit mie. Dar mă bucur. Eu aș compara-o cu cartea lui Maurice Rhelms, anticarul de iluzii.

Eugen Simion, care mi se pare cel mai important critic literar de după Călinescu, mai bine în linia sobră a lui Tudor Vianu, vădește preocupări multiple, chezășie a talentului multiform. Întâi, e un scriitor ascuns în paginile critice și mai apoi se aventurează în diverse spații. Cartea despre jurnale este admirabilă, e ea însăși un jurnal deschis.

Îmi place preferința pentru literatură bună și preferința pentru cea franceză. Charles Pèguy spunea că-i ajunge literatura propriei limbi, nu-l interesează alta. Profesorul **Eugen Simion** a luat pulsul literaturii franceze, literal și în toate sensurile, direct de la sursă, de pe șevaletul Parisului și al Sorbonei din dotare. Pentru dânsul, acest adecvat contact a funcționat ca Barbizonul la lavaliera unui Grigorescu, Andreescu, Aman, Tonitza. Acolo a învățat să facă norii pe pânza spațioasă și răcoroasă a foii albe de hârtie. Acolo a învățat a fi fotograful imaginilor misterioase și al expresiilor de culoare. Acolo a devenit un anticar de iluzii și de cuvinte meșteșugite. Cu cele trei mii de cărți pe care și le-a adus de acolo a construit pas cu pas alte trei mii de texte înalte, blânde și cugetate despre literatura română.

Orice mare artist are universul lui, seducător și capitonat. Universul profesorului **Eugen Simion** este simplu, ascuns poetic și lucid.

Iubitor de giuvaericale din cuvinte, din compoturi, din sosuri, din cave adânci și rubinii și mult vechi, din supe și din alte nebănuite finețuri, profesorul Eugen Simion știe să asorteze o cravată la un costum impecabil sau la un blazer, știe să traforeze o „pleiadă" din cei mai buni scriitori români, știe să lumineze ungherele de velur ale Academiei și Literaturii Române.

Întru mulți ani!

Eugen Simion și **Marin Sorescu**, la București, după o întâlnire la revista *„Literatorul"*. Foto: **Vasile Blendea**.

Eugen Simion

ÎNTRE BINE ŞI RĂU*

Dialog realizat de **Andrei Grigor**

– Aş vrea să fugim puţin din zona evocărilor şi, pentru început, transform în bumerang o întrebare pe care i-aţi pus-o lui Petru Dumitriu şi îi dau direcţie cu totul personală: care e răul „care ne face viaţa urâtă…?" Care ne duce uneori la disperare? *Răul din inima singurătăţii?*

– Răul? Răul este prolific, este contagios, vine din toate părţile, mai ales de acolo de unde nu te aştepţi.

Pentru epoca pe care o trăim răul mi se pare provocat de lipsa de criterii. Confuzia este, în viaţa literară, răul cel mai mare.

Vine, apoi, la rând răul mărunt, zilnic, acela pe care ni-l provoacă un prieten ce ne trădează, un gazetar care ne insultă, un vecin care, tam-nisam, ne face o porcărie. Nu vrea, de exemplu, să-şi plătească întreţinerea. Nu c-ar fi sărac, că aşa, că nu vrea el. S-a supărat pe vecina din dreapta şi, drept represalii, refuză să plătească apa pe care a consumat-o. Dacă-i zici ceva, se simte atins în onoarea lui de familist şi îţi cere numaidecât socoteală. A doua oară te ameninţă, iar a treia oară lasă apa de la baie să curgă şi-ţi inundă apartamentul... Bun, acesta este micul rău social, previzibil şi, la urma urmei, un rău care poate fi stăpânit, educat...

– E „răul mărunt", cum spuneaţi, deşi nu sunt atât de sigur că poate fi uşor stăpânit şi educat. O fi al umanităţii, în general, sau vine din tipul nostru naţional, nu ştiu, poate încercăm să aflăm ceva mai încolo... Dar „răul cel mare", agresiv în haită, injust, destructurant...?

— Există, fără îndoială, şi acest tip de rău: *acela care însingurează individul*. Răul, de pildă, venit din interiorul comunităţii tale intelectuale. Acesta este mai subtil şi mai primejdios pentru că lucrează încet şi sigur. Un exemplu: trăieşti o bună partea din viaţa ta (cea mai mare parte, în fapt) într-o comunitate scriitoricească. Scrii cu regularitate despre cărţile care apar, ani, decenii în şir, încerci să fii drept, aperi, dimpreună cu alţii, cauze juste, publici cărţi, încerci proiecte ambiţioase (mari sinteze), treci peste micile incidente (supărările cronice, fatale ale scriitorilor despre care scrii sau nu scrii), te străduieşti să fii de partea binelui într-un sistem politic represiv şi, deodată, când ai ajuns la suprafaţă, când simţi că eşti liber, descoperi că eşti singur, că vestita comunitate scriitoricească se destramă în grupuri de interese, că dl. X se simte, a doua zi după ce a păşit în regimul libertăţii, mai egal decât egalii săi, că dl. Y vrea numaidecât recompensa jertfei naţionale, că Mitică – amicul – este nemulţumit de cronica pe care i-ai făcut-o în revistă, că vecina de sus, scriitoare submediocră, nu-ţi mai răspunde la salut, că vecinul de pe palier, prozator ilizibil, începe să te înjure în şopronul ziarului la care lucrează pentru că n-ai catadicsit să-i analizezi romanele lui lungi şi indigeste. El vede în această tăcere o crimă morală, pusă la cale de poliţia secretă. De aici până la acuzaţia de colaboraţionism nu-i decât un pas.

Cum să numim, dragă Andrei Grigor, acest fel de mizerie? Ce naţie de rău este acest rău colectiv care ne împresoară şi ne mănâncă timpul şi nervii?

— Eu l-am numit „viaţă literară" (fiindcă n-am cunoscut-o direct decât în manifestările ei de după '90) şi am fugit din ea sau, mă rog, m-am îndepărtat de ea la o distanţă pe care nu o scurtez decât pe traseele prieteniei. Acum îl numesc „viaţă universitară". Aceeaşi tipologie...

— Eu, unul, l-am trăit şi-l trăiesc, în continuare, pe pielea mea. Când mi-am dat seama, în 1990, cam cum stăm cu prietenia şi respectul în viaţa literară, am părăsit-o. N-am mai intrat de atunci (sunt deja 13 ani) în Uniunea Scriitorilor. Încerc s-o observ de la distanţă şi, mai ales, încerc să uit cine a scris cartea pe care tocmai o citesc.

— Observ că exemplele vin mai cu seamă din spaţiul intelectualităţii. Există tipologii (intelectuale) „naţionale"? Teorii sunt. Chiar din cultura românească au ieşit câteva. Risc să vă dau impresia că nu ratez nici o ocazie de a vă contraria, dar mie intelectualitatea franceză mi se pare cam snoabă. A noastră îi seamănă aproape leit. Din câte îmi pot da seama, pragmatismul intelectualităţii americane o scuteşte de snobisme, dar îi şi limitează orizonturile… Ce credeţi?

— Intrăm pe un teren primejdios. Totu-i relativ când e vorba de *psihologia* unei naţiuni de *stilul naţional*, de *specificul* unui popor. Am urmărit, mai demult (în *Timpul trăirii, timpul mărturisirii*) discuţiile în jurul spiritului francez. S-a scris enorm în legătură cu această temă, de la Curtins la Theodor Zeletin... Alain Peyrefitte a încercat să definească, într-o carte celebră, *răul francez*. Istoricul englez Zeldin a reconstituit, într-un studiu care însumează patru tomuri, istoria pasiunilor franceze. Ce aflăm din toate acestea? Că francezii sunt dezgustaţi de istorie, că nu au încredere în guvern (indiferent care ar fi), dar sunt obsedaţi de *putere* că sunt *inguvernabili*, ies des în stradă, protestează şi, după ce distrug maşinile şi vitrinele din Cartierul Latin, se potolesc. Apoi trec printr-un *rău de existenţă* („le malaise"). La Fontaine crede că răul francezilor vine din „vanitatea proastă" de care ei abuzează, Alain Peyrefitte zice că *incivismul*, neîncrederea francezilor în *contractul social* şi mefienţa lor faţă de o *societate a încrederii* ar fi cauzele răului care macină spiritul francez...

— Dar noi, românii de ce suferim sau, mai exact, care-i suferinţa noastră capitală?

— Îmi vine să răspund: *fandacsia*. Intrăm repede la idei, credem ce ni se spune, apoi vedem că am fost păcăliţi şi... fandacsia este gata. Ca latini, suntem şi noi, într-un anumit sens, greu de guvernat. Nu credem în *putere* şi avem de ce: *puterea* (administrativă, politică, juridică) a fost, multe secole, mai totdeauna represivă, străină de interesele clasei ţărăneşti, care este mai numeroasă şi cea mai urgisită în vechea (şi noua) societate românească. Contactul cu

* Fragmente din volumul în lucru ***Convorbiri cu Eugen Simion.***

administrația era, pentru un țăran, un prilej de mare spaimă. Nu-i putea aduce decât o pagubă. I.L. Caragiale a prins bine acest sentiment de frică abisală prin care trece țăranul mefient față de orice semn i-l face administrația. Amintește-ți de schița ***Cum se înțeleg țăranii***. Să rezum elementele ei: straja satului vine la un țăran pentru a-l anunța că a primit o scrisoare. Vestea provoacă o reacție teribilă de repliere din partea destinatarului. Conversația care urmează este formidabilă: „Hei, mă, din casă! – Cine? – Tu! – Eu? – Păi cine! – Ce-i? – Cum ce-i? – Păi ce-i? – Ai o scrisoare! – Cine, mă? – Tu. – Eu? – Păi cine? – Ad-o-ncoa! – Ce, mă? – Scrisoarea. – Ce scrisoare? – Știu eu ce scrisoare? – Trebuie să plătești! – Ce, mă? – Cum ce? – Ce să plătesc?" etc. ... Caragiale ironizează, desigur, un mod primitiv de comunicare, dar, dincolo de absurdul limbajului, este teama țăranului care primește o scrisoare pe care n-o așteaptă. Și care nu poate să-i producă decât necazuri... Această mefiență s-a păstrat și a trecut și la alte categorii sociale.

— Dar mai există o clasă țărănească? Preda se întreba, prin vocea lui Niculae din *Marele singuratic*, ce fel de țărani sunt aceștia care fac naveta la oraș șase zile din săptămână și apoi stau uitându-se la ograzile goale de animale și unelte agrare. „Cumplita realitate a dispariției clasei țărănești".

— Nu mai există, în mod sigur, clasa țărănească pe care o știm din literatură și, unii dintre noi, din copilăria noastră. Comunismul a spulberat-o (una din marile lui crime), capitalismul sălbatic de azi o supune unei terapii de șoc. „Navetiștii" de care vorbești au murit sau își mănâncă azi amărâta lor pensie. Alții – care au muncit 40 de ani în gospodăriile colective – n-o au nici pe aceasta.

Merg aproape săptămânal în mica localitate din Prahova unde m-am născut și unde mi-am amenajat o casă de vacanță în casa familială: satul tradițional, satul lui Blaga (*veșnicia...*) nu este decât o fantasmă literară. Azi este o comunitate în plină transformare: unii se descurcă, și-au ridicat case frumoase, fac mici afaceri, prind din mers meserii bănoase, prosperă (ceea ce este încurajator), alții sărăcesc. Pământul nu-i ajută să trăiască. Și-au recăpătat în bună parte bunurile (în speță pământul) dar nu mai sunt țărani să-l lucreze... Ce-i de făcut? Neîndoios: formarea unei clase de fermieri, agricultură intensivă, protecția produselor naționale, un sistem coerent și eficace de desfacere a produselor, intimidarea și, în cele din urmă, eliminarea clasei de intermediari care umflă inadmisibil prețurile și, mai ales, *burse pentru copiii de țărani*. Este aspectul cel mai alarmant: azi există în universitățile românești sub 1% studenți proveniți din mediul rural. Mi se pare o injustiție strigătoare la cer... Ar trebui ca, neîntârziat, Ministerul Educației să înființeze un sistem de concurs în toate județele începând cu clasa a IX-a la școlile importante: burse (câștigate prin concurs) pentru copiii din mediul rural. Același sistem să acționeze și în universitățile noastre. Chiar în universitățile particulare. Am auzit că există deja această inițiativă la unele universități.

Nu vom reface, desigur, cu aceste măsuri clasa țărănească. Ea va evolua, se va sincroniza cu societatea românească, nu putem transforma satul românesc într-un muzeu. Trebuie doar să-l ajutăm să iasă din mizerie și trebuie să-i cultivăm, lucid, tradițiile lui culturale, vechi și profunde.

— Vă amintesc că suntem încă într-o epocă a elitismului disprețuitor, de multe ori agresiv. Mă tem că procesul de care vorbiți nu va fi prea ușor...

— *Disprețul elitist*... El există, într-adevăr. N-ai observat, Andrei Grigor, că puțini dintre intelectualii de azi mai au curajul să mărturisească faptul că vin din lumea țărănească? Mie nu-mi plac poporaniștii, nu mi-au plăcut, la drept vorbind, niciodată. O speță care a proliferat în regimul totalitar. Am în schimb o mare stimă și, pot să spun, o mare iubire spirituală pentru lumea țărănească. Am spus și altădată: ea *ne-a ținut*, ea ne-a format ca națiune, ea ne-a hrănit cultura modernă, ea s-a sacrificat în istorie, ea a fost batjocorită... *Elitiștii* de azi o disprețuiesc. Dl. Alexandru George o urăște cu o ură de mahalagiu bucureștean. Citește, te rog, articolul recent pe care l-a publicat în *„Ramuri"* împotriva lui Preda: pretext pentru a face procesul țărănimii. După socoteala dlui Alex. George țăranii au corupt cultura română și, lăsați să intre în orașele noastre, au corupt și orașul românesc. De aici ni se trage tot răul. Ca să vezi cum se înlănțuie lucrurile...

— Nu cred că o să vă urmez îndemnul. Alexandru George cântă după aceeași partitură de mai bine de un deceniu. Ca și Gheorghe Grigurcu. O ură fără imaginație și fără leac... Vorbeați de neîncrederea românilor în *putere*.

— *Puterea*? Nu poate decât să-ți aducă impozite. *Administrația*? Ea înseamnă o constrângere nouă sau o penalizare neonorată. *Judecătoria*? Când ajungi la judecătorie te așteaptă avocații, *pricurorii* și, la urmă, o amendă sau chiar ceva mai grav. Cum s-o îndrăgești sau s-o stimezi? Românul a crescut în această mentalitate și, la drept vorbind, frica lui este îndreptățită și în zilele noastre. Așadar, nici românii nu au încredere în „societatea încrederii", nici ei nu respectă „contractul social" pentru că nimic bun n-a ieșit din acest contract...

Suferă ei, din această pricină, de *anomie*, sunt nesupuși față de lege, inguvernabili, prea puțin apți pentru democrație, cum spun unii analiști? Nu cred. Românii sunt ușor de guvernat chiar dacă, tot ei, încearcă să eludeze legile. Morala lor civică presupune toleranța și chiar compromisul. Au trecut dintr-o stăpânire în alta, au cunoscut multe primejdii, au învățat să se apere în istorie. A ieșit de aici legenda *capului ce se pleacă*. Știi, Andrei Grigor, eu nu cred în această legendă. Nu mi se pare reală. Este mai mult o morală a publiciștilor care o întreține cu o fervoare puțin masochistă. Un subiect la modă, o marfă ce se vinde ieftin.

Nu-ți arunci ochii pe o gazetă ca să nu afli, numaidecât, că românii pleacă mereu capul pentru ca sabia timpului să nu-l reteze. Nu deschizi o carte ca să nu dai peste fabula poporului vegetal...

— Un „popor de cîrtițe", spunea cu mai mulți ani în urmă o doamnă de elită, redactor la televiziunea publică susținută din contribuția subterestrelor care îi stârneau atâta ororare. Nu-mi stăpânesc gândul că răul nostru cel mai mare în „luminători" precum amintita doamnă se întruchipează. Sau ca filosoful gedesist care grăia adânc, la foarte scurtă vreme după revoluție, că românii și-au câștigat dreptul să huiduie și vedea în asta un semn de demnitate. Când huiduiala a sancționat și aroganța marilor gânditori ai neamului, românii au devenit brusc o destestabilă hoardă primitivă. Iertați-mă. Vă tot întrerup...

— Eu cred că un *rău* esențial este *lipsa de comuniune* a lumii noastre, neîncrederea românilor de azi în proiecte

colective. Individual, românul face minuni. Împreună cu alții, se eschivează, abandonează cursa, o apucă pe căi lăturalnice. O sută de români, la un loc, sunt ca un sac de cartofi. Desfă sacul, și ei se împrăștie care încotro. De aici vine și dificultatea de a porni mari proiecte colective. Până-i convingi pe cercetătorii noștri să facă un dicționar al literaturii române trece un deceniu. Iar când se apucă, fac articole de mântuială. Am o experiență catastrofală în acest sens. Lipsă de educație, inerție a firii noastre, bătrâna șmecherie (*lasă să facă alții, de ce să mă omor eu cu firea, nu-mi ridică nimeni statuie!*) sau funciara neîncredere în izbânda unei acțiuni colective?... Mulți dau vina pe istorie, mai ales pe istoria din ultima jumătate de secol: aceea în care au dominat structurile colectivismului. Poate fi o explicație (oamenii au muncit mult și n-au primit nimic), dar nu este una care să justifice această inerție națională. Va mai trece un timp până ce spiritul nostru civic va fi educat cum se cuvine. Avem, apoi, un complex față de străini (de regulă, un complex de inferioritate, compensat de complex de superioritate, țâfnos și irealist) pentru că am trăit multă vreme sub orânduiri străine și străinii au fost mai totdeauna mai bogați, mai puternici, mai civilizați (sub aspectul civilizației materiale) decât noi. Este cazul să ne vindecăm de el, să lepădăm țâfna și umilința, să ne înțelegem condiția și să acționăm lucid. Îmi plac, din cultura noastră, personalități ca Maiorescu și Lovinescu: au înțeles ce trebuie și au construit o Cultură.

Altă pacoste pe capul nostru: *Simțul exagerat al catastrofei*. Când ratăm ceva, intrăm la idei. Adică ne pierdem cu firea, avem sentimentul că se apropie apocalipsa. Nu știm, în fapt, să pierdem. N-ai observat, prietene Andrei Grigor, că atunci când echipa națională pierde un meci se decretează doliu național? Devenim, toți, *cioranieni*, jurnaliștii noștri intră în transă, e atacat guvernul și bocitoarele naționale anunță apropierea neantului. După trei zile ne trece. Suferim, pe perioade scurte, de *sinistroză*, o veritabilă maladie națională.

— Dar răul cel mare, răul determinant?...

— Răspunsul nu poate fi decât o insolubilă dubitație: *adamismul* nostru (începem, cu fervoare, un lucru și, după o vreme, îl abandonăm), *anomia* (incivismul nostru), *individualismul exacerbat*, *scepticismul* nostru nutrit de o experiență istorică nefavorabilă, și de contactul cu mentalitățile orientului, *prudența* noastră proverbială, *neîncrederea în viitor* (după ideea că viitorul nu poate să aducă nimic bun), *spiritul nostru vegetativ* denunțat de Cioran și transformat, ulterior, în slogan politic, în fine, se poate pune întrebarea dacă nu cumva *răul românesc* vine din prea marea noastră cumsecădenie, din spiritul exagerat de toleranță sau, văzând lumea lui I.L. Caragiale, din vocația noastră de a vorbi mult și de a face puțin?

Avea dreptate Ralea când scria în *„Fenomenul românesc”* că ceea ce ne caracterizează este *spiritul tranzacțional*, combinat, spun alții, cu plăcerea noastră sinucigașă de a ne critica?! Să fie *criticismul* păcatul nostru de moarte?... Cine ar putea da un răspuns satisfăcător la aceste chestiuni, în fond, impenetrabile? Și încă ceva: dacă toate acestea ar fi adevărate, cum de a supraviețuit românitatea (într-o istorie, altminteri, imposibilă) și cum de au creat acești latini orientali o cultură remarcabilă?... Românii au o vorbă: *să nu pui niciodată răul în față*. Este ceea ce am făcut, în fond, noi. Și cam ceea ce facem noi, toți, zilnic. Cârtim cu plăcere, trăncănim până ne dor fălcile, vorba lui Preda. S-ar putea ca tocmai aici să fie buba răului de care suferim.

— Pare că rezultă, până la urmă, un amestec paradoxal, în care binele poate veni din valorificarea răului, iar răul poate fi devenirea binelui excesiv. Dar binele din noi care este? Îmi pare că de multe ori subiectul e ocolit cu un soi de pudoare. În orice caz nu stârnește un entuziasm similar dezbaterilor despre „răul național”...

— *Binele românesc?* Despre el vorbim mai rar, ai dreptate. Rostul nostru pe lume este să ne calomniem, nu să ne lăudăm. Admitem, în deriziune, că *„românii e deștepți”* (Camil Petrescu), că sunt omenoși, ospitalieri, toleranți... dar venim numaidecât și ne arătăm sastisiți de mioritismul și omenia noastră. Vorba unui profesor drag mie (Al. Piru): *„mai lăsați-mă în pace cu spațiul ăsta miorlăitic”*. Al. Piru avea umor, el condamna excesele demagogice, poporaniste ale mioritismului nostru. Ca om de carte, nu putea disprețui valorile morale ale toleranței și omeniei care sunt, în fond, valori creștine.

Fără ironie: românii sunt chiar oameni inteligenți, prind repede ideea, au imaginație, *agerime de minte*, cum ziceau bătrânii de altădată. Când pătrund în cultură, ajung departe în profesiunea lor pentru că sunt ambițioși și duc lucrurile la capăt. Iorgu Iordan, Ilie Murgulescu, Sadoveanu, Arghezi, Preda, Sorescu, geometrul ... vin din lumea țărănească, nu mai vorbim de Creangă și Slavici, chiar Eminescu și Blaga sunt, spiritual vorbind, exponenți ai satului românesc...

Omenia face parte din ecuația noastră morală, nu te uita la faptul că, sub Ceaușescu, conceptul acesta a devenit silnic din pricina limbajului de lemn și a *eticii și echității socialiste*. Mie îmi place termenul (și conceptul ca atare) de *omenie* pentru că devine o relație bună între indivizi, o relație bazată pe bunătate, înțelegere (toleranță) și respect față de om. *A fi om de omenie* înseamnă a respecta valorile creștine și, în genere, valorile morale, regulile de civilitate. Ce-am aștepta mai mult decât atât? Aș pune, dar, *omenia* în compartimentul *binelui românesc.*

Românii nu sunt, apoi, xenofobi, românii sunt *îngăduitori* (până le ajunge cuțitul la os), nu sunt mistici, dar au respect pentru religie și se tem de Dumnezeu... *Mila* este, de asemenea, un sentiment real la români. Sunt *miloși*, chiar dacă uneori dau dovadă de cruzime... Vorbesc mult, *trăncănesc, bagă intrigi*, fabulează, *traduc*, ca eroii lui I.L.Caragiale? Fac și aceste lucruri, dar nu cred că trăncăneala, trădarea etc. sunt dimensiuni naționale. La acest punct sunt de acord cu G.Ibrăileanu: *miticismul* este cu precădere o specialitate a târgoveților român. Țăranii nu vorbesc mult, ci se conduc după proverbul că vorba multă e sărăcia omului... Nu vreau să-i idealizez, cum nu vreau să calomniez pe Mitică, tipul șmecherului național. Camil Petrescu și Eliade au încercat să-l reabiliteze moral și, în parte (mai ales Eliade) au reușit...

Românitatea este o lume originală și, prin marii ei creatori, este o forță spirituală. *Binele românesc* vine, am impresia, din această direcție. Mie îmi place, mă simt bine cu poeții noștri, îmi plac indivizii din cartierul meu, când mă duc în Prahova am emoții, o zi petrecută într-un oraș românesc (altul decât București) mă împacă pentru o vreme cu lumea. Ca să te provoc și-aș spune chiar că natura românească face parte din *binele românesc.*

Mihai Cimpoi

EMINESCU ȘI POETICA MEDIEVALĂ*

Nu găsim, evident, la Eminescu un medievalism paradigmatic; doctrinarismul cultural medieval și canonul mitopo(i)etic medieval îi marchează gândirea, fie exprimată în formula lirică (stilul gnomic, de „glosă" și sentințe; lumea ca teatru, cavalerismul, „lumea pe dos", lumea ca o carte, cultivarea unor altor **topoi** ca **fortuna labillis**, castelul, idilicul **locus amoenus**), fie în forme pur conceptuale, care își găsesc expresia și în poezie (polaritatea natură/rațiune sau mintea ca advocatus diaboli, refuzul raționalismului strălucitor, elogiul Renașterii, conceperea circulară a istoriei, a „uriașei roți a vremii", a universului și lumii ca scenă în care se dă un război a tuturor contra tuturor etc., viziunea universalist-atemporală, conjugarea perspectivei universale cu cea rațională, organicismul etc.).

Un lucru e cert: Eminescu însușește **medievalismul** doctrinar-mitopo(i)etic prin **modernitate**, prin sinteza de stiluri, formule și concepte pe care o impune aceasta. E de observat că el cultivă în chip alternativ sau amalgamat clasicismul, romantismul și barocul, schimbând mereu atmosfera și culorile mediilor în care se transportă imaginar: Dacia e „*poartă solară*", Grecia se naște din „*întunecata mare*", „*poartă-n ceruri a ei temple ș-a ei sarcini de ninsoare,/ Cer frumos, adânc-albastru, străveziu, nemărginit*". Spania medievală e plină de castele „*cu muri cerniți și colțuri de crepote*", Rusia este cufundată în „*ruinele-i de gheață*".

Vorbind despre modalitățile formării canonului modern, Curtius menționa doar rolul indirect al clasicismului italian care s-a exercitat asupra teoriei franceze din secolele al XVI-lea și al XVII-lea (nu există un sistem „clasic" închegat al literaturii franceze; Dante, Petrarca, Bocacio, Ariosto Tasso, nu au un numitor comun, raporturile lor cu antichitatea fiind diferite), existența unui clasicism adevărat doar în Franța secolului al XVII-lea (Fenelon considera, la 1693, în Academia Franceză, că un ideal clasic este comun tuturor artelor și epocilor, eterogenitatea stilurilor în Spania „secolului de aur" forma populară, ermetism gongoric, realismul corosiv al romanelor picarești, conceptismul) și Anglia (în care nu e un clasicism limpede) și coabitarea romantismului cu clasicismul în Germania.

Eminescu, pe acest fundal al contradicțiilor și diversificărilor polare, vine cu o adevărată simbioză a canoanelor antic, medieval și modern. Îmbină, astfel, metrul antic cu **prosimetrumul** medieval (cu formele metrice diverse) și cu formulele caracteristice epocii moderne.

Strofa safică din **Odă (un metru antic)** și hexametrul homeric (folosit într-un fragment tradus din ***Odiseea***) alternează cu gazelul oriental și glosa spaniolă, fără nota parodică cervantescă (***Gazel*** și ***Glossă***), satira horațiană din **Scrisori** cu pastorala medievală (***Sara pe deal***) și poemul baroc de întindere hugoliană (***Memento mori***), romanța „cantabile" de origine folclorică cu basmul, legenda, balada de tip romantic (***Leceafărul, Călin***, ***Fata în grădina de aur***, ***Făt-Frumos din lacrimă***, ***Mușatin*** și ***Ursitorile***) schița metafizică tot de sorginte romantică (***Archaeus***, ***Sărmanul Dionis***), sonetul petrarchist-shakespearian (traduce unul din sonetele „divinului brit") cu terțina dantescă (***Terține; Terține asupra trinității***).

Reflecțiile eminesciene asupra evoluției organice a istoriei, asupra vieții interne a acesteia care stă sub semnul determinismului, se axează, în câteva însemnări manuscrise, pe constatarea involuției formelor spiritului în Evul Mediu creștin. Este un timp **orb**, un timp fără valori. Poezia nu se poate adânci în „schemele" și „coajele vechi" ale antichității sau Evului Miez, fiindcă e „nemijlocită", e aducere directă „a lumii, vieții și pasiunilor în forme estetice", fără a putea să se joace cu „fantaziile sale", cu „superstițiile, mistica și spiritele" caracteristice antichității sau cu „precedentele vechi" ale poporului (sunt citate, astfel, ***Nibelungile***, în a căror istorie adevărată poetul romantic nu se mai poate scufunda). Reproducem integral aceste însemnări, în care transpare refuzul eminescian al preluării schemelor vechi în favoarea „cuprinsului

Breaza

* Fragment dintr-un studiu în pregătire.

adânc de pasiuni și mișcări ale vieții", pe care-l exprimă cu deosebire medievalul Shakespeare, considerat de poetul nostru exponent strălucit al naturaleții („Shakespeare a vorbit de om - de om cum e. Bețivul său e beț iv, eroul său erou, nebunul său nebun, scepticul său sceptic și fiecare om e muruit din gros cu coloarea carecterului său, căci poporul concepe cum vede și Shakespeare a fost al poporului său prin excelință" [3,551]. „*Să stabilim întrucât icoana de fantasie a lumei trebuie să fie îmbisinte în spațiul rațiunei. Este o slăbiciune a poeziei că crede a putea să se joace cu fantasiile sale. – Care-ar fi arta viitorului, în marginile rațiunei. Combinația fantaziei și rațiunei. Îi trebuie ficțiune, superstiție mistică, spiritele. A fost caracteristica timpilor în care poeții cei mari au fost prejudițioși, adică au fost în timp. Poesia: Este scopul ei de a aduce lumea, viața și pasiunile în formele estetice. Ce-a folosit intrarea mitologiei antice în poezia modernă. Rămâne ne-nțeleasă pentru mulțime. Ne trebuie școala unor concepțiuni oarecare. În acest caz susținătorii poeziei populare vor deveni romantici într-un mod oarecare – adică vor căuta poporului precedențe și mai vechi – d. ex. poesia vechei naționalități germanice. Niebelungen. Ce gustare de arte e acela, ca să te adâncești în istoria ce nu-i istorie a acelei poezii. Evul Miez al Creștinismului este imposibil. Este învierea unor lucruri, care nu sunt înnăscute sufletului omenesc. Un aparat, crud, vechi, a-l introduce în estetică. Nu este de trebuință de a cunoaște multe din istoria unui popor în vremi în care a trăit animalic, timpi orbi. Sunt încercări deșarte, de a rechema cunoștința oarbă a popoarelor, din vremi, în care aceasta nu avea nici o valoare. A reproduce scheme, coaje vechi, este sărăcie, poesia adevărată e nemijlocită. Pons esinorum. Găsim cu toate astea un cuprins adânc. Metal curat fără de lamură. Heine. Lyrică. Shakespeare în contul timpului. Ne va mișca numai ceea ce în genere umană. Sceneria este romantică. Cuprinsul: pasiunea, mișcările vieței sunt în Sh[akespeare]"*, – Byron [13] **Înlăturarea superstițiunii**. „Trebuie poetul ca să fie servitorul credințelor populare?" Goethe (:**Faust** – P.II).

Originalitatea și originalitatea. Naturalitate potențată și veridică (însemnare din 9/1 (1873) [3,92-93].

Filosofia istoriei și filosofia artei se încrucișează, în aceste însemnări manuscrise fulgurante care de fapt rezumă mitopo(i)etica eminesciană ce presupune organicitatea, naturalitatea discursului „potențată și veridică", refuzul excesului de fantazare (fantezia, „mama imaginilor", trebuie combinată cu „rațiunea", trebuie supusă cenzurii „marginilor" acesteia, modernitatea bazată pe ea însăși, fără „prejudicii" mitologice antice și fără regresiuni romantice în timpi orbi sau cu fond poetic neînțeles (ca în cazul ***Nibelungilor***), bazată – apoi – pe expresia nemijlocită a mișcărilor vieții și pasiunilor care constituie de fapt cuprinsul adânc, etern al artei.

De observat că Eminescu admite și nu admite romantica adâncire în antichitate și Evul Mediu. El este totuși plin de **vechime** antică și medievală; adâncirea în aceste două vechimi e una de regăsire a esenței Ființei, a substanțialității acesteia ascunsă în curgere, în devenire sau mai degrabă în revenire arhealâ. Așa cum contradicțiile se ivesc de oriunde și se adâncesc, el pune conceptual totul în dreaptă cumpănă, într-un **juste milieu**, care e și o noțiune medievală.

Găsim o ontologizare care e susținută evident de o „medievalizare" a viziunii asupra lumii: „Medievalizarea" face parte indiscutabil din romantizarea generală a viziunii. Câțiva **topoi**, caracteristici canonului mitopo(i)etic medieval, sunt reactivii acestei ontologizări: lumea ca teatru, lumea ca o carte, lumea ca un cântec, Dumnezeu ca Demiurg, ca ziditor – adică – al lumii și al omului ca parte din „Ființa lui, retras într-o neclintire deterministă.

Risipite prin mai multe poeme, în ***Scrisori***, în ***Luceafărul*** mai cu seamă, aceste motive se focalizează în țesătura textuală a ***Glossei***, în care ele se țes, se interțes și inverstes pe un fir intertextual de bătătură într-un efect ciudat al înnodării/ deznodării/ reînnodării: „*Privitor ca la teatru/ Tu în lume să te-nchipui:/ Joace unul și pe patru,/ Totuși tu ghici-vei chipu-i... Viitorul și trecutul/ Sunt a filei două fețe,/ Vede-n capăt începutul/ Cine știe să le-nvețe...". „Alte măști, aceeași piesă/ Alte guri, aceeași gamă...; Ca un cântec de sirenă,/ Lumea-ntinde lucii mreje;/ Ca să schimbe-actorii-n scenă./ Te momește în vârteje*."

Toată simbolistica medievală cu fascinația ei negativă este topită în aerul încremenit al ataraxiei stoice. Omul este un spectator pe marea scenă a lumii, dirijată cu sfori din culise de Demiurg; într-o versiune își îndreaptă ochii plini de lacrimile suferinței spre cerul acestuia care este însă un cer al nepăsării: „*Omul plânge și se-ndeasă/ Cerșetor la preaînaltul,/ Parcă cerului îi pasă/ De e unul, de e altul/ Timpul care bate-n stele/ Bate pulsul și în tine;/ Îți dă bune, îți dă rele/ După rău așteaptă bine*" (ms. 2261). Cartea vieții sau Cartea cerului, cartea tristă și încâlcită din **Epigonii** („ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra") devine aici carte redusă la o filă cu două fețe care sugerează reluarea monotonă a învățului, zădărnicia iremediabilă a încercării de a o înțelege. Dulcea muzică de sfere din care e constituit universul, viața de poet în ***Scrisoarea IV*** și pomenită și în versiunea citată, devine în textul de bază un înșelător cântec de sirene. În **Andrei Mureșanu**, „*cartea lumii d-eternă răutate/ E scrisă și-i menită*". Dominantă este totuși reprezentarea cărților sub semnul sacralității, ca în Evul Mediu. (Asupra metaforelor cărții în Evul Mediu și în contextul romantismului european a se vedea Ernst Robert Curtius, **Literatura europeană și Evul Mediu latin**, București, 1970, cap. XVI, *Cartea ca simbol*, p. 347 - 404). Ca și Cartea Cerului, Cartea Vieții și Cartea Naturii, Cartea Poeziei e o expresie a sacrului: „*Ce e cugetarea sacră? Combinare măiestrită/ Unor lucruri neexistente; carte tristă și-ncâlcită,/ Ce mai mult o încifrează cel ce vrea a descifra./ Ce e poezia? Înger palid cu priviri curate,/ Voluptos joc cu icoane și cu glasuri tremurate,/ Strai de purpură și aur peste țărâna cea grea*" (**Epigonii**).

Ion Murgeanu

EMINESCU ÎN IUNIE

„Sara vine din arinişti,/ Cu miroase o îmbată,/ Cerul stelele-şi arată,/ Solii dulci ai lungii linişti.// Dar prin codri ea pătrunde/ Lângă teiul vechi şi sfânt, / Ce cu flori pân-în pamânt/ Un isvor vrăjit ascunde.// Îngânat cu glas de ape/ Cânt-un corn cu-nduioşare/Tot mai tare şi mai tare,/ Mai aproape, mai aproape; // Iar isvorul, prins de vrajă,/ Răsărea sunând din valuri -/ Sus în codrii de pe dealuri/ Luna blândă ţine strajă”.

Cine îmi va spune că nu-i este dor în iunie de Eminescu? Dar cine îmi va spune că, recitindu-i poesiile, oriunde s-ar afla, nu-l prinde şi mai tare dorul de acasă, de serile dintre arinişti, de vraja florilor de tei, de izvorul vrăjit, în fine, de lună, stele şi luceferi, de prima lui iubită sau de primul ei iubit: „*Cu ochi mari la ea se uită/ Plini de vis, duioşi plutind, / Flori de tei în păru-i negru/ Şi la şold un corn de-argint*.” Cine a uitat toate acestea? Sara pe deal, lacul codrilor albastru, şi pe Blanca cea nebună, răzvrătirea ei de fată care a şi presimţit iubirea: *„- Traiul lumii, dragă tată,/ Cine vor, aceia lese-l,/ Dară sufletul mi-e vesel,/ Tinereţea luminată:// Danţul, muzica, pădurea,/ Pe acestea le-ndrăgii,/ Nu chiliile pustii/Unde plângi, gândind aiurea!”* Dacă pădurea a fost în răstimp sălbatic defrişată, pe alocuri, şi pe locul ei au răsărit oraşe -furnicar cu discoteci şi baruri aduse de aiurea, „danţul, muzica” rămân; rămâne sufletul etern al fetei („*eternul feminin*”) care e-n stare pentru „o oră de amor” să lase totul şi să fugă-n lume cu iubitul ei şi mai nebun ca dânsa: „*La castel în poartă calul/ Stă a doua zi în spume,/ Dar frumoasa lui stăpână/ A rămas pierdută-n lume*.” Este posibil ca în locul albului cal de spume argintii lunare Blanca să-i remită încăpăţânatului ei tată „merţanul” primit cadou la absolvirea şcolii, însă „povestea teiului”, dar mai ales povestea cu „Făt Frumos din tei” este aceeaşi. Nu ne îndrăgostim „cumplit” decât o singura *oară în* viaţă. Nu ne abandonăm iubirii cu adevărat divine, sfidând învăţătura, legea şi păcatul, decât o singură dată. O singură dată jucăm scenariul Cătălinei şi-al lui Cătălin, priviţi de sus de ochiul recelui Hyperion.

Veţi spune că acestea sunt poveşti în pierdere. Greşit. Ele sălăşluiesc oriunde ne-am afla „*pierduţi în lume*” în sufletul nostru românesc profund. „*Înălţimile albastre/ Pleacă zarea lor pe dealuri,/ Arătând privirii noastre/ Stele-n ceruri, stele-n valuri.// E-un miros de tei în crânguri,/ Dulce-i umbra de răchiţi/ Şi suntem atât de singuri/ Şi atât de fericiţi!// Numai luna printre ceaţă/ Varsă apelor văpaie,/ Şi te află strânsă-n braţe,/ Dulce dragoste bălaie*.” Cine e român e imposibil să nu regăsească în adâncul sufletului său această genă a iubirii plămădită din melancolie, din alean, din prea lunga simţire a aşteptării şi a împlinirii, numită cu un cuvânt unic şi intraductibil, din limba română: *Dor...*

Deci este iunie; ne este dor de Eminescu şi de lumea

Peisaj

Lui; de Ţara noastră, aşa cum apare în ***Singura misiune a poporului român***:

„*Ceea ce ne dă dreptate e realitatea. Chiar de-am voi să calomniem, nu putem. De-am voi să zugrăvim lucrurile mai rele decât sunt, condeiul nostru abia e-n stare a atinge umbra realităţii. Pentru a putea exagera ceea ce se-ntâmplă-n ţară, în parlament, în administraţie, în viaţa economică şi morală a imensei majorităţi a poporului, ar trebui cuiva să împrumute colorile negre din infernul lui Dante...*

Uşurinţa, reaua credinţă, nesocotinţa ori zelul pătimaş la noi înşine, numai acestea pot să fie izvorul primejdiilor ce ne ameninţă, şi vai şi amar de noi, dacă în vremile noastre mari am avea parte de a fi conduşi de oameni mici, al căror cap e prea strâmt spre a putea coprinde concepţia bogată a misiunii unui popor întinerit după o viaţă de veacuri ori a căror inimă e prea searbădă spre a se putea încălzi de această misiune, oameni ce ar voi să ne ducă unde n-avem să mergem prea în pripă, prea departe ori în direcţii nepotrivite cu firea blândă şi aşezată a neamului nostru.

Trebuie să fim un strat de cultură la gurile Dunării; aceasta e singura misiune a poporului român, şi oricine ar voi să ne risipească puterile spre alt scop, pune în joc viitorul urmaşilor şi ***calcă în picioare roadele muncii strămoşilor noştri***.”

Aceste rânduri scrise de Eminescu în anii 1879 - 1882, par a fi scrise ieri sau aseară. Sunt mai actuale decât oricând. Sunt mai dureroase ca niciodată. Sunt un catehism pe foiţă de aur şi-n sunet de bronz, pe care numai orbii nu-l pot citi şi numai surzii nu-l pot auzi, şi nebunii...

Dumitru Huțanu

EMINESCU ȘI CONTEMPORANII SĂI FOCȘĂNENI

Aproape obsesiv, în toate discuțiile pe care le purtam cu regretatul poet focșănean Florin Muscalu despre scriitorii și cărturarii vrânceni de altă dată, revenea, dinspre el, întrebarea dacă am găsit pe undeva mărturia trecerii lui Eminescu prin Focșani.

Cum eram în preajma centenarului morții poetului și aveam în program o ducumentare la Biblioteca Universității din Iași i-am promis că voi încerca să găsesc ceea ce mie mi se pare mai important: mărturii ale întâlnirii focșănenilor contemporani fie cu omul Eminescu, fie cu opera sa.

Timpul fiind limitat, am consultat doar presa focșăneană a anilor 1880 - 1890. Nu mică mi-a fost bucuria să găsesc în slova scrisă confirmarea a ceea ce putea fi doar o prezumție.

Mărturiile punctau întâlnirea marelui nostru poet cu Focșanii, prin focșăneni, o întâlnire pe orbita spiritualității, cu reflexe în acțiunea directă, implicită în viața poetului și-n recepționarea valorii și personalității sale. Este, credem, mult mai semnificativ decât o trecere (neatestată documentar dar posibilă) prin Focșani, însoțind trupa de teatru a lui Pascaly.

Rămâne de lărgit și adâncit cercetarea, aceasta presupunând timp, răbdare, cunoaștere atentă a epocii. Semnalăm doar faptul că mărturii vin chiar din biografia poetului: întâlnirea elevului Eminescu cu poezia focșăneanului Dumitru Dăscălescu, cu actorul Ion Lupescu; mai târziu, întâlnirea poetului Eminescu, în cadrul „Junimei" sau în redacția unor ziare, cu poetul focșănean Nicolae Pruncu, cu poetul, dramaturgul și omul de vastă cultură, Olănescu Ascanio, cu scriitorul Duiliu Zamfirescu, cu marele cărturar Simion Mehedinți și, poate, cu mulți alții peste care s-a așternut uitarea.

Cum, cred, timpul nu va mai avea multă răbdare cu mine, cercetarea rămâne măcar o sugestie pentru tinerii cercetători vrânceni.

Deocamdată, pentru că numărul revistei apare în iunie și din economie de spațiu, ne vom opri la mărturiile oferite de presa timpului referitoare la ultimii ani de viață ai poetului, detașând și subliniind momentul aniversării primului an de la trecerea sa în neființă.

Știut este că în 1887 - 1888, bolnav fiind, Eminescu se retrăgea la Botoșani, cu plecări sporadice, fortuite, în București; existența sa materială devenise o problemă. Deși refractar colectelor publice, prin Harieta, poetul le-a acceptat cu amărăciune[1]. Cei dintâi care au simțit nevoia săvârșirii unui asemenea gest au fost tinerii. Gestul elevilor și studenților din Botoșani, Iași și București era de apreciat nu atât pentru valoarea pecuniară ci, îndeosebi, prin semnificații.

Printre listele de subscriere se numărau și acelea trimise de elevi Liceului Național din Iași: „S-au primit de la dl Petre Liciu[2], elev la Liceul Național din Iași 3 liste cu nr. 31, 35 și 38, toate în sumă de 40 fr."[3] Cum Petre Liciu era coleg de clasă cu Gh. Longinescu[4], concetățeanul său și cu Nicolae Iorga, listele inserau și contribuțiile bănești ale acestora.

În multe orașe ale țării, tinerii, oamenii de teatru, studenții au inițiat o serie de conferințe, spectacole ș.a., iar fondurile erau trimise poetului la Botoșani ori București. Asemenea gesturi, care onorau semnatarii și demonstrau inexplicabila neputință a societății de-a griji de soarta omului care dădea chintesența spiritualității românești, s-au petrecut și la Focșani sau au fost săvârșite de focșăneni.

Ziarul „Adevărul", care apărea în localitate, își anunța cititorii, în articolul de fond „O conferință pentru Eminescu", că „*luni, 4 ianuarie, ora 8 seara, în teatru, dl Nicolai N.Săveanu va ține o conferință* ***a cărui profit este destinat poetului Eminescu***" (s.n.), amintind, totodată, că s-a mai ținut în Focșani o asemenea conferință, cu același scop, în care „s-*au arătat meritele acestui poet*" și că ziarul a mai publicat un „*articol amănunțit în care cercam a zugrăvi pe Eminescu*".[5]

Erau inițialele aceluiași N.N.Săveanu, focșănean, absolvent al Facultății de Litere din București în vara anului 1889, ceea ce explică cu limpeziciune resorturile adânci, sentimentale și spirituale ale acțiunii sale.

Conferința ce urma a se ține, prilejuia autorului articolului referirea la cuvântarea ținută de Al.Vlahuță la Ateneul din București[6] la articolul lui Titu Maiorescu din „Convorbiri Literare" – „Poeți și critici".[7] Subliniind locul lui Eminescu în literatura română și plecând de la paralelismul Eminescu-Alecsandri, autorul întărește cele spuse de Vlahuță și Maiorescu, făcând o amplă comparație cu Leopardi și Victor Hugo.

Pentru mai multă înțelegere a sensurilor și pentru bogăția de idei și sentimente conținute, redăm mai pe larg articolul.

«*Cu prilejul acesta,* scria autorul (cu siguranță N.N.Săveanu, articolul fiind nesemnat), *ne amintim de conferința ținută la Ateneul din București, în care dl Vlahuță se cerea să facă un paralelism între Eminescu și Alecsandri și, nu după multă vreme, dl Maiorescu a*

[1] G.Călinescu - ***Viața lui Eminescu***, Editura pentru literatură, 1964, p. 327 și urm.

[2] Marele actor român, născut la Focșani

[3] „Liberalul", 6 iunie 1887, Botoșani

[4] Marele savant și profesor universitar, fiu al orașului Focșani. Clasica fotografie a poetului, cumpărată de tânărul Longinescu în 1890, își avea locul cuvenit pe biroul savantului de mai târziu, cum îmi relatau, prin 1975, urmașii acestuia

[5] „Adevărul", Focșani, anul al V-lea, nr. 2, duminică, 2 ian. 1888

[6] V.Râpeanu - ***Vlahuță și epoca sa***, București, Editura pentru literatură, 1966, p. 63 și urm.

[7] **Ibidem**

scris în „Convorbiri literare" un articol „Poeți și critici" în care zice: „Cine este mai mare poet, Eminescu sau Alecsandri?"

Să limpezim chestiunea printr-o paralelă din două literaturi străine: de la Leopardi avem numai 34 de poezii, toate sunt admirabile. De la V.Hugo avem sute de poezii și drame și romane, unele sunt contestabile. Cine este mai mare poet, Leopardi sau V.Hugo?

Dacă este vorba numai de poezia lirică, și încă înlăuntrul poeziei lirice, numai de exprimarea cea mai frumoasă a unei adânci melancolii în mijlocul aspirării spre ideal și totodată a celei mai amare satire, Leopardi este neajuns și stă deasupra lui V.Hugo.»

Și conchide: „Dacă din cele 60 de poezii ale lui Eminescu, în adânca lor melancolie, și în amărăciunea lor satirică, am lua pe cele mai bune și le-am pune cu sutele de poezii lirice ale lui Alecsandri în eleganța lor străvezie și în simplitatea lor gingașă, discuția ar fi cu putință."

Este poate prima apropiere făcută între Leopardi și Eminescu în exegeza operei poetului.

Justificând scopul conferinței, autorul articolului continua: „*Când, deci, un critic distins ca dl Maiorescu vine și ne spune că poți discuta, întru ce privește poezia lirică, dacă Eminescu e sau nu mai mare poet decât Alecsandri,* ***pricepe fiecare că un asemenea om merită cel puțin să albă cu ce să-și ducă viața de azi pe mâine***. (s.n.) *Și când știm sigur că el, în aceste momente este bolnav și are nevoe de bani spre a-și căuta de sănătate, socotim că nimeni nu va desaproba o conferință a cărui produs e menit să i se trimeată lui*".

În final, autorul face apel către focșăneni: „*Facem, deci, un apel călduros la toți câți înțeleg de câtă însemnătate e literatura pentru națiune și-i rugăm să vină în ajutorul unui poet atât de distins ca Eminescu și care în viața lui a avut atât de suferit*".[8]

Conferința urma să se încheie prin recitarea „*uneia dintre cele mai frumoase bucăți din literatura noastră* (sigur, „Luceafărul" n.n.) *de către distinsul și venerabilul poet N.Pruncu*",[9] iar articolul se încheia cu reproducerea integrală a poeziei lui Al.Vlahuță – **Lui Eminescu**.

Adeziunea focșănenilor la acest gest este confirmată și de catrenul semnat de Gh. Mane, adresat „*Junelui domn Nicolae N.Săveanu,* ***conferențiarul în beneficiul eminentului poet Eminescu***" (s.n.)[10]

Semnificația unor asemenea gesturi era subliniată «frumos dar dureros în „Românul" de lunea trecută (cum scria „Familia" în numărul său din 6 noiembrie 1887) de dl Delavrancea: „*Eminescu a scris bucăți care ar fi mișcat pe un popor cu literatură veche, bogată și serioasă. Eminescu ar fi fost mare și căutat și în patria lui Dante, în patria lui Molière, în patria lui Shakespeare, Eminescu moare în sărăcie... Poeziile lui Eminescu, marea glorie a literaturii românești sunt date la o parte, iar autorul lor redus la atâta sărăcie și nefericire din cauza indiferentismului celor culți, încât amintirea mizeriei lui va străbate ca o neștearsă rușine a epocii noastre*"».[11]

Casă din nordul Moldovei

La 15 iunie 1889, Eminescu trecea în neființă; pe 17 iunie, pe ultimul său drum, era însoțit, alături de Titu Maiorescu, Th. Rosetti, M.Kogălniceanu ș.a., și de focșăneanul N.N.Săveanu, de mulți tineri studenți, printre care și vrânceanul Simion Mehedinți.[12]

În toamna aceluiași an, „Familia" publica un apel pentru ridicarea, la mormântul poetului, a unui „*monument de piatră, înconjurat de grilaj și plantații*". În acest scop se constituise un cabinet din care, alături de Th.Rosetti, J.C. Negruzzi, dr. Neagoe, I.L.Caragiale, Titu Maiorescu, N.Mandrea, A.Chibici Râvneanu, M.Brătianu, făcea parte și Nicolae N.Săveanu.[13]

Un an mai târziu, la 15 iunie 1890, la prima aniversare a morții lui Eminescu, în fața mormântului poetului, singurul vorbitor a fost N.N.Săveanu. „*Cuvântarea d-lui Săveanu, bine simțită și gândită, a produs o foarte puternică impresie asupra auditoriului de față*".[14]

Cum această cuvântare a rămas necunoscută, pierdută în paginile ziarului focșănean, neregăsindu-se nicăieri vreo referire cât de fugară, o redăm integral în finalul materialului de față. Mai mult, credem că ea poate fi reintegrată nu numai istoriei culturale locale, ci și exegezei eminesciene. Ziarul o publica cu titlul „**Aniversarea moartei lui Eminescu**" (s.n.).[15]

Cuvântarea focșăneanului N.N.Săveanu depășește ca interes ocazionalul cuprinde afirmații pertinente și

[8] „Adevărul", Focșani, nr.2, duminecă, 2 ian. 1888, p.1

[9] Focșănean, poet minor, membru al „Junimei", cultivat de „Convorbiri literare"

[10] „Să-ți fie căminul rai de fericire/ Zilele într-însul mândre sărbători,/ Să poți face bine fără săvârșire,/Celor ce-s în lipsă și-ajutor ți'implor." în „Cavalul", Focșani, anul 1, nr. 34, 23 ianuarie 1888, p. 3

[11] Petru Vintilă - ***Eminescu – roman cronologic***, Editura Cartea Românească, 1972, p. 722

[12] **Caietele Mihai Eminescu**, vol. II, 1974, București, Editura Eminescu, p. 217

[13] Petru Vintilă - ***op.cit.***, p. 807

[14] „Cavalul", Focșani, nr. 47, 24 iunie 1890, p.2

[15] Ibidem

durabile referitoare la felul cum l-au înțeles și simțit contemporanii pe Eminescu; este, poate, una dintre cele mai frumoase cuvântări ținute la căpătâiul poetului și, desigur, o relatare plină de adevăr și simțire a primei aniversări a morții acestuia.

Comentariile se pot adânci dar lăsăm cititorului bucuria de a le face după vrerea și trăirea sa.

Cum și amănuntul capătă, peste veac, alte dimensiuni atunci când este vorba de Eminescu, redăm și consemnarea din finalul articolului: „*N-a vorbit nimeni după Dsa și la orele 6½ studenții și-au luat drumul înapoi în oraș...*

Pe mormânt, afară de cununa studenților, a mai depus Dra Andrei și o frumoasă liră din flori de tei, a depus Dl dr. Neagoe, la căpătâiul poetului."[16]

Am credință, și-mi doresc din tot sufletul să fie așa, că și noi, cei de azi, intrați în cel de al doilea veac scurs de la săvârșirea poetului în fața mormântului lui Eminescu simțim durerea noastră aidoma durerii lor și putem repeta, fără reținere, cuvintele din finalul articolului: „*Astfel a fost aniversată această zi atât de tristă și atât de scumpă tuturor acelora ce-l au în gând și inimă pe Eminescu*".

La un an de la stingerea marelui nostru poet, studenții universitari au făcut o procesiune la monument, depunând o coroană. Acolo N.N.Săveanu, fiul Putnei, absolvent al Facultății de litere, ține o cuvântare. O reproducem integral:

N.N.Săveanu

Aniversarea moartei lui Eminescu

Pe cerul sărac de stele al literaturii românești, acum, vreo treizeci de ani, apăru un luceafăr, „frumos cum numa-n vis se arată", un înger trimițându-și razele pe „pământul acesta rătăcitor".

Ani d-a rândul strălucit-a, pe fiecare zi razele-i erau mai pline de farmec, însă cei ce erau pe pământ, obosiți de munca de fiecare zi, când veneau seara, se dau odihnei așa că numai izvoarele și codru aveau parte de strălucirea lui.

În 1883, împrejurările îndreaptă ochii celor tineri spre albastru senin și aceștia descoperă abia atunci comoara ce sta de nimeni zărită de vreme îndelungată.[17]

Uimită de focul ce avea în privire-i luceafărul, generația tânără sta privind încremenită la el, și „văzându-l azi, văzându-l mâine", se pomeni îndrăgostită de el.

În focul acestei dragoste ea îl rugă: „Cobori în jos lucefăr blând-și viața-mi luminează".

Așteptarea însă îi fu zadarnică, rugămintea-i nu fu ascultată, dragostea tinerei generații era o dragoste fără noroc, de vreme ce sus pe bolta tăriilor nu mai era luceafărul ce lucea, ci icoana lui.

Căci, când noi tinerii întâlnisem un poet și pricepusem valoarea, când, răscolind dintru început literatura noastră, pe altul asemenea lui nu găsim, era prea târziu.

Era prea târziu de vreme ce poetul spusese:
„Unde-s șirurile clare din viața-mi să le spun?
Ah, organele-s sfărâmate și maestrul nebun"

Ca compensare am sorbit atunci ce scrisese dânsul, făcurăm și pe cei mai în vârstă ca noi să dorească a ști cine e cel pentru care avem atâta admirație, și cel răzvrătit găsi în el un tovarăș, cel sceptic întâlni adevărul, bătrânul își aminti tot ce a simțit mai demult, iar sufletele aprinse ascultară cu nesaț în cuvintele pline de patimă, ce dragostea i le insuflase lui.

Durerea ce se oglindea în obrazul lui frumos întocmit, ne durea și pe noi, lacrimile ce le varsă lângă sicriul dragei lui ne făcea să plângem și admirația ce arata pentru trecut, sfatul de a rămâne reci la toate ce se petrec în lumea asta ne dă măsura adâncei lui simțiri și ne făcea să regretăm că am venit noi prea târziu pentru a-i recunoaște valoarea, și că el murise ca scriitor mai înainte de a ne spune tot ce gândea.

Iar când s-a consumat și corpul ce purta cerul nebun acuma, când n-a mai rămas decât o masă neînsufletită din ceea ce era numai viață și gândire înaltă, mai de demult, când „cel pe care gândul îl dusese cu mii de veacuri înainte și cuprinsese întreg universul", era țintuit în patru scânduri, cei ce îl iubeam, fără podoabe, fără sicriu bogat, l-am adus în amurgul serei în acest lăcaș de odihnă.

La această înmormântare n-au fost nici suliți, nici surle, a fost însă o întristare, cum rar se vede, ce ducea lacrimi în ochii celor ce întovărășisem pe poet, deoarece știam cu toții că pentru vecie ne despărțeam în acele momente și de cea din urmă rămășiță a celui ce fusese odinioară așa de strălucitor.

Și acum, după trecerea de un an, când s-a uscat țărâna ce acoperă mormântul săpat în amurgul serii, ca dovadă că e vie amintirea adâncului gânditor, prietenii venim în mare număr să plângem la creștetul celui ce a turnat „în forme noue limba veche și înțeleaptă".

Iar când depunem această coroană, eu, cel care mă aflu aproape de tine, corp neînsufletit ce ai menirea să ne vorbești de genialul poet viu, să exprim durerea ce toți am simțit-o când tu, cel ce nu mai trăiești, te-ai dus dintre noi.

Dacă ne pare rău de o floare ce o rupe vântul sau o arde soarele, dacă ne pune pe gânduri prăbușirea la pământ a unui brad tânăr și verde, apoi ce mult a trebuit să suferim când te-am privit dispărând pentru tot-d'a-una pe tine cel care ne servești drept ideal.

De aceea, iartă-ne dacă venim să-ți tulburăm odihna, iartă-ne dacă, în mijlocul durerii, știind că e mai bine a fi decât a nu fi, te întrebăm:

„De ce ai murit geniu cu fața ta pală?"
Însă
„Suflarea ta caldă nu poate să vie,
Iar graiul tău dulce pe veci este mut
Ce eri a fost geniu, astăzi e lut".

Deci, nu ne rămâne, drept mângâiere, decât, în semn de neclintită admirație, după dorința ta, să îți frângem din teiul cel sfânt o creangă, să o îngropăm cu grijă și s-o stropim cu lacrimile noastre.

„Simți-o-vei odată umbrind pământul tău
Mereu noi vom plânge
Tu vei dormi mereu".[18]

[16] Ibidem

[17] Referire la prima ediție a volumului de **Poezie** de Mihai Eminescu

[18] „Cavalul", Focșani, nr. 47, 24 iunie 1890, p. 2

Gheorghe Istrate

PĂDUREA EMINESCU

Un rege al fotografiei din România – l-am numit pe regretatul Ioniță G.Andron din Negrești-Oaș, după ale cărui fotografii cu chipurile dacilor liberi au fost modelate, în ceară, în Muzeul Omului din celebrul complex „George Popidou" din Paris, figurile reprezentative ale ființei umane – a fost cel dintâi împătimit care mi-a vorbit despre ***Pădurea Eminescu***. Povestea lui m-a cutremurat prin ineditul unei viziuni necuprinse până atunci în închipuirea mea.

A scrie cu o pădure întreagă numele Poetului, iată o idee demnă de un suveran al iubirii, un omagiu reîntors Creatorului însuși, care, inițial, le-a proiectat pe toate la o propoziție nu mult mai mare decât o poate concepe omul erodat al anotimpului nostru. Și totuși... Întru cinstirea lui Eminescu, generații după generații de admiratori, un popor întreg, au simțit totdeauna nevoia de a-și dura prețuirea ori recunoștința față de cel care, ales de destin, a înălțat rostirea românească în universalitate.

Din prea-plinul unei astfel de cucernicii, iată repovestită fapta unor oameni ai pământului, care au știut într-un fel aparte să omagieze numele Poetului.

În vara anului 1939, ostașii Diviziei a 20-a infanterie, în frunte cu comandantul lor, generalul Pion Georgescu, mobilizați să organizeze apărarea Porții Someșului în fața primejdiei fasciste, s-au hotărât să depună împreună mărturie de credință întru cinstirea lui Mihai Eminescu, de la a cărui moarte tocmai se împlineau 50 de ani. În arhiva Ministerului Apărării Naționale, în Fondul 3027, dosar 8736, filele 169 - 172, stă depozitată, în cuvinte simple dar tocmai de aceea de cea mai înaltă simțire românească, mărturia a însuși bravului general Pion Georgescu: „*Am hotărât atunci, ca în amintirea lui, și în fața centrului de rezistență ce lucram pe muntele Gutâiului (...) să-i ridicăm un monument viu, scriind literele numelui lui cu 10.000 de brazi aduși din regiune și de la aceeași înălțime (650 m altitudine, n.n.). Mai întâi am obținut de la locuitorii comunei Seini-Racșa terenul – se-nțelege, convingându-i și însuflețindu-i și pe ei pentru această idee... Am căutat apoi puieții de brad în pădurile regiunii și pepinierele ocoalelor silvice. Am dispus scoaterea brazilor și am organizat transportul lor în târgușorul Seini, unde era postul de comandă al diviziei, pentru ca de acolo, montându-i pe samare de cai și catâri, să-i ridic la 650 m altitudine. Am scăpat și am amenajat terenul poienii. Am pus să se determine locul literelor prin profilele făcute pe teren (...), să fie văzute astfel din piața Seinilor, precum și din diferite porțiuni ale șoselei naționale și căii ferate Baia Mare-Satu Mare".*

Și iată cum justifică inimosul general fapta ostașilor săi: „*Treceam de la săparea tranșeelor pentru apărare, la aceea a unei tranșee mai puternice, aceea a plantării cu brazi în pământul de acolo, din Țara Oașului, și acolo, la Poarta Someșului, a numelui lui Eminescu, care știam și eu, și ei că este și va rămâne cea mai strașnică fortificație ce puteam ridica acolo...*"

Un munte respirând prin numele lui Eminescu. Imagine reprodusă după un desen de epocă de Alex. Donici.

Și vremea a curs neîntreruptă, brazii au crescut ca o proprie semnătură a naturii, pământul s-a legănat sub lumina soarelui și a stelelor, purtând împreună numele celui mai mare poet al românilor, scris cu o pădure întreagă.

Dar le-a fost dat hotarelor istoriei transilvănene să cunoască, vremelnic, desprinderea de Patria-mumă. Și atunci, după odiosul Dictat de la Viena din 1940, sub apăsarea crivățului învrăjbirii, nu după mulți ani, securi dușmane au retezat pădurea și au smuls rădăcinile, iar pe buturugile înnegrite și pe gropile despicate în trupul Transilvaniei a râs iarăși, pentru o vreme, triumful violenței. Dar în consens cu febrilitatea evenimentelor, natura românească, reparatorie, a hrănit abundent și cu statornicie alveolele pământului răscolit, răsturnând în ele semințe noi și mir, culese de-aiurea, din Luceafăr și din solul matern, din cele patru vânturi, astfel că numele lui Eminescu a țâșnit în tării pe trunchii drepți de fagi și de brazi, cu o nouă și încrâncenată putere, colorându-și reînvierea cu frunzișurile înfrățite ale întregii viețuiri românești.

Pădurea Eminescu există; ea este rodul unui act de jertfă dar și de magie naturală. Ne trebuie doar aripi s-o privim. Adică să facem acel mic efort de a ne ridica sufletul în raza stelei și a o privi în întreaga ei măreție. Numai cel care crede poate privi cu adevărat.

Ilie Torsan

UN DOCUMENT ȘI... ENIGMELE LUI

Într-un articol cu acest titlu, publicat în revista de cultură, „*Al cincilea anotimp*”, Oradea, anul IV, nr. 3, 2000, am prezentat rezultatele unei analize statistice a textului interogatoriului luat lui Eminescu, în ospiciul din strada Plantelor, la 12 iunie 1889. Acest studiu a apărut și în lucrarea lui N.Georgescu, ***Moartea antumă a lui Eminescu***, ed. Cartier, 2002, p. 17 - 30.

Referitor la acest document Theodor Codreanu în cartea sa, ***Dubla sacrificare a lui Eminescu***, 1999, p.159, scrie următoarele: „*Interogatoriul luat de Gheorghe Bursan (Bursen) este ultima tragi-comedie masonică înscenată lui Eminescu. Bursan era Maître, adică maistru in ierarhia masonică. În el a avut încredere, se vede, Maiorescu. Interogatoriul luat constituie un act juridic, deci hotărâtor în a marca destinul poetului și a pecetlui pentru eternitate starea de nebun irecuperabil.”*

N. Georgescu, numărând, în anumite condiții, cuvintele din întrebările și răspunsurile interogatoriului, ajunge la următoarea concluzie: *„...relațiile numerice dintre cuvinte sunt suspect de exacte ceea ce înseamnă că actul, în întregul său, este un fals. Cade dintr-un condei valoarea probatorie a acestui act.”*

În cartea sa, N.Georgescu prezintă și următoarele date, importante pentru demersul nostru:

- Textul acestui document a fost editat prima oară de către Radu D.Rosetti în „Adevărul literar și artistic” din 27 septembrie 1922;

- Dosarul cu nr. 645 din 1889 care conține originalul acestui document s-a pierdut;

- Ediția academică reproduce actul după ediții anterioare. Radu D.Rosetti însuși își reia textul din „Adevărul literar și artistic” într-un volum. Sunt însă diferențe de un cuvânt sau două – pe care nu le luăm în seamă...

Analiza statistică pe care am efectuat-o, a evidențiat mai multe relații numerice între cuvintele și literele întrebărilor și răspunsurilor interogatoriului, precum și unele „mesaje” care ar fi putut fi disimulate în acest text, toate acestea susținând concluzia lui N.Georgescu, mai precis prima ei parte și anume că: „*relațiile numerice dintre cuvinte sunt suspect de exacte*”.

Reluând cercetarea acestui document, am ajuns la concluzia că, răspunsul la întrebarea a patra din interogatoriu reprezintă de fapt expresia biblică: „*ALE TALE DINTRU ALE TALE, EMINESCU”.*

Dacă este așa atunci rezultă că într-adevăr *documentul acesta este un fals*.

Supunem analizei celor interesați, elementele care ne-au condus la această concluzie.

Reamintim textul întrebării a patra din interogatoriu și răspunsul la ea:

Cine e Poenaru care te-a lovit?

Un om bogat care are 48 de moșii, 48 de râuri, 48 de garduri, 48 de case, 48 de sate și care are 48 de milioane.

Din expresia biblică „ALE TALE DINTRU ALE TALE”, notând numărul de litere din fiecare cuvânt, obținem structura numerică **3 4 6 3 4**.

Să considerăm primele cinci cuvinte din răspuns, care sunt precedate de numărul 48 și să le scriem în următoarea ordine:

CASE MOSII GARDURI SATE RÂURI

Dacă, pentru fiecare dintre aceste cuvinte notăm numărul de litere pe care le conține, obținem structura numerică **4 5 7 4 5** și dacă din fiecare număr scădem o unitate, obținem structura, 3 4 6 3 4, identică cu aceea obținută din expresia biblică.

Deci, pentru a obține expresia biblică din cele cinci cuvinte din interogatoriu care sunt precedate de numărul 48, ele trebuie scrise în ordinea de mai sus și din fiecare dintre ele trebuie eliminată câte o literă, urmând să stabilim care literă se elimină din fiecare cuvânt.

Să considerăm următoarea substituție:

A	B	C	D	E	...	X	Y	Z
1	2	3	4	5	...	24	25	26
27	28	29	30	31	...	50	51	52
-1	-2	-3	-4	-5	...	-24	-25	-26
-27	-28	-29	-30	-31	...	-50	-51	-52

în care fiecare literă are patru reprezentări cifrante (și nu cifrate), acestea fiind cele patru numere, două pozitive și două negative, care se găsesc pe coloana literei respective. Astfel, litera A se poate cifra prin oricare dintre numerele: 1, 27, (-1), (-27), iar la descifrare (operația inversă cifrării), oricare dintre numerele: 5, 31, (-5), (-31) reprezintă litera E etc.

Cu această substituție vom descifra cele cinci cuvinte din interogatoriu, scrise în ordinea stabilită, după ce în prealabil eliminăm câte o literă din fiecare, procedând astfel:

Fiecare literă va fi înlocuită cu rangul ei din alfabetul normal ordonat (aceste ranguri se află în prima linie a tabelului de mai sus), apoi la aceste ranguri li se adună numerele (pozitive sau negative) aparținând cheii de descifrare, se fac calculele iar numerele rezultate se descifrează cu substituția de mai sus, adică se

înlocuiesc cu literele care au aceste numere drept reprezentări cifrante, deci se găsesc în aceeași coloană cu litera respectivă.

Să considerăm primele două cuvinte din ordonarea prezentată anterior, adică, CASEMOSII, secvență din care eliminăm prima și a opta literă, respectiv C și I, aflate deci la o distanță de 7 litere în secvență, iar succesiunea rezultată o descifrăm cu substituția prezentată, conform cu procedura stabilită, folosind următoarea cheie de descifrare (0 - 7 0 7 -14 -7 -14), adică:

A	**S**	**E**	**M**	**O**	**S**	**I**
1	19	5	13	15	19	9
0	**-7**	**0**	**7**	**-14**	**-7**	**-14**
1	12	5	20	1	12	-5
A	L	E	T	A	L	E

deci, din cuvântul CASE a rezultat cuvântul ALE, iar din cuvântul MOSII, a rezultat cuvântul TALE.

Este important de reținut structura cheii de descifrare.

Astfel se observă că, pentru consoanele rămase din cele două cuvinte, numerele din cheie cu care ele se descifrează formează structura simetrică (-7, 7, -7), iar pentru vocale, numerele din cheie cu care se descifrează formează structura (0, 0, -14, -14), în care ultimele două numere reprezintă dublul lui (-7), ele modificând vocalele din al doilea cuvânt.

Să considerăm secvența formată din al treilea și al patrulea cuvânt din ordonarea folosită,

G A R D U R I S A T E

Deoarece structura (-7, 7, -7) folosită în cheia anterioară pentru descifrarea consoanelor, are continuarea logică (7, -7), vom folosi această succesiune pentru a descifra prima literă din gruparea de mai sus, adică consoana G și litera de pe locul opt, adică consoana S, distanța dintre aceste două litere în succesiunea formată din cele două cuvinte, fiind egală cu 7.

Deoarece secvența pe care o analizăm, începe cu al treilea cuvânt din ordonarea folosită, vom elimina litera a treia, adică R și litera a zecea, adică T, distanța în secvență între aceste două litere este egală cu 7.

Pentru literele rămase avem:

G	**A**	**D**	**U**	**R**	**I**	**S**	**A**	**E**
7	1	4	21	18	9	19	1	5
7	**-21**	**0**	**0**	**0**	**0**	**-7**	**0**	**0**
14	-20	4	21	18	9	12	1	5
N	T	D	U	R	I	L	A	E

deci, din cuvântul GARDURI a rezultat secvența NTDURI care este o anagramă pentru cuvântul DINTRU, iar din cuvântul SATE a rezultat secvența LAE care este o anagramă a cuvântului ALE.

Numărul (-21) folosit în cheie pentru descifrarea vocalei A, este triplul numărului (-7), această vocală aparținând celui de-al treilea cuvânt din ordonarea folosită.

Ultimul cuvânt din cele cinci, RÂURI, după eliminarea literei de pe locul trei și adunarea cheii (28,0,-56,-14) devine:

R	**A**	**R**	**I**
18	1	18	9
28	**0**	**-56**	**-14**
46	1	-38	-5
T	A	L	E

și în acest caz, numerele care formează cheia sunt multipli ai numărului 7, dar simetria observată la cheile anterioare nu se mai regăsește.

Am putea presupune că acest cuvânt este greșit. Dacă, de exemplu, în locul lui ar fi fost cuvântul STÂNE, după eliminarea literei N am fi obținut:

S	**T**	**A**	**E**
19	20	1	5
-7	**7**	**-21**	**0**
12	27	-20	5
L	A	T	E

secvența finală fiind o anagramă a cuvântului TALE, iar cele două consoane, S și T au fost descifrate prin numerele (-7) și 7 iar vocala A prin (-21) exact ca și în cazurile precedente.

Pentru ultimul cuvânt din acest răspuns, precedat de numărul 48, avem:

M	**I**	**L**	**I**	**O**	**A**	**N**	**E**
13	9	12	9	15	1	14	5
0	**0**	**7**	**-14**	**14**	**14**	**0**	**0**
13	9	19	-5	29	15	14	5
M	I	S	E	C	O	N	E

secvența finală, prin anagramare, conduce la cuvântul, EMINESCO. Și în acest caz, pentru descifrarea consoanelor s-a folosit numărul 7 iar pentru descifrarea vocalelor s-au folosit numerele, 14 și (-14).

Dar în interogatoriu mai există un cuvânt care este precedat de un număr, el se afla în finalul răspunsului la întrebarea a treia, având următoarea formulare:

STIU 64 DE LIMBI

Dacă din cuvântul LIMBI eliminăm litera a doua și aplicăm cheia de descifrare, (7, 7, 7, -14) obținem:

L	**M**	**B**	**I**
12	13	2	9
7	**7**	**7**	**-14**
19	20	9	-5
S	T	I	E

deci s-a obținut cuvântul ȘTIE. Și în acest caz consoanele au fost descifrate cu numărul 7 iar vocala cu numărul (-14).

Dar, numărul 64, care precede acest cuvânt este 64 = 8x8 și atunci eliminând din cuvânt litera a patra și folosind pentru descifrarea consoanelor tot numărul 7, iar pentru descifrarea vocalelor numărul (-56), dedus din 7x8=56, rezultă:

L	**I**	**M**	**I**
12	9	13	9
7	**-56**	**7**	**-56**
19	-47	20	-47
S	U	T	U

adică cuvântul „Șuțu", numele doctorului implicat în tratamentul mercurial aplicat lui Eminescu.

După cum se observă, acest sistem de cifrare este „tributar" numărului 7 (șapte). Astfel:

- Dacă se analizează structura cheilor de descifrare folosite, se constată că, numerele care compun aceste chei sunt 0, 7 sau multiplii numărului 7;

- Dacă excludem cuvântul RÂURI se constată că numerele din chei cu care se descifrează consoanele din toate celelalte cuvinte, sunt numai 0, 7 și (-7), iar numerele cu care se descifrează vocalele sunt: 0, 14, (-14) și (-21), deci în acest caz cheile sunt formate cu ajutorul a șase numere distincte: 0, 7, 14, (-7), (-14), (-21), șase fiind și numărul de apariții ale numărului 48 în răspunsul la întrebarea a patra.

Mai mult, numărul 48 are ca divizori primi numerele: 1, 2, 3, iar cele șase numere distincte cu care se construiesc cheile de descifrare, se obțin din cele trei numere prin înmulțirea cu 0 (zero) și 7 (abstracție făcând de semn).

- Pentru patru din cele cinci cuvinte din care a trebuit să eliminăm câte o literă, literele eliminate se găsesc, două câte două, la distanța de 7 litere între ele.

Această „subordonare" față de numărul 7, poate fi pusă în legătură (deci „semnalată") cu următoarele elemente:

- În interogatoriu apar explicit 7 numere, o dată 64 și de șase ori 48;

- Textul celei de a patra întrebări are 7 cuvinte, în ipoteza că „TE-A" se numără ca două cuvinte;

- Numele celui care a luat interogatoriu, GHEORGHE BURSAN, conține 14=7x2 litere.

Ion C.Rogojanu

EMINESCU ÎN VIZIUNEA STEINLEN

Puțini sunt artiștii din afara fruntariilor României care au ilustrat versul lui Eminescu. Aceasta nu pentru că lirica sa ar fi „aproape intraductibilă", cum pripit aprecia, în anul 1956, un critic de artă din România. Colecția de stampe a Bibliotecii Academiei Române posedă patru gravuri - litografii, din care trei au fost prezentate în expoziție. Creatorul este **Alexandru Theophile-Samuel Steinlen**. Cine a fost Steinlen?

Născut la Laussane – Elveția, în anul 1852, Steinlen provenea dintr-o familie de artiști. Nedorind să urmeze îndemnul tatălui său, care voia ca fiul să devină scriitor, la 16 ani abandonează școala. Intră ucenic la un bijutier. Dar destinul său era altul. Pleacă din Elveția în Franța. Se angajează la o tipografie, unde face desene industriale, coperți de cărți, vignete. În anul 1880, o *„pisică-afiș"*, făcută pentru localul Chat Noir, îl scoate din anonimat. Apar colaborările la reviste satirice („L'Assiette au beaure", „Le Rire", „Gil Blas illustre" etc.). Volumul **Dans la vie**, apărut la Paris, în anul 1901, prezintă o selecție de 100 de desene, din cele peste o mie ce i-au apărut în publicațiile satirice, prefațat de Camille de Saint-Croix, o personalitate a vremii. În 1901 devine cetățean francez. Ilustrează cărțile unor contemporani celebri: **Cing poemes** de Victor Hugo, **L'affaire Crainquebille** de Anatole France etc. Sfârșitul fizic al lui Steinlen se produce în 15 decembrie 1923.

Apropierea lui Steinlein de versul și verbul eminescian s-a produs datorită gazetarului Adolphe Clarnet (1937), evreu din România, care a tradus limba franceză poezii ale lui Eminescu: **Si de hauts peupliers**... (**Și dacă**...), **Sonet** (Veneția), **Prière d'un dace** (**Rugăciunea unui dac**), **O mère, o mère divine**... (**O,mama**...) etc. În anul 1907, Clarnet publică poemul **Împărat și proletar** de Eminescu, tradus în limba franceză. Prefața – Luciene Descaves. Această ediție de lux are, așa cum menționa „Foaia diecezeana" din Caransebeș, nr. 50, din 9 decembrie 1907, „*un bogat material ilustrativ: litografii originale, gravuri pe lemn și un portret al lui Mihai Eminescu datorate artistului parizian Steinlen*".

Din cercetările făcute am constatat că, din păcate, volumul nu se află în fondul Bibliotecii Academiei și nici în alte biblioteci din România. Orice semnalare a volumului din partea cititorilor noștri ar fi benefică. Sperăm să vedem un portret al lui Eminescu în viziunea lui Steinlen!

Constantin Ciopraga

TRADIȚIE ȘI MODERNISM

Nu cunoaștem până acum o definiție cuprinzătoare, general acceptată, a ideii de istorie. Din perspectivă existențialistă, ***Albert Camus*** credea că istoria e „semnul faptelor pe scurt"... Analitic vorbind, putem spune că istoria e, în același timp, memorie înregistrată, modalitate de transmitere complexuală și instrument de panoramare a mutațiilor umanității. Timpul e un mutant tipic! În practică, un eveniment, un fapt de excepție, un moment tragic pot fi dublate în amintire cu reverberații legendare, cu elemente abătând de la real; – un reper memorabil, grandios sau pustiitor, transcende în mit. Istorie fără mitologie nu există, cum nu există obiect fără umbră. Tradiția acționează multiform, înregistrând, înnegrind sau poleind, actualizând în perpetuitate. Instaurează o anumită tradiție doar figurile exponențiale cele marcând durabil „ritmurile" istorice invocate de Pârvan. A existat un ritm ștefanian, bunăoară. În Moldova – observa Eminescu – „*Ștefan Vodă era ca acasă, de vorbesc oamenii de el ca și când ar fi trăit ieri între ei*" (*„Timpul"*, 1882, nr. 95). A declarat ritos: *„nu cred decât în istorie!"* – asta nu anulează mitologia. În fond, tradiția, ca ficțiune întregitoare adaugă documentului uscat vibrații compensatorii, reclamând o necontenită ***în-ființare***. V.Pârvan glosează astfel: „*Tradiția este în viața omenirii continuitatea în lupta și munca pentru cultură. Fiecare generație trece celei următoare și fiecare mileniu trece celor mai târzii, rezultatele experienței și silințelor lor. Fără tradiție nu există cultură: nici omul simplu, nici geniul, nu poate crea nimic fără tradiție (...). Ritmul tradițional cultural e o perpetuă stare de veghe iar nu, cumva, o ondulație mecanică, în felul ritmului tradițional, primitiv-vegetativ, al popoarelor necivilizate. Ritmul vieții sufletești al acestora din urmă neevolutiv, deci neistoric*" (***Idei și forme istorice***, Ed. Cartea românească, 1920, p.168, 169).

Teze memorabile formulase, la sfârșitul secolului al XIX-lea, Miguel de Unamuno într-un eseu răsunător – ***La Tradicion eterna*** (1895); în acest prim text din cele cinci configurând ***Esența Spaniei***, se făcea o diferență nuanțată între tradițiile esențiale și simulacrele lor: – „*Tradiția, de la tradere, echivalează cu «reluare»: e ceea ce trece de la unul la altul, (trans), concept frate cu cele de transmisiune, de transport, de transfer. Dar ceea ce trece rămâne, căci este ceva care servește de suport fluxului perpetuu al lucrurilor (...). În timp ce sistemele, școlile și teoriile trec, se depune puțin câte puțin sedimentul adevărurilor eterne ale eternei științe (...). Există o tradiție eternă, după cum există și o tradiție a prezentului (...). Dar dacă există un prezent istoric, e pentru că există o tradiție a prezentului, pentru că tradiția este substanța istoriei. Așa e felul viu de a concepe: ca substanță a istoriei, ca sediment al acesteia, ca revelația realității intra-istorice, a inconștientului în istorie (...). Această viață intra-istorică, tăcută și masivă ca însuși fundul mării, este substanța progresului, adevărata tradiție, tradiția eternă, foarte diferită de tradiția mincinoasă pe care obișnuim s-o cerem trecutului înmormântat în cărți și hârtii, în monumente și pietre*". Câteva precizări de final își păstrează definitiv actualitatea. „*Tradiția trăiește în fundul prezentului, ea îi este substanța (...). Tradiția eternă, iată ce trebuie să caute vizionarii fiecărui popor pentru a se ridica la lumină; trebuie să facă conștient în ei ceea ce în poporul lor este inconștient, pentru a-i călăuzi mai bine*".

În acest sens, alte observații inspirate: „*Mulți dintre cei care se intitulează tradiționaliști, sau care, fără a-și spune astfel, nu văd tradiția eternă, ci umbra ei vană în trecut (...). Trebuie să mergem la tradiția eternă, mamă a idealului, căci idealul nu e decât această tradiție însăși, proiectată în viitor...*" (***L'Essence de l'Espagne***, „Plon", Trad. Marcel Bataillon, 1923)

Peste timp, La un René Guénon – mentorul revistei *„Études traditionnelles"* – alte nuanțări despre *tradiție și tradiționalism* din unghiul de vedere al etnologului, mai exact al exploratorului profunzimilor. Din ignoranță acumulată (crede el) „*ideea de tradiție a fost atât de distrusă încât cei care aspiră s-o regăsească nu mai știu încotro să se îndrepte și sunt gata să accepte toate ideile false care le vor fi prezentate în locul și sub numele tradiției*". Aceasta, tradiția, presupune un ferment simbolic, gnostic, transtemporal. „*Nu poate să existe nimic cu adevărat tradițional care să nu conțină un element supraumanu...*" Acela care consideră termenul de tradiție sinonim cu «datină» și «obicei» creează o „*confuzie între lucrurile umane inferioare, lipsite de orice sens profund*". Evident reputatul antropolog are în vedere tradițiile pe fundal esoteric, magic, simbolic, coerența lor de substrat pe ample spații europene și orientale, rădăcinile lor în zonele aluvionare ale conștiinței (***Domnia cantității și semnele vremurilor***, 1945; Ed. Humanitas, 1995, p. 214 - 216).

Prin sublinierea principiului de *continuitate*, G.Călinescu relua, cu sunete proprii, linia Pârvan. — „*Tradiția* – gândea criticul – *este continuitatea obiectivă pe care inteligența noastră o descoperă, după săvârșirea unei serii istorice, în fenomenele de cultură, în vreme ce tradiționalismul e teoria după care suntem îndatorați a urma o cale sau alta, după bunul plac al teoreticianului culturii, care pretinde că aceea și nu alta e tradiția, lucru întotdeauna mai mult decât discutabil"* (Despre ***Aspecte și atitudini ideologice*** de Al.Dima, în „Adevărul literar și artistic", 13 august 1933). Transpare aici aluzia la tradiționalismul „gândirii".

Dimensiuni de context felurite sunt de găsit la antropologi și sociologi, la moraliști, la cercetătorii mentalităților, la ceilalți. „*Tradiția* – conchide un André Leroi-Gourhan – *este din punct de vedere biologic, la fel de*

indispensabilă speciei ca și condiționarea genetică pentru societățile de insecte: supraviețuirea etnică ține de rutină, dialogul stabilit creează echilibrul dintre rutină și progres, rutina fiind simbolul necesar supraviețuirii grupului, iar progresul intervențiilor individuale în vederea ameliorării supraviețuirii"... (***Gestul și cuvântul*** II ***Memoria și ritmurile***, Ed. Meridiane, 1983, p. 20, – Trad. Maria Berza).

Tentat de arhaități, întors spre elementar, sedus de mituri, Eminescu vedea în tradiție garanția izbăvirii de înstrăinare. „*Mi-ar fi plăcut mai mult să trăiesc în trecut*" – citim în ***Geniu pustiu*** –, trecutul apărându-i în tonuri armonice. Un Rudolf Steiner, contemporanul nostru, dezavuând excesele raționalismului modern se gândea la *revrăjirea lumii*, la formele genuine apropiate sacrului. Orice dezvrăjire aplatizează. În cele din urmă, identificăm în *starea de tradiție* sinteze succesive, fapt ce-l îndreptățea pe Jean d'Ormesson (la primirea prozatoarei Marguerite Yourcenar în Academia Franceză) să afirme laconic: „*Tradiția e un umanism care a reușit!...*" Pe scurt, nici o tradiție nu se repetă *tale quale*, în spiritul unui conservatism rigid; în momentul creației, un debutant trage cu ochiul spre modelele consacrate, refuzând însă obediența, repetarea limbajelor deja obosite. Formule ca neoclasicism sau neosimbolism, prin care se înțeleg *prelungiri* sau *reluări*, reprezintă în fapt momente de reculegere, urmate de noi căutări în apele primordiale.

„*Dar ce este tradiția?"* – se întreba arhitectul G.M.Cantacuzino în 1926.

„O regulă de viață? O formulă?

Nu.

Tradiția este o adâncă neliniște.

Și ce este neliniștea, dacă nu făclia spiritului, dacă nu puterea care pune în mișcare conștiința.

Tradiția este corectivul care tinde să menție spiritul în armonie.

Tradiția este conștiință.

Spiritul încărcat de întunecime, al îndrăgostiților înverșunați de progres, a învinuit tradiția că se așează de-a curmezișul vieții. Dar nu tot ce e însuflețit de viață este frumos și omenirea e împovărată de uscături.

*Tradiția selecționează. Copilă a vremii, ea distruge ceea ce timpul n-a copt... Timpul care statornicește victoriile și înmlăștinează erorile..." (**Izvoare și popasuri**, Ed. Eminescu, 1977, p. 218*. Pe scurt, sintagma ***traditio est reditio*** („tradiția este întoarcere"), vehiculată în Evul Mediu apusean, stă în picioare.

O propoziție dintr-un incendiar ***Manifest activist către tinerime*** („Contimporanul", 1924, nr. 46) anunța grandilocvent ruptura cu trecutul: „*România se construiește azi!...*" Prezumție juvenilă; gestică retorică, repetată în toate publicațiile de avangardă din epocă!... Nimic nu se naște din vid; apriorisme diverse punctează, în realitate, orice biografie, punând-o în rezonanță cu experiența pan-umană. — „*Modernismul* – constata Al.Philippide, spre sfârșitul epocii interbelice – *disprețuiește tradiția recentă, nu tradiția cea mai veche; disprețuiește tradiția care de-abia s-a format, adică tradiția înaintașilor imediați, aceea a generației imediat anterioare. Față de tradiția mai veche, față de mișcările literare de mult trecute, modernismul aproape întotdeauna, dacă nu chiar în toate cazurile, arată simpatie, de multe ori chiar admirație imitatoare*..." (***Considerații confortabile***, I, Ed. Minerva, p. 139). Că lucrurile se petreceau întocmai, rezultă din însuși menționatul ***Manifest activist***... preconizând racordarea „*la arta integrală, pecete a marilor epoci (elenism, romanism, goticism, bizantinism etc.) – și simplificarea procedeelor până la economia formelor primitive (toate artele populare, olăria și țesuturile românești etc.)*". În esență, dincolo de extremisme varii, „activiștilor" modernizați de atunci le revine meritul unui **NU** categoric vizând formele înțepenite, clișeizate, anacronice.

Sugestii și impulsuri productive din fondul tradițional au favorizat la Blaga, la V.Voiculescu, la Pillat, la George Enescu și Brâncuși, o modernitate organică, o evoluție în pas cu timpul. Un modernizant de structură aparte, B.Fundoianu, colaborator la „Contimporanul", la „Integral", la „Unu", nu ezita să recunoască rolul precursorilor: – „*Poezia românească începe cu Eminescu. Dar nu numai poezia îi este tributară. Cu Eminescu începe poezia, proza, viața românească, începem noi cu toții; și trecutul de până la el – prin **el** abia își găsește o deslușire – cu el începe. Poate fără Eminescu n-am fi putut exista; – nu-i el singurul nostru orgoliu și singura noastră scuză?"*

În ***Bovarismul*** lui Jules de Gaultier (eseu din 1902) se face următorul distinguo: unii creatori de „prim rang", personalități puternice în sens nietzschean, lasă urme în tot ce fac; inșii de „rangul al doilea" sunt gata, oriunde, să imită diverse „modele" în vogă. Un bovaric (un ins în spiritul flaubertian din ***Madame Bovary***) se imaginează „altul decât este"; există însă și un bovarism colectiv, cu implicații multiple în stilul public general. „*Tradiția, diferită de la o țară la alta este, pentru locuitorii unei aceleiași țări, un principiu de sugestie uniform. Cum sensibilitățile asupra cărora se exercită această sugestie, deși înrudite, sunt departe de a fi identice, rezultă că studiul diferitelor tradiții ar dezvălui sursa unui bovarism bogat, numai dacă ar fi posibil să întărim fiecare tradiție cu o colecție de cazuri individuale*" (Ed. Institutul European, 1998, p. 9, 44). În imposibilitate de a preciza cine prezidează în cristalizarea Renascentismului italian – fenomen eminamente sincretic –, putem admite la originea celorlalte Renașteri un impuls bovaric colectiv, francez, flamand, spaniol ori de alt tip. Sunt diferențe între goticul francez, sintetizator-armonic, și goticul german, construit pe alte tradiții, împovărat, cu alt orizont metafizic. — „*Întreaga lume europeană și americană* (absolutiza V.Pârvan), *am putea zice întreaga lume civilizată-latină, germană, anglo-saxonă – trăiește cu idei romane*" (***Op.cit.***, p.33).

Cu un alt sentiment al timpului și spațiului decât orientalii, cu alte ritmuri de civilizație decât occidentalii, cu alt mental, noi am pus la temelia ideii de tradiție impulsuri primare thrace (diferite de cele elene), sonuri bizantine, un naturism cu amprente carpato-danubiene-pontice sacralizând pământul, apa și cerul – iar deasupra tuturor gândul modelator latin. Marii cronicari, iar după ei Eminescu, Iorga, Sadoveanu, Blaga, Enescu, Brâncuși, atâția alții – iată figuri mărturisitoare configurând o tradiție, relevând forme identitare în mers.

D.R.Popescu

GENERAȚIA ’60

Poeți și oameni, în același lut încăputi, își dorm somnul de veci, cu lumina lor lăsată pe pământ, nedestrămată. Labiș, născut în 1935, cel dintâi a alergat spre moarte, după tramvaiul fără speranță, pe care l-a și ajuns într-o stație finală, într-o ultimă iarnă a vieții sale. Cu măduva spinării secționată, ca să nu mai aibă nici o șansă medicală de supraviețuire, Labiș a inaugurat prima cruce din șirul de cruci al generației ’60. Înhumat în cimitirul Bellu, n-a apucat, în primul său mormânt, să se risipească în lumea esențelor naturii, fiindcă a fost scos la lumină, după șapte ani, pentru câteva zeci de minute, ca să fie reînhumat în al doilea mormânt, mai aproape de Eminescu, unde se află și azi. Împreună cu părinții săi. A fost dorința părinților să se așeze alături de fiul lor în neființa ce va veni. Și au fost așezați alături.

Dan Deșliu, dintr-o generație anterioară, și-a pus capăt zilelor, după unii dătători de păreri, sau a fost furat de valurile mării, în larg, după alți dătători de păreri, într-o vară postdecembristă, la Neptun. A ieșit din viață neîmpăcat, dezamăgit de propriile sale vise, mințit de cei care s-au folosit de oratoria sa actoricească, și radicală. I se spusese naș Eminescu, prin anii ’50, dar după 1956, prea lăudat, până atunci, după unii dătători de păreri, epuizat, după alții, s-a văzut singur, și singur s-a văzut ieșind din cărți, nu numai din manuale. Aerul, apa și pământul de la Neptun l-au văzut pentru ultima oară viu, înainte de a se întoarce în elementele din care toate decurg. Și, fiindcă și Dan Deșliu trebuia înhumat, i s-a găsit un mormânt liber, mormântul lăsat liber de Labiș, și a fost îngropat în cimitirul Bellu, în primul mormânt al lui Nicolae Labiș.

Trebuie făcută o primă precizare: între ziua fatală în care Labiș s-a stins, visând un tramvai, și ziua fatală în care Deșliu s-a stins în valurile mării, sub zborul pescărușilor, s-a dus spre moarte Nichita Stănescu... Labiș a trăit 21 de ani, Nichita a trăit 50 de ani; Nichita a murit acum douăzeci de ani, Labiș a murit acum aproape cincizeci de ani! Adunând anii de viață ai lui Labiș și ai lui Nichita ajungem la șaptezeci... Dacă scădem anii copilăriei lor?... Unde vreau să ajung? La cifra anilor lor de creație! Labiș – câți ani a scris? Și câți ani a scris Nichita?... Dar Ioan Alexandru? Trei genii care, cu anii lor de creație, nu ating un secol!... Dar poemele lor au trecut în mileniul în care ne aflăm... Într-un veac absurd, moartea lor a fost absurdă!... Ioan Alexandru a zăcut câțiva ani într-un cărucior! Ardeleanul Ioan Alexandru s-a stins în Germania. Nichita Stănescu, venind de la o nuntă întâmplată în orașul Drobeta-Turnu Severin, și-a legat de Oltenia ultimele sale ore de viață înainte de a purcede spre un tărâm invizibil! Spun tărâm invizibil, ca să nu mă întreb de ce a preferat să plece atât de repede din clipa cea repede ce i s-a dat!? Întotdeauna când se întâlnea cu un înger alb, cu un înger negru, sau când se afla într-o situație de cumpănă, Nichita găsea o ieșire salvatoare, spectaculoasă! La Chișinău, sosind de la Moscova, împreună cu Mircea Tomuș, cu trenul, primul lucru pe care l-a făcut în gară, în fața lui Grigore Vieru și a câtorva prieteni care-l așteptau și a câtorva civili ce-l priveau pe sub gene! – a fost să cadă în genunchi și să sărute pământul Basarabiei! Un gest emoționant, istoric, niței cam sinucigaș! Asistența a încremenit! Au urmat câteva întâlniri cu scriitori, oameni de cultură etc. Întâlniri enigmatic de gălăgioase, suspicioase, morocănoase – în care nu de puține ori participanții se consumau inutil, mai ales în vorbe stinse și în libații plicticoase. Până ce Nichita, în fața unor oficioși – și a fiicei unui grangur, se pare! – a ridicat un pahar plin cu vin întru cinstirea... Ei, bine, Nichita a propus să ciocnească un pahar... întru memoria lui Vladimir Ilici Lenin! Și pentru... Revoluția din Octombrie! Fiindcă, a precizat Nichita imediat, dacă nu exista Vladimir Ilici Lenin, nu exista Revoluția Socialistă – și atunci generalul rus, al armatei țariste, generalul alb... din gena căruia se trăgea Nichita, n-ar mai fi fugit din Rusia, pe mare, la Constanța, și n-ar mai fi ajuns la Ploiești!... Dacă n-ar fi existat Lenin, n-ar fi existat nici Nichita Stănescu!

Anecdotele din biografia lui Nichita Stănescu n-ar avea rezonanță dacă n-ar exista marea operă scrisă de Nichita Stănescu... Sigur!

Flori

D.R.Popescu

DESPRE CAFEA

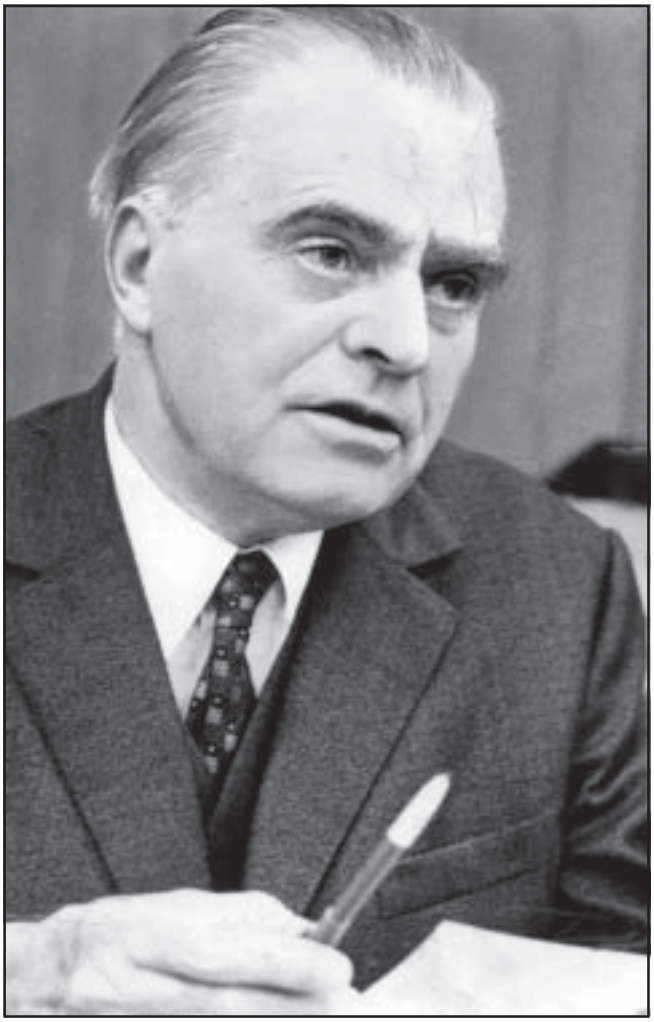

Zaharia Stancu - foto: Vasile Blendea

Cât timp Stancu a fost președintele Uniunii Scriitorilor s-au înființat în provincie noi Asociații de scriitori, au apărut noi reviste și edituri, la Craiova, Bacău, Iași, Timișoara, Târgu-Mureș, Oradea, Pitești, Sibiu, Constanța, Brașov... Revistele erau în custodia Comitelelor de cultură, dar în redacțiile lor și-au găsit locul nenumărați scriitori!

Pensiile unor poeți, prozatori, dramaturgi și critici mai importanți erau, în vremea președinției lui Zaharia Stancu, de 4000 de lei. Tudor Arghezi, care în anii '50 vindea cireșe, a avut în ultimii săi ani o pensie de 4000 de lei. Pensii și ajutoare lunare, de la Fondul Literar, au primit și scriitorii eliberați în 1964 din închisori... Nu spun că toate aceste beneficii se datorau exclusiv abilității lui Zaharia Stancu, însă de consemnat trebuie să consemnăm aceste realități...

Sunt enorm de multe lucruri bune ce se pot spune despre Zaharia Stancu! Iată o întâmplare petrecută la Cluj pe vremea când eram secretarul Asociației... Stancu, într-o deplasare în orașul de pe Someș, a avut, la un moment dat, o discuție cu Theodor Mihadaș... Poetul i s-a plâns, firește, impacientat, că i-a dispărut din casă manuscrisul unui jurnal! Mihadaș făcuse câțiva ani de închisoare! Stancu a luat imediat legătura cu forurile competente regionale și centrale și jurnalul i-a fost restituit poetului Mihadaș... Trebuie să spun că, din păcate, jurnalul îi fusese sustras lui Mihadaș de niște apropiați de-ai săi... Nu insist, nu mai contează cine au fost combatanții! Contează promptitudinea lui Stancu și contează prestanța și prestigiul lui Stancu, da, fiindcă, până atunci, vai, nu cred că se mai întâmplase ca un manuscris deocheat și suspectat să mai revină intact pe masa celui ce l-a scris...

Altceva! La o întâlnire la foruri, cum se spunea în vremile de ieri, fiind puse în discuție situația cărților, a scriitorilor, Zaharia Stancu, fie-i țărâna ușoară, și-a vărsat pe piept cafeaua din ceașcă!... Discursul său, tranșant în favoarea scriitorilor, a avut nevoie de o pauză scurtă, de o gură de cafea... Nu era o ședință cu prezidiu, era una ce se desfășura într-o sală dreptunghiulară, cu scaune egale, o ședință cu apă minerală și cafele... Stancu, nervos, – o pauză lungă, ca să i se observe de către toți cei prezenți tensiunea nervoasă – a ridicat ceașca, ușor... Mâna, tremurândă, a vărsat conținutul cești pe cămașa tovarășului Zaharia Stancu! Prilej de derută, de îngrijorare, de întrebări. Ce mai putea urma? Stancu deja declarase că dacă situația scriitorilor se înrăutățește pleacă în Spania, ajunge șomer în Spania!... Spania, Spania lui Cervantes, a războiului antifascist, Spania lui Franco, de ce voia Stancu să renunțe la România și să se refugieze în Spania?! Stancu, în acea clipă a câștigat bătălia! Stancu trebuia împăcat, Stancu avea dreptate – cine se gândise să se uite în ograda scriitorilor, nu mai existau alte probleme importante în România?!...

Unii au spus, mai apoi, că Stancu a jucat teatru. Probabil. Dar atunci înseamnă că era un actor genial, fiindcă nimic n-a fost teatral... Nu! Un bărbat căruia îi tremura mâna, un bărbat supărat, responsabil de soarta confraților!... Așa a fost perceput. Și cred că așa a și fost... sigur, ulterior, asemenea bătălii câștigate de Zaharia Stancu li s-au părut unora neînsemnate. Poate că însuși Stancu le-ar fi dat acestora dreptate... Nu conta ce ziceau unii sau alții, important era că Zaharia Stancu făcuse să nu fie întreruptă lucrarea binelui căci, boieri dumneavoastră, măcar atât trebuie să recunoaștem cu toții, că pe „vremea lui Zaharia Stancu", președintele cel mai bun al Uniunii Scriitorilor, scriitorii nu mureau de foame, aveau pensii onorabile și puteau trăi din munca lor... Dar cine, dintre noi, își mai stropește azi cămașa cu o cafea fierbinte? Cine mai are cămașă? Cine mai are cafea?

Fănuș Neagu

CADENȚE*

„Dumnezeul dimineții ăsteia, își spunea Miki-potaie, privind la Pelinița Marcu, adormită în fotoliul de rafie și care nici măcar nu-l simțise intrând, e unul ursuz, cu tulburări de memorie; cel blând, domol și mângâietor se ivește numai în amurg". Fereastra bucuriei lui, cum își alinta el amanta, dar numai după primul degetar de coniac, care-i și vâra în așternut, dormea, cu bărbia copilăros sprijinită în palma dreaptă. Un vag miros de tămâie (nu cumva asta se răspândește din punga de venin din inima ei?) și de parfum Pacciuli plutea ca o prejudecată a viciului în odaia semănând cu un harem al lenei, dominată de două divane moi, carpete orientale, mici și înguste rogojini de trestie, o măsuță de sticlă pe care se afla o cărăfioară cu lichior verde (tot în verde erau pictate și pleoapele Peliniței Marcu), o potârniche de teracotă și un ceainic miniatural de argint din ciocul căruia curgea, când îl aplecai, muzică de Glinca. Pe un cufăr țărănesc se lăfăiau două piei de vulpe albă care constituiseră centrul atracției, coloana vertebrală a buticului deschis de-o finlandeză pe Calea Călărași.

— Te iubesc, Miki, rosti palid Pelinița, dar trupul ei nu avu nici un tremur, nici o zvâcnire, nici un fior, ca și cum s-ar fi îngropat într-un sac de nisip; trupul se afla în exil, ca și fixitatea privirii. Miky al meu, continuă ea, Miky cu „y", fac frisoane dacă nu simți „y"-ul. Miky fără „y" nu valorează nici cât o ceapă degerată...

Glasul urca din antale cu vin somnoros. Cald ca ouăle în timpul eclozării. Și totuși disprețuitor prin moliciune.

— Vorbești cu inimă grea, iubito. Nu te poți dezbăra de mitocănia din tine nici bătută.

— Mă desconsideri, Miki? Un suspin îi fugi pe buze.

În grădină, tătarul Sagamay scosese din buzunar o sticluță și, suflând în ea c-un pai, făcea baloane de săpun.

— De ce nu-l jugănești? întrebă Pelinuța, căscând. Îți dau canon să-l jugănești pe Sagamay. E prea bocciu ca să aibă dreptul să se înmulțească.

— Prostia, nu sluțenia, e ceea ce definește un tătar, decretă Miki, scuturând capul cu păr ondulat. Vrei să citești ce scrie aici?

Pelinița primi o foaie de hârtie mătăsoasă și silabisi prin apele somnului.

„Revoluțiile își uită repede morții, se înfrățesc cu asasinii, beau șampanie cu ei...".

— Sari peste asta, citește doar versurile.

— „Ciocârlii prăjite-n unt de bivoliță,
Țaru-n crâng c-o gâsculiță..."

— Țarul! N-o fi vlăjganul ăla care se ține cu vecina ta?

— El, cu siguranță el. Îl cheamă Grigore Toporaș și stă-n Brăilița, Intrarea Deșertul Libiei 4.

— L-ai încercat și tu?

— Ești nebun! (Îl încercase, chipul de ascet al Țarului îi mistuise somnul câtorva nopți; Țarul o posedase brutal, zbuciumat, gălăgios și ea-i dăruise o mantie roșie, replică disprețuitoare la mantia albastră a lui Miki-potaie).

— Sagamay! strigă Miki, crăpând geamul. Sagaaa!

Între timp, tătarul, plictisindu-se să rotunjească baloane inconsistente, se străduia să fie în grădina cu tei și sălcii plângătoare și nu izbutea; se afla rezemat de șoldul unei mânze, de un punct mișcător pe zare, de osul unei păsări neîntrupate. Auzi ca prin vis chemarea și veni sub geam, cu pași clătinați.

— Iei un taxi, te duci în Brăilița, Intrarea Deșertul Libiei 4. Îl aduci aici pe un golan căruia i se spune Țarul.

— Speriem nițel la el?

— Nu, se împotrivi Pelinița, spune-i doar că-l așteaptă doamnele de pe strada Izvorul Sfânt. Garantez eu că vine fără să pună întrebări.

– Garantează două târfe sfinte, șuieră Miki, având grijă să nu-l audă și tătarul.

— Ce-i, ce vrei, nu ți-e bine? Ia te uită ce ticălos oribil!

— Ducă-se dracului binele de pe capul meu.

— E nevoie să mă împroști cu lături de față cu lighioana de tătar?

— Ți-am adus două găleți cu raci.

— Bagă-ți-le în fund, jigodie scârboasă; rahat de rahat ce ești. Se înfuria pe măsură ce vorbele-i năvăleau din gură. Într-o zi, și nu-i departe ziua aia, o să fug de tine unde oi vedea cu ochii.

— Numai că eu, înainte cu o zi de ziua sorocită să ne luăm adio, o să-ți tai amândouă tendoanele.

— Te cred în stare, admise Pelinuța, ești destul de trilili și tralala. Nu-ți prea merg treburile, așa-i?

— Eu, ca un ratat ce mă aflu, n-am niciodată destulă treabă de făcut.

— Scopul tău pe lume, dacă judecăm drept, este acela de a-l distruge pe Șerban Necșari. Da, se pare că nu ai altceva de făcut decât să-l vezi la balamuc pe omul care te îngăduie în palatul lui grandios.

— Mai am un scop. Să aflu de ce Dragomir Mireasa i-a dat numele de Eduard Confesorul unei pisici persane.

— Lasă-l în pace pe Dragomir Mireasa. E foarte talentat. Ca actor.

— O să-ți iau înapoi inelul cu monogramă pe care ți l-am dăruit în cabana din Bucegi.

— Dacă vrei, ți-l înapoiez cu deget cu tot.

— Vreau.

Pelinița întinse spre el mâna dreaptă. Miki-potaie i-o apucă într-ale lui și o sărută, lingușitor.

— Ai mâinile odihnite, ca frumoasele femei din Biblie. „Fata asta are mâinile ca frumoasele femei din Biblie sau ca domnițele care așternă cetină de brad la intrarea casei unde sunt așteptați oaspeți de seamă", își spusese, cu doi ani în urmă, iarna, la încrucișarea străzilor în pantă din dreptul Mănăstirii Sinaia. Se oprise acolo, sub ninsoarea copleșitoare, pătruns brusc de-un val de fericire din nimic. Două sănii ai căror vizitii beau țuică dintr-o ploscă neagră, iar cei patru cai înhămați la ele aveau boturi roz, de parcă atunci le-ar fi scos din găleți pline cu vin de țară înspumat, așteptau mușterii pentru o plimbare. În buzunarul șubei unuia din vizitii, un tranzistor învelit într-o mănușă de fân transmitea muzică populară.

Roua florilor de crin
Și amarul de pelin...

Tranzistorul din buzunarele celuilalt, fixat pe alt post, transmitea un comentariu insipid din care Miki-potaie reține fraza: „fiecare om se naște cu certificatul de deces în buzunar", apoi pierdu șirul, atenția fiindu-i cucerită de două femei în blănuri de lup, care ieșeau din mănăstire, certându-se în șoaptă, mascat. Cea mai vârstnică (depășise treijcinci de ani), brunetă, cu părul revărsat, buzele groase, presată de mânie, vorbea repede,

* Fragment de roman

întârâtat. Lui Miki, glasul și figura ei i se păreau cunoscute. „Simptomul Langusta, își aminti brusc, detestabila Cici Langusta din anturajul Serviciului de protocol". Blonda care suporta agresiunea Langustei era înaltă, sub treizeci de ani, față ovală, mișcări grave. Purta o pălărie de fetru cu boruri largi și cordica lată bătută cu pătrățele de chihlimbar.

— M-am rugat să crape, da, vreau să crape putoarea, repeta Cici Langusta, cu vocea dură, alimentată de o sursă de durere patetică. Iar tu ții cu ea, te faci că nu știi cu ce reclamații mă încondeiază. Spune peste tot că intermediez înfieri de copii pentru o firmă elvețiană care-i sacrifică să le vândă organele...

— Multă lume te bănuiește.

— Chiar și tu?

Un cuplu tânăr în echipament de schi sui în prima sanie care pieri în clinchet de clopoței. Vizitiul celeilalte, îndrepta căpițelele cailor, tropăind stâlcit, avea piciorul stâng mai scurt, și trăgea cu ochiul când spre Miki-potaie, când spre cele două femei în blănuri de lup, în speranța unui câștig după care jinduia de multișor.

— Da, destulă lume te bănuiește, repetă blonda, în timp ce Miki angaja printr-un pocnet de deștе sania liberă.

— Vezi ce târfa dracului ești!? trânti mânioasă Cici Langusta, în liniștea largă a ninsorii și porni spre sanie, parcă atrasă de Miki prin puterea sugestiei. Pot să urc lângă dumneata, domnule?

— Săru'mâna, Cici, cu multă plăcere.

Femeia îl privi bănuitor. Ochii negri, rotunzi, mirați, căutau un punct de sprijin în trecut – omul acesta îmbrăcat prezentabil, de-o suplețe felină, cu ochii aprinși, părul ondulat, cine era? Negăsindu-l, buzele groase rostiră ironic:

— Am citit împreună scrisorile reginei Maria adresate unui marinar din flota turcească? Hai încoace, Pelinița Marcu, îi strigă blondei peste umăr sau ai de gând să te mai spovedești o dată?! Domnul acesta se pare că mă cunoaște. De unde mă cunoști? Cine crezi că sunt?

— Ești a treia dimensiune a păcatului,Cici.

— Care anume?

— Aia demnă de tot respectul.

— Celelalte două sunt demne de tot disprețul?

— Celelalte două sunt fellatio și cunnilingus.

— Hei, fără măscări, ai luat-o razna. Da, îl anunță în șoaptă, cred că știu de unde ne cunoaștem.

Pelinița Marcu veni și luă loc pe leagăn, alături de Cici Langusta.

— Despre ea ce poți să zici? îl întrebă Langusta pe Miki, ghemuit în fața lor pe un maldăr de fân.

Sania pornise, ca și prima, tot în clinchet de zurgălăi.

— Are părul castaniu spre blond ca și mine iar ochii speriați.

— Fața? Apleacă-te, Pelinițo, să-ți vadă domnul fața mai de-aproape. Hai, vreau s-aud ce părere ai despre mutra prietenei mele.

— Fața doamnei, zise Miki, trădează un fel de lipsă de speranță.

— Dimpotrivă, ripostă Pelinița Marcu, pe un ton vesel, sunt încrezătoare în steaua mea și în toate ale vieții.

— În cazul acesta, fii binecuvântată, răspunse Miki ocrotitor.

Sania luneca plăcut spre centrul orașului. Brazii uriași, pe crengile cărora se adunaseră imense cantități de zăpadă, casele, toate cu ferestrele luminate în plină zi, trăiau cu îndemânare nedisimulată o zi din întâia copilărie a lumii; mai cu seamă casele bâiguiau povești romantice, înfulecau miracole, bârnele lor groase râdeau la încheieturi, temeliile de piatră vânătă păreau mândre să arate uneori o ușă roșie, o poveste de polen rătăcită în vreun ochi de geam al încăperilor de la subsol. Puteai crede că prin odăi umblau ciute înconjurate de iezii lor, în pod cârduri de veverițe sparg nuci, fete în rochii verzi, spumoase, încearcă pași de dans pe coridoarele pline de mister iar în hamacurile întinse sub grinzile cioplite ale saloanelor se leagănă ca-n luntri de umbră, umbrele rarefiate ale trecutului... O bucurie curată țâșnea pe hornul fiecărei clădiri, risipindu-se în largul pădurilor, peste catapetesmele Bucegilor.

— Vreți să vă duc undeva anume sau oprim la o cârciumă să luăm un pahar împreună? întrebă Miki pe când ajunseră în fața restaurantului Caraiman.

— Sunt obosită, se plânse Pelinița Marcu, aș merge să mă culc.

— S-a tăvălit toată noaptea cu unul care îndoaie fiare la circ, azvârli Cici, vulgar. Cearcănele o denunță.

— M-am cățelit cu fostul tău bărbat.

— Ești țicnită, bărbatu-meu e mort de doi ani.

— Nu, e cât se poate de viu, l-am legănat în brațele mele ceasuri întregi.

Miki-potaie își lingea vesel prunele uscate ale buzelor. Adora certurile între muieri. La Brăila, în anumite zile, se furișa iscusit printre liniile de cale ferată ale portului, ca să asculte potopul de înjurături și bălăcăreli cu care se miruiau curvele ce-și au culcușul clandestin în vagoanele abandonate pe șinele ruginite de nefolosință; încăierările, păruiala, trădările, vulgaritatea smuciturilor din șolduri, senzuala împerechere a insultelor trezeau în el o hărmălaie de pofte, predominant fiind sentimentul plutirii prin ticăloșia veșnic prosperă a femeii.

— Mort sau viu, zise el, asta se poate lămuri ușor, nu pot exista dubii.

— Mort și îngropat, cu toate pomenile făcute, se îndârji să susțină Langusta.

— Ba nu, e la fel de viu ca noi trei.

— Ești nebună de legat.

— Atunci veniți cu mine. Spune-i domnule...

— Manole Vâlceanu, oricând la dispoziția dumneavoastră.

— Spune-i omului cu sania să ne ducă pe strada Moara cu cinci zăvoare.

Vizitiul lungi biciul pe crupa cailor care se avântară în trap întins și, peste un sfert de ceas, sania opri în fața unei vile spre care ducea o scară monumentală, revărsată între balustrade dominate la capete de doi lei de piatră. O fată în jur de optușpe ani, în hanorac și cu căciuliță de lână cu doi ciucuri cât spicul stufului, le strigă din rama ușii că au sosit târziu, înscrierile s-au încheiat.

— În urmă cu o oră mai aveați șansă.Acum, gata, s-a ridicat registrul. Ceasul a căzut în fântână, îngână ea.

— Cine locuiește aici? întrebă Miki.

— Nimeni în mod special. Aici e școala de detectivi particulari. Ce credeați?

— Imposibil! strigă Pelinița Marcu.

— Credeți-mă, repetă fata, îmbujorată, înscrierile pentru examenul de admitere la cursul seral s-au încheiat.

Din casă apăru în stânga fetei un bărbat solid, într-o scurtă de doc.Legănându-se pe tocul cismelor, îi anunță și el, cu dezamăgire în glas:

— Domnișoara v-a spus adevărul, înscrierile s-au încheiat. Delia, se întoarse spre fată, eu îmi cam închipui genul de subiect pe care ni-l vor da la teză: o crimă în munți.

La porunca lui Miki-potaie, vizitiul apucă drumul înapoi. Casele din stânga, retrase spre fundul grădinilor, nu se deslușeau din ninsoare. Cele din dreapta scoteau în relief câte-o fereastră deschisă: pe fiecare pervaz, ca înșirate la comandă, se aflau pahare cu picior conținând câte un trandafir roșu.

— E ceva neobișnuit, rosti Pelinița, uimită. Cu totul neobișnuit...și minunat.

— Iar eu cred că e un joc ticălos, declară Langusta.

— Al cui? Al fostului tău bărbat?

Petru Dumitriu

FILE DE JURNAL

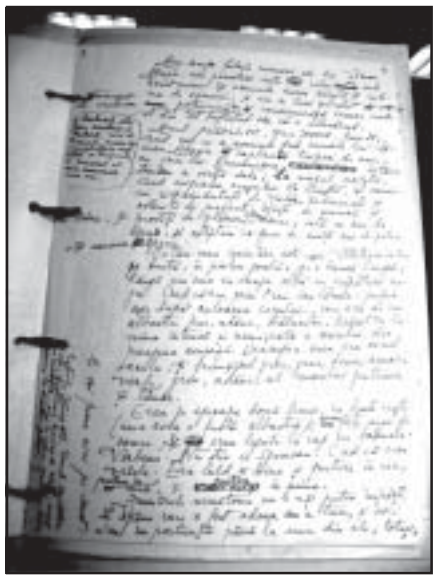

Personajul Simon Abazia (în latină Simon de la Baziaș, Simon fiind numele originar al Sfântului Petru, pescarul din Nazareth) ar fi avut rolul, în complexul numit ***Colecția de biografii, autobiografii și memorii contemporane****, conceput de autor ca o continuare a* ***Cronicii de familie*** *(notele și fișele de lucru atestă această relație), să permită legătura dintre episoade, evenimente, personaje. La fuga din țară* ***Colecția*** *a rămas în dactilogramă (1770 de pagini) și a fost recuperată de Academia Română de la SRI în urmă cu câțiva ani. Această* ***Colecție****, ale cărei notițe le-a luat cu el autorul la fuga sa, în 1960, au alcătuit baza documentară a romanului* ***Incognito****, scris de Petru Dumitriu mai întâi în română, manuscris distrus de el însuși atunci când romanul, apărut în franceză la Editions du Seuil, a fost respins la Premiul Goncourt deoarece purta mențiunea "version française de l'auteur" și nu era un original francez, cum cerea regulamentul Academiei Goncourt. Textul de mai jos este inedit.* (***Ecaterina Țarălungă***)

Aici încep falsele memorii ale lui Simon Abazia, care povestesc faptele celui ce sub acest nume își ascunde inima rănită și iubirea de oameni și nu se lasă zdrobit și descurajat de vremea potrivnică și barbară, de țara sumbră și barbară, nici de tiraniile succesive care zdrobesc sufletele și trupurile, ci încearcă să scrie memoriile unui om și consemnează ceea ce crede el din tot sufletul său că e adevărat.

Anul MCMLIV, ziua XXVI, luna X, când cel ce se ascunde sub numele lui Simon Abazia împlinise 30 de ani, cu voia lui Dumnezeu întâia treime a vieții sale; la miezul nopții, când mișcarea orașului s-a liniștit și oamenii înspăimântați de viitor, îndureraţi și osteniți de prezent, sleiți de muncă și de sărăcie, și prostiți de plăceri ieftine, dorm; iată ce am de spus, și așteptam să spun de mulți ani de zile, și acum spun.

Întâia mea amintire este așa: stăteam întins pe burtă, în pielea goală, pe o bancă lungă, lângă un nuc cu coaja albă cu crăpături negre. Cred că era prin mai sau iunie: judec așa după culoarea cerului, care era de un albastru pur, adânc, strălucitor, hrănit cu lumina intensă și nemișcată a soarelui din preajma amiezii. Deasupra mea era cerul și frunzișul acela gros, gras, dens, amar, verde, greu, adânc, al nucului puternic și tânăr. Erau pe aproape două femei, cu fuste crețe (una avea o fustă albastră); aveau fețe arse de soare și erau legate la cap cu basmale. Vorbeau. Nu știu ce spuneau. Cred că erau vesele. Era cald și bine și putere în cer, putere în nuc și putere în mine.

Aminitirile următoare nu le-aș putea împărți, să spun care a fost a doua sau a treia, și nici n-au importanță până la una din ele; totuși le voi pune aici pe scurt (lectura lui Harap Alb, Tinerețe fără bătrânețe, furtuna, lacrimi de sânge, scrisul cu aureole, pipi în cafea, acul din baga, iarna, la dentist, gelozia); astfel, îmi aduc aminte de căruciorul în formă de căruță țărănească, dar aidoma, punct cu punct, de la oiște până la cercul de fier al roților, numai că mult mai mic. În acest vehicul zgomotos care mă zdruncina ca dracul, adormeam liniștit; pe când căruciorul lăcuit alb și suspendat pe arcuri moi și roți de cauciuc, a zăcut mulți ani nefolosit într-un șopron, până când a fost vândut sau dat.

Îmi mai aduc aminte că, trîgându-mi singur căruțul prin curte, înjuram cumplit, păgânește. Învățasem de la ordonanțele tatălui meu. Ordonanțele făceau servicii prin casele ofițerilor, pe vremea aceea: tăiau și spărgeau lemne, serveau la masă, plimbau copiii, făceau cumpărături. Tot soldați lucrau la clădirea câte unei case, udau grădina de flori sau de zarzavat.

Tot soldați lucrau într-o noapte de toamnă când m-am trezit și am deschis ochii asupra odăii văruite, cu ferestrele până-n podea, lipsite încă de geamuri. Pe pereți se mișcau umbre, în odaie era frig – mi se pare că pe fereastră întra un fel de ceață – și afară era beznă și vuia, șuera și bubuia vântul; jos în vale se auzea zgomotul Dunării răscolite de furtună.Pe uși și pe ferestre intrau și ieșeau soldați în mantale; mama mea și doica le dădeau ceaiuri fierbinți și ei plecau iar să se suie[1] pe acoperiș unde legau țiglele de stinghiile acoperișului; le legau cu sârmă ca să nu le ia vântul. În orice loc din lume, țiglele stau singure la locul lor, prin propria lor greutate; la noi erau legate cu sârmă ca să nu le ia vânturile primăvara și toamna.

Stăteam în vârful patului, cu ochii mari, și-mi era frig, și mă uitam. Pe urmă am adormit. Nu știam că viața mea are să fie la fel: construcția unei case în furtună și vreme rea , și nevoia să consolidezi mereu totul împotriva vântului negru al vremelniciei și al neantului.

Dar toate astea sunt literatură; n-aveam cum să prevăd nimic atunci, și nici clipa n-avea o valoare simbolică; altfel lucrează în viețile noastre mecanica destinului.

[1] De-a curmezișul paginii a doua a textului, autorul a scris o rugăciune. Ea sună astfel: *„Dumnezeul meu, Dumnezeul meu, ajută-mă să-mi termin opera, Dumnezeul meu, Doamne, Dumnezeul meu, stăpâne, tatăl, supremă putere, abis necuprins, totul lumii, sufletul și inima mea, ajută-mă să-mi termin opera care e a ta , ajută-mă, du-mă mai departe, să te slujesc în operele mele . Ajută-mă. Ajută-mă. Binecuvântează-mă, binecuvântează-mi opera. VIII.V.MCMLV, sub mezzo nocte".*

Ecaterina Țarălungă

O POEZIE CA UN DESTIN

Dunărea la Baziaș... Acolo, într-o barcă obișnuită, în urmă cu trei sferturi de veac, se plimbau, pe apele calme, cel care avea să devină scriitorul Petru Dumitriu și sora lui, Lila, cu patru ani mai mică decât el. Un tată român și ofițer, Petre, distant, dar nu aspru, o mamă unguroaică, Teresa, frumoasă și iubitoare de arte, își construiseră pe dealul de deasupra Dunării o casă a iubirii lor și avuseseră, în 1924, primul copil, botezat Petru, după tată, în religia ortodoxă. L-au învățat de mic să prețuiască știința de carte. Franceza, engleza și germana aveau acces în acest loc deschis către toate orizonturile lumii, unde se întâlnesc frontierele a trei state: România, Ungaria și Voivodina. Crescuți între bănățeni de toate felurile și veniți în contact devreme cu negustori de toate neamurile, copiii vor fi înțeles atunci pentru toată viața că lumea e o carte deschisă, iar viața este o alegere continuă a felului în care trebuie s-o citești. Urcând prin timp treptele vieții, în 1999, când se apropia de 77 de ani, Petru Dumitriu își amintește lecția amară a acelui loc al începuturilor. Ca și mirosul amărui și uleios al nucului de la colțul terasei, spulberat de tunurile armatei germane în retragere, în primăvara lui 1945, odată cu solida casă a copilăriei. Totul s-a sfârșit și a început acolo, în locul și în clipele acelea când, rapid și dramatic, orizontul vieții s-a schimbat radical. Student la filosofie în Germania, fusese privat de acest ultim refugiu al fiecărui om, casa copilăriei, de către aceia a căror cultură o prețuise mai mult. A scris atunci această poezie rămasă inedită:

Privesc cetatea-n care m-am născut,
Pe vremuri strălucită, azi ruine.
De vor s-o calce oștile străine
Zidul bătrân nu îi mai este scut.

Mă duc pe câmp. Văd soarele cum soarbe
Descătușate, apele de ger.
La umbra muntelui, cu fruntea-n cer,
În neguri turme pasc. Sunt triste, oarbe.

Și-acum intru-n casa mea și nu e
Decât paragini și pustietate.
Eu gârbov, port toiag în loc de spadă.

Și orice lucru, mut știe să-mi spuie
Că ora morții în curând va bate
Și orice lucru în țărână va să cadă.

Cu poezia aceea se născuse de fapt scriitorul Petru Dumitriu și, în ea era pus întregul lui destin. Acolo, lângă trunchiul nucului spulberat, abia ieșit din pivnița care le salvase viața, brusc maturizat la 21 de ani, Petru Dumitriu avea să ridice dintre sfărâmăturile zidului cheia pivniței și s-o poarte cu el mereu, pretutindeni în lume, ca pe un simbol al ocrotirii pierdute.

Dunărea se depărta de sine, devenea un peisaj al memoriei și tânărul Petru recitea cu alți ochi orizontul Baziașului și al propriei sale copilării.

Scriitorul a mai avut de traversat atunci, la începuturi, încă un moment important. Există undeva, lângă casa natală, un izvor numit al Sfântului Sava, patronul sârbilor, și lui i-a dedicat de fapt prima scriere literară, astăzi pierdută. S-a întâmplat când tatăl său, ofițer român, a primit ordin să-i împuște pe muncitorii sârbi ai grădinii de zarzavat a familiei, sub pretext că au legături cu piloții sârbi de Dunăre care acționau contra germanilor. Sfătuindu-se cu soția lui, unguroaica, a refuzat. Trei neamuri se apărau astfel unul pe altul în acest unghi al Dunării și al vremurilor. Ca urmare, ofițerul Dumitriu a fost trimis la Târgu Jiu, tocmai spre a-i păzi pe piloții de Dunăre care-și aveau acolo lagărul[1].

Plaurul cu sălcii din mijlocul Dunării, locul de refugiu și de meditație de unde se vedeau, de jur împrejur, dealul, casa și grădina, au rămas în urmă. Se încheiase prima etapă a călătoriei. Iată ce spunea Petru Dumitriu în 2000: „*Am avut în viața mea o serie de întâlniri care au fost importante și hotărâtoare pentru perioadele respective. Și asta, a noastră, este și ea.*" Atunci, odată cu plecarea de la Baziaș, începuse însă lungul drum al zilei către noapte. Ca și Dunărea, se depărta de izvoare și se pregătea să intre în marele defileu al Cazanelor numit viața literară românească. L-am întrebat, în 1999, când l-am vizitat la Metz: „— La care dintre cărțile dumneavoastră țineți cel mai tare?" Și mi-a răspuns: „— La asta pe care-o scriu acum. Să-i spunem **Non credo – oro** (Nu cred – mă rog). Despre rugăciune în ziua de astăzi. În lumea culturală formată mintal și sentimental de științele moderne. Soluția o dau cititorului, cel care va fi interesat. Asta, și înainte de asta a fost **Incognito**, ce-am scris mai bine." „— Și înainte de **Incognito**?" „— Și **Cronica de familie**, dar, săraca, era, pe ici-pe acolo, sugrumată de sistemul de pe atunci. De estetica marxist-leninistă." „— Ați revedea **Incognito** pentru o ediție definitivă?[2]" „— Da."

Un destin senzațional s-ar zice, dacă privești raftul de cărți publicate. Autorul **Cronicii de familie**, 1500 de pagini tipărite, 400 de personaje, 200 de ani de istorie românească, apărut pe când avea 30 de ani - și s-ar

[1] În ***Cronica de familie***, capitolul intitulat *„Salata"*, după care regizorul Lucian Pintilie a făcut în 1995 filmul intitulat ***O vară de neuitat***, episodul figurează ca întâmplat în Cadrilater, iar muncitorii care trebuiau împușcați erau bulgari. Petru Dumitriu însă mi-a mărturist, în 1999, că lucrurile s-au întâmplat la Baziaș, dar, fiindcă atunci când a scris ***Cronica de familie*** relațiile României cu Iugoslavia lui Tito erau mai mult decât reci, s-a temut și a mutat acțiunea în Cadrilater. Izvorul Sfântului Sava există și astăzi în apropierea rămășițelor casei natale de la Baziaș, după cum se vede și că acolo, pe coasta dealului, a fost o grădină de zarzavat.

[2] L-a și revăzut și mi-a dat în păstrare exemplarul lucrat de el.

zice că era răsfățatul literelor române – de două ori laureat al Premiului de Stat pentru Literatură și Artă, invitat de mai marii politicii și „arătat" la diverse sindrofii cu mențiunea „e de-al nostru", Petru Dumitriu n-avea însă din start datele pentru a fi adeptul noii puteri. Iubirea dintre el și Henriette Yvonne Stahl, franțuzoaică și prozatoare, născută la Saint Avold, aproape de Metz, naturalizată în România, pe care a susținut-o și material în anii stalinismului, este încă un indiciu al rupturii dintre esența și condiționările cotidiene ale scriitorului.

Faptul că în 1956 i s-a făcut dosar de Securitate ca adept al revoluției maghiare, punându-se în acest dosar poezia lui menționată mai sus, spune totul despre conflictul dintre esență și aceste condiționări, mereu mai pregnante.

S-a căsătorit cu frumoasa Irina Medrea, a avut primul copil, a fost dat afară de la editură, s-a hotărât să fugă. A fugit în 1960 luând cu el notițele **Colecției de biografii, autobiografii și memorii contemporane**, care aveau să alcătuiască substanța romanului ***Incognito***. A scris peste 30 de cărți, plus două încă inedite: **Știri de senzație**, nuvele, în franceză și ***Non credo – oro***, eseu filosofic, în engleză, 34 de eseuri politice în engleză, 11 piese în germană. Asta a făcut deci după ce a fugit, în 1960, luând cu el cheia pivniței părintești. L-am întrebat atunci, în 1999, direct: „— *Ați dori să reveniți la cetățenia română?*" Și a răspuns astfel: „— *Pot să spun un singur lucru: că mi s-a retras și retrasă a rămas. Nu e frumos pentru nici una din părțile acestei relații. Nici pentru țara românească, nici pentru scriitorul român Petru Dumitriu. Care nu e din cei mai păcătoși. Păcătos poate, moralmente vorbind, dar păcătos ca valoare, nu.*" „—*Ați dori să vi se publice o ediție de* ***Opere*** *în România?*" „— *Aș dori să mi se publice o ediție de* ***Opere complete****. Și probabil într-o bună zi, cândva, poate după moartea mea, se va și face. Și eu acum încep să scriu iarăși pe românește. Prima dată după 40 de ani*."

Prin urmare, deși a trăit în România și a publicat în limba română doar până la 36 de ani, apoi doar în franceză, Petru Dumitriu continuă să se considere scriitor român. Cartea lui de căpătâi, ***Incognito***, apărută în 1962 la Editions du Seuil, rămâne până astăzi cel mai pertinent strigăt al literaturii române împotriva constrângerilor spiritului. În 1996 SRI a cedat Bibliotecii Academiei Române o parte din manuscrisele scriitorului, mai exact continuarea **Cronicii de familie**, dactilograma **Colecției de biografii, autobiografii și memorii contemporane**, aproape 1800 de pagini. Receptarea lui Petru Dumitriu în România abia urmează să aibă loc.

Dacă treci podul numit „al morților", la Metz, peste Mosela, și vezi casa unde stătea Petru Dumitriu și insula din mijlocul apei, ca odinioară plaurul din mijlocul Dunării, înțelegi nostalgia și mesajul consecvenței cu sine și cu locul unde s-a ivit pe pământ. Nu spune Mosela. Spune „gârla cenușie". Dar când își amintea de Dunăre i se îngroașă vocea vorbind despre lărgimea oglinzilor ei însorite. Fie și numai prin acest mod de raportare la ținutul apelor și înțelegi că Petru Dumitriu ni se oferă cu tot ceea ce reprezintă aproape trei sferturi de veac de creație. Ne aparține și îi aparținem. Cu același prilej l-am întrebat: „— Dacă ați veni în România

Flori

ce v-ar place să vedeți mai *mult și mai mult prima oară?*" „— *Totul. Orice. Dar n-aș vrea să-mi revăd casa de naștere. Și locul unde am suferit. Am numai amintiri triste, din păcate, din anii '40-'50, până la '60, când am plecat. Triste, întunecate*". „— *O urare pentru cei de-acasă?*" „— *Ce să spun… Eu sunt român. Și le doresc românilor, ca națiune și individual, românilor și românceloor și copiilor lor, vieți fericite și luminate, și îmbelșugate. Le doresc înțelepciune, ca să știe să se descurce cu giganții politici din Europa și Eurasia, și să nu le mai fie victime, cum au fost. Au fost victima turcilor și nițel – mai mult decât nițel – a rușilor și pe urmă de-a binelea a rușilor – și e trist în istoria noastră. Noi suntem pe marginea stepei eurasiatice.*" „— *Mai aveți prieteni în România?*" – l-am iscodit în continuare. „— *A, da! Prieteni dragi. Sigur că da. Care m-au ajutat și să scriu și să păstrez cărți, și care mi-au dat sfaturi, mi-au povestit lucruri pe care le trăiau și din care eu am făcut literatură. În contextul Academiei este Nicolae Fotino, un drag prieten, și soția lui, sunt cei de la «Steaua», Aurel Rău și soția lui, și încă vreo câțiva, Ion Vartic și Marta Petreu. Eu am gânduri bune pentru România și emoții, și amintiri, și dorințe și-mi pasă de ce se întâmplă în România. Și acum, pe cât pot eu, cu creion și cerneală, o să încerc să ajut cu sfaturi sau cu informații. S-ajut ca românii să se descurce cu problema lor istorică*." – mi-a mărturisit în încheierea dialogului pe care l-am purtat atunci, în 1999, la Metz, acasă la prozatorul, dramaturgul și eseistul Petru Dumitriu.

Suntem liberi, firește, să auzim ori nu această voce. Această invitație la evaluarea unui destin. Dar ce câștigăm și ce pierdem? Eu cred că în lumea agitată a României de azi fiecare dintre noi ar trebui să urce contra curentului, dincolo de Cazanele cele înguste ale vieții cotidiene, spre oglinzile largi ale apei începuturilor, acolo unde – copii ai civilizației fiind – putem vedea frumusețea și ne putem alege destinul. Dar oare putem? Mai putem face ceva?

Ion Caraion

LA LIBERTÉ - de Petru Dumitriu

(Editions du Seuil, 1983, Paris)

Libertate se cheamă ultimul roman de Petru Dumitriu. Pace, democrație, dreptate, drepturi, popor, umanism, adevăr, misiune, datorie, răspundere, Dumnezeu, patrie, libertate – cine oare nu a auzit și nu aude până la saturare aceste cuvinte, care (vânturate și de chemați și de nechemați) nu mai au de când lumea nici un conținut? Ca niște jucării perimate. Ca niște cutioare ale Pandorei, în ungherele cărora de mult n-a mai rămas nici pulbere de speranță. Fiecare din aceste cuvinte e o capcană. Sau doar o pungulița de minciuni. Câteodată nu numai de minciuni ci și de gloanțe. Căci atât prăsila dracului cât și odraslele Domnului țin discursuri servindu-se de aceleași noțiuni, însă nu fiecare își încarcă arma cu aceleași muniții, nu fiecare pune în conceptele acestea intenții, sământă, experiență de același fel.

Prieten cu autorul, eroul romanului ***Libertatea*** se numește Popescu. Pascal Popescu. Și e matematician. Eminent matematician. „*Prietenul meu, o spune P.D., se chema Pascal Popescu. În țara noastră de baștină, Popescu și Ionescu e cum ar fi Durand și Dupont. În cartea de telefon numele umple pagini și pagini*".

Se înțelege că Pascal Popescu nu există sau dacă da, e ca și când n-ar fi decât varianta, o variantă, a autorului. Or... ce poate scrie, de-ar mai publica încă un secol, Petru Dumitriu, ca să șteargă amintirea a ceea ce a scris? A se căzni să demonstreze (și cum?) azi că tot ce a constituit arivismul său se producea deliberat, exclusiv în vederea clipei când avea să plece și să rămână în Occident, e neconvingător. E rizibil. Admitem că așa stau lucrurile. Dar aceasta nu șterge de hidoșenie paginile pe care le-a publicat și mai ales nu înseamnă că ele n-au pătat istoria literaturii române și n-au sprijinit călăii. „*La 23 de ani, înfometat, slab numai piele și os, pândit de tuberculoză* – mărturisește el, și cine nu cunoaște în România că altul e adevărul? *–, m-am decis la încheierea pactului cu Răul.*" Pe românește: cu Dracul. Ca apoi să continue: „*După doar câțiva ani, eram bine hrănit și chiar gras... etc. Dacă îmi vândusem sufletul, vroiam cel puțin să profit. De altminteri nu mi-l vândusem. Mi-l închiriasem numai, pentru un timp, hotărât acerb să rup contactul și să fug în Occident. Însă până atunci, doream să mănânc pe cât mi-era foame, să beau mai mult decât mi-era sete, să fumez țigarete, să mă îmbrac boierește, să am frumoase mobile vechi și la dispoziția mea o mașină cu șofer.*" Le-a avut. Știm. Dar trebuie să fi dat în mintea copiilor ca să-ți imaginezi că o asemenea confesiune scuză pe cineva. E drept, însă, că repulsie provoacă.

Mă gândesc într-aiurea ce atitudine ar avea azi un lector dacă i s-ar oferi un **Anti-Hitler** scris de Hitler; un **Anti-Stalin** scris de Stalin sau, apropiindu-ne, un **Anti-Arafat** scris de Yasser Arafat?...

Mă întreb cum ar fi de comentat un Ezra Pound, care-l invectiva de la radio Roma, în anii războiului, pe Roosevelt, exaltându-l pe Mussolini, dacă după îndelungul său stagiu sanatorial, când s-a întors în Italia unde a și murit, tot el și tot cu talent l-ar fi descris pe Duce ca pe o paiață, ca pe un fanfaron, ca pe un închipuit, ca pe un deplorabil dictator de operetă, cum de fapt a și fost?!

De cât credit se poate bucura (și la cine?) cel ce a profesat minciuna? Dar cel ce a aprobat crima, scuze: crima politică și a incitat la ea? Pascal Popescu alias Petru Dumitriu e vizitat la închisoare, într-una din țările Americii Latine, unde tribunalul militar al generalului Mendoza l-a condamnat la moarte fără proba vreunei vinovății asupra sa, e vizitat acolo de Petru Dumitriu, grație prestigiului Ligii drepturilor omului, prestigiu respectat în acea țară. Ce-i mai ușor să scrii azi contra unui regim abuziv și dictatorial din cutare stat al Americii de Sud și să-l asemeni – pentru oameni încă naivi și încă neinformați – cu comunismul, invocând pe fiecare pagină pe Iisus, pe profeți, pe David, pe evangheliști ș.a.m.d.?

Petru Dumitriu a fost înscris la comuniști. Repede. În orice caz nu prea târziu după intrarea rușilor în țară și instalarea prin forță la putere a partidului lor, partid unic, de dictatură așa-zis proletară, complet impopular și care a dizolvat în totalitatea lor celelalte partide, notoriu democratice și – ele majoritare. Ca membru al P.C.R., a ocupat, între altele, postul de director al celei mai mari edituri de după 1944 – Editura de Stat pentru Literatură (scuzați pleonasmul) și Artă. Pe scurt: ESPLA. A debutat cu volumul ***Euridice***, tipărit la Editura Fundațiilor Regale și cuprinzând un fel de poeme în proză despre câteva profiluri mitologice. Este cea mai bună carte a sa, fiindcă era o culegere oricum de pagini de literatură și vestea un eventual scriitor, printre debutanții de talent ai primilor ani de după război, A devenit însă cunoscut prin volumele lui tendențios politice, vinovat mincinoase și nedrepte, adânc nedrepte, dintre care ne mărginim a cita: ***Vânătoarea de lupi*** (nuvelă sau nuvele), ***Drum fără pulbere*** (roman), ***Neo-barbarii*** (eseuri), ***Bijuterii de familie*** (nuvele), ***Cronica de familie*** (roman). Lui i se datorează câteva incontestabile priorități:

— A fost cel dintâi condei – prin ***Vânătoare de lupi*** – care a scris contra partizanilor din munți, pledând (să convenim că... dialectic) pentru condamnarea la moarte a celor ce erau prinși. Într-adevăr, ei au fost condamnați la moarte și executați. „Literatura" lui Petru Dumitru a servit magistraților „poporului" ca piesă acuzatoare. Un galon.

— A fost iarăși cel dintâi condei care a redactat un roman despre Canalul Dunărea - Marea Neagră, intitulându-și-l c-un fragment de vers dintr-un cunoscut distih al unui poet gândirist interzis iar apoi arestat, și ceva mai târziu omorât: *„Dunăre, Dunăre, drum legănat,/ Drum fără pulbere și fără leat"*.

În poezia noastră populară, de unde se inspirase și respectivul bard gândirist, găsim de asemeni expresia ce i-a intitulat lui Petru Dumitriu veninosul roman ***Drum fără publere***. La acel canal faimos, la Canalul Dunărea - Marea Neagră, glorificat în sute de pagini de Petru Dumitriu, au lucrat ca deținuți politici zeci de mii de nevinovați (m-am aflat printre ei) unii murind acolo. Căpeteniile justiției „populare", în verdictele lor contra celor expediați să piară la canal, s-au servit cu îmbelșugare de ideile lui Petru Dumitriu din mai înainte pomenitul roman. Al doilea galon.

Pe atunci autorul nostru lua masa la Athénée Palace și la Capșa, se înveșmânta și se tunsese ca Iulius Cesar, era plătit regește (e adevărat că pe rege îl înjura și-l cam înjură și acum, la pagina 32 a ultimului său roman, **La liberté**), călătorea gratuit (prin) țări care conveneau regimului comunist, înjura burghezia cu care se vizita, petrecea, și din gura căreia culegea fructe utile unei anumite instituții, înjura Occidentul (neo-barbarii) din a căror cultură își alimenta propriu-i buget cultural și invectiva trecutul României, pentru că profita din plin de prezent. Bineînțeles că și prezentul profita la rândul său de acest inginer de suflete, pus director la ESPLA. Acolo, sub a sa direcție, s-au produs bunuri spirituale. Printre bunurile spirituale produse pot a se cita câteva traduceri din Shakespeare. Le făcuse poetul Ion Vinea. Au apărut cu semnătura prozatorului Petru Dumitriu. Mai târziu, din Germania Federală, acesta a trimis doamnei Henriette Yvonne Stahl o scrisoare în care își recunoștea nepaternitatea traducerilor. Una sau două dintr-însele s-au republicat sub numele adevăratului tălmăcitor, Ion Vinea, însă neprecizându-se ce și cum. Potlogăria s-a dosit și sub succesorul lui Gheorghiu-Dej. Acolo, în anul 1954 - 1955, la ESPLA, s-au produs epurări. În ziua când celor zvârliți pe drum avea să li se înmâneze plicurile cu avizul conducerii, în aceeași zi – o zi însorită – pe terasa editurii pentru... literatură și artă, elegant, luminos, înalt, Petru Dumitriu, care între timp o cvasiabandonase pe întâia sa prea matură dulcinee, a apărut și s-a fotografiat întreaga dimineață cu o frumoasă femeie tânără: era soția lui. Se însurase. Făcea poze. Râdea. Începuse seria ***Portretelor contemporane***. Câtă literatură! Câtă artă! Ce moment editorial! În aceeași zi, licențiată, cu o necăjită de familie în cârcă și-n lipsă de orice altă perspectivă, o redactoare s-a sinucis. Dar socialismul a mers înainte. Și Petru Dumitriu, care n-a scris până la plecarea sa din țară nici un cuvânt împotriva socialismului, a mers cu socialismul și cu profiturile aduse de socialism slujitorilor săi zeloși.

Și Petru Dumitriu iar a mers cu socialismul. Și numărul portretelor contemporane, prelinse elogios din a sa peniță, a tot sporit. Portretele erau ale pramatiilor partidului, de la Chișinevski la Gheorghiu-Dej: pleiada scursurilor și bubelor de pe trupul României. Iuliu Maniu, Gheorghe Brătianu, Ion Mihalache, Titel Petrescu, Argetoianu, Fluieraș zăceau sau mureau în închisoare. Nu ale lor erau portretele.

Pe urmă a fost vorba de președinția Uniunii Scriitorilor și de alte ascensiuni. Între scundul Mihai Beniuc și falnicul Petru Dumitriu a învins piticul. Portretele contemporane s-au întrerupt. Cartea cu ele n-a apărut. Păcat. Unul din adoratii Partidului, autorul nostru, a izbutit – părăsindu-și în România copilul – să treacă teafăr, dimpreună cu soția, frontierele patriei socialiste.

Puțin îi păsase și-i păsa lui de revoluție și de socialism. N-a acceptat să fie director la ESPLA, să iscălească manuscrisele lui Ion Vinea, să epureze redactori, să mănânce la Capșa, să se tundă și să se îmbrace ca Iulius Cesar, să laude inepții sovietice și să atace în scris Occidentul, pentru că altfel ar fi avut insomnii în fidelitatea lui față de Partid. Nu. Toate aceste inocente acte le-a săvârșit fiindcă s-a vrut cu bani mulți, cu glorie multă, cu putere multă și mai ales, în primul rând, cu puternicii momentului, indiferent că ei erau recrutați de un stat ocupant și de o ideologie asasină, indiferent că formau pleava morală a societății, sau rușinea, sau slăbiciunea, sau dezertorii, sau infirmitatea ei. Când n-a mai fost sigur că poate urca, s-a decis la îmbrățișarea altor puncte cardinale. Ce scuipase, a sărutat – ajuns în Apus. Apusul mai degrabă iartă dezonoarea de stânga, decât să ia prea dulce în brațe pe cei ce o viață întreagă – intransigenți – au respins abuzurile totalitarismului și de dreapta și de stânga. L-a iertat. Curiosul alegător al **libertății** a continuat să scrie. Doar atât că a început (conjuncturi și conjuncturi...) să scrie de rău despre cei cu care cinase, de ale căror sugestii ascultase, pe care-i servise peste măsură, alături de care vociferase, ceruse și obținuse moartea dușmanilor de clasă, a adversarilor ideologici, la ale căror posturi și posturi jinduise flatându-i. Vechii săi amici, protectori, stăpâni s-au văzut brusc arătați cu degetul, decojiți și prezentați în trista lor goliciune reală, puși la zidul infamiei.

A zugrăvit (atroce, firește) siluete și aspecte ale burgheziei roșii, în sânul căreia fusese altceva decât un simplu mărginaș trepăduș. Același lucru îl pățiseră din parte-i și comparșii burgheziei celeilalte, prin ale căror case Petru Dumitriu trecuse, alături de care gustase (bărbați și femei) zile și nopți agreabile, din tainele cărora dăduse îngrășământ operei lui ideologice și literare. Acum venise rândul comuniștilor. Era drept? Era. Cu o pilduitoare tărie de caracter mobil, după ce îl răsfățaseră, le-o întorcea și-i obliga să răspundă la fel din niște alte identități. Tot portrete contemporane, însă pe negativ. „*Sunt liber*" – zice eroul său, Pascal Popescu, în ultima lui carte. „*Orice îmi este permis*". Bineînțeles, fără încetare Petru Dumitriu a crezut că orice îi este permis. Așadar a procedat în consecință. Cine se schimbase? Se schimbaseră comuniștii? Nu. Se schimbaseră capitaliștii? Nu. Se schimbase Petru Dumitriu? Nu. Se schimbaseră interesele lui Petru Dumitriu.

E romanul lui Petru Dumitriu bun? Poate că nu-i rău. E cartea lui Petru Dumitriu rea? Incorect și greu de spus că nu-i bună. Poate chiar foarte bună. Dar bună și de numeroase aduceri aminte. Totuși o carte contează mai puțin dacă e sau nu doar bună, dacă e sau nu doar rea. Ea trebuie să convingă, să nu fie imorală. Pe cineva care n-a mai citit altceva de acest autor, cine știe romanul (e sfidător, e brutal, e violent) are destule șanse de a-l cuceri și tulbura. Niciodată însă pe cineva care-i cunoaște autorului cărțile celelalte, „opera" întreagă. Orice cronicar literar onest poate selecta zeci de formulări, propoziții, pasaje, observații frapante, antologice unele. Cu o sigură condiție: să fie amnezic și să nu le alăture niciodată altor afirmații din alte opuri ale aceluiași Petru Dumitriu. Avem de-a face cu un virgin.

Că își coafează biografia, că și-o explică tandru-penibil, că se scuză naiv defavorabil, că e iertător cu sineși ori se imaginează elegiac în suferințe pe care nu le-a suferit, disproporționate și susținătoare, n-ar fi nimic. Patiseria aceasta e compensată prin cinismul său funciar, știutor totdeauna să iasă la suprafață. Că abuzează de referințe biblice ori teologice, că uită convenabil sau compune cu materiale de o discutabilă pudoare și calitate, că greșește accentele puse pe unele noțiuni de familie, de morală, de politică sau de istorie, iarăși treacă-meargă. El a traversat și spații ale incertitudinii, ale adaptării („*Totul e permis, va spune mai târziu, dar nu totul e indicat*" – p. 372), ale umilinței, amenințării, indiferenței, disprețului meritat sau nemeritat, ale urii care nu-și pierde lesne memoria, ale nopții care ne administrează insomniile ca pe niște arme, ca otrava. Dar un oarecare detaliu lasă, după lectura romanului ***La Liberté***, gust amar: că totuși Petru Dumitriu, urmând promisiunile din ***Euridice***, deși ar fi putut să devină scriitor, n-a ajuns decât un autor. E lumea plină de autori. Într-adevăr, cel despre care ne-am pronunțat citește și citează maniacal în ultimii ani Scriptura. Dar nu tot aceasta e și îndeletnicirea sectanților?

Irina Mavrodin

„GREUL DIN JUR M-A ASALTAT, DAR SPERANȚA E CA O PAVĂZĂ ÎMPOTRIVA LUI” (I)

Dialog realizat de **Alexandru Deșliu**

Irina Mavrodin s-a născut la 12 iunie 1929, la Oradea. Vine la Focșani împreună cu familia, în 1940, unde urmează școala primară și Liceul de Fete. Este licențiată a Facultății de Filologie a Universității din București, Secția limba și literatura franceză, în 1954. Până în 1985 este cadru didactic la Catedra de limbă și literatură franceză a Universității din București, când se vede constrânsă să-și ceară pensionarea. Nu a simțit acut ruptura de Catedră, pentru că, din fericire avea mult de lucru: propriile sale cărți de poezie și eseu, traducerile. În 1971 își ia doctoratul cu teza „Nathalie Sarrante et la Nouveau Roma”. În prezent predă la Universitatea din Craiova, unde a instituit un masterat de poietică/poetică, și la cea din Brașov. Din 1991 este directoarea colecției „Lettres roumaines” publicată de Editura Actes Sud, Franța.

Este decorată de statul francez cu ordinul „Chevalier des Arts et des Lettres”. În 1997 este distinsă cu Premiul Editurii Scrisul românesc pentru întreaga operă, iar Ambasada Franței în România îi conferă Premiul „Le 14 Juillet”. Din 1971 este membră a Uniunii Scriitorilor din România.

Debutează publicistic în 1960, în revista *„Steaua”* și editorial în 1970 cu volumul ***Poeme*** după care publică ***Reci limpezi cuvinte*** (1971), ***Spațiul continuu*** (1972), ***Romanul poetic*** (1977), ***Poussin – Praxis și metodă***, ***Modernii, precursori ai clasicilor*** (1981), ***Poietică și poetică*** (1982), ***Stendhal – Scriitură și cunoaștere*** (1985), ***Punctul central*** (1986), ***Copac înflorit***, ***Picătura de ploaie*** (1987),***Mâna care scrie*** (1994, Premiul Uniunii Scriitorilor, Premiul Academiei Române), ***Vocile*** (1998, Premiul Uniunii Scriitorilor), ***Uimire și poiessis*** (1999), ***Punere în abis***, antologie (2000), ***Cvadratura Cercului*** (2001). Traduceri (însoțite de prefațe, note, comentarii) din: Doamna de Staël, Albert Camus, Doamna de Sévigné, Élie, Faure, André Gide, Francis Pogne, Henry de Montherlant, Aloysius Bertrand, Gérard Genette, Eugène Delacroix, Maurice Blanchot (Premiul pentru traducere al Uniunii Scriitorilor), Gustave Flaubert (Premiul pentru traducere al Uniunii Scriitorilor), Paul Ricoeur, Mircea Eliade (în franceză), Gaston Bachelard, Albert Vohen, Emil Cioran, Mandiargues etc. Lucrează la o ediție Proust, ***Opere complete***, în 12 volume (dintre care au apărut primele 7), în curs de publicare la Univers; ***În căutarea timpului pierdut*** (Premiul „Iulia Hașdeu”, Premiul Uniunii Scriitorilor). Colaborează la alcătuirea unor dicționare, manuale didactice și lucrări de sinteză privind literatura franceză.

— Care sunt rădăcinile familiei dumneavoastră?

— Pericle Mavrodin, bunicul tatălui meu, Anastase Mavrodin, descindea dintr-o familie cu origini îndepărtate în Grecia, familie venită în Principatele Române la începutul secolului al XIX-lea sau poate și mai devreme. Mama tatălui meu, Maria Mavrodin, născută Purice, este dintr-o veche familie de răzeși vrânceni. Unul dintre ascendenții ei fusese ispravnic de Vrancea. Tatăl tatălui meu, Nicolae Mavrodin, a murit în Primul Război Mondial, ca și Nicolae Purice, străbunicul meu, care a murit în Clipicești în timpul unui tir de artilerie – cu picioarele tăiate de un obuz – lansat de armata germană (comuna Clipicești, unde locuia străbunicul meu, se afla pe linia de front). Polixenia, soția lui Nicolae Purice, străbunica mea din partea tatei, descindea dintr-o familie de boieri moldoveni sau, după unele spuse, chiar dintr-o familie domnitoare, care fugise de la Iași cu ocazia unor certuri între boieri în jurul tronului. Luaseră cu ei obiectele cele mai prețioase, printre care o icoană cu Sfinții Constantin și Elena, foarte veche, care se găsește acum în posesia verișoarei mele, Irina Vintilă. După moartea soțului ei, Polixenia Purice s-a călugărit, retrăgându-se la Schitul de maici de lângă Panciu. În această familie Purice au existat mulți cărturari.

Pe linia mamei mele, Maria Mavrodin, descind dintr-o familie putneană care numără printre membrii ei mulți preoți. Străbunicul meu, tatăl bunicii mele Paraschiva Popescu, era preotul Gheorghe Popescu, om cu mare greutate și autoritate în Satu-Nou (Putna). Dintre cele cinci fiice ale lui, trei s-au căsătorit cu preoți, doi fiind profesori universitari la Facultatea de Teologie din București. Unul dintre ei, Vasile Radu, mare savant, a tradus ***Biblia*** (împreună cu Gala Galaction, care a stilizat textul traducerii). Timp de mulți ani, Vasile Radu a fost preot la biserica română din Paris, unde adeseori l-a găzduit pe Nicolae Iorga, cu care legase o strânsă prietenie. Bunicul meu din partea mamei, soțul Paraschivei, Constantin Popescu, mort foarte tânăr, a fost funcționar la Căile Ferate Române. Unul dintre frații bunicii mele, Paraschiva, Ion Popescu, colonel în armata română înainte de 1944, a stat fugar și ascuns mai bine de zece ani de zile, după venirea regimului comunist la putere, fiind condamnat politic. Tatăl meu Anastase Mavrodin s-a născut la Mărășești, în 1896, la 21 martie. A urmat școala la Liceul „Unirea” din Focșani și și-a făcut studiile universitare (franceză și română) la Facultatea de Litere și Filosofie din București. În anul întâi, la vârsta de nouăsprezece ani, și-a întrerupt studiile și a plecat

voluntar pe front, deși în calitatea lui de „fiu unic la mamă văduvă" era scutit de orice obligație de a participa la război. S-a întors de pe front decorat cu „Virtutea militară". Ca președinte al Asociației studenților putneni, a luat inițiativa construirii la Mărășești a Mausoleului (care există și astăzi) de pomenire a eroilor patriei, morți în războiul pentru întregire. Tot lui îi aparține și inițiativa unei plăci comemorative cu numele foștilor elevi ai Liceului „Unirea" morți în Primul Război Mondial, placă așezată în holul mare al liceului. După absolvirea facultății, deși profesorul Charles Drouhet îi propusese să rămână asistent la Catedra de franceză pe care o conducea, tatăl meu a preferat să plece (împreună cu mama mea) ca profesor de liceu la Oradea, unde, în scurt timp, a ocupat postul de director al Școlii Normale „Iosif Vulcan", pe care a condus-o cu multă pricepere și abnegație (ferma Școlii Normale era considerată o fermă model pe țară). Tatăl meu a mai avut în Oradea și o serie de alte importante activități pe linia promovării culturii române la granită, ceea ce reprezenta atunci o imperioasă necesitate. În 1940, când s-a anunțat cedarea unei părți din Transilvania prin Dictatul de la Viena, părinții mei și cu noi, copiii – eu, sora mea, Maria și fratele meu, Alexandr – am plecat la Focșani, unde tatăl meu a ocupat postul de profesor de franceză la Liceul „Unirea" din Focșani, iar mama mea, Maria Mavrodin, pe cel de medic primar oftalmolog la Spitalul de boli de ochi din Focșani. O dată cu venirea comuniștilor la putere, tata, care făcuse politică național-țărănistă, fost arestat politic și a făcut trei ani de închisoare. După detenție, nu i s-a redat vechiul post și a funcționat ca profesor la diferite licee din mai multe comune din județul Vrancea. Sora mea, Maria Mavrodin Tărăbîc, doctor în chimie, cercetător principal la Centrul de Chimie fizică al Academiei Române, a publicat totodată, sub pseudonimul Mioara Izverna, numeroase traduceri din literatura franceză. Fratele meu, Alexandru Mavrodin, a fost elev al Liceului „Unirea" din Focșani, a fost – în urma unei teribile înscenări – arestat și condamnat politic, în 1957, la trei ani de închisoare, în timp ce era student în anul patru la Facultatea de Medicină din Iași. La ieșirea din închisoare a fost nevoit să lucreze ca salahor timp de doi ani, și ca infirmier la țară. În anul 1962, și-a dat din nou admiterea la Facultatea de Medicină, de care a urmat-o și a absolvit-o la București. A fost medic la Spitalul de Stat din Focșani.

— Care a fost atmosfera în familie, cum v-au educat, cum v-au pregătit pentru viață?

— În familia mea domnea respectul față de valori morale care astăzi încep parcă să fie uitate. Atât tatăl, cât și mama mea au fost pentru mine modele în ceea ce privește cinstea, sinceritatea, munca, înțelegerea și toleranța față de ceilalți. Ei au fost modelele mele atât în plan uman, cât și profesional, căci erau profesioniști de mare clasă, care m-au învățat că, respectându-mi profesia, mă respect pe mine însămi. Profesia exemplar exercitată – mama ca medic, tata ca profesor – a avut prioritate, a jucat un rol central în familia mea, și îmi dau din ce în ce mai mult seama că acest **modus vivendi** al părinților mei și-a pus indelebil pecetea pe întreaga mea existență, devenind, aș putea spune, destinul meu. Dar mai este ceva. În familia mea a domnit întotdeauna o mare iubire, între mama și tata, între noi, copiii, și între noi, copiii, și părinții noștri. O mare iubire, care însemna armonie și încredere deplină unii față de alții. O bună energie, dar și un calm, o seninătate, atât de rare în zilele noastre. Am înmagazinat mari rezerve de lucruri bune pentru sufletul și mintea mea în perioada cât am trăit în preajma părinților mei, rezerve din care îmi trag încă puterea și acum.

— Cum vă apar în amintire părinții dumneavoastră?

— Ca figuri tutelare ale întregii mele existențe. Dreptre, hieratice, simboluri ale unui desăvârșit echilibru. Din care mi-au dat și mie o prețioasă parte. Două centre din care iradiază iubire, credință, speranță. Mama și tata m-au înarmat cu ceva care mă ajută să trec prin această viață, poate cu ceva care poate fi numit și bucuria de a fi în viață, de a avea viață. Destinul meu – mai spun încă o dată – stă parcă înscris în ceea ce au știut să-mi transmită ei, în plan fizic și metafizic.

— Cine v-a atras către limba franceză?

— În familia noastră toată lumea citea și vorbea în franceză, limba și literatura română fiind totodată la mare preț. Aș putea deci spune că am mers spre franceză în mod natural, de vreme ce tatăl meu, mama mea, sora și fratele meu iubeau și practicau ei înșiși franceza. Totuși, fără îndoială că rolul decisiv în opțiunea mea pentru limba și literatura franceză ca profesie l-a jucat tatăl meu. Aș fi putut fi medic, ca mama, dar am ales profesia tatei, cea de profesor de franceză.

— Care ar fi principalele coordonate în formarea dumneavoastră? Școli, cărți, oameni...

— E o întrebare la care e greu să răspunzi. Oare putem ști întotdeauna ce ne-a format? Prima școală a fost, după cum am arătat deja, familia mea, părinții mei adică, dar și înțeleapta mea bunică din partea mamei, Paraschiva, care locuia împreună cu noi, dar și înțeleapta mea dădacă Ioana, țărancă din Vrancea care a stat cincizeci de ani în familia noastră, devenind cineva din familia noastră, până când s-a stins din viață, la șaptezeci de ani. De la Paraschiva și de la Ioana am învățat să intru în comunicare cu natura într-un fel pe care nu cuvintele îl pot exprima, ci doar exemplul celui de lângă tine care are un asemenea dar. Apoi au urmat alte școli: școala primară de la Oradea și cea de la Focșani, Liceul de Fete și apoi Liceul „Unirea" din Focșani, Facultatea de Filologie, Secția limba și literatura franceza de la București. Toate au fost bune, importante pentru mine, fiecare în felul ei. Școala primară și liceul au fost făcute solid, pe „stil vechi", cum se spune, cu profesori excepționali. Baza instrucțiunii mele aici a fost pusă. Dar bună a fost, cred eu, și facultatea făcută sub auspiciile proletcultismului, pentru că m-a obligat să-mi fiu propriul profesor, să caut și să gust și mai mult marile cărți prohibite, marii autori –

Baudelaire, Rimbaud, Nerval, Lautréamont, Mallarmé, Proust, Valéry, Apollinaire etc. etc. etc. puși la index. Ca tânăr asistent și apoi lector la Universitatea din București, voi încerca și treptat voi reuși să reintroduc acești autori în programa școlară. Cărțile care m-au marcat? Aș cita multe titluri, dar mă voi opri doar la cele ale lui Dostoievski și, mai târziu, căci eu cred în formarea noastră continuă, ale lui Proust. Oamenii care au contat în formarea mea? Cei din familia mea, bineînțeles. Dar, desigur, și toți studioșii mei prieteni, studioșii mei colegi, cu care făceam schimburi „ilicite" de cărți în timpul studenției noastre apăsate de proletcultism. Și toți profesorii mei m-au format, de asemenea, unii îndemnându-mă să citesc, alții interzicându-mi să citesc cărți pe care eu le știam importante (căci o învățătură putem trage din tot ceea ce ni se întâmplă, și bun, și rău). După cum se vede, lecturile mele au jucat în formarea mea un rol cel puțin la fel de mare ca și școala, lecturile mele indisociabile de oameni care mi-au pus în mână anumite cărți, primul dintre ei fiind tatăl meu, mare cititor de literatură și care a rămas așa până în ziua morții lui, la mai bine de optzeci de ani.

— Vă amintiți prima mare interogație pe care ați adresat-o vieții?

— Ar trebui să mă concentrez foarte mult timp – fără să am neapărat șansa de a avea „evidența" acelei prime mari interogații. Vă voi răspunde deci într-un fel care nu știu dacă este cel bun, pentru că s-ar putea ca eu să-mi fi pus de fapt prima întrebare existențială majoră cu mult înainte. Îmi amintesc de întrebarea pe care mi-am pus-o exact în ziua când împlineam șaptesprezece ani – pe 12 iunie 1946; au trecut deci cincizeci și șapte de ani de atunci. Era o zi însorită, cerul era foarte albastru, iar eu, bolnavă de tuberculoză, mă internasem cu o oră înainte la sanatoriul Moroieni, unde credeam din toată ființa mea că voi muri. Și întrebarea era simplă, așa cum și-o pune orice ființă muritoare: de ce trebuie să mor, când e atâta viață în jurul meu? Însă această întrebare avea totuși ceva special: spaima din ea era dizolvată de un sentiment de totală împăcare, de armonie desăvârșită cu o lume în care moartea nu-i decât celălalt chip al vieții. Poate că aceasta ar fi cheia pentru întreaga mea poezie.

— La ce vârstă ați început să simțiți greutatea a toate din jur?

— Cred că pe mine m-a ajutat și mă ajută ceva care mă susține, o mână divină, un har. Cum să-mi explic altminteri nesecata rezervă de speranță care există în mine? Cine nu a avut acest gen de speranță nu poate înțelege ce vreau să spun. Știu că greutatea a toate din jur există, pentru că am fost încercată de boală încă din adolescență și pentru că familia noastră a fost crâncen lovită de detenții politice și de morți. Unul câte unul, mulți dintre cei dragi din preajma mea s-au dus, și s-a dus și iubitul meu frate, cel întemnițat la nouăsprezece ani, cel cu suflet curat și minte genială, mai tânăr decât mine cu nouă ani. S-a dus și casa noastră părintească din Focșani, frumoasă și veche, boierească noastră casă care a gemut sub buldozer, și s-au dus și copacii din marea curte care o înconjura. Dar ceva în sufletul meu mă ajută să îndur toate acestea cu greu și totodată cu sufletul plin de o speranță care nu încetează niciodată. Cu o speranță plină de răbdare. Mă întreb dacă nu aceasta este forma cea mai concretă pe care o poate avea credința. Valuri-valuri, greul din jur m-a asaltat, dar speranța mea e tot aici, ca o pavăză împotriva lui. Greul din jur ne împovărează pe toți încă din copilărie, și nici eu n-am putut să scap de această povară. Sprânceana încruntată a unei doamne învățătoare, iată ce-mi amintesc după mai bine de șaizeci de ani, iată poate răspunsul la întrebarea dumneavoastră.

— Cum v-ați trăit tinerețea, domnă Irina Mavrodin?

— În sanatoriul Moroieni de care v-am vorbit deja, l-am cunoscut pe doctorul Eugen Stănescu, eminent ftiziolog și chirurg. Eu aveam șaptesprezece ani, el avea douăzeci și șapte. Acum el nu mai este. El a fost cel care m-a îngrijit și m-a vindecat. După doi ani ne-am căsătorit. După unsprezece ani am divorțat. Căsătoria noastră a fost una problematică. Poate pentru că eu trebuia să mă duc adeseori la București, unde îmi făceam studiile la Facultatea de Filologie. În 1954, când am terminat facultatea, am fost oprită la Catedra de franceză ca preparator. Într-un anume fel am fost pusă în situația de a opta între căsătorie și profesie. Am ales profesia, fără să știu că o aleg împotriva căsătoriei. Și că, de fapt, urmam cu necesitate un fir al destinului meu. Poate că nimeni nu m-a iubit mai mult decât fostul meu soț. Îmi amintesc diminețile când, la Moroieni, îmi aducea buchete mari de margarete culese de el de pe deal. Am rămas foarte buni prieteni. El s-a recăsătorit, eu nu. Tinerețea mea a continuat tumultuos. Am avut mari iubiri, despre care poate cândva voi scrie, și mari nefericiri din dragoste. Eram deznădăjduită, distrusă, și nu credeam decât în iubire, în iubirea dintre bărbat și femeie, care mi se părea valoarea supremă. Totodată, de parcă ar fi fost vorba de două ființe și nu de una, îmi scriam cărțile cu mâna altuia parcă, îmi rosteam cursurile parcă cu gura altuia. Totul a fost așa cum trebuia să fie, totul e bine așa cum a fost, îmi spun privindu-mi în urmă tinerețea, viața. Să nu uităm că exista și un context, aproape mort acum: o boemă artistică, literară, care își avea strălucirea și savoarea ei.

— Când și cum v-ați descoperit vocația de scriitor?

— În prima adolescență m-am pomenit scriind câteva poeme pe care cred că le-am pierdut pentru totdeauna. Îmi amintesc că unul dintre ele se numea ***Câmpul cu maci***. În anii facultății am început să scriu cu oarecare regularitate, tot poeme. I le arătam Herthei Spuhn, ale cărei vorbe de încurajare mi-au dat un mare impuls. Modest Morariu a mers cu mine la A.E.Baconsky: i-am dat spre citire un mare ciclu din aceste poeme. Îi dădeam să citească ceea ce scriam și lui Mircea Ivănescu. Mi-am descoperit vocația de scriitor treptat, din aproape în aproape, pe măsură ce scriam și aveam micul, foarte micul meu cerc de cititori.

Eugen Barbu

PAGINI DE JURNAL REGĂSITE

Dorind să marcăm împlinirea a zece ani de la trecerea în eternitate a scriitorului **Eugen Barbu**, ne-am adresat distinsei sale soții, actrița **Marga Barbu**, cu rugămintea de a ne da spre publicare câteva pagini din ***File de jurnal***, care n-au văzut încă lumina tiparului.

Trimițându-ne, cu amabilitate, un fragment mai lung, pe care îl vom publica în numărul viitor, Dna Marga Barbu ne-a făcut o mare bucurie încredințându-ne și fragmentul de față. „*Am ales din noianul de pagini* – ne-a scris Domnia sa – *câteva ce par mai interesante și am adăugat și trei pagini de la Villa Drăgan din Palma de Mallorca, unde Traian Filip i-a povestit tot felul de întâmplări răutăcioase, dar și picante... Dacă sunt prea „tari", nu le publicați, dar ele sunt sarea și piperul la lectura cititorului, chiar dacă vor naște și animozități. Suntem obișnuiți cu ele*".

Cum și noi suntem obișnuiți, o facem cu multă plăcere! (***Redacția***)

Drăgan pare în siguranță aici, la Palma, dar îi explic că nu e bine să se iluzioneze. Niște profesioniști l-ar lua și de aici cu un yacht, poate chiar din mijlocul mării. Afirmă că are patru gorile, dar eu nu prea le-am văzut. Șoferul, care e și bucătar, nu arată a boxer. Câinii sunt blânzi și în rest cine să mai fie? Ușor zgârcit, are mania de a nu te lăsa să lași ceva nemâncat în farfurie. Am mers la hanul acela unde ni s-au dat niște porții uriașe, pe care bineînțeles că nu am putut să le consumăm. Ne-a implorat să nu le lăsăm. Dacă știe că o mașină i-a rămas în pană suferă îngrozitor. Îl înțeleg, nici mie nu-mi plac lucrurile nepuse la punct și având atâția salariați măcar de atâta putea fi scutit. Face economii la lucruri mici, dar pierde sume mari în afaceri, pentru că nu totul merge pe roate totdeauna. Toți îl înjură pentru că e dur, dar trag toată ziua. Pe yacht, trei zile, nu făcea decât să vorbească prin radio cu filialele lui din Grecia și Italia, asta mai e viață? Limbajul cifrat, greutatea cu care obținea legăturile, teama de a fi spionat de propriul său personal de pe vas, iată numai câteva aspecte din această viață deloc lenicioasă, bogată, da, dar nelesnicioasă și de neinvidiat. Oricum, e vorba de mentalitatea unui om de afaceri, pe care o înțeleg foarte bine. Este vinovat oare în totalitate un om că se scoală de dimineață și muncește în felul lui cu mintea, făcând speculații sau surpând pe alții la bursă? Dar ăsta e un sport, riscurile sunt egale pentru toată lumea. Cine e mai deștept nu piere. Dacă e să luăm partea lui bună, îmi place că e patriot pentru că nimeni nu-l silea să-și mai aducă aminte de problemele României. Când ai averea lui, vorbești patru limbi și ai domicilii la Johanesburg, la Paris, la Atena, la Frankfurt, la Madrid, la Palma, în Elveția, la Milano și mai știe Dumnezeu unde, de ce ar trebui să te doară capul? Asta trebuie ales la el și cultivat, această disponibilitate de a-și iubi încă poate țara care nu e totdeauna primitoare cu el (nu țara, ci niște indivizi care de fapt slujesc la niște tipi fără patrie). Memento: să nu-i ceri bani! Cei cu bani nu împrumută. Asta nu știa familia Vrăneanțu care voia să facă o afacere dintr-o invitație binevoitoare la un voiaj în Italia și Spania ce trebuia onorată măcar cu cele două tablouri care erau plătite, zic eu, de costul călătorilor, dar românul așa este, se înghesuie la pomană!

5 iunie, vineri. Ieri la Porto Cristo, cu mașina. 50 de km de Palma. Foarte frumos. Coborât într-o grotă ca aceea din Cehoslovacia din urmă cu câțiva ani. Cloul era concertul dat de orchestra care era așezată în trei bărci, luminate cu becuri. Patru persoane în total. Unul la clavicembali, altul la vioară, al treilea la ghitară și ultimul la o mică orgă. Chopin, Hoffmann (Barcarola), Schumann. O muzică tristă, de orbi. Dacă aș scrie o nuvelă i-aș pune să cânte de șase - opt ori pe zi, pentru vilegiaturiști și ar fi cu adevărat orbi, pentru că pe ei nu îi interesează decât întunericul interior, nu și cel din peștera în care se produc. Prânzul l-am luat la Hanul Oracului, cu cârnați și sângeret ca în Banat, cum îi place din nostalgia locului natal lui Drăgan. O supă mallorcheză veritabilă de ceapă, totul foarte bun. Seara, după înghețată, într-un sat, Don Felipe e chemat în țară pentru că viza de stat în Spania i-a expirat demult. Soția lui nu poate veni și ea aci.

— Poveștile lui Felipe: Păunescu și Breban, l-au căutat, bineînțeles pe Drăgan la Roma, cerându-i burse. Norocul lui a fost că nu l-au găsit. Păunescu, cu ferocitatea lui și cu insolența-i binecunoscută, l-a indispus pe Horia Roman, secretarul armatorului și totul a fost compromis. Formația lui Breban (Statul major ideologic când a pornit la luptă cu mine și ceilalți): Matei Călinescu, care a fugit în America; Nichita Stănescu care-i spunea la bețe Verei Lungu (și ea fugită la Londra [...]): „Ne-au invadat românii declarându-se rus; Pop Simion care a pactizat cu noua formație când a simțit că barca veche se scufundă (era secretar al Uniunii sau vice-președinte) și pe care Breban l-a cam bașoldit la picior pentru că l-a proiectat cu automobilul în altul. Pop Simion aflându-se pe locul mortului. Breban a fost eliminat din școală ca fiu de popă cu ativitate legionară, a fost șofer de autocamion și de taxi, lovind cu manivela dacă nu lua bacșiș. Pe Popescu Dieu l-a cucerit scurt, promițându-i un roman în care acesta ar fi eroul principal. Breban a fost decorat dintr-o dată cu două decorații la o zi festivă. Când a ajuns membru în CC nici nu s-a mai pus chestiunea că nu avea vechimea necesară.

15 iunie: Ieri la Montserrat cu familia Siria (Marty). Localitatea e un fel de Vale de los Caidos: o mănăstire în stâncă, multă opulență creștină, aurărie, mozaicuri, o Sfântă Fecioară neagră de la 1200, adusă de creștini din Tunis, foarte interesantă, piatră, peisaj arid, o apă tulbure, cafenie, spumegătoare. Bune șoselele, cald. Seara, osteniți din nou la Barcelona care nu mai are farmecul inițial din noaptea când am descoperit Ramblasul cu Nelușu. Papagalii roșii de Peru au fost

trimiși la pensie. Lume multă; ziare, reviste sexy, policiéuri colorate ca niște caramele, marfă, multă marfă, o marfă care invadează orașele, le sufocă, le depersonalizează. Acum bat de undeva niște clopote. Plecăm pe Costa Brava cu mașina. Undeva, Palma de Mallorca rămâne în memoria mea ca o rană frumoasă.

— Poveștile lui Felipe: poeta Ninicuța Cassian l-a atacat pe vremuri pe Felipe într-o excursie la Sucevița. El nu a avut organ pentru așa ceva. De atunci s-au răcit împreună. După 20 de ani, la mare, atacul femeii s-a exercitat din nou, de data asta asupra fiului: pictor, ilustrator de carte care venise întâmplător, probabil la 2 mai. Ce frenezie! Câți au trecut prin nesătulul ei sex, dar asta nu mi-o face mai puțin simpatică!

— În tinerețe, Zaharia Stancu l-a executat pe Petru Comarnescu numindu-l Nou cavaler de Curlanda. Acela, distrus, n-a mai apărut opt ani în lume. Când, în '46, Comarnescu era cât pe-aci să fie ministru, dacă totul ar fi mers pe cartea americană, nu s-a lăsat nici el, amintindu-i șacalului, că a fost agent de Siguranță. Acela nu s-a intimidat și l-a amenințat din nou. Când a simțit că moare, l-a chemat la Uniunea Scriitorilor și i-a vorbit frumos. Omul (ca și MRP care s-a iertat cu mine înainte de a sfârși) voia să se aibă bine în finalul vieții, știind că posteritatea nu iartă.

— Poveștile lui Felipe, pe care le notez conștiincios pentru că el are talentul de a le colecționa.

— Breban, la capul soției sale care s-a spânzurat la Mogoșoaia.

— Maria citește ultimul capitol din romanul meu.

Alt nebun.

— Soția lui Călinescu moștenește la moartea acestuia trei milioane. Aude că vine stabilizarea. Ia o mașină și merge prin toată țara depunând sume mici pe carnete CEC la fiecare sucursală) de la 50.000 la 200.000 pentru secretul operației.

— Chivu Stoica colecționa bijuterii. Alții au luat de la Peleș și din casele mari ale burgheziei tabouri de pictori renumiți (mie, de pildă, Bîrlădeanu mi-a vândut un tablou de Tonitza cu 18.000 de lei acum zece ani, ceea ce era o sumă). Chivu era un mare afemeiat. Le aducea acasă pe tinerele pe care le plăcea și le arăta bijuteriile amăgindu-le. Ultima devenise sceptică. Atunci, din disperare cică s-ar fi sinucis cu pușca de vânătoare, cu telefonul deschis ca să audă aceea. Povestea e prea romantică pentru a fi crezută. Acolo au fost chestiuni mult mai împuțite.

— Tereza Drăgan povestește impresiile ei din celebrul naufragiu al yachtului lor. Un marinar, căutând prin întuneric o sticlă de apă pentru a o avea pe barca de salvare, a adus pe yglou o sticlă de șampanie. De șampanie le mai ardea în mijlocul mării. Primul său gând (al povestitoarei) când s-a aflat în barca care trebuia să-i salveze, a fost că a scăpat în fine de bucătarul prost pe care-l angajaseră și care le lua banii de pomană. O femeie de serviciu de pe vas se isterizase; baba celebră care și-a ucis soțul somnola tot timpul în vremea tragediei, pentru că luase patru pastile împotriva răului de mare. Naufragiul a durat în totalitate șase ore. Ce nuvelă!

Ion C.Rogojanu

Meniul, ca document istoric

Una din inițiativele nou constituitei Fundații „Muzeul Ospeției" a fost realizarea unor inedite cărți poștale ilustrate cu imagini ale tradițiilor gastronomice pe meleagurile României.

Prima ilustrată reproduce un meniu datat 7 iunie 1923. Acum, după 80 de ani, meniul a devenit un document cu relevanță pentru istoria mentalităților. Privitorul de azi are o mostră a bunului gust, culinar și artistic, a elitei din România începutului de secol XX.

Automobilul Club Român (ACR), a cărui emblemă – roată apare în partea de sus, stânga, una din primele asociații de acest fel din Europa, aflată sub patronajul Casei Regale, oferea, prin Casa Capșa, o „listă de mâncări" rafinată, un regal gastronomic, scris, bineînțeles, în limba franceză, limba europeană a gastronomiei: Crème Argenteuil, Somn froid à ala Parisienne, Sause Tartare, Filet de beuf pommes nouvelles, Poularde Siberienne, Salade verte et Concombres, Petits Pois nouveaux Bonne Femme, Glace Printanière, Bonbons, Corbeille de fruits, Café.

Băuturile, în majoritate indigene(!), au fost: Țuică, Mastică, Riesling vieux, Dealu Mare - vin vechi, din anul 1907, Champagne Capșa brut, Liquers, Cointreau (un stimulent al digestiei, din Franța). În dreapta jos, discret dar relevant, este numele realizatorului grafic al meniului – Mützner, pictor renumit al vremii, bine cotat și astăzi în galeriile de artă.

O „manieră" a vremii impunea convivilor, fie și capete încoronate, să se semneze pe meniu, ce se transforma astfel în obiect de colecție. În partea stângă semnează: regii României – Ferdinand I și Carol al II-lea, Alex. I. Marghiloman – fost prim-ministru, apoi sunt două înscrisuri pe care nu le-am descifrat. În dreapta semnează: Richard Franassovici, Tcholak - Arhitect (?) și colonel M.Vukovici.

Vizitatorii Bucureștilor vor putea fi oaspeți la Hotelul Lebăda, unde va funcționa un sediu al Muzeului Ospeției. Aici, la „hotelul dintre ape", vor afla: gravuri, desene, stampe, hărți, fotografii, meniuri, cărți de bucate, manuscrise și multe obiecte privitoare la ospeția din România, unele piese cu vechime de peste 400 de ani! Lebăda este primul hotel din țara noastră unde partea muzeistică se va îmbina fericit cu practica hotelieră. Camere gen chilii mănăstirești, tradiționale mâncăruri și preparate de post românești, specialități ale bucătăriei franțuzești, italiene, germane, rusești etc., vinuri din podgoriile noastre sunt oferite clienților de un personal profesionist.

DRUMUL „CALOIANULUI" DE ION LĂNCRĂNJAN – „DRUMUL CÂINELUI" (II)

Este în afară de orice îndoială rostul documentelor în clarificarea problemelor istoriei noastre literare. În primul rând a acelora care, prin forța lucrurilor, au fost și au rămas controversate. În context, se impune să reținem cazul prozatorului Ion Lăncrănjan (1928-1991), incontestabil unul dintre creatorii preferați ai cititorului român din anii '60 - '70, în primul rând pentru volumele ***Cordovanii*** *(1963),* ***Drumul câinelui*** *(1974) și* ***Caloianul*** *(1975), dar nu numai. Examinând cu atenție și înțelegere opera lui Ion Lăncrănjan, dl Eugel Negrici îi releva, recent, calitățile și limitele, pentru a conchide neiertător: „Curajul tematic al acestui scriitor funciarmente anticomunist, ca orice țăran legat de amintirea gliei, s-a întemeiat pe antiteza dintre prezentul (ceaușist) și trecutul (dejist), dintre practica și teoria comunistă. Ea avea, se înțelege, girul autorităților" (vezi Eugen Negrici,* ***Literatura română sub comunism. Proza****, București, Editura Fundației PRO, 2002, p. 246). Pentru a afla în ce măsură o asemenea concluzie se justifică, se impune, desigur, să apelăm la corespondența inedită a prozatorului. În cazul în speță, ne referim la mesajul adresat de scriitor, la 19 martie 1973, secretarului de cabinet al lui N.Ceaușescu, căruia – în anexă – i se transmitea o amplă „informare" (31 de pagini dactilografiate), datată 15 martie 1973. Grație „informării", pe care o publicăm integral în paginile prestigioasei reviste focșănene „Saeculum", aflăm detalii nebănuite și folositoare privind viața literară la începutul anilor '70 și, îndeosebi, informații despre odiseea incredibilă de la stadiul de manuscris la acela de carte al unor creații binecunoscute precum nuvela* ***Drumul câinelui****, romanul* ***Caloianul*** *sau diverse eseuri încredințate publicațiilor vremii („România literară", „Luceafărul", "Cronica", „Ateneu" ș.a.), pentru apariția cărora – releva Ion Lăncrănjan – se derulaseră „discuții mai mult decât penibile", care s-au purtat în legătură cu problema „șantierului de creație", lucru ce nu s-a mai petrecut, din câte cunosc eu, cu nici un scriitor" (?!) Trebuie să precizăm că, în raport cu momentul „informării" adresate lui N.Ceaușescu (martie 1973), Ion Lăncrănjan avea să întâmpine mai departe dificultăți, care au determinat apariția* ***Drumului câinelui*** *și* ***Caloianului*** *cu un an - doi întârziere. Într-un loc al „informării" sale, un veritabil memoriu incriminator, Ion Lăncrănjan – reținând replica unui oficial la demersurile insistente pentru tipărirea creațiilor sale – a consemnat că „vinovatul principal (singurul vinovat, de fapt, pentru toate întârzierile, pentru faptul că nu am voie să public etc., etc.) sunt numai și numai eu, pentru că m-am situat și mă situez «pe o poziție de suspiciune», pentru că sufăr de «mania superstiției», pentru că i-am jignit pe «tovarășii de la edituri» de foarte multe ori, la foarte multe discuții. Aceste complimentări și eliberări de certificate de bună purtare și de sănătate au culminat, într-un fel, cu afirmația făcută chiar de tovarășul Dumitru Popescu, care a spus că eu aș avea impresia, nici mai mult, nici mai puțin, că împotriva mea s-a țesut «un complot național», cu alte cuvinte aș fi bolnav în ultimul hal, am deviat demult de la condiția firească a oricărui om normal..." Este foarte probabil ca prozatorul să se fi dovedit extrem de susceptibil, însă, în același timp, nu putem oricum neglija faptul că documentul tipărit relevă o stare de lucruri reală. (****Gh.Buzatu****)*

Romanul **Caloianul**, o carte ceva mai amplă, la care am lucrat mai mulți ani, a fost predat Editurii Albatros în februarie 1971. De atunci și până acum a trecut prin mai multe peripeții. Mi s-a schimbat mai întâi redactorul de carte, lucru pe care l-am aflat după o lună de zile de la predarea cărții, când am întrebat de soarta ei. Primul redactor fusese tov. N.Ioana, care, mi-a spus conducerea editurii, nu se mai putea ocupa de carte și prin urmare ceruse să fie schimbat; la rândul său, tov. N.Ioana mi-a spus că a fost schimbat de către conducerea editurii, care a încredințat cartea unui alt redactor, tov. Rodica Ioan, care nici nu se afla în editură la ora aceea, era la Dubna, la centrul de cercetări nucleare. După ce s-a înapoiat la editură, tovarășa Ioan a aluat cartea în primire, fără nici o bucurie. Mi-a și spus de altfel, că nu va putea să se ocupe de carte decât mai târziu, fiindcă avea alte lucrări, cu a căror rezolvare întârziase din pricina plecării în străinătate. În sfârșit, în toamnă a fost rezolvată și această problemă, de romanul **Caloianul** urmând să se ocupe, ca redactor, tovarășa Bengescu. E adevărat că între timp romanul fusese citit de către tov. Al.Georgescu, redactorul șef al editurii. O discuție asupra cărții însă nu am avut decât la 4 decembrie 1971, la zece luni după ce cartea intrase în editură. Ulterior s-a spus că această întârziere s-a datorat și schimbărilor organizatorice din cadrul editurii, lucru inexact, fiindcă tov. P.Ghelmez era director al editurii când am predat romanul, tov. Al.Georgescu era redactor șef ș.a.m.d.

La discuția din 4.XII.1971 au participat tov. P.Ghelmez, Al.Georgescu, tov. Bengescu și tov. Al.Oprea, ca „referent extern". Eu propusesem să fie invitați și alți scriitori care citiseră romanul, lucru ce nu s-a realizat, n-am înțeles de ce. Nu voi intra însă în amănunte, pentru a nu încărca prea mult aceste însemnări. Voi preciza doar că discuția s-a desfășurat normal, fără „crispări" și fără „tensionări". Fac această precizare întrucât am constatat că atunci când nu mai

au „argumente ideologice și estetice" tovarășii editori apelează la altfel de acuzații, ținând de comportament, aspect ceva mai nou, cel puțin în ceea ce mă privește, fiindcă eu eram obișnuit să mi se dea „certificate ideologice și estetice", iar acum am constatat că mi se dau și „certificate de sănătate", ceea ce e mai mult decât jignitor, oricât de ponderați am fi în aprecieri.

Revenind la discuția din 4.XII.1971 mai trebuie spus că opiniile care s-au formulat cu acest prilej au fost favorabile cărții. Chiar directorul editorii, tov. P.Ghelmez, care nu citise cartea până la ora aceea, a avut de spus vorbe de laudă despre această carte. S-au formulat, desigur, și obiecții, unele mai generale, altele mai concrete, unele întemeiate, altele mai puțin întemeiate. Dintre cele din urmă aș menționa una care rezidă în încadrarea „greșită" a romanului, care a fost și mai este socotit și acum de unii lectori drept „roman frescă", de aici și obiecția că unele „sectoare sociale" ar fi insuficient tratate în roman (transformarea socialistă a statului, de pildă). N-am împărtășit această opinie, arătând că despre colectivizare am vorbit în **Cordovanii** și în câteva nuvele și că aici este vorba despre sat numai atât cât este nevoie în raport cu eroul principal al cărții, Alexandru Ghețea, în raport cu tema romanului, care vizează responsabilitatea civică a scriitorului și a artistului în contemporaneitate, eșecul inevitabil al falselor aderări. Alte obiecții, cu care am fost de acord, priveau existența unor lungimi în roman, cât și unele asperități de expresie și anumite note de „criticism", care dăunau înțelesurilor grave ale cărții. Am spus în încheierea acestei discuții, mai ales că unele opinii se întâlneau cu unele păreri ale colegilor și prietenilor care citiseră între timp romanul, că voi revedea încă o dată întreaga carte. Am rugat totodată conducerea editurii să ia în considerare și alte referate, nu numai pe al tovarășului Aurel Martin, care trunchia înțelesurile reale ale cărții, mergând până acolo încât afirmă că unele păreri exprimate de eroul romanului ar fi ale autorului, ceea ce seamănă a răstălmăcire, fiindcă autorul se exprimă prin întreg, nu printr-o vorbă sau alta. Am rugat, de asemenea, să nu se înmulțească numărul lectorilor în editură, să colaborez în continuare cu tovarășii care citiseră cartea și participaseră la discuție. Conducerea editurii a fost de acord cu aceste propuneri, dovedind, atunci maxim de înțelegere.

În februarie 1972, după ce am lucrat intens la carte, am prezentat romanul la editură, într-o nouă variantă. Nu voi insista asupra modificărilor care s-au făcut, ele pot fi constatate pe manuscris. Voi arăta doar că au fost dactilografiate din nou peste 300 pagini din întreaga carte, fără a mai vorbi de modificările de amănunt, la pagină, risipite de-a lungul întregului roman. Și această precizare își are importanța ei, dat fiind faptul că s-a acreditat, în ceea ce mă privește, ideea că aș fi refractar la orice discuție, respingând din capul locului orice obiecție, idee falsă, dacă nu chiar dubioasă, menită să acopere lipsa de răspundere și de competență a unora dintre numeroșii noștri „editori". În afară de asta, se mai pun aici niște întrebări întemeiate, după părerea mea: cât și ce e valabil din ceea ce propune un scriitor pentru publicare, cât și ce e valabil și obligatoriu din ceea ce formulează un „editor" ca obiecție, pe marginea unei lucrări, pe marginea unui roman, să zicem, care e cu totul altceva decât o povestioară pentru copii?! Îndrăznesc să formulez aceste întrebări pentru că, la discuția din 5 martie 1973, tov. M.Sântimbreanu, directorul Direcției editoriale, susținea, cu o candoare pe care am admirat-o, că orice carte care este prezentată spre publicare se află „într-o stare larvară" și că abia după aceea, cu ajutorul discuțiilor și lecturilor din sistemul editorial, ea devine carte, este creată, așadar, rolul scriitorilor fiind doar acela de a propune o ciornă, o schiță de roman, care capătă apoi consistență prin contribuția tovarășilor editori și „animatori culturali".

Revenind la istoria **Caloianului**, trebuie spus că de data aceasta, după ce am prezentat cartea într-o nouă variantă, în februarie 1972, editura a fost mai operativă. La 28 martie am avut o altă discuție, la care au participat: tov.P.Ghelmez, tov. Al.Georgescu, tov. Bengescu, tov. D.Filimon, șefă de secție în editură, tov. Gh.Timcu, reprezentantul Direcției editoriale din Consiliul Culturii. Se încălcase deja o înțelegere, o hotărâre a conducerii editurii, în ce privește înmulțirea lectorilor din editură, fiindcă tov. Filimon era șefă de secție și la discuția anterioară. Am amintit acest lucru, cât și de înțelegerea din decembrie, dar conducerea editurii mi-a spus că așa s-a hotărât și că tov. Filimon trebuie să participe la discuție, fiind șefă de secție. O dată „lămurită" această problemă, în raport cu ceea ce tot conducerea editurii stabilise, s-a trecut la discutarea cărții, recunoscându-se faptul că au intervenit multe schimbări și îmbunătățiri, dar... E de la sine înțeles că de la acest „dar" înainte, sau înapoi, depinde, se pot organiza nenumărate discuții, în cadrul cărora se pot formula nenumărate obiecții. Nu am spus acest lucru atunci, cu toate că evoluția evenimentelor a confirmat această supoziție. Am notat, dimpotrivă, obiecțiile care s-au formulat pe marginea cărții, cu toate că unele dintre ele erau cam în afara problemei. Reprezentantul Consiliului, tov. Gh. Timcu, care avea probabil sarcina să facă dintr-o larvă un roman publicabil, a fost foarte drastic la adresa cărții. Dumnealui a dat indicații să se rezolve ce se poate rezolva în redacție, în editură, dat fiind faptul că această carte are „implicații directe în politica externă a țării noastre". În problema socializării agriculturii, tov. Gh. Timcu a constatat că ea este insuficient tratată în roman și că un cititor care vrea să vadă ce s-a întâmplat în acest sector, va rămâne cu o imagine greșită. I-am răspuns tov. Timcu ceea ce am răspuns și altora, și anume că aceste lucruri au fost tratate pe larg în **Cordovanii** și în câteva nuvele, fără a mai vorbi de lucrările altor scriitori. Punctul culminant al acestei intervenții, pe care nu o clarific nici cum, l-a constituit afirmația privitoare la Plenara Comitetului Central din 1968, din aprilie, și la documentele acestei plenare, care sunt evocate și în roman. „Dumneavoastră, mi-a spus tov. Gh.Timcu, în legătură cu această problemă, vă referiți la lucruri prea fierbinți, asupra cărora s-ar putea să se revină".

În finalul acestei discuții, despre care de asemenea

aș dori să spun că a decurs în condiții normale, s-a stabilit să mai fac o ultimă revizuire a cărții. La 1 aprilie era gata și această revizuire. Pe urmă, la 5 aprilie mi s-a spus că romanul va pleca, într-adevăr, la Direcția Presei (se lucra, de fapt, la „referatul sinteză"). La 13 aprilie mi s-a spus că nu se știe dacă romanul va pleca sau nu la Direcția Presei, întrucât directorul editurii, tov. P.Ghelmez, nu vrea să semneze „referatul sinteză", cu toate că și el a fost de acord cu trimiterea cărții la Direcția Presei, dar când s-a pus problema semnăturii, s-a răzgândit. Era dreptul lui, de director, dar și eu cred că am dreptul, ca scriitor, să cred că aceste schimbări de atitudine sunt dovezi certe ale lipsei de răspundere. Am, din păcate, o bogată „experiență editorială" (nici o carte semnată de mine nu a văzut lumina tiparului fără discuții și fără amânări) dar așa ceva, atâtea contraziceri și atâtea bâjbâieli pretins ideologice nu am întâlnit niciodată, ceea ce mi se pare de-a dreptul ciudat, în raport cu ceea ce se întâmplă în alte sectoare ale vieții noastre sociale.

La 19 aprilie 1972 am fost invitat la editură, la tov. P.Ghelmez, care mi-a spus că nu este de acord cu publicarea cărții și că eu sunt liber, ca scriitor, să merg cu romanul la altă editură. Cu alte cuvinte, eram trimis la plimbare, după ce avusesem discuțiile pe care le avusesem. M-am ridicat și am plecat, fără a lua cartea. După aceea, la sfârșitul lunii aprilie, am avut o convorbire cu tov I.D.Bălan, despre care am vorbit când m-am referit la **Drumul câinelui**. La 31 mai 1972 am trimis o scrisoare Editurii Albatros prin care îi propuneam să renunțăm complet la epilogul romanului, pentru a se ajunge la o rezolvare a problemei. În aceeași scrisoare rugam editura să-mi trimită, în caz că nu va găsi acceptabilă nici această soluție, un referat de respingere a cărții și de anulare a contractului existent între mine și editură. Nu am primit nici un răspuns. În luna iulie abia am fost căutat de editură, de unde mi s-a spus că e vorba să se organizeze o nouă discuție, la tov. I.D.Bălan, ceea ce s-a și întâmplat imediat, la 13 iulie 1972. La această discuție, la care au participat și tov. P.Ghelmez și tov. Al.Georgescu, s-a manifestat maximum de bunăvoință și de înțelegere față de problemele aflate „în litigiu", dorindu-se, după cum mi s-a spus, o rezolvare a lor. S-a convenit astfel ca epilogul romanului, la care eu renunțasem, să fie inclus din nou în carte, minus partea de început, unde se vorbea în treacăt de „evenimentele din Chehoslovacia". S-a stabilit, de asemenea, să mai fac un rând de „retușeri" și de „modificări", pentru ca romanul să poată pleca la Direcția Presei, pentru viză. În afară de asta, tov. I.D.Bălan mi-a spus că tov. M.Sântimbreanu, proaspăt numit ca director al Direcției editoriale, nu va mai citi cartea, pentru a nu se naște noi și noi întârzieri și amânări.

În urma acestei discuții, am inclus din nou epilogul în carte, minus partea de la început, cum se stabilise în discuție. Am făcut, de asemenea, încă un rând de „retușeri", am transcris aceste „retușeri" de pe un exemplar pe altul la editură, ajutat fiind de tov. Al.Georgescu și tov. Bengescu, după care am plecat în concediu, convins fiind că lucrurile s-au rezolvat.

În continuare, începând din septembrie, când m-am interesat de soarta cărții, dacă a venit sau nu de la Direcția Presei, mi s-au dat următoarele răspunsuri:

a) romanul nici nu a plecat la Direcția Presei, întrucât a fost dat la ilustrat pictorului Bogoi;

b) romanul nu a fost dat la ilustrat, dar a fost cerut încă o dată la Consiliul Culturii (nu se știa însă exact de către cine și de ce);

c) romanul a fost cerut de tov. M.Sântimbreanu, care l-a citit și nu e de acord cu publicarea lui;

d) tov. M.Sântimbreanu nu a citit romanul;

e) tov. M.Sântimbreanu ar dori să organizeze și dumnealui o discuție asupra cărții;

f) editura, care fusese de acord cu publicarea cărții, nu mai este de acord etc., etc.,...;

M-am referit de fiecare dată, când am primit aceste răspunsuri, la ceea ce s-a stabilit la discuția din 13 iulie 1972 de la tov. I.D.Bălan, despre care nu se mai spunea nimic, de parcă nici nu ar fi fost. Punctul culminant al acestei „amnezii" l-a constituit scrisoarea pe care mi-a trimis-o Editura Albatros pe data de 10 ianuarie 1973. Iată și această scrisoare:

Editura Albatros
București, str. Ion Ghica nr. 5
Telefon 130310 10 ianuarie 1973 nr.90

Stimate tovarășe
ION LĂNCRĂNJAN,

Așa după cum v-am informat și la ultima discuție, în legătură cu romanul dumneavoastră „Caloianul", vă aducem la cunoștință și pe această cale, că nu-l putem accepta pentru tipărire, în actuala sa formă, considerându-l necorespunzător din punctul de vedere al editurii noastre.

DIRECTOR REDACTOR ȘEF
Petre Ghelmez Alexandru Georgescu

Ultima discuție însă, după cum am arătat, a avut loc la 13 iulie 1972, când s-a căzut de acord ca romanul – „în actuala sa formă", fiindcă nu am mai adăugat nimic la carte, nici n-am mai văzut-o de atunci – să fie înaintat pentru viză de publicare. Revine, după cum se poate observa, o anumită formulare, întâlnită și în scrisoarea primită de la Editura Eminescu în legătură cu **Drumul câinelui**, „…cum v-am informat…" și „…la ultima noastră discuție…" Nu contează dacă a avut loc sau nu o asemenea „ultimă discuție", nu contează ceea ce s-a stabilit la discuția care efectiv a avut loc, contează tonul, a cărui tărie trebuie să fie invers proporțională cu respectarea celor mai elementare adevăruri.

3) Istoria celei de-a treia cărți, în care a fost inclusă o parte din articolele mele publicistice, e ceva mai „săracă" în evenimente, dat fiind faptul că abia a fost înaintată Editurii Eminescu, la 4 decembrie 1972. La 31 ianuarie a.c. cartea era deja respinsă de către proaspătul editor V.Râpeanu. Respingerea s-a făcut într-o discuție de aproximativ 10 minute, timp în care tov. V.Râpeanu a fost nevoit să răspundă unor apeluri telefonice (soției și unor colaboratori), amănunt asupra căruia nu insist,

așa cum nu insist, așa cum nu insist asupra „argumentelor" care au dus la respingerea cărții, nu în totalitate, e adevărat – numai în proporție de 80 la sută. Socotesc, fără a mai cerceta în amănunțime și această situație, că era normal să se întâmple așa, după tot ce s-a întâmplat înainte de asta, – după „peripețiile" trăite de **Drumul câinelui**, după împingerea romanului **Caloianul** de colo-colo, de parcă ar fi o carte ciudată, după ce am fost împiedecat de nenumărate ori să public în presa literară și culturală, cum spuneam în treacăt, la începutul acestor însemnări.

În legătură cu această ultimă problemă, aș vrea să dau câteva exemple, mergând din prezent spre trecut, fără a face prea multe comentarii asupra fiecărui fapt în parte:

1) Oprirea de la publicare, la începutul acestui an, a unui fragment de roman, la revista „Luceafărul" (oprirea s-a făcut fără ca fragmentul să fi fost citit, cu indicația următoare, dată de tov. V.Nicolescu: „Dacă veți da fragmentul la tipar, eu îl voi scoate din pagină...!");

2) Scoaterea din pagină, la revista „România literară", a unui alt fragment de roman, scoatere care a fost însoțită de asemenea comentarii: „…nu trebuia să includeți acest fragment în sumarul revistei! Scoateți-l, – și cu aceasta discuția s-a încheiat…!"

3) Discuțiile mai mult decât penibile, care s-au purtat în legătură cu publicarea „șantierului de creație", lucru ce nu s-a mai petrecut, din câte cunosc eu, cu nici un scriitor;

4) Oprirea de la publicare, anul trecut, a unui fragment de roman, la revista „Luceafărul", fragment în legătură cu care mi s-a spus de către redacție că Direcția revistelor literar-culturale nu este de acord cu publicarea, iar Direcția aceasta mi-a comunicat, prin tov. V.Nicolescu, că redacția nu este de acord cu publicarea fragmentului, de unde am tras concluzia că amândouă părțile învățau să spună adevărul pe spatele meu;

5) Un fragment din nuvela **Drumul câinelui**, la „România literară", fragment care a fost aprobat și amânat, pe care am fost pus să-l „tai" și să-l „modific", contându-se probabil pe refuzul meu de a face asemenea operații (dovada cea mai certă în acest sens e însuși faptul că fragmentul nu a apărut, cu toate că a fost „tăiat" și „modificat");

6) Oprirea de la publicare a unui alt fragment din **Drumul câinelui**, la revista „Cronica", fără nici o explicație;

7) Scoaterea din pagină, la revista „Steaua", a unui articol referitor la climatul din viața noastră literară;

8) Oprirea de la publicare, la aceeași revistă, a unui fragment din **Drumul câinelui**;

9) Oprirea la revista „Tribuna", în anul 1971, a unui articol publicistic – „Un interviu aproape imaginar"

10) Oprirea de la publicare, la aceeași revistă, a unui fragment din romanul **Caloianul** – „Printre stele";

11) Oprirea de la publicare, tot la „Tribuna", a unui alt fragment de roman – „Lemne de foc";

12) Oprirea de la publicare, la revista „Tribuna", a unui articol publicistic „Gașca";

13) Oprirea de la publicare, la revista „Ateneu", în 1970, a fragmentului „Tăierea pădurii", din romanul **Caloianul**;

Această oprire merită un scurt comentariu, dat fiind faptul că s-a petrecut în 1970, în vară, când romanul **Caloianul** nici nu fusese înaintat măcar editurii. Se știa, cu toate acestea, că este vorba de o „carte dușmănoasă", lucru care s-a transmis de la centru spre Bacău, atunci când s-a hotărât soarta materialului.

14) Oprirea de la publicare a unui alt fragment de roman, „O întreprindere neînregistrată" – tot din romanul **Caloianul** și tot în vara 1970, când nici un editor nu citise încă acest roman, despre care se știa însă, încă de atunci, că „e greșit ideologic" etc., etc.;

15) Oprirea de la publicare, în anul 1970, la „România literară", a unui articol intitulat „Dincolo de aparențe";

Și această oprire necesită un mic comentariu, dat fiind faptul că articolul acesta nu a fost scris din propria inițiativă, era răspunsul pe care m-am simțit obligat să-l dau lui Al.Ivasiuc, care publicase în „România literară" două articole: „Explicația unei absențe" (I și II). Am scris atunci o scurtă scrisoare tovarășului Dumitru Popescu, în legătură cu răspunsul pe care îl dădeam lui Al.Ivasasiuc, am vorbit la telefon cu tov. D.Ghișe, am făcut și la acest articol modificări în șpalt. A fost degeaba însă, fiindcă articolul nu a apărut, deși intra în ceea ce se cheamă cu un termen destul de general „dreptul la replică", dreptul de a te apăra, mai ales atunci când ești denigrat. Faptul, ca atare, m-a determinat să trag concluzia că Al. Ivasiuc a scris articolele lui în urma unor „sugestii". Dacă nu ar fi fost așa, ar fi văzut lumina tiparului și modestul meu răspuns.

Ar mai fi câte ceva de spus la acest capitol și despre materialele care mi-au fost înapoiate de către redacții, fără a mai fi înaintate spre publicare. Nu mai stărui însă, nu vin cu exemple, pentru a nu încărca prea mult aceste însemnări. Sesizez doar legătura care există între aceste înapoieri de materiale și indicațiile care s-au dat în ceea ce privește dreptul meu de a publica. Tovarășii care au dat asemenea indicații susțin, cum am arătat în treacăt la începutul acestor însemnări, că ele se referă numai la anumite lucrări, nu la tot ce am scris eu. De fapt, la început ele se refereau numai la **Drumul câinelui**, al cărui titlu nu era voie să fie pronunțat nicăieri, pentru ca după aceea, de prin 1970, ele să fie extinse și asupra **Caloianului**, după care vor urma, – am dreptul să anticipez, având în vedere experiența pe care am acumulat-o – **Suferința urmașilor** și **Monu** etc., etc. Motive se vor găsi, vor fi inventate, dacă nu vor exista. Și apoi chiar dacă nu se va întâmpla așa, e ușor de dedus ce consecințe au asemenea indicații în practica redacțională curentă. Cine va mai sta să vadă din ce carte face parte o anumită proză care este semnată de Ion Lăncrănjan? Cred că nimeni. Dimpotrivă, tendința firească va merge spre evitarea oricărei colaborări. Se naște astfel, voit sau nu, o compromitere a scriitorului în cauză, datorită repetatelor opriri de la publicare. E de menționat, în legătură cu această chestiune, că nici o redacție nu mi-a mai solicitat în ultimul timp colaborarea, aceasta fiind, după părerea mea. O consecință aproape inevitabilă a mult prea deselor și

mult prea stăruitoarelor piedici ce mi s-au pus în drum, când a fost vorba de publicare, piedici care au culminat cu indicațiile amintite, de a nu se îngădui nici măcar pomenirea unor lucrări semnate de mine.

Tovarășul Dumitru Popescu spunea, în discuția de la 5 martie a.c. că nu s-au mai luat asemenea măsuri împotriva nici unui alt scriitor, – „pentru că nu a mai existat un asemenea caz". Dar „cazul" în măsura în care există, a fost creat tot de către cei ce au luat măsurile respective. Cum se zice, într-o parte creăm „cazul", iar în altă parte îl dăm drept exemplu, spunând că n-a mai existat altul asemănător. Dar cărți „cu probleme", oprite sau aflate în discuție, au mai fost, mai sunt și vor mai fi. Nu e normal atunci să se pună, în legătură cu această chestiune, următoarele întrebări? De ce nu s-au luat asemenea măsuri și împotriva altor scriitori, de ce nu a fost oprită pomenirea lor la o rubrică modestă din „România literară", de ce nu a fost și nu este oprită publicarea de fragmente din romane care nici nu au fost terminate, presupunând, în virtutea unei asemenea judecăți, că și acelea vor avea „probleme"?!

Precizeze, înainte de a spune câteva lucruri despre discuția de la 5 martie a.c., discuție care a fost considerată în final „interesantă și utilă" (și semnificativă, aș îndrăzni eu să adaug), că nu-mi îngădui și nu mi-am îngăduit să fac aprecieri generalizatoare asupra muncii nimănui, pentru simplul motiv că nu am nici o investitură în acest sens și pentru că nu am o cunoaștere exactă a tuturor datelor care ar duce la o asemenea apreciere. Înțelesul exact al problemelor ridicate de-a lungul acestor însemnări (și în câteva ședințe de partid) trebuie raportat la ceea ce s-a întâmplat cu mine în această ultimă perioadă, mai ales că aceste întâmplări nu sunt prea vesele. Nu sunt însă nici atât de triste încât să mă facă să-mi pierd capul, să mă văduvească de acel minimum de luciditate necesar în orice analiză. Aceasta ar fi, de fapt, obiecția mea principală, în raport cu datele amintite aici: crearea „cazurilor" este generată de inversarea unor sarcini, a unor obligații de muncă, inversare care a avut loc la anumite nivele ale mult prea încărcatului și mult prea voluminosului „sistem editorial", inversare care a fost generată de lipsa de răspundere sau de incompetență, sau poate că și de o cauză și de alta, în măsuri pe care le poate stabili o cercetare mai aprofundată. Nu e bine, socotesc eu, ca un om să fie împins, practic, spre alte poziții, nu e bine din punct de vedere politic, în raport cu obligațiile și răspunsurile pe care le avem unii dintre noi, în raport cu salariul cu care suntem retribuiți, dacă e să apelăm și la acest ultim argument. Evident, nu doresc să absolv pe nimeni de răspunderea proprie, care capătă o importanță și mai mare în asemenea împrejurări. E de presupus însă, că există și oameni care nu rezistă la asemenea supralicitări, de care nici nu e nevoie, care se situează, practic, în afara orientării generale a politicii dusă de partidul nostru. Sunt convins, în ceea ce mă privește, că, dacă eu, cel ce semnez aceste rânduri, aș săvârși un gest necugetat, toți cei ce și-au bătut, practic, joc de mine și de munca mea, ponegrindu-mă de-a dreptul sau pe alte căi, ar răsufla ușurați, ar spune că ei au avut dreptate și că nu întâmplător au spus dumnealor un anumit lucru etc., etc., cu toate că dreptatea aceasta nu e atât de dreaptă. Anticipând puțin, nu am dorit altceva decât să subliniez *inversarea* pomenită aici, care a avut și are, voit sau nu, un pronunțat caracter politic, care a adus și aduce daune, favorizează nașterea „cazurilor" într-o vreme când nu se dorește așa ceva, mai mult decât oricând în trecut. E de menționat, de asemenea, că există anumite contradicții, în ceea ce privește opțiunile „sistemului editorial", orientarea de fapt a literaturii. Am constatat astfel, pornind de la modesta mea experiență, care nu poate fi decât limitată și eventual subiectivă, că în timp ce într-o parte sunt oprite (sau amânate, sau întârziate, discutate și răsdiscutate) anumite cărți, în altă parte sunt tipărite cu dărnicie cărți minore sau deficitare de-a dreptul în ceea ce privește viziunea și perspectiva, delimitarea față de eroi și respectarea adevărurilor fundamentale ale vieții noastre. Cu alte cuvinte, ceea ce devine în anumite cazuri, prin supralicitare sau denaturare, motiv de discuție, devine în alte cazuri altceva, se transformă în calitate artistică și ideologică, implicit, exprimând astfel, voit sau nu, o opțiune. Nu mai insist, fiindcă nu vreau să se înțeleagă, nici măcar în treacăt, că aș dori să-mi scot la iveală propriile mele cărți, apăsând la fund cărțile altor confrați, dar problema, ca atare, cred că există și că reflectă destul de exact deficiențele care se mai manifestă în activitatea editorială – și nu numai editorială.

Revenind la discuția amintită mai sus și mai înainte, trebuie arătat, ca și în cazul celorlalte discuții, că ea s-a desfășurat într-o atmosferă tovărășească. Faptul că s-a discutat deschis nu poate fi socotit decât pozitiv. S-a depășit astfel un anumit mod de-a aborda problemele. Despre cărți, însă, nu s-a discutat aproape deloc. E adevărat că eu am ridicat câteva probleme de principiu în legătură cu ceea ce s-a stabilit în vară, referitor la romanul ***Caloianul***, în legătură cu discuția din februarie 1972, referitoare la ***Drumul câinelui***, în legătură cu interdicțiile la care am fost și sunt supus, când e vorba de a publica fie și o știre modestă privind propriul „șantier de creație", lucruri la care m-am referit și în cuprinsul acestor însemnări. Ar fi fost normal, socotesc eu, să se dea măcar din politețe unele explicații, fiindcă era vorba de niște fapte concrete și cam contradictorii, dacă nu chiar neprincipiale. Nu s-a întâmplat însă așa, s-a venit, dimpotrivă, cu noi acuzații și cu noi etichetări. Tov. M.Sântimbreanu a afirmat, după ce a făcut un fel de „istoric" al romanului ***Caloianul*** (despre ***Drumul câinelui*** n-avea rost să se mai discute, lucrarea fusese „rezolvată") că aș fi amenințat adunarea generală a organizației de bază nr. 1 de la Uniunea Scriitorilor că voi preda carnetul de partid dacă nu se rezolvă problemele pe care le am în față. Tot domnia sa a spus că i-am jignit pe „tovarășii editori", spunând despre ei că nu au spirit de răspundere, sunt oportuniști și incompetenți. Tovarășul I.D.Bălan a ținut să adauge, subliniind caracterul deschis al discuției, că vinovatul principal (singurul vinovat, de fapt, pentru toate întârzierile, pentru faptul că nu am voie să public etc., etc.) sunt numai și numai eu, pentru că m-am situat și

mă situez „pe o poziție de suspiciune”, pentru că sufăr de „mania persecuției”, pentru că i-am jignit pe „tovarășii de la edituri” de foarte multe ori, la foarte multe discuții. Aceste complimentări și eliberări de certificate de bună purtare și de sănătate au culminat, într-un fel, cu afirmația făcută chiar de tovarășul Dumitru Popescu, care a spus că eu aș avea impresia, nici mai mult, nici mai puțin, că împotriva mea s-a țesut „un complot național”, cu alte cuvinte aș fi bolnav în ultimul hal, am deviat demult de la condiția firească a oricărui om normal. Faptul, ca atare, m-a întristat dar m-a și uimit, fiindcă fusesem obișnuit să primesc „certificate ideologice”, și, la nevoie, „certificate valorice”. Dar iată că acum am ajuns și în posesia unor „certificate de sănătate”, cu toate că nu am fost chemat la Consiliul Culturii pentru așa ceva, cu toate că nu mă aflam în fața unei comisii de psihiatri. Dar poate că acest mic amănunt nu are nici o importanță, așa cum nu are importanță, în asemenea împrejurări, restabilirea și respectarea strictă a adevărului. Am încercat, de pildă, să arăt că afirmația tov. M.Sântimbreanu privitoare la „predarea carnetului de partid” este exactă (adevărul poate fi restabilit prin cercetarea stenogramei de la ședința de partid din 22 februarie a.c.), dar peste asta s-a trecut foarte repede, s-a discutat mai departe, de parcă nu s-ar fi spus acolo, la o întrunire care se voia foarte importantă, o minciună cam grosolană și cam tendențioasă, față de care nu am de rostit decât o singură întrebare: nu e normal, nu e logic să presupun că asemenea minciuni se rostesc și se vehiculează și în lipsa mea, dacă atunci, fiind și eu prezent, s-a rostit și a fost aruncată în discuție o asemenea vorbă?!

Nu mai revin asupra „comportamentului” pe care l-am avut la discuțiile purtate la diverse nivele, în legătură cu modestele mele lucrări. Am vorbit despre această problemă când am arătat cum a decurs fiecare discuție în parte. Alt motiv care mă determină să nu mai revin, ține de faptul că ceea ce fusese reproș și obiecție la începutul discuției, a devenit apoi recunoaștere și obiecție proprie. S-a recunoscut astfel că în edituri există „lipsă de răspundere”, și „manifestări de oportunism, incompetență” etc., etc., lucruri care s-au acumulat în timp, datorită unor condiții obiective etc., etc. E adevărat însă, că aceste recunoașteri nu priveau pe nici unul dintre participanții la această discuție, ele cădeau în afara acelui perimetru. M-am gândit chiar, în timp ce le ascultam (cu uimire, fiindcă la început aceste păreri fuseseră considerate drept jigniri, pe care eu, un autor turbulent și tulbure, le adusesem „tovarășilor editori”), că dacă ar fi fost de față și directorii editurilor, lipsurile care mai există în acest important sector al activității noastre ar fi căzut pe capul redactorilor șefi, iar dacă ar fi fost și ei acolo, responsabili ar fi devenit redactorii, pentru ca până la urmă să se ajungă, fără nici o exagerare, la tovarășii portari…

În ceea ce privește starea sănătății mele, nu am nimic de spus în plus, față de ceea ce am spus și în cadrul discuției. Dacă se consideră totuși că e nevoie de un consult medical, mă voi supune și acestei hotărâri, cu o singură condiție (sau rugăminte, sau precizare): să facă un asemenea consult și „tovarășii psihiatri”, dacă s-a ajuns, într-adevăr, până aici.

La sfârșitul acestei discuții, pe care continui să o consider utilă și semnificativă, s-a stabilit să se facă încă două discuții, în cadrul „comisiei editoriale”: prima referitoare la ***Drumul câinelui*** (ceea ce înseamnă că această lucrare nu era „rezolvată”, cum mi s-a spus), la sfârșitul acestei luni, a doua referitoare la romanul ***Caloianul***, la sfârșitul lunii aprilie. Eu propusesem, dat fiind faptul că tovarășul Dumitru Popescu nu cunoștea decât vol. I din ***Caloianul***, să mai așteptăm cu rezolvarea până ce parcurge domnia sa întreaga carte, timp în care ar mai fi putut să citească romanul încă vreo câțiva scriitori, pentru a avea și alte opinii, din afara „sistemului editorial”. Am propus să mai fie citită cartea de tov. Dan Deșliu, Eugen Barbu, Titus Popovici. S-a considerat însă că e mai bine să se apeleze la „comisia” amintită, drept pentru care s-a și luat această hotărâre, pe care eu, ca „vinovat” ce eram, mi-am însușit-o în chip democratic, cum am și spus în cadrul discuției. E de menționat că s-a procedat la acest punct al discuției cu atât de multă politețe, încât îmi venea să mă întreb dacă mă aflu în aceeași sală, în fața acelorași stimați tovarăși?! Mi s-a arătat lista „comisiei”, mi s-a spus că ea, „comisia” aceasta, a fost formată printr-o hotărâre de partid și că are rol consultativ. Nu am avut nimic de spus despre lucrurile acestea, nu am formulat nici o obiecție în ceea ce privește componența comisiei, mai ales că s-a admis să participe la aceste dezbateri și scriitorii care au citit lucrările în cauză, chiar dacă nu fac parte din „comisia editorială”. Nu formulez nici acum obiecții, o întrebare însă tot aș îndrăzni să formulez în legătură cu această „comisie”, dacă nu chiar două: Era nevoie, într-adevăr, de un asemenea organism, când e știut că există o armată întreagă de „editori”, directori și vicepreședinți, direcție editorială și centrală editorială, directori de edituri și redactori șefi etc., etc.?; nu cumva, aș îndrăzni eu să mai zic, această „comisie” are nobila și dificila sarcină de a-i scuti de răspundere pe cei ce răspund de bunul mers al treburilor în acest sector, urmând ca atunci când ea zice „da„, să fie tot „nu”, iar atunci când zice „nu”, să fie „nu” de două ori, cu vârf și îndesat?! Asta nu înseamnă însă că nu mă voi duce la aceste consfătuiri, mă voi duce, orice ar fi, fiindcă mai interzis decât sunt acum, nu se poate să fiu, mai batjocorit decât am fost, iarăși nu se poate să mai fiu…

Aș dori să spun, înainte de a încheia, că nu am scris aceste însemnări pentru a „reclama” pe cineva anume, nici pentru a mă văita, nici vorbă. Am vrut doar să arăt, pe bază de fapte și date concrete, cum s-a creat o anumită atmosferă în jurul meu, nu deliberat, desigur, nu pentru că ar fi vrut cineva cu orice preț, cu tot dinadinsul, dar acest mic amănunt nu mai are nici o importanță, mai ales să stadiul acumulărilor involuntare a fost depășit demult, în clipa de față aflându-ne (aflându-mă, de fapt) în stadiul eliberărilor de certificate, pe care aș dori de asemenea să-l depășesc, – aș dori adică să mă întorc la condițiile normale de lucru, fiindcă altceva nu am cerut și nu cer nici acum.

București, 15 martie 1973

Ion Lăncrănjan

Joël Conte

POEZIA – UN UNIVERS DE VIS ȘI SPERANȚĂ

Dialog realizat de **Alexandru Deșliu**

— Stimate Joël Conte, în fapt cine sunteți?

— Sunt născut la Aubervillers, lângă Paris, la 1 februarie 1961, din două familii provinciale. Părinții mei s-au întâlnit la Paris pentru a aduce pe lume doi copii (am o soră de 41 de ani). Divorțat și fără copii, sunt funcționar la France Telecom din 1982.

Sunt președintele Asociației Rencontres Européennes – Europoésie (Întâlniri Europene), secretar general al Academiei Francofone, membru societar al ADELF (Association des Ecrivains de Langue Française), administrator al Sindicatului Jurnaliștilor și Scriitor, corespondent pentru Quebec și România a Casei Poeziei din Toulon și din Var.

Printre cele mai importante realizări ale mele sunt, desigur, volumele: ***La sagesse de l'amour***, ilustrat de Louise Cottereau, 1966, ***Les deux petits écureuils***, ilustrat de Anne-Marie Vernu, 1996, puse pe muzică și editate pe o casetă audio de Christian Ulmer, ***Accrostiche en Contésie***, ilustrat de Florence Poulain, 1997, ***Au sujet de la Contésie***, ilustrat de ***Claire le Douarin***, 1997, ***Le jardin d'Hélène***, prefațat de marele dispărut, poetul René Galichet, 1999, ***Pour ranimer le rêve***, prefațat de Maggy de Coster, ilustrat de Nicole Durand, 2002. Am animat seri de poezie: La Caravelle, Le Saigon, ca și diferite ateliere de scriitură și am participat în diverse jurii de poezie. Am fost invitat la Salonul de Carte de la Estrie, în Sherbrooke, din Quebec-ul canadian (octombrie 1996). Am fost invitat la Târgul de Carte de la Melun (între 1998 și 2002) și am participat la Salonul de Carte de la Paris: 1998, 2000, 2002, 2003. Am expus poeme ilustrate de Florence Poulain și am scris nuvele. Am participat și particip la emisiuni radiofonice și televizate, naționale și internaționale în Franța, Quebec, BRTV și România. Sunt prezent pe Internet, unde apar pe mai multe sit-uri. Sunt publicat în numeroase reviste și antologii naționale și intenaționale. Cam atât...

— Când și cum v-ați descoperit vocația de scriitor?

— Primul zbucium, fior, l-am simțit la vârsta de 17 ani, când am scris un an întreg. Era deja vorba de poeme sentimentale, reflecându-mi dorințele și speranțele. La 18 ani, am distrus toate aceste texte și-am pus pana în cui până la vârsta de 27 ani. În 1987 m-am căsătorit. Divorțul consumat un an mai târziu m-a marcat profund. Într-un anume fel, pot spune că m-am refugiat în scriitură, pe care n-o consideram încă poezie. Muza inspiratoare, simbolizând visul și speranța, corespundeau imaginii unei tinere femei care dintotdeauna m-a emoționat, de când făcusem cunoștință cu ea încă dinaintea căsătoriei.

— Ce reprezintă pentru dumneavoastră poezia?

— Arta de a trăi. O stare de spirit care permite să se întrețină un univers de vis și de speranță. Este un mijloc de a te dezvolta, de a înflori în poezie, dar și o posibilitate de a prezenta sau de a reaminti anturajului și publicului existența unui univers optimist, chiar utopic. Acest stil nu exclude absolut deloc privirea și asupra realității, care este adesea dramatică.

— Ați putea trăi fără poezie, în absența poeziei?

— De fapt, poezia este în mine. Nu îmi pun nici o întrebare în această privință. Scriu așa cum respir sau cum mănânc: în orice moment, pentru a-mi alimenta spiritul și simțurile. Ea face parte integrantă din viața mea, mă face să vibrez, să înfloresc. Poate că într-o zi, nu voi mai avea aceste senzații. Dar dispariția poeziei în viața mea ar fi un fenomen asupra căruia nu voi putea avea nici un control, așa cum nu pot controla nici inspirația și nici volumul scriiturii.

— Având o vedere de ansamblu, v-aș întreba care este specificul poeziei franceze?

—Poezia franceză dispune de o bogăție unică în lume în ceea ce privește profunzimea poeților de excepție. Limba franceză permite exprimarea emoțiilor și sentimentelor, prin structura și varietatea vocabularului său. Adesea, în alte țări a fost remarcat un șef de școală, sau unu-doi autori. În Franța, alături de Victor Hugo, apar numeroase nume întinse pe mai multe secole.

— Cum vedeți poezia franceză în context european?

— Fiecare poet este independent în opera sa. El se poate atașa de o școală sau de o tendință din orașul său, regiunea, țara sa... În ciuda unei scăderi a interesului, în principal la nivelul organelor mediatice, poezia rămâne prezentă în inima unei mari părți a populației franceze și europene. Există schimburi începând de la cele mai mari structuri asociative și culturale în Europa și în lumea întreagă. Personal lucrez pentru dezvoltarea întâlnirilor dintre poeți. Nu ezit să mă deplasez pentru a regăsi artiști, care-mi devin prieteni.

— Care sunt, în opinia dumneavoastră, marii creatori, marile curente ale poeziei secolului al XX-lea?

— În Franța, lumea poetică a cunoscut evoluții mai mult sau mai puțin fericite. Voința de a inova sau de a căuta forme originale de scriitură nu se dovedește întotdeauna probantă. Alain Breton cu suprarealismul, Robert Desnos cu lirismul, Jacques Prevert apropiat de publicul popular, Aragon cu ***Les yeux d'Elsa*** sunt primele nume care-mi vin în minte. Dar tendința de la sfârșitul secolului se dovedește mai neliniștitoare într-o formă de dezintegrare a limbajului, predicată de Philippe Sollers, care pune pe fugă un public mai deschis spre imaginile figurative.

— Și în ce privește cultura română?

— Aș cita pe Tristan Tzara, Lucian Blaga, Nichita Stănescu și Mateiu Caragiale.

— Cum vedeți evoluția scrisului franțuzesc în secolele următoare și care îi sunt șansele?

— Formidabila bogăție pe care o oferă limba franceză dimpreună cu o propensiune de a dezvolta o inteligență a scriiturii conferă perspective durabile de continuitate. Rolul pe care l-a jucat de atâția ani pe plan internațional nu poate decât să continue, chiar și în fața limbii comerciale care este anglo-americana. Scriitorii francofoni vor avea întotdeauna un loc privilegiat în universul literar.

— Trebuie să fie poetul oglinda timpului său?

— Aș fi tentat să spun nu. Dar depinde de sursa de inspirație a fiecărui poet. În stare brută, el reproduce pe hârtie un visător care percepe senzații. Dorința de a scrie nu este obligată să privească un anumit subiect de actualitate. Evadarea sufletului poate privi subiecte foarte îndepărtate de lumea care-l înconjoară pe artist. În schimb, sensibilitatea îl poate împinge să se apropie de contemporani și să vrea să se asocieze realităților din cotidian sau cu aspecte mai generale. Angajarea politică sau umanitară poate fi o urmare logică a scriiturii. Acest demers este totuși mai ponderat decât reproducerea spontană a stărilor sufletești ale unei pene (= poet)pe un suport fizic.

— Care ar fi, în opinia dumneavoastră, rolul poeziei în favoarea păcii?

— Poetul poate exprima o voință de pace, de pacificare a relațiilor umane cu cerneala penei sale: este modul de exprimare pe care și eu îl utilizez firesc, dimpreună cu temele dominante ce se rezumă la umanism, romantism și optimism. El poate și fizic favoriza animarea și demersul poetic spre instituirea unor relații de prietenie și de cultură. Și aici, sunt un actor concret și pragmatic a ceea ce nu este încă îndeajuns de luat în seamă de majoritatea poeților. Primirea de care m-am bucurat în cursul diferitelor mele vizite în România intră, în schimb, în optica acestui *univers de pace*.

— Cine v-a deschis porțile României?

— Plecând de la creațiile mele poetice, am simțit nevoia să iau parte activă la viața culturală contemporană. Treptat, mi-am asumat diverse responsabilități în asociații artistice cu deschidere internațională, ceea ce a facilitat primele contacte. În acest sens, Asociația „Întâlniri Europene", pe care o prezidez din 2000, a jucat un rol primordial. Ea a fost creată în 1990, și din 1994 a devenit o structură de schimburi culturale cu poeții români. Președinte de onoare este poetul Horia Bădescu, în prezent consilier cultural al Ambasadei Române la Paris. Claude Aslan și Marie-Andrée Balbastre sunt și ei mari prieteni ai lumii literare românești. În 1996, am reprezentat asociația la a doua ediție a Festivalului-Colocviu Internațional L'Enfant Poete, organizat de profesorul universitar Constantin Frosin, la Galați. Și iată-mă din nou în România. De data aceasta am avut plăcerea de a traversa țara dumneavoastră de la vest la est. În fiecare oraș unde am ajuns am făcut cunoștință cu mulți scriitori. La Galați, m-am reîntâlnit cu profesorul Frosin. În compania acestuia am venit și în Vrancea unde am fost primit cu multă căldură. Promit, voi reveni cât mai curând în România unde acum am mulți prieteni. Legăturile sunt trainice. Colaborarea culturală este și ea bine înscrisă în raporturile astfel instituite. Trebuie acum să concretizăm proiectele avute în vedere: realizarea de volume bilingve, dezvoltarea de relații europene între școli, universități, teatre și reviste, procurarea de cărți pentru biblioteci.

— Ce înseamnă pentru dumneavoastră prietenia, în general, și prietenia franco-română, în special?

— Prietenia este condiția celui mai bun raport uman pe care-l poți întreține cu anturajul. Ea este cea care deschide porțile spre o artă de a trăi pe care o apreciez și al cărei adept fervent sunt. Ea este cea care permite proiectarea viitorului în chip constructiv și de durată. Ea lasă să se întrevadă concretizarea unei lumi umane și apropiată de o pace și o seninătate benefice pentru toate spiritele. În ceea ce privește prietenia franco-română aceasta are la origine generozitatea strămoșilor noștri care au știut, în secolul XIX, să stabilească legături care au rămas la fel de solide. Originea latină a celor două limbi, o susținere politică a independenței României și strânsa colaborare în timpul războiului dintre 1916 și 1918, au procurat acestei prietenii o energie durabilă.

— Sigur și literatura, arta în general, a jucat un anume rol...

— A jucat chiar un rol considerabil. Studenții români care se întorceau la București după un sejur în Franța, la începutul secolului al XIX-lea, erau impregnați de cultură franceză. Construcția *Micului Paris* în capitala română rămâne un simbol remarcabil. Numeroși artiști români au venit în Franța, cei mai cunoscuți fiind Constantin Brâncuși, Eugen Ionescu, Tristan Tzara.

— Cum vedeți relația critică-polemică?

— Ca poet, mi-am dat până la urmă seama că i-am convins pe clasici și pe moderni de faptul că creațiile mele aveau un loc al lor în poezia contemporană, fără a fi puse în legătură cu vreo școală. Dar aspectele de animator și de călător sunt foarte bine percepute, căci asumarea de răspunderi este un lucru destul de rar, într-un mediu în care problemele materiale sunt adesea neglijate și par insurmontabile. Fapt este că, după ce capeți o anumită notorietate, apar reacții de ostilitate ce pot fi atribuite unor indivizi geloși și invidioși, sau neliniștiți de umbra pe care a-i putea-o proiecta asupra lor...

— Credeți că literatura se află în pericol din cauza asaltului televiziunii, a computerelor?

— Într-o primă fază, era posibil să ne fi îngrijorat de sosirea mijloacelor moderne de comunicare. Dar, uzanțele ne arată că literatura și cartea păstrează un loc intact în societatea noastră. Este chiar posibil să constatăm o formă de complementaritate între elementele trecutului și cele ale viitorului.

— Șantierul dumneavoastră literar?

— După apariția ultimului meu volum, ***Pour ranimer le rêve*** (la Editura New Legend), am în plan editarea unui viitor volum, cu posibilitatea de a fi bilingv: franco-român. În domeniul Francofoniei, ca secretar general al Academiei Francofone, lucrez pentru această frumoasă idee a unei prietenii profunde, având ca pasarelă dragostea pentru o limbă universală (franceza, n.n.). Mă pasionează jurnalismul și scriu articole pentru diverse reviste. Este o muncă extrem de acaparantă și care privește, în principal, lumea culturală. În fine, după 15 zile de călătorie în România, doresc să merg și în Quebec, în octombrie 2003, pentru a mă întâlni acolo cu alți prieteni poeți și francofoni.

Aurel Rău

Elegie*

Se credea, de la est la vest și de la nord
la sud,
de ce să mai dezgropăm morții?!
„O stafie umblă prin Europa" se spusese,
în însăși sfânta sfintelor țărilor
mai din frunte,
o navă,
unde se purtau spectrele.
Făr-să se vadă că în el cuvântul
își poartă propria
condamnare.
Se credea, sun stiharele
preoților,
sun frunți de
prinți
scăpătați,
în taverne sumbre,
în adânci biblioteci silențioase,
între spaimă și masochism și speranțe:
că o lume
nouă
se mișcă, purtată din Prusia,
în burta unui vagon plumbuit, printre izbe ninse,
și întoarsă pe copitele cailor,
pe potcoave de mari șenile și sub roșii steaguri,
în cântec de sudălmi și obidă.
Zadarnic aprindeau Rilke
și Einstein și Brâncuși și Stravinski și Klee
și Joyce
din Pontul Euxin și din Alpi până-n Atlantida
focuri.
Un alt continent: Eurasia.
Un alt Crist, din cașcaval, dăltuia Papini,
după natură,
râzând în hohote,
străbătând un oraș fără oameni, sub lună,
prin noapte.
Se credea, se credea la sânge...

A fost odată ca niciodată.
Au fost odată un băiat și-o fată, care s-au pierdut.
dar au fost și două surori.
Trăia o insulă
albă
într-o mare neagră,
și una verde-ntr-o apă galbenă.
Își vorbeau numai prin corăbii.
Dar pură piatră pe-oglinzi înaltului
cea dintâi,
ca un altar o văzură grecii,
unde să doarmă în pacea-i multă un semizeu,
s-au gândit un timp la Ahile
după ce, lunecând pe-aici
spre sud, spre vreo altă patrie,
o numiră vatră a soarelui.
Atât de-a mării și a uscatului
că zămisli și un personaj: Harap Alb,
spun fântânari.
Dispăru-ntr-o noapte.
Și doar smaragd cea de-a doua.
Îmbujorată ca de-un siroco, cu pomi brațe
de candelabre, lămâi și rodii
anunțându-i, în loc de far,
apropierea, când lăsai Pusta,
cu arcade și bolți din Bizanț, deslegări dând
de intrare brusc pescărușilor,
fu scoborâtă-ntr-o noapte la ochii peștilor.
Au fost odată ca niciodată două surori,
de nu trei,
amintiri și dovezi Genezei,
Ifigenii
pe rug
spre-mbunări de duhuri
patronând arta navigației,
pe care nimeni din somn nu le-nvie
c-un sărut. Ba mai vine-un viscol,
un potop,
un cutremur. Poruncind alte
tributuri,
de vieți violent zdrobite.
Umblări pierdut cu mâinile-ntinse, un Lear
spre fiicele-i
surde
(l-au moștenit,
l-au vândut, au trișat, au uitat, îl lasă
afară, în ochii lupilor),
să se-ntoarcă spre-a-și regăsi drumul.
Se moare de aer,
de pământ se moare;
de încredere, de vânzare,
de sărăcie și de cuvinte încrucișate,
de clipire de ochi de faruri.
Și degetele îi sunt copite de-atât bătut
din poartă-n poartă, cu munți de aur, ce-i fac
cumpănă
și-i asigură umbletul printre zodii.
A fost odată o vatră a soarelui. Să mergem acolo,
semn din străvechi al porților,
și să cuprindem cu ochii soclul, să înălțăm statuia
Șarpelui-Oaie din Constanța,
să ascultăm ce povești spune Dunărea în
Michelangelo,
în schimbul ei de impresii cu Pontul;
totul
atât: o problemă de memorie.

* Dintr-un poem inedit: ***Introspecție***

Dumitru Pricop

Revelație

Zăpezile, pe chip, de altădată
iluminând în sânge un altar
unde se roagă, flacără uitată,
braconierul cântecului rar

Din Dumnezeii lui cu ceruri multe
nu i-a rămas niciunul credincios
niciunul cu lumina să-i asculte
săgețile de rit miraculos.

De-aceea izgonirea în Tăcere
din jertfa-i repetată a-ntrupat
sacrul blestem ce duce peste ere
poemele de strigăt uzurpat.

Rit

Și iată vin cu verbul înroșit
de sângele săgeților confuze
tot cerul Lui înalt e ofilit
ca o garoafă ruptă între buze

Știut mi-i verbul și-i atât de vechi
încât mi-e frică să nu-l frângă versul
acest bordel de nimfe neperechi
ce-au legănat pe țâțe Universul

Pe viața scurtă care mi s-a dat
eu scriu dintr-o aleasă disperare
lăsând pe Munți coroana de-mpărat
și oasele materiei în Mare

Și-n cimitirul numelui mă rog
Măriei sale, Domnului - Cuvântul
să nu mă pună timpului zălog
cât eu îmbrac în alte astre cântul.

Cămașa de in

Sunt transparent ca sfântul Augustin
nimbul albastru ce mă înconjoară
e curcubeul cerului senin
din care voi veni și-a doua oară

Dacă-n pământ se-ntâmplă prințul crin
cu roua lui de lebădă-fecioară
nu pasul pe sub stele e străin
ci sclavul orb obișnuit să moară

În toți mă pierd puțin câte puțin
când ochiul în femeie mă strecoară
dar ea rămâne dulcele meu chin
deasupra lumii lunecând ușoară

Sunt transparent ca sfântul Augustin
ulcior de mirt sau pasăre ce zboară
de-aceea las cămașa mea de in
pe trupul care-n voi coboară.

Adrian Botez

Omul Parolă

în palma mea s-au lăfăit imperii
și ochiu-acaparat-a galaxii
iar gloanțele s-au năpustit puzderii
într-ale hainei mele broderii

poporul mistic tare-n buzunar
sub guler freamătă Leviathanul
nasturii ard aiuritor – lunar
și-n portmoneu – Soarele-mi este Banul

întreg – așa-mbrăcat și filfizon
Parolă sunt la porțile veciei:
trafic de îngeri e al meu creion –
fascinant rezumat nimicniciei

L-au împușcat pe Don Quijote

L-au împușcat senini pe Don Quijote
pe Delcineea-au dat-o la tractir –
astrali păuni – asfixiați în grote:
șters e din frunte ochiul sfânt de mir

Satana-și face băile atlantic:
meduzele-și dau poala peste cap –
ororile-n orgii distrug semantic
tot ce cu sufletul aș vrea să scap

copii cu ochii arși vin spre oceane:
vor fi cândva profeți judecători!
să nu sperați – voi – diavoli de maidane
că trăznet nu va coborî din nori

acolo sus – Quijotele Hristos
și-a cumpănit prăjina lui de foc:
printre urechi de Rosinante – furtunos
Trâmbița-Bold străpunge-n Ultim Joc

Sfârșit

profeții zac în temnița uitării
iar Dumnezeu a-ntârziat la Cină –
Golgota-i arestată-n turla mării
pe-autostradă-i hoitul de lumină

s-au plictisit apostolii și urlă
înjurături cu iz de motorină
cu eleganța astmului de surlă
afiș pun fariseii: „vid de vină”

în ghilimele – capul de girafă:
antologii de inimi de caiafă
vor pustii pe dată Paradisul
aerisi-vor cu otrăvuri visul

Jean-Claude George

Președinte al S.P.A.F. (Société des Poètes et Artistes de France) și critic literar, Jean-Claude George este atât poet, cât și povestitor. Originar din Pagny — sur — Meuse, textele sale traduc adesea, în chip fericit, dragostea de ținutul său.

Din opera acestui poet exemplar, am ales pentru dvs. unul din textele sale de referință, extrase din volumul ***D'aujourd'hui et d'hier****, pe care le-am putea caracteriza, stilistic, astfel: poeme ritmate de aforisme, mici catrene cu sclipăt de aforisme, străfulgerări din ciocnirea ideilor și a sentimentelor; întoarceri în trecut, în inima ținuturilor Lorrenei.*

Așadar, asta va oferă acest volum, al cărui cititor va fi antrenat până-n vremurile ducilor și mareșalilor, când se auzeau cântând cuvintele de altădată, pe fundalul dialectului meusien, care miroase atât de frumos a corcodușe... ***(prezentare și traducere de Constantin Frosin)***

TRANSFERURI

Să suferi, de fapt,
ceea ce reproșezi altora,
să fii derivatul celor nespuse
și scăparea exasperărilor
și a nerăbdării

Să plătești pentru intenție
și să-ți vezi actele ignorate
sau interpretate
Nu caut nici ovații
nici să iau palme
dar n-am brațele destul de largi
pentru a-l maimuțări pe Mântuitor

Sunt sătul de-a fi răspunzător
de ceea ce merge prea repede
sau nu îndeajuns
de ceea ce merge rău
sau strâmb

Nu am influență
nici asupra oamenilor
nici asupra lucrurilor
nici asupra partidelor
nici asupra patronatului
nici asupra sindicatelor
nici... asupra vremii...

Atunci, vă rog...
Dacă plouă prea adesea
peste speranțele voastre
sau asupra plictiselii voastre,
mai scutiți-mă...
Umbrela abia mi-ajunge mie!

Alexandra Alexandru

Alexandra Alexandru trăiește în Berlin. E absolventă a Facultății de Limba și Literatura Română a Universității din București, promoția 1968, colegă fiind cu poeții Ioan Alexandru, Constanța Buzea, Adrian Păunescu, Gh. Istrate, Dorin Tudoran, Tia Șerbănescu, precum și cu soții Dorina și Liviu Grăsoiu – istorici literari ș.a. Deși de două decenii s-a exilat în Germania, Domnia sa crede că spiritul său s-a „întemnițat" definitiv în limba română. ***Miorița mea****, poemul alăturat, este neîndoielnic descântecul (citește: bocetul) său de despărțire vremelnică de matricea natală. Are sub tipar un valoros volum de istorie literară, intitulat curajos:* ***Un nou mod de a citi. Nuvela istorică românească din secolul al XIX-lea****.*

*Abstrasă într-o vinovată modestie, această apariție reprezintă pentru dna Alexandra Alexandru, scriitoricește, absolutul său debut literar. (****Gh.I.****)*

Miorița mea

Pe-un picior de plai
Pe-o gură de rai
S-au tot dus la vale
Neopriți în cale
Anii tinereții...
S-au pierdut în zare
Deși cu greu de care
Pe-un picior de plai
Cu mare alai
Anii frumuseții...
Codrii cu frunziș
Și verde-aluniș
S-au pierdut departe...
În suflet i-o parte
Din cărarea vieții...
Locuri nu mai sunt
Pe acest pământ
Să mă mai dorească...
Și-se-aude-un cânt
Și frumos și sfânt
Doina păstorească...
Moare în baladă
Ciobănașul tainic
Și îl plânge jalnic
Suspinând prin vânt...
El rămâne tânăr,
Și frumos și falnic
Sub acest pământ.
Lui îi sună veșnic
Lângă strungă jalea
Mamei făr'noroc...
Cum să mângâi plânsul
Măicuței bătrâne
Ce umblă de secoli
Căutând cu foc?
Cad în august stele
La atâtea „nunți".
Ne leagă de ceruri
Nevăzute punți
Ce se rup mereu
Mari, nenumărate.
Numai ciobănașul
Și cu el și eu
Am lăsat în urmă
Să plângă mereu
Măicuțe bătrâne
Greu nemângâiate...
Și de-o fi să fie
Să le întâlnesc
Va-nceta această
Jale de baladă.
Voi curma blestemul!
Din înalt ceresc
Voi opri legenda
Și din înălțimi
Steaua sorocită
Nu o să mai cadă.

Berlin, 1.12.1982

Coriolan Păunescu

Mereu mai cald, mai aproape

Hei, calule, murgul meu tânăr
și senin precum pajiștea inocentă,
cum de mă ții tu minte
pe asemenea întuneric verde?

Hei murgule, îți spuneam,
paște bucata aceasta de inimă fragedă
și degetele albe ca niște lujeri,
paște tu poiana din luna mea împușcată
și nechează
prin umărul înrourat de reumatisme.
Murgule, murgule ce aproape e cerul meu
în dumbravă
și cât de nărăvaș e pământul cu tine,
frumosule!

O, cum mă privești de adânc și de blând –
parcă ți-ar fi milă de mine,
biet om ce-adastă lângă tine
marele și puternicul meu necuvântător.
Și de ce râzi, de fapt nechezi râzând,
când dau cu oglinda vremii de genunchi
spulberându-mă?

Murgule, murgule ce strengar copil
ai ajuns la ușa casei mele,
unde vara vine special pentru tine,
cel care fuge de timp într-o insulă proprie
și singulară!

Te vreau murgule și mai aproape, și mai cald
tremurându-mi sub degete.

Paisaj Beaza

Claudia Ilie Voiculescu

Eternități unite-ntr-un tandem...

Ci este Dumnezeu, când se coboară
Atâta pace-n sufletu-mi poem
Și-atunci, ca și vrăjită, eu te chem
Izbăvitor iubind ca-ntâia oară.

Și-aș vrea, nectaru-acesta să îl bem
Într-un decor de zi aniversară
Când rana veche-n piept să nu mai doară
— Eternități unite-ntr-un tandem...

Dar simt cum pacea asta mă devoră
Înlănțuind, cum ielele-ntr-o horă
Tot dorul meu setos, de peregrin

Și-atunci mă-nchin, cum Bachus, la un vin
Și-nchipui casa noastră-ntr-o enclavă
Și eu de dorul tău de tot bolnavă...

Ceva demonic e-n oglinzi...

Ceva demonic e-n oglinzi
Și parcă ți se ia o vamă
Și-ai vrea din ele să desprinzi
Un chip ce nu se mai destramă...

Dar unde oare să cuprinzi
Imagini ca-ntr-o panoramă?
Ceva demonic e-n oglinzi
Și parcă ți se ia o vamă

Când în trecut vrei să colinzi
Și nostalgiile te cheamă...
În van arcadele întinzi
Peste un timp ce te recheamă

Ceva demonic e-n oglinzi...

Vai, petic peste petic cos...

Vai, petic peste petic cos
Pe-o haină care mi s-a ros
De-atât purtat, de-atât ponos
Vrând să-i păstrez acel miros...

Avea un aer boieros
Și inefabilul noptos...
Vai, petic peste petic cos
Pe-o haină care mi s-a ros...

În timpu-acela glorios
Eram într-însa grațios
Și-acum, în timpul lunecos
Rămân acel romanțios

Când petic peste petic cos...

Viorel Dinescu

În inima nopții

Toamna venea șovăind din noianul de aer
Mii de șoptiri risipind prin șuvoiul de frunze
Prea singur priveam la margini de gând,
Ascuns în tăcere.

Pe sub Cerul în nopți tresărind
Se pierdeau în răscruci fapte și gesturi uscate
Mari iubiri amorțeau în chenare de cărți
Părăsite în rafturi.

Unde eram, în ce loc, în ce timp, în ce stare?
Doar un abur al toamnei mă chema peste dealuri...
„Vis al unei umbre" căutându-și menirea,
Fără speranță.

Dar neîmplinirea se pierde acum în potecile toamnei,
Dezamăgiții copaci și-aruncă pletele-n vânt,
Nepăsător anotimpul se-ndreaptă spre zodii străine,
Niciodată atinse.

Si rămân ca un plop bântuit doar de zboruri,
Do cohorte de păsări ce pier înspre zări depărtate
O, trestie gânditoare, tu ești doar o jertfă,
În inima nopți.

Apele lumii

Se alegeau țărmurile
Noaptea-și schimba vârsta:
Intrând în centrul lucrurilor
Tot ce era în jur
Părea un tremur continuu
Și orele transparente
Se amestecau
între ele
Într-un noian de întâmplări
Orizontul se îmbina de singurătate
Iar din adâncul cerului
Se năștea o apă tristă
Izvorul unor așteptări fără capăt

Se alegeau țărmurile
În timp ce conturul luminii fierbea
În trecătoarele ore de ceară...
Să rămânem pe-o margine de apă
În așteptarea unor simboluri scufundate
Sub o lună concavă
Care-și plimba prin conul de umbră
Raza ei rece
Ca pe o dâră metalică

Flori

Ela Mays

Atingere

Pe o cută a timpului curbat
În mod ciudat,
Două clipe străine și-au dat mâna.
Mute, fragile, triste
Au survolat împreună
Înălțimile imposibilului.
Fericirea, noțiune abstractă,
Pentru ele – prezent efemer –
Pe o cută a timpului
Ce s-a dus în eter.

Seară de vară

Speranțe de vară târzie
În seară cenușie.
Gânduri îndrăznețe
Stau pe vârfuri de minte, semețe.
Se scaldă în marea nebună și nudă,
Le scaldă nisipul
Și cerul le udă.
O stea căzătoare dorințe aduce,
O mamă-n durerea-i
Se-nchină și plânge.
Din lacrimi amare
Pe flori visătoare
Se naște speranță de vară
În caldă și albastră seară.

Doina Cherecheş

Empatie

Intrau în aparentul decor
desuetele tipare,
alb-negru sau policolor
ca timpul sub reci minutare...

Toate, un șir previzibil
de ore, de ani și de gesturi banale,
doar tu – un cer ilizibil
dion tremurânde petale,
un verb între stele și mare
pe interminabilă zare...

Să nu ne ucidem cocorii
– ai spus fremătând
a lumii poveste –
ei ne sunt păsări-solie,
aducându-ne amnistie
zorii ce
ne vor străbate prin gând
în zonetele clare...

Târziu, vom rămâne
smulși din tipare,
zămisliți și uimiți
ca un cânt de iubire
a clipelor ce nicicând
nu vor fi ale acestui pământ...
.....
Doar eu te ascultam visând
și te citeam crezând...

Infinitezemala

Lăsăm infima noastră parte
în artele de peste moarte,
trecând canoanele-n candori
să fie veșnic sărbători...

Iar noi – doar pulbleri la întâmplare,
pași șterși de vreme-n ninsele uimiri,
povești neștiute, lumi suprinzătoare,
năluci și visuri arzătoare,
amurguri pustiite în clepsidre
de colți de vreme
(și de hidre!) –
vom dăinui în palide oglindiri
de gesturi tandre...
lumini prin ramurile-ambre,
când dorul iarăși ne va paște
ne-am înălța Făclii de Paște...

Livia Bonarov

teoria unui singur dor

dă-o naibii de teorie c-a mai anchilozat oleacă bietul Darwin
și îl ia Amstrong cu încă un pas
e-atât de relativ ce zice nenea Einstein
că până și Descartes se îndoia
și atingem odat' cu el pământul și nu cerul
moare poezia pe buze și renaște adânc în oase
acolo unde piatra și crângul s-au înfrățit dând limbă, dând glas
căutărilor lui Diogene – lumânarea lui vestește apostolul ce se va naște
din ruinele teoriilor simbolice
din nervuri moarte și minți sufocate
frunza nu cântă fără verde și cerul ne minte fără albatru
ne pipăim negăsindu-ne pierduți în biblia cifrelor
lătrăm și ragem contabilitatea morții noastre
și ne trezim doar când urlă deșteptătorul cu cadranul strâmb
de ce credeți voi că un Nichita simțea că n-are trebuință
sau lăcrima marea pasul lui Ovidiu
dați-o naibii de viață, e-nmormântată deja în dioptriile istoriografilor
haideți să ne naștem moartea frumos cu un condei din pană
din zbucium de zbor arzând la căpătâi
măcar un singur dor...

parfum

parfum de rădăcini învechite
de flori târziu îmbobocite
rime fără glas
se-așternd calendaristic cu cruci negre
și anii mei ce tot nu vor să vină
hoinăresc prin legende tropotind
rătăcesc prin șarade nedezlegate
închisele în nodul gordian din gât
parfum de vorbe nedigerate
obez e cugetul meu deja
de contradicții și dihotomii ce nu mă lasă
carnivor de copaci
beat de izvoare
mort de viață
și adorat de nepăsare
să-mi bântui umbra cu vers

dor de neființă

Mamă, dor de neființă, mamă, casă pierdută,
veacurile trec și nu le pasă,
mese goale și pahare pline
vrăji de vise străji
suflet siamez
diapazon în diez aer risipit între distanțe
unde ești? adună scamele astea inutile
înc-o dată și praful de pe călcâie
mai taie perciunii ăștia de nor în creștetul meu
lasă-mi neputința la locul ei,
acolo doare cerul cel mai mult.

Angela Baciu

Să nu mai știu nimic

într-o zi
voi fi atât de ușoară
mă va ține într-o mână
cu inima – zicea EL –
iubești cel mai repede

unul câte unul ne spunem pe nume
bem ciocolată fierbinte la aceeași masă
din colț acolo
numai acolo
până ies scântei ne certăm apoi
călătorim într-aiurea
în miezul lucrurilor și ajungem la
cele mai adânci izvoare.

EA – își reazimă tâmpla în plamă
îndărătnică și nărăvașă
e frumoasă poate fi o țigancă
ori o grecoaică din alte vremuri
aleasa inimii lui.
in fiece zi se îndrăgostește și
durează
dureros de tandru și plânge
și iubește.

EL – fără dorința de a mai adaogi ceva
mă mântuiește.

Prezent

Toate chipurile cunoscute
au ceva din tristețea chipului meu.

nu poți înțelege cum poate fi izgonit
NECUPRINSUL.
și atunci când se năruie totul
și ți-e dor
atâta dor
altcineva nu poate suferi atât de mult
vor veni și alte zile
și alte ploi
inundând străzile orașului G.
ascult stând cu ochii pe jumătate închiși
trec ani buni până băgăm
de seamă că ajungem pe rând
optzeciști nouăzeciști prea multă îngrădire
ce-om mai ajunge, Doamne
stingheri, incerți și
venerabili.

s-au risipit demult anii
copilăriei mele.

Simona Antohi-Mocanu

cotidian împăturit fără o altă întrebare

dacă te-ar întreba cineva ceva
(ce anume n-are importanță)
desigur te-ai răsuci de trei ori
și-ai rupe-o la fugă

copacii în urma ta
ar putea jura că ai existat cu adevărat
că ai fost acolo în esența lucrurilor
ai ridicat chiar un pahar în memoria
cifrelor de importanță secundară

mai târziu florile ar rosti rugăciunea
obișnuită s-ar închina spre liniștea din conturul
umbrelor rămase (acolo e singura dovadă
că dinozaurii n-au dispărut de tot)

în nopțile senine te-ar putea vedea
prin triunghiul acela de apă
de cristal de iubire e adevărat deci
ar spune copacii tu ai nega tot e
adevărat deci ar spune florile tu
ai nega tot apoi ai lua iluzia de mână
ca-n vremurile de demult

(cotidian împăturit fără o altă
întrebare)

Incursiune

Camera
ca o rochie decolorată
și strâmtă
potrivindu-și frisoanele
sub fardul îndrăzneț
al dimineții.
Mă privește cineva
din oglindă
răsucind nervos între dinți
o amintire.
Ars, pârjolit, sterp
câmp nearat
sufletul meu neprimenit
sub cerul turcoaz
de Duminică.

Valeriu Matei

CRUCIADA BALCANICĂ

- dogme antibarbiene -

Pentru mai grabnica uitare a balcanismului

Prefață dogmatică la o teoremă absolută

Nimic din ceea ce e adevărul
nu se citește cu adevărat,
mai roșu decât sângele e mărul
din care chiar și-n vise am mușcat.

Oricine e din adevăr să vină după mine –
de-i este frică sau îi e rușine
de masa unanimă ce mustește
și-n patimile cărnii se-nalță, se umilește –

la margine de cer în livada de numere
cu rod fecund pe ramură de gând:
neintersectate linii, umere
de atlanți gârboviți peste-al bolților prund,

lăsând pradă căderii libere, bruște
spre terestre grădini, cu frunzișu-n delir,
mărul mai roș decât sângele, să-l muște
omul concret spălat de păcate cu mir

și vise în care tronul gândirii abstracte,
pun de geometrici păianjeni, e neocupat,
să facă pași magici spre el, doar șapte,
liber, senin, neîmpovărat,

sau pasul greu, de urs hrănit din palme cu mure
pe piscuri de munți, unde foametea, l-a îmblânzit,
făcându-l duh liric, cu iz de pădure
inclus în bucolicul circuit.

Balcanică glumă îngroșată-n abstracții
cu logos multiplu și multiform,
spirit germanic în logici tranzacții
la birtul pe unde antonpanii adorm.

Privire piezișă când aștrii fac dansul
cercului din Siracuza, grăbit
arhimedicul strigat: — Noli me tangere!
plutea-n universul neprihănit.

Splendoarea negării te face mai splendid,
să caute sensuri ascunse mereu
paradigmaticii verbului putred
și-ntruna s-aclame: — El, unul – sunt eu!

Neg dogme statuate prin fragede dogme,
duhul carpatic să zvânte în noi
încremenirea comodelor forme,
nuferii albi așteptați în noroi.

Murmură-n vise căderea și zborul,
păcatul alegerii, neîntinat
când nimic din ceea ce-i adevărul
nu se citește cu adevărat.

2003

Daniel Dincă

***

Doar rujul ți-a rămas
Pe ceașca de cafea
Și parfumul
Cu arome amare.
Forma gurii
Conturată de zaț
O aduc lângă buze
Cu răceala din ea
Și în ultimul ceas
Printre franjuri de suflet
Mii de clopote bat
Semnul tău
Sau al meu,
De plecare.

Am fost tânăr
Dar n-am vorbit de iubire.
Am trăit-o
Ascultându-i viorile
Și scârțâitul ierbii.
Căderile
Întunecatelor ape,
Și lacrima
De smoală, pe pleoape,
Încinsă
Am simțit-o.
Am fost tânăr
Cu pieptul un câmp de cicoare,
Am râs în iubire
Și-am plâns
Fără să cred
Că desertul, cândva,
Fără știre
Va veni și în el,
Toată dragostea
Moare.

Flori

Lucian Sârbu

POSESIE

„...îngeri, pentru că în ei a strălucit mai întâi iluminarea divină."
–Pseudo-Dionisie Areopagitul

Trebuie, mai întâi, să înțelegi bine acest lucru: dacă ești bătrân, sunt la fel de bătrân ca tine; dacă ești tânăr, sunt la fel de tânăr ca tine; bref, oricum ai fi, suntem la fel. Nu mă privi și nu te privi, ci, ca să ne vezi pe amândoi, uită-te și tu la un pasager anonim: suntem ca el. Studiază-i ochii și vei observa că sunt ochii tăi, studiază-i visele și vei constata că sunt visele tale, de parcă toți nu am fi decât oglinda celorlalți, de parcă același individ blestemat se multiplică la infinit în mii de chipuri, mii de staturi, mii de biografii. Știu că te plictisești în aceste clipe, în care îți aprinzi țigara și încerci cu greu să-ți maschezi întrebarea: ce o fi vrând să-mi spună? Ei bine, arată-mi-l pe cel care nu s-ar plictisi în fața acestei lungi introduceri; nu-i așa că te-am pus pe gânduri? Dacă nu, atunci pleacă de lângă mine, du-te și mai trăiește, ne vom întâlni altă dată. Habar n-am cum te cheamă, cine ești în acte, însă nu mă îndoiesc că te voi întâlni: ești inconfundabil și omniprezent, ești femeia pe care o strivesc sub săruturi sau prietenul cu care mă duc duminica la meciuri de fotbal, ești unchiul care mi-a murit acum trei ani și ești, totodată, și mama. Tu, miratule (mai închide, rogu-te, ochii, mă hipnotizezi) ești toți aceștia și totuși tu însuți. Felul în care pufnești pe nas cu superioritate, auzindu-mi cuvintele, îmi confirmă bănuielile; că mă socotești idiot, iarăși nu mă poate șoca, toți mă socotesc idiot. Ai auzit? Toți. Povestea pe care o vei afla nu e, așadar, numai a mea, ci și a ta ori a celorlalți; poate că începutul diferă, dar ce mai contează începuturile când sfârșitul e unul? Nu băga în seamă ce spun, ci doar ceea ce îți spun. Gândește-te la noapte: e întuneric, dormi, felinarele sunt aprinse pe stradă, singurul zgomot perceptibil e ticăitul pendulei pe care, de altfel, deja l-ai asimilat de ani de zile, astfel că nu te mai deranjează, transperanturile din ferestre nu lasă înăuntru nici o rază de lumină, patul e moale, perna e moale, pufoasă, în cameră nu e nici cald, nici frig, și deodată resimți o durere sinistră, ca și cum cineva a înfipt lama unui cuțit în tine și o rotește sadic, ucigaș. M-am trezit brusc, devenind imediat conștient de ceea ce mi se întâmplă. Mi-am pipăit mai întâi burta, căci aveam senzația vagă că totul vine de la stomac (mâncasem destul de neregulat în acea zi) însă durerea persistă, chinuitoare. Am încercat să mă ridic, dar trupul parcă îmi fusese țintuit: imediat, durerea se ascuți, avertizându-mă serios că dacă vreau să plec, nu-mi va fi ușor. Cu greu am reușit să întind mâna după ceasul deșteptător și, apropiindu-l foarte mult de ochi, i-am aprins lampa: arata ora unu și patruzeci de minute. Disperat, l-am lăsat să cadă pe pernă, alături de fruntea mea pe care se formase o pânză subțire de sudoare. Nu prea vroiam să o strig pe mama, mă gândeam că s-ar putea supăra, mai ales că era prima ei noapte de somn după vreo săptămână în care fusese nevoită să facă nenumărate drumuri de la noi la țară, călătorind numai cu trenuri obositoare și dormind prin gări. Aerul se solidifica, devenind din ce în ce mai greu de respirat; plămânii tresăreau în răstimpuri, zgâlțâindu-mi toată ființa, amplificând prin neliniștea lor durerea ce îmi despicase atât de sinistru carnea. Nu știu cât am rezistat, dar în zori am deschis iarăși ochii și, mirat, am văzut-o pe mama aplecată deasupra mea, în timp ce un medic îmi făcea o injecție. ,,Nu e decât o apendicită.", îi spuse medicul mamei; ,,Nu e mare lucru, îl luăm la spital, unde va fi operat, probabil, chiar astăzi, iar mâine seară va fi deja externat." - continuă el. Mama era speriată, își ținea mâna ei caldă și chinuită pe fruntea mea și puteam vedea că nu dormise prea mult nici în noaptea care trecuse. Mai târziu mi-a povestit că mă auzise gemând și, văzând că nu mă poate trezi, chemase salvarea. De fapt, a doua oară nu mai adormisem, ci leșinasem. Doctorul în halat alb își strânse trusa medicală, apoi ieși pe balcon, de unde strigă la brancardieri să vină sus. Ca prin vis m-am simțit ridicat de niște mâini puternice și așezat cu grijă pe o targa; o voce cunoscută de curând, dar pe care o și uitasem, dădea câteva indicații celor ce mă cărau: „Îl ducem direct la sala de urgențe, săracul, e într-o stare destul de proastă. Va trebui operat chiar acum. Nu vă faceți griji, doamnă, totul va trece extrem de rapid. Puteți veni cu noi, dar n-are nici un rost. Mai bine veniți peste vreo trei ore și o să-l găsiți deja sănătos." Mama plângea pe la capul meu și imediat m-am întrebat dacă nu cumva murisem. Blocul nostru nu are lift, așa că, din cauza zdruncinăturilor, am leșinat încă o dată. Fac o paranteză, anticipând nițel continuarea: cred că la spital m-am întâlnit pentru prima oară cu Satan, îngerul căzut, care nu era altul decât chirurgul care m-a operat. Nu știu de ce, însă, la un moment dat, pe când stăteam lungit în sala de operații, cu masca pe nas, chirurgul a zis limpede: ,,Am dat târcoale pe pământ și m-am plimbat în sus și-n jos. Dar așa apendicită n-am văzut niciodată, nici măcar în cărți. Putea muri." Ei bine, primele cuvinte mi-au creat o indispoziție profundă, mi s-a părut că acel om nu stă acolo pentru a mă face bine ci, dimpotrivă, pentru a-mi provoca un rău; și nu un rău oarecare, un simplu chin, ci un rău ontologic, unul care să-mi transforme negativ întreaga ființă. Desigur, simpla intuiție nu poate să stea în picioare ca dovadă acuzatoare; de la o asistentă am aflat că fusesem dat pe mâna celui mai mare specialist din România în cazuri de apendicită, un tip integru și doxat, care făcuse școală prin Occident și America. Toate astea nu mă împiedică totuși să cred că era Satan însuși: e convingerea mea pe care nu mi-o poate scoate nimeni din cap. Râzi? Să știi că te poți întâlni cu dracul la orice colț de stradă. De fapt ne întâlnim zilnic, diavolul se plimbă printre noi cum se plimbă o oaie prin

turmă, numai că nu avem ochi să-l vedem. Diavolul poate fi, dacă vrei să știi, femeia pe care o strivești sub săruturi sau prietenul cu care te duci duminica la meciuri de fotbal, unchiul care ți-a murit în urmă cu trei ani sau maică-ta. Am terminat paranteza: să revenim la subiect. Țin minte că în mașina salvării era cald și că instalația de perfuzii nu funcționa. Mă gândeam ca trebuie neapărat să mă fac bine cât mai repede, pentru a nu-mi pierde serviciul. Brancardierii întinseseră alături de mine un șervețel și jucau poker împreună cu medicul, în vreme ce șoferul, ținând a singură mână pe volan, se străduia din răsputeri cu cealaltă să prindă mai bine nu știu ce post de radio. Bănuiesc că mergea destul de tare, întrucât, deasupra noastră, sirena zbiera ca o apucată. Am încercat să întreb ceva, ori să cer un pahar cu apă, însă nici nu mai aveam forță să-mi descleștez fălcile. „Stai liniștit, în cinci minute ajungem și într-o oră o să fii gata.", mi se adresă unul din ei, aranjându-și tacticos cărțile. Închizând ochii am uitat pentru scurtă vreme de situația delicată în care mă aflam; deodată frânele mașinii scrâșniră, zgomotul sirenei încetă, șoferul ieși afară și strigă către un portar nevăzut să deschidă intrarea șase, jucătorii de poker abandonară jocul și, apucând fiecare de targă, mă transportară în spital, într-un hol imens, alb, mirosind a formol. De aici mă preluară alți indivizi, care mă duseră cu liftul până în sala de operații. Spre deosebire de primii, aceștia erau indiferenți, nu vorbeau intre ei și cu atât mai puțin cu mine, citeai pe fețele lor câtă experiență plictisitoare aveau în a vedea bolnavi și morți. Te atingeau cu răceală și profesionalism, te treceau de pe o targă pe alta cu o îndemânare îndelung exersată, mecanică, lucrau ca niște roboți. Suferința ta, chipul tău scofâlcit de durere, gemetele, văicărelile, nu mai păreau să însemne nimic pentru ei. Și totuși, repet, din tot spitalul nu am resimțit pe nimeni altcineva ca inamic, decât pe chirurg. Ce apariție: un ins livid, charismatic, slăbănog, înalt, parcă plutind, și totuși puternic, osos, stând bine înfipt pe picioare. Numai și-a pus mâna pe pântecele meu și a fost de ajuns să decreteze: „Putea muri." Sunt sigur că, deși îmi vroia răul, nu vroia să mor; e și normal, diavolul, ca să împrăștie nebunia în lume are nevoie de slujitori vii, sănătoși, nu de stârvuri. De aceea nu mi-a plăcut felul în care mi-a apărut pentru prima oară când, probabil, o revelație venită de la îngerul meu păzitor m-a condus la acea intuiție sumbră. Judecă și tu, oricine ai fi: nu ți se pare un pic pervers tonul lui, profesional la început amabil la sfârșit? Văzându-mă, a ghicit că eu sunt omul pe care îl aștepta, probabil, de când se născuse forma trupească de carne și sânge pe care o poseda acum. Diavolul, să știi, e un mare fricos: lucrează numai pe ascuns, lovește numai pe la spate și umblă doar noaptea, însă își urmărește victimele cu încăpățânare. Asta e și cauza pentru care l-au trecut fiorii atunci când și-a dat seama că puteam muri mai înainte ca el să mă opereze. Peste mâini își trăsese niște mănuși sinistre, galbene, fals-optimiste, rupte complet de realitate; de altfel nu-mi aduc aminte să-l fi văzut vreodată fără acele mănuși - probabil că, sub ele, puteai descoperi o piele negricioasă, reptiliană, și niște degete ornate cu gheare. Respirația, pe care am avut prilejul să i-o simt după operație, mirosea a parfum, cred că a magnolii - mirosul ei te îmbăta de plăcere și, culmea, deși fuma ca un turc, acel iz plăcut nu dispărea niciodată. Venise la capul meu, vrând, chipurile, să vadă cum mă simt. A zis iarăși: ,,Am dat târcoale pe pământ și m-am plimbat în sus și-n jos. Dar așa apendicită n-am văzut niciodată, nici măcar în cărți. Puteai muri." ,,Știu, ați fost în Occident și în America." - i-am răspuns neîncrezător. Fac o nouă paranteză: cred că nu e nevoie să-ți precizez că atunci nu știam cine e cu adevărat, pur și simplu pentru că nu se petrecuse măcar nimic. Dar intuiam. ,,De ce vă place cuvântul «târcoale»?" „Așa." A cercetat câteva minute cusătura, asigurându-mă că totul va fi în ordine, apoi mi-a zis că, din cauza amplorii pe care o luase infecția, a fost obligat să facă o tăietură aproape dublă față de cele pe care le practica unor pacienți normali. S-a mirat, chipurile condescendent, că durerile începuseră atât de târziu; mi-a prescris niște calmante. Mai târziu a venit mama, s-a uitat și ea la burta mea, a început să plângă, i-a trecut, a plâns încă a dată, m-a sărutat pe frunte, m-a mângâiat și a plecat. În sfârșit, rămăsesem singur, căci nu mai era nici un bolnav în acel salon. Nu prea știam ce să fac: din pat nu puteam coborî, pe noptieră nu se găseau decât cutii cu medicamente, fereastra era prea departe pentru a putea privi pe ea. Deodată - și acum te rog să fii atent și să nu te sperii - mi-am ridicat brațul stâng și l-am pus ușor pe pântece. Spre surprinderea mea nu se întâmplă nimic, nici o durere nu mai veni să mă sfâșie. Degetele palpară discret umflăturile cusăturii, trecând ușor pe deasupra lor, cu infinită pudoare și grație, până ce, brusc, am simțit că mă zgârie ceva. Privind acolo am văzut cum un capăt infim de ață atârna în afară, de parcă mă invita să trag de el - ceea ce am și făcut fără a sta prea mult pe gânduri. Ți se pare irațional, absurd, stupid, gestul meu? Bineînțeles că e irațional, absurd, stupid: nimeni nu poate să conteste; dar te-ai gândit vreodată câtă rațiune există în alte activități așa-zis raționale? Aiurea, nu e nici măcar un dram: ce nu e irațional e instinctual - de exemplu ,,a mânca" sau ,,a bea". Doar nu vrei să mă convingi că există vreo rațiune în mâncare - există numai instinctul supraviețuirii. Și în instinct există tot atâta rațiune câtă mulțumire se află în clipa asta pe chipul tău. Știu că te plictisesc, nu te preface: însă trebuie să recunoști sincer că și tu, din curiozitate, ai fi făcut la fel pentru că și tu, din curiozitate, poți fi diabolic. Ața se desfăcu foarte ușor, ca un șiret de pantof și în abdomen mi se deschise dintr-o parte în cealaltă un găuroi de toată frumusețea. Încă o dată am fost surprins: deci îmi vedeam trupul despicat, carnea violacee fluturându-și cu nonșalanță buzele, propriul meu sânge lucind obsesiv în scânteieri fugare, nervii nu-mi înregistrau absolut nici un impuls dureros. În copilărie am făcut vreo doi ani de gimnastică; nu mi-am pierdut elasticitatea niciodată, cu atât mai puțin în perioada operației când, temporal vorbind, eram destul de tânăr. Mi-am apropiat îndemânatic fața de tăietură, dorind să observ mai bine toată ciudățenia; și, când am ajuns cu ochii la câțiva centimetri de ea, mi s-a părut că vad ceva mișcându-se înăuntru. Continuând exercițiul de gimnastică, am izbutit să ating cu fruntea crăpătura și chiar să-mi introduc capul în ea. În jur se întâmplau lucruri stranii: pătrunsesem într-un fel de

labirint tridimensional (de fapt cvadri-dimensional, căci trebuie să punem la socoteala și timpul, ce continua să funcționeze), extrem de întortocheat; peste tot observai începuturi de galerii sculptate cu finețe într-o materie roză, probabil carnea. Bătăile inimii se auzeau înfundate, apăsătoare, provocând mereu o pulsație ritmică pereților galeriilor. Fascinat, am stat un timp nedefinit aplecat pe jumătate în mine însumi - până când, pe neașteptate, cineva mă lovi în spate, împingându-mă înăuntru. Astăzi nu mai am nici a îndoială, sunt sigur că a fost mâna chirurgului, care se furișase înapoi în salon. Deasupra se auzi un hohot tulburător și intrarea se cicatriză subit. Deși am căzut în cap, gâtul nu mi se fractură, întrucât carnea molateca, vâscoasă, atenuă șocul. Buimăcit de rapiditatea cu care se derulase întâmplarea, m-am ridicat de jos, vrând să explorez labirintul, însă o undă, însoțită de un zgomot înfundat, traversa materia pe care mă sprijineam, dezechilibrându-mă: bătuse inima. Mi-a luat destul de multă vreme să învăț cum se stă în picioare - drept pentru care mersul meu e asemănător și azi cu mersul marinarilor bătrâni, care în mii de ore petrecute pe valuri ajung să se balanseze ca un pendul atunci când ies pe stradă. Ca să pricepi mai clar în ce lume nimerisem, ar trebui să rememorezi emisiunile de popularizarea științei în care se vorbea despre cetățile incașe din Munții Anzi: construcții întortocheate, migălos îmbinate, suspendate la înălțimi uriașe deasupra mării și dincolo de timp, nelocuite, pustii - mai degrabă un fel de inutile opere de artă decât fortificații reale. Tot așa era înăuntrul meu, intrările și ieșirile culoarelor se deschideau fără sens în toate părțile, neatenția te putea face să cazi într-un puț ori să ratezi o scară prețioasă. O peșteră sau o mină nu prea ar fi exemplul potrivit, pentru că în ele nu există lumină - ceea ce nu era cazul aici. Pe de altă parte trebuia în permanentă să mă feresc de căile blocate cu sânge, secreții sau excreții, pentru a evita orice pericol de accident prin intoxicare. De exemplu, în jurul pancreasului, toate drumurile erau blocate cu o pastă cenușie, acră, care bolborosea periodic asemeni unui vulcan adormit; în jurul rinichilor n-are rost să-ți mai spun că te împiedicai la fiecare pas de pietre și bolovani - unii dintre ei extrem de mari. Dar să nu anticipăm, căci ne vom întâlni cu rinichiul mai la vale, și să revenim la poveste. Sunt sigur că vrei să afli cum de am reușit să ies de acolo, în condițiile în care intrarea se cicatrizase. Ei bine, dacă mai înainte am defăimat rațiunea, acuma trebuie să o laud, căci ea m-a scos din încurcătură: mai precis, două raționamente cu adevărat salvatoare. Prima trăire pe care o aveai era aceea de a te lăsa purtat la întâmplare de pași, întrucât nu erai în stare deloc, efectiv, să te concentrezi asupra unui plan de evadare: un pușcăriaș cunoaște cu finețe planul închisorii, însă tu nu erai sigur că ești pușcăriaș sau că ești liber. Situația în care nimerisei te copleșea: aparent eram întins în mine însumi, deci liber; în esență, însă, conta numai faptul de a fi închis. În fine - schimbând la un moment dat direcția de mers, mă întâlnii nas în nas cu un diavol. Stătea nemișcat, grav, încordat, și părea că mă așteaptă. La vederea lui am rămas pentru o clipă surprins, apoi, realizând cu ce pacoste de creatura mă găseam față în față, am tras o sperietură groaznică. De frică mi se înmuiară picioarele și la prima bătaie a inimii mă prăbușii fără vlagă, tremurând. Dracul era înfășurat într-o pelerină neagră de piele, cusută cu fir de aur și ornamentată cu mandale scânteietoare. Chipul său nu exprima absolut nimic (spre deosebire de al meu!), păstrându-se impenetrabil sub două corniță mici, rotunjite, ce ieșeau discret printr-o claie de păr lung, brunet, care îi înconjura fruntea înaltă și negricioasă. Privirea nu emitea nici un pic de căldură, iar gura cu buze subțiri ca niște lame de ras părea predispusă la a spune prostii, minciuni și blasfemii. În jurul siluetei sale se putea observa cu ușurință o aură întunecată. Cu o mână monstruoasă, de animal de pradă, ținea strâns țeava unei flinte pe care o sprijinea pe umăr. ,,Satan...", am glăsuit stins, fără să vreau. „...Nu sunt marele Satan.", mă lamuri el cu a voce stranie, îndepărtată, ca și cum nu se afla la numai doi pași în fața mea. ,,Atunci tu cine ești?", l-am întrebat mai liniștit. ,,...Legiune este numele meu, căci suntem mulți.", răspunse el și, imediat, din spatele său se iviră o mulțime de draci care, desfăcându-și pelerinele ca niște aripi de lilieci, porniră să zburătăcească nebunește, urlând, râzând, chiuind asurzitor pe lângă mine. Lumina se stinse brusc; stând căzut la pământ, m-am făcut imediat covrig și mi-am dus mâinile la urechi, închizând ochii. Atunci am realizat primul raționament salvator; mi-am zis: „Dacă există diavoli, există și îngeri. Dacă există diavoli și îngeri, există și Dumnezeu. Dacă există diavoli, îngeri și Dumnezeu, atunci există și Fiul lui Dumnezeu. Dar dacă există Fiul, atunci ne mântuim cu toții." Desigur, nu dețineam la acea vreme prea multe noțiuni de teologie și, de altfel, nu dețin nici acuma, cu excepția celor mai banale și arhicunoscute; nici la biserică nu prea mă duceam însă, oricum, că diavolul e rău și singur Dumnezeu se zice că-l pune pe fugă, știam din copilărie. În consecință, neavând nimic de pierdut, am luat și eu parte la scandalul general care se formase acolo, strigând cu toată puterea, de mai multe ori, numele Mântuitorului. Efectul nu întârzie nici o secundă: imediat, diavolii, gemând ca niște animale înjunghiate, se rostogoliră prin jur zvârcolindu-se, agitându-și neputincioși mâinile și picioarele; din orbitele ochilor, din pavilioanele urechilor, țâșniră cu putere șuvoaie de sânge vâscos, negru ca smoala. Se părea ca numele pe care-l pronunțasem le provocase un fel de apăsare enormă, asemeni presiunii care există în apă la adâncimi mari. Pe măsură ce viața lor se scurgea, galeria se lăsa iarăși încărcată cu lumină. M-am ridicat în picioare continuând să urlu cu disperare numele salvator, sorbind din ochi spectacolul dezastrului ce cuprinsese legiunea de iad. Lichidul întunecat formă o pojghiță groasă, bolborosindă, ce îmi ajunse până la glezne; îi simțeam prin încălțăminte căldura. În curând trupurile moarte se evaporară, lăsând ca amintire în urma lor nenumărate pelerine din piele, cusute cu fir de aur și ornamentate cu mandale. Am fugit repede, căci aerul fusese otrăvit de descompunerea cadavrelor: cea mai importantă bătălie dintre mine și ei, prima, se terminase cu victoria mea. De atunci încolo am știut mereu ce aveam de făcut când mă mai întâlneam cu vreun diavol. Deseori se întâmplă să fiu atacat sau să-mi apară câte unul în față zicându-mi că n-am voie să merg mai departe, însă era de-ajuns să pronunț numele Mântuitorului nostru pentru ca orice barieră să dispară.

La prima vedere crezi că diavolul are puteri infinite, că e imbatabil, că e foarte periculos dar, în realitate, e cea mai fragilă și mai demnă de dispreț creatură. Diavolul e mai jalnic decât un iepure șchiop. Fragilitatea lui se exprimă prin aceea că niciodată nu-L poate doborî pe Dumnezeu și nici pe cei care sunt credincioși. Credința e ca un zid impenetrabil pentru puterile minuscule pe care le are diavolul. Diavolul, ascultă-mă bine, e însăși neputința. Să nu uiți toată viața că armele cele mai bune într-o eventuală confruntare cu el sunt credința și mintea limpede - vei lovi mereu drept la țintă. Revenind la poveste, îți voi spune că multă vreme și mulți kilometri am rătăcit prin labirint în căutarea libertății; când mi se făcea foame scrijeleam pereți, mâncând carne crudă și, când îmi era sete, mă adăpam cu sânge; pentru a-mi controla creșterea părului, a bărbii și a unghiilor trebuia să le rod periodic între dinți; hainele mi se împuținară treptat, ajungând niște zdrențe, până ce, într-o zi, am rămas gol; de atâta mers pielea tălpilor mi se tăbăci și mi se înroși, devenind un fel de opincă naturală; de dormit dormeam prin cuiburi pe care mi le amenajam cu grijă, desenând în jurul lor cruci alături de care scriam cu litere mari numele Mântuitorului; din cauza efortului fizic permanent mușchii mi se dezvoltară, devenind mai tari și mai supli. Într-un cuvânt, mă schimbasem deplin față de personajul ce suferise operația de apendicită. Totuși, nu schimbarea îmi crea probleme, ci solitudinea – îți dai seama, nu puteam să stau de vorbă cu nimeni, să schimb o impresie, să merg la un meci de fotbal, să joc table – căci, dacă aș fi ieșit din singurătate, aș fi fost pierdut pentru totdeauna. Cine nu-și asumă autoizolarea în astfel de momente critice este condamnat la moarte. Ce ar fi urmat? Prima oară, probabil, i-aș fi cerut a țigară celui dintâi diavol pe care l-aș fi întâlnit, a doua oară l-aș fi întrebat de sănătate, a treia oară îi provocam la o partidă de poker și tot așa până când, imperceptibil, aș fi devenit unul de-al lor. Nu! Simțeam că tot ce mișună pe lângă mine abia așteaptă să mă înghită, să mă anihileze, simțeam că lumea în care mă învârt, deși era parte din mine, era un atentat la adresa mea, și tocmai de aceea am rezistat ca un câine, an după an. Nu! Însuși gândul capitulării mă făcea să vomit! Nu! Am refuzat și voi refuza mereu orice compromis pentru realizarea căruia trebuie să mor fără rost. Nici măcar monotonia peisajelor pe care le întâlneam (căci, invariabil, toate semănau între ele: peste tot numai drumuri sculptate în carne și, pe alocuri, rar, se mai întâmpla să găsești puțin sânge, nițel suc gastric – periculos, extrem de arzător pentru piele –, vreo margine de os sau vreo trei globule rătăcite) nu a reușit să-mi fure mințile. Singurii care făceau excepție de la regulă erau rinichii, al căror interior semăna cu o carieră de piatră brăzdată de pârâiașe gălbui care depuneau aluviuni văzând cu ochii. Rinichii, datorită veșnicelor procese hidraulice, nu-și păstrau niciodată aspectul constant: azi erau plini de bolovani verzui, în componența cărora ghiceai arama, dar a doua zi te trezeai pășind pe nisip aurifer; când priveai înainte vedeai formațiuni calcaroase dar, ajungând acolo, acestea se erodau subit, câte un val de lichid înlocuindu-le cu un morman de sare (a propos, cea mai bună mâncare de care am avut parte în insolita mea călătorie fu, neîndoielnic, pastrama de coapsă tăvălită prin sare din rinichi). Exista în atmosferă un „ce" indicibil care te stimula oniric, ambianța era atât de inedită încât nu e de mirare că îți îmboldea imaginația și că al doilea raționament salvator se născu la adăpostul unor stalagmite trandafirii în spatele cărora mă ascunsesem la vederea unui grup de vreo zece diavoli care stăteau pe malul unui pârâiaș. Doi își curățau flintele, unul își spăla pelerina și restul ședea în diverse poziții ciudate, care mai de care mai absurde, neatenți la mișcările mele. Ca de obicei, în jurul lor se lăsase întunericul; mi-am spus: „Dacă ei generează mereu întunericul, atunci trebuie să fie cineva care să genereze și lumina; dar acest cineva trebuie să fie tot pe aici, întrucât dacă ar fi afară, lumina lui nu ar intra înăuntru; dar, dacă e și el, generatorul necunoscut, înăuntru, înseamnă că poate fi găsit; și dacă el dă lumină, înseamnă că e dușmanul Satanei, deci m-ar putea ajuta să ies." Pândind clipa cea mai potrivită, am năvălit asupra lor bombardându-i ca de obicei cu numele Mântuitorului și i-am pus imediat pe fugă. Evident, spațiul se reumplu cu lumină; am început să chiui de bucurie, căci găsisem, în sfârșit, un țel rătăcirilor mele. Joc de copii: cald, cald, rece, cald, rece, cald, fierbinte și așa mai departe, până ajungi să găsești obiectul ascuns. De la acea întâmplare petrecută în rinichi viața mea se transformă într-o căutare, aproape ludică, a fericirii de a respira aerul jinduit al libertății. Nu mai exista decât dorința de a fi ajuns încoronat de succes la capătul cercetărilor. Unde întâlneam mai multă lumină, știam că trebuie să continui; unde mă împotmoleam în ceață ori în semiîntuneric, știam că trebuie să mă întorc înapoi. Explorarea era cu atât mai dificilă cu cât nu aveam la dispoziție nici o hartă care să mă ghideze, nici o bucată de pansament în care să-mi înfășor picioarele măcinate, nici un foc la care să mă încălzesc în zilele răcoroase, nici o siguranță a reușitei. Dacă nu era speranța, care mă împingea cu îndârjire de la spate, deseori împotriva voinței mele, probabil că aș fi abandonat. Erau clipe în care o simțeam realmente ruptă de mine, plutind pe undeva pe deasupra mea, șoptindu-mi, când mă vedea prăbușit la pământ: „Scoală, scoală, scoală și mergi!" Sentimentul „speranță" se personalizase în așa manieră, încât îl resimțeam ca pe singura ființă care mă iubește, căreia îi pasă de mine; îndemnul ei suna atât de ispititor, atât de înnoitor, încât îmi regăseam imediat puterile. Pe măsură ce înaintam, o nouă revelație se adăugă ultimei, ajutându-mă decisiv să mă orientez prin labirint: cu cât bătăile inimii răsunau mai aproape, cu atât intensitatea luminii creștea. Nu mai exista nici un dubiu: dacă vroiam să scap, trebuia să găsesc inima, locul în care se intersectează în tine viața, căldura și dragostea. Întâlnirile cu diavoli deveniră treptat din ce în ce mai rare, până când încetară cu totul – pătrunsesem, desigur, într-o zona inaccesibil de bună acestora. Într-adevăr, apropiindu-te de generator erai cuprins de beatitudine și de fericire, fără să existe vreun motiv special în acest sens; pur și simplu era o trăire banală și obligatorie, o aveai în felul în care îți este frig la minus zece grade. Devenisem conștient că nu succesul care se profila mă făcea să fiu astfel; căci, în fond, încă nu reușisem să evadez; eram conștient că mă plimb într-o arie aparte, euforică, într-un aer amețit, și totuși lucid; parcă eram beat de o beție trează! Singura

mișcare ce îți flutura prin minte era gândul stăruitor și optimist la ultima bucurie pe care o trăisei. Nu-ți mai păsa de nimic altceva, de posibilele pericole ce puteau apare la fiecare colț de stradă. Aveai certitudinea că ție, acum, nu ți se mai poate întâmpla nimic rău, că tu, acum, ești desăvârșit, că tu, acum, ești puternic. Eram conștient de mine însumi și totuși nu mai puteam spune cu siguranță unde mă aflu: înăuntru ori în afară. Galeriile se umplură de un întuneric supraluminos prin care vedeai tot mai șters contururile; urechile se încărcară de sunete ciudate, neregulate, zumzăitoare, ce se împleteau cu ritmul obsesiv al pulsului într-o simfonie a declinului. Când incoerența percepțiilor atinse apogeul, din față se desprinse în linii vagi un peisaj alb-negru în care începu să curgă culoare. Mi-am dat seama cu ușurință că mergeam pe un câmp murdar, plin de gunoaie; la vreo sută de metri de locul acela se afla un drum printre copacii căruia sufla cu blândețe o bucată de vânt. În stânga mea câțiva porci, grohăind infernal, alergau ca turbați în direcția unui lac ce dormita împăcat sub razele soarelui. Câteva secunde apa se învolbură, lovită năprasnic de gestul sinucigaș al animalelor, apoi se reașeză în liniște, îngropând jertfa în tăcerea-i de plumb. Dincolo de lac era o șosea necirculată. Fără a ghici că sunt gol-pușcă, după cum rămăsesem de mai înainte, am pornit legănându-mă ca un marinar, către cimitir, singurul loc din vecinătate în care aveam șansa de a găsi pe cineva. În câteva minute am ajuns printre morminte, căutând în toate părțile cu privirea vreun chip omenesc. Undeva, la adăpostul unui castan, doi inși murdari și bărboși, îmbrăcați în salopete albastre, săpau o groapă, în vreme ce un al treilea fuma pe margine, ținându-și lopata pe umăr. Observându-mă când mai aveam vreo zece metri până la ei, acesta aruncă repede țigara și le zise celorlalți: „Bai, săriți că vine iar energumenul!" Toți trei groparii făcură un zid înaintea mea, agitându-și amenințători lopețile, și începură să-mi strige cu glasuri puternice: „Marș de-aici! Pleacă, nebunule! Jigodie! Șterge-o, ca să nu te rup în bătaie!" dar, din distanța respectuoasă pe care o păstrau nu era greu să-mi dau seama că nu vor avea îndeajuns curaj să mă atingă. I-am întrebat fără sfială: „Unde sunt și de ce vă e frică de mine?" Am citit stupefacția pe chipurile lor; mai mult ca sigur că nu se așteptau să le vorbesc. Unul dintre ei își puse mâinile în formă de cruce și, făcând un pas înaintea celorlalți, îmi băgă sub nas semnul astfel format însoțindu-l de următoarele cuvinte: „Piei, drace, în numele lui Dumnezeu și al Sfintei Maica Precista!" „Nu sunt drac."– le-am răspuns iritat de aversiunea lor – „Vreau să știu unde mă aflu: „Groparii se consultară pe furiș din priviri apoi, cel care fumase mai devreme, se hotărî să-mi zică: „Aici e Străulești, la margine de București." „Dă-mi o țigară." – i-am cerut eu, mai mult pentru a-i observa gesticulația în momentul în care avea să se apropie de mine. După cum bănuisem, luă țigara cu vârfurile degetelor și ținându-și mâna întinsă către mine, se apropie în felul acesta, păstrând o distanță respectabilă între noi. După ce am luat țigara i-am cerut și un foc, pe care mi-l înmână în aceeași manieră distantă. Trăgând fumul în piept, am simțit cum renaște în mine o plăcere uitată; făcându-mă confortabil, am dorit să aflu cauzele nervozității lor. „De ce vă e frică de mine?" „Pentru că aveai draci până mai ieri. Dormeai prin morminte și nu puteai fi legat nici măcar cu lanțuri; nu vorbeai cu nimeni, ci numai urlai și țipai. N-ai avut haină pe tine de când te știm și ai fost mereu așa. Astăzi e prima oară când te arăți sănătos la cap." „Și de când mă știți voi pe mine?" „De câțiva ani" Câțiva ani! Realizezi? Eu însumi am rămas trăznit auzind câtă vreme rămăsesem prizonier. Imediat, o mulțime de probleme și de neliniști angoasante se născură în mintea mea: aș fi vrut să știu ce se întâmplase cu mama, cu prietenii, cu rudele; dacă muriseră, dacă nu mai aveam pe nimeni? După spusele oamenilor, nu plecasem nici o zi din această lume și totuși eram picat din cer. Căutarea mea interioară durase atât de mult încât, revenind la suprafață, devenisem un străin; marele paradox al experienței pe care o trăisem fusese acela că regăsirea de sine însemnase conștientizarea înstrăinării de lume! Cu ajutorul celor trei indivizi, care se mai înmuiaseră între timp, am făcut rost de niște haine zdrențuite și de o pereche de pantofi rupți, luați dintr-o groapă de gunoi. Cu un autobuz care avea stație la șoseaua de lângă lac am călătorit până în București. Era o senzație nemaipomenită să revăd iarăși locuri prin care copilărisei, străzi pe care le iubisem, copaci la umbra cărora mă jucasem. Ajungând acasă, mi-a deschis ușa o verișoară, care nici nu m-a recunoscut. A fost necesară o discuție lămuritoare, presărată din belșug cu amintiri comune, pentru a-mi certifica identitatea. Parlamentând câteva minute bune prin deschizătura ușii, fără a auzi dinăuntru nimic altceva decât o voce de bărbat care tot întreba cine e, inima mi se strânse dureros, intuind ceea ce aveam să aflu mai târziu: mama nu mai era – murise de patru luni, lăsând apartamentul moștenire verișoarei mele. Bărbatul dinăuntru era soțul acesteia – un tip tânăr, deschis, simpatic. Mi se recomandă: „Șeitan Dorian, medic" Nu îmi cunoștea trecutul, dar nici nu păru prea mirat de felul dezastruos în care arătam. Asta mi-a plăcut la el: din prima clipă s-a purtat cu mine fără prejudecăți, ca și cum m-ar fi știut din copilărie. După ce am făcut o baie, m-am ras și mi-am tuns părul; prin oglindă mă privea din nou cel ce fusesem înainte de operație, un eu vechi și totuși irecognoscibil. Pe abdomenul aplatizat se întindea, hidoasă, cicatricea suferinței. Dorian o cercetă stupefiat, declarând: „Dumnezeule, dar ce barbarie, ai fost mutilat! Nici o operație de apendicită, oricât de gravă ar fi aceasta, nu se face în asemenea hal!" „Sunt sigur." – i-am răspuns – „Tocmai de aceea vreau să mă răzbun." „Trebuie să mergem chiar acuma la spital și să-l găsim pe ticălos." – declară el, indignat. Îmi dădu niște haine de-ale lui și, plini de energie, ne-am dus la spital. Din păcate, la salonul de chirurgie aflarăm că cel pe care îl căutam, insul livid, charismatic, slăbănog, înalt parcă plutind, și totuși puternic, osos, bine înfipt pe picioare, purtător permanent de mănuși galbene, lucra acum la o clinică din America. Restul, ce am devenit, cine sunt azi, din ce trăiesc, nu mai contează; aici se sfârșește povestea pe care a trebuit să ți-o spun; răzbunarea mea, cruntă în esența ei, va fi îndeplinită dacă tu, cel ce m-ai ascultat, ai auzit-o și o vei continua la nesfârșit...

– sfârșitul posesiei –

Violeta Craiu

SPIRITUL BĂLȚILOR

Emiliei Dumitrescu, artist plastic

Vânătorul privi îndelung zarea, cum pasărea își frânse zborul ametită de lovitura primită în plin. În câteva secunde, văzduhul se umplu de țipetele păsărilor speriate de bubuitul armei, iar frunzișul foșni sub aripile întinse ale vrăbiilor. Câinele de vânătoare, un setter englezesc de aproape doi ani, aștepta semnul stăpânului să-i permită să caute prada. Ca prin minune, tăcere. Nu se auzeau decât broaștele ce orăcăiau pe înfundate. Nu era nimeni în preajmă și pustietatea aceasta îl obosea, cuibărindu-i-se între pleoapele înțepenite de atenție. Dezamăgirea îi cuprinse pe neașteptate, cutremurând, trupul înfrigurat de umezeala nopții. Întinse mâna discret, aproape tremurând, iar câinele o rupse la fugă, lătrând bucuros. Ce era în mintea bietului animal care se înveseli de izbânda stăpânului? Știa că va primi un os bun și binecunoscuta bătaie ușoară de pe creștetul capului. Pășea încet, atent la fiecare mișcare a câinelui. Acesta înota cu repeziciune, sigur pe sine, către vietatea căzută în lac. Auzi slab un clopot în depărtare ce bătea rar și straniu, împletind sunetele ca pe miresmele florilor. Se gândea căutând în amintiri ce se zbenguiau înnodând, tăcerea. Murise spiritul bălților brăilene, de care auzise în nenumărate rânduri că există, sau era doar o părere? Oare acesta se trezise atunci când el trăsese cu arma? Scormonea trecutul cu privirea, lipind câte un murmur imaginar de fiecare copac înfrunzit. Ce se ascundea oare în tăcuta și adâncita baltă?... Câte mistere nu călcase cu bună știință în picioare? De când nu mai fusese aici la vânătoare?... O salcie pletoasă și bătrână scârțâi jalnic, printre crengile-i noduroase de vreme, auzindu-se parcă neîntrerupt cântecul îndepărtat al unei viori. Câinele lăsă din gură, la picioarele vânătorului, o superbă rață sălbatică. Se scutură nervos de apa ce i se scurgea de pe corp, luând poziția șezând. Își privi stăpânul în ochi, ca și cum ar fi zis: „Ei, ești mulțumit?”. Era mulțumit? Venise la vânătoare, nu? Alicele se înfipseseră adânc în pieptul păsării, care nu mai avusese timp să se salveze, așa cum lui i se înfipsese în trup cu ani în urmă, frica de necunoscut... Pasărea muri pe loc, așa cum se întâmplase și cu el. „Murise” când se golise de sentimente, iar carcasa trupului său susținea doar niște amintiri bolnave. Fugise de sine, fugise de lume, fugise de ea. Lăsase totul și se aventurase pe un alt țărm unde se rătăcise asemenea unui vapor eșuat. Acolo a încercat, departe de lume, să-și pună ordine în gânduri, în cuvintele care mai târziu au devenit poeme închinate iubirii. Acum venise la vânătoare să se caute, să o revadă pe ea, să pună capăt unei frământări îndelungate, unui zbucium sufletesc nedescris ce-l marcase atâta amar de vreme... Ochiurile de apă, ce străluceau ici-colo în bătaia luminii, sclipeau ca o nuntă de licurici dezmierdând privirea tristă. Balta era aproape dar desișul pădurii îi masca prezența. Și privirea ei pe vremuri era tristă și de cele mai multe ori se asemăna cu privirea păsărilor vânate de cei fără inimă, ca el. Ca din senin îi apăru în fața ochilor un tablou pe care îl cunoștea. Emilia picta chiar în sânul naturii admirându-i creația cu multă dragoste. Observase că mai toate păsările pictate aveau ochii închiși și capul îndreptat spre nord, lumina căzând dintr-un anumit unghi... Deseori o întrebase de ce capul păsărilor nu este îndreptat și spre un alt punct cardinal. Ea răspundea, privindu-l misterios, așezându-și cu eleganță părul blond-auriu cu mâna în care ținea penelul: „...acolo este tărâmul morții și ele știu acest lucru, ca și noi, de altfel. Suntem neînțeleși și indiferenți. Nu poți să exiști fără să te bucuri de ceea ce primești. Să ne bucurăm de fiecare zi care începe mâine, de ziua care aduce ploaia și de ziua în care cad primii fulgi de nea. Să ne bucurăm de albul pur care acoperă iarna frumusețea bălților noastre și de verdele crud ce colorează peisajul primăvara de timpuriu. N-am putea visa dacă n-am trăi într-o astfel de lume unde necunoscutul este stăpânul spiritelor. Balta ne-a fost dată ca un dar minunat pe care ar fi trebuit să-l fi păstrat așa intact. N-am știut, din păcate, să-l prețuim. O, cât de mult va suferi viața!... Curând tot ce vezi aici va muri... Indiferent ce se va întâmpla cu noi, oamenii, spiritul bălților nu va putea fi învins niciodată. Privește această lumină. El va reveni, va reveni... Ține minte asta!”

A ținut minte, deoarece o mare parte din creațiile iubitei lui înfățișează balta Brăilei, așa cum era cândva. Sălcii pletoase, bărci trase la mal și pescari obosiți de arșița zilei, păsări speriate ce-și caută insistent cuibul, distrus de furtună sau de mâna omului, iar undeva, departe, pe un trunchi de copac ars, atins de fulger, se află discret semnul credinței divine. Ca o clarvăzătoare, a luptat să păstreze ceea ce ascundea în inimă și în gând, imaginea aceea de vis pe care a așezat-o în nemuritoarele-i pânze pictate în ulei, o mică parte din ceea ce era cândva, mirific, un colț din balta Brăilei, Astăzi, aceasta este un teren agricol imens, balta rămânând doar o legendă.

Pictorița a vrut să ascundă spiritul bălților într-un tablou și se pare că a reușit așa cum și el, reîntors pe aceste meleaguri, s-a împăcat cu sine, dedicându-i versuri de neuitat.

* Din volumul aflat în pregătire ***Povești cu anotimpuri***

Al. Săndulescu

UN MARE TALENT EPISTOLAR: MIHAIL KOGĂLNICEANU

Corespondența viitorului fruntaș politic pașoptist și unionist, prim-ministru al domnitorului Cuza și ministru de externe în timpul Războiului de Independență (1877 - 1878), corespondență expediată mai ales tatălui și surorilor sale în vremea studiilor la Berlin și Lunéville, între 1834 - 1838, scoate la iveală un observator spontan de locuri și oameni care ne cucerește cu narațiunea lui sfătoasă, amestec de profunzime și pitorească naivitate, și cu dulceața păstrând vechi miresme ale graiului său moldovenesc. Tânărul, care provenea dintr-o familie boierească de rangul al doilea, fusese trimis la școli în Franța și Germania în tovărășia beizadelelor lui Mihail Vodă Sturza. Era foarte doritor să se instruiască „*prin privirea tutulor descoperirilor și propășirilor ce au făcut duhul ominesc*" și „*sper a nu rămânea în urma veacului său*". Cultura, pentru el, era egală cu libertatea și cu adevărata noblețe și distincție și ea avea să-i permită „à mépriser les grands qui méprisent les hommes". De aceea se și așternu la lucru sârguincios, luând lecții de limbi străine (căpătase premiul I la germană), de vioară și de clavir, de „zugrăvit" (pictură) și de dans, ajungând să învârtească mazurca, valsul și contradanțul; nu neglija sporturile – gimnastica, înotul și călăria – și nici îndeletnicirile practice: „mătăsăria, răchieria, creșterea oilor spaniolești". Avea gustul publicității, bucurându-se că gazetele franceze au anunțat sosirea beizadelelor și a sa la studii în Lunéville. Era monden, interesându-se prin scrisori cum se desfășura viața la curtea domnească, ce lume venea pe acolo, cum era îmbrăcat tatăl său și pe ce cal a participat la sărbătorirea Domnului. Curând va frecventa societatea cea mai înaltă, fiind prezent prințului de Cumberland, nepot al regelui Angliei, cu care va lega prietenie, și reginei Spaniei. Istoricul, pregătindu-și de pe acum prima sa operă însemnată, ***Histoire de la Vachie, de la Moldavie et des Valaques transdanubiens***, cumpără cărți necontenit, nu numai de specialitate, printre altele ***L'histoire des progrès des sciences naturelles*** (80 vol.) și ***Bibliothèque de voyages*** (50 vol.), răscolește pasionat bibliotecile și arhivele, unde află „*multe hârtii atingătoare de Moldova și Valahia*". Din țară, cere întruna letopisețe și cronici (Grigore Ureche, Dimitrie Cantemir), mărturii de epocă, lista domnilor și mitropoliților Moldovei, studii publicate în *„Albina românească"*. Însuflețit de o nobilă ambiție, se zbate să-și tipărească lucrarea, cerând bani de la rude și încredințându-l pe tată-său că n-a scris „*o scârnăvie și o cartă ră*". Dificultățile publicării din cauza cenzurii lui Mihail Sturza, care se temea că o asemenea istorie, prin adevărurile ei, ar putea jena cumva marile puteri, suzerane și „protectoare", Turcia și Rusia, precum și indiferența puținilor cititori din Moldova fuseseră apte să-l îngrijoreze pe autor, dar nu-l dezarmară.

Deși minunându-se mereu de ceea ce vede – scrisorile sunt uneori minuțioase note de drum, anunțând însemnările de călătorie de mai târziu, la Viena, Toledo și Granada, – Kogălniceanu rămâne în străinătate un inadaptat, purtând mereu în suflet dorul de țară: „*N-aș schimba sărmana Moldovă nici cu cel dintâi tron din lume. M-am născut și vreau să mor moldovean*". În mijlocul societății austere și ceremonioase berlineze, el moare de urât. Atmosfera posacă și obtuzitatea spirituală sunt surprinse cu un ochi sensibil de prozator, care, din păcate, va părăsi prea lesne intenția de a scrie roman: „*Domnișoarele sunt proaste și urâte, ele nu-ți răspund decât da și nu. Cu toate acestea, nu-i este îngăduit nici unui tânăr să le vorbească. De îndată ce deschizi vorba, ele o iau la fugă. Atunci bătrânele mame pun stăpânire pe tine și ești silit să le suporți conversația, care n-are ca subiect altceva decât varza, cartofii, mâțele și cățeii. Este îngrozitor.*"

Kogălniceanu devenea în Franța și Germania învățat și om de lume, dar fondul său sufletesc originar își păstra o candoare nealterată. Mentalitatea lui e încă patriarhală, iar vorbirea în scrisorile adresate *„babacăi"* e aproape țărănească: „*Aici toate sunt bune, oamenii politicoși, numai îi o mare scumpete, de vreme ce oca di carni îi patru lei și oca di pește nouă lei*". Crescut în grădinile gospodărești ale Moldovei, Kogălniceanu cere să i se trimită de acasă rețete de dulceață și un „*săculeț cu sâmburi de harbuz*". Ajunge să fie un adevărat expert în arta culinară încât, la întoarcerea în țară, va scrie o carte de bucate împreună cu C.Negruzzi. După porunca doftorului, el se „*hultuise*" contra vărsatului și făcuse, spre a se vindeca de o boală, mai multe „*feredeie de mare*". Cu o parte din banii ce tată-său „*catartisea*" a-i trimite, își întreținea cochetăria de june monden, cumpărându-și, printre altele, „*sopon*", „*pravuri"*, „*pomadă*" și „*chepteni"*. Feciorul agăi de la Iași cântărește cu „*ocaua*", măsoară cu „*palma domnească*", bea cu „*garafa*" și umblă cu „*butca*" trasă de telegari, dacă nu cumva cu „*butca de aburi"*. Civilizația și arta occidentală sunt admirate de un nou Dinicu Golescu, la fel de uluit, însă cu o viziune de povestitor homeric: „*Aceste ziduri* (la Heidellberg, n.m.) *sunt acum stricate, dar tot încă minunează pe călători cu mărimea și frumusețea palatului. În chivnița curtei este cea mai mare bute care să fie în lume; căci poate să intre în ea mai mult de 160.000 de garafe de vin, adică o sută șasăzeci de mii de garafe*". El are un dezvoltat simț al detaliului, concentrându-se aplecat asupra a ceea ce vede, probând spontan simpatia ce o va declara mai târziu romanului balzacian: „*În Liunevil sunt acum trei polcuri de dragoni, care îi o prea frumoasă oaste, îmbrăcați în roșu, afară de frac, care îi a ulanilor rusești, iar floarea postavului, ca a oștenilor moldovenești; pe cap au coif de alamă strălucitoare, iară din vârf spânzură pe spate o coadă de păr de cal.*"

Moldoveanul, deprins doar cu arhitectura miniaturală a vechilor mănăstiri se uimește în chip firesc în fața construcțiilor gigantice ale Occidentului, romanic și gotic, pe care le comentează într-un limbaj de hronic și de pisanie

bisericească: „*Forma palatului crăiesc (din Berlin, n.m.) este ca o masă lungă di 460 de palme domnești și largă di 276 palme domnești. Electorul Frederic II au început a-l zidi la anul 1450 și zidirea s-au mântuit la anul 1720. Înăuntru palatului o mahină este făcută în formă de tulumbe, care aduce apa din râu până deasupra acoperământului”*.

Educația morală și religioasă în respectul tradiției și al bătrâneții, în spiritul desăvârșitei supuneri filiale, dă naștere unor formule tipice de reverență, unele aproape rituale, știute din scrisorile de boieri și domni, și reluate automat de fiecare dată: *„Cu fiiască plecăciune, sărut mâinile d-tale, băbacă*", altele ceremonioase, într-un stil de străveche statornicie, izvorât din Psaltiri și Moliftelnice: „*Totodată, mă grăbesc de a-ți pofti o bună pitrecire a sfintelor sărbători, rugând pe milostivul Dumnezeu ca să-ți verse tot feliul de bunătăți, o sănătate necurmată și ani îndelungați și fericiți*." Feciorul își cere învoirile cu o vorbă dulce, neuitând să aducă o motivație cât mai explicită și verosimilă, spre a dobândi câștig de cauză. Intenționata îngroșare a primejdiei ce i-ar amenința sănătatea are efecte umoristice, iar limbajul de rezonanță arhaic-dialectală e de-a dreptul savuros: „*Băbacă, mă rog, zi lui Monsiu Lencur ca să scrie domnului abate, ca să-mi deie voie să mă primblu câte jumătate de ceas în toate zilele, căci de multe ori am durere de piept din pricină că toată ziua șăd și că nu umblu nici cacum, și doftorii singuri mi-au zis ca să mă preumblu mult, pentru că nefăcând aceasta, sângele să aprinde și de aceea mă doare pieptul*."

Bătrânul agă și apoi vornic Ilie Kogălniceanu era un om de lume veche, destul de simplu, strâns la mână și spirit cam îndărătnic. Fiul, pornit în străinătăți, trebuia să-i justifice din fir a păr cheltuielile și să depună susținute eforturi epistolare spre a-l convinge pe „*băbaca”* de întrebuințarea dată sumelor primite. Uneori însă mai juca și teatru, amenințând cu întreruperea studiilor și venirea acasă. Tânărul care era supus unui regim auster, în pensiune la un pastor ce-și supraveghea școlarii cu strășnicie, începea să se emancipeze. Vrea să se ducă la teatru și la baluri, unde bontonul cerea să meargă în „*butcă*" și să fie „*bine îmbrăcat, să aibă o mie de nimicuri, pentru care Domnul nu dă bani, ca lănțișoare de ceas, inele, nasturi, cravate de mătase, mănuși albe și atâtea alte fleacuri*". Dar uneori e obligat să renunțe cu mare mâhnire la asemenea bucurii, deoarece n-avea banii trebuincioși spre a-și cumpăra „*o pereche de colțuni de matasă*".

Dialogul cu tatăl său e din ce în ce mai aprins și dramatizat, spre a-și putea câștiga talerii ce soseau tot mai anevoie de la Moldova și drepturile de june foarte de treabă, în comparație cu beizade Dumitrache, care „*au avut un an întreg feliuri de boale*", și cu beizade Grigore, „*un copil de 17 ani, care începuse a să strica...*" Atitudinea aceasta semeață îl pune în conflict cu gazda, și „*băbaca*" îl îndeamnă să-și ceară iertăciune și să se arate supus. Tânărul însă nu vrea să fie umilit, apărându-și cu o logică strânsă demnitatea, ce se evidențiază ca o principală trăsătură de caracter: „*Cât să cad în jenunchi cu rugăminte la domnu Hufeland, cum dumneata îmi scrii, aceasta nu o voi face niciodată, căci atunci aș fi nevrednic de a mă numi om slobod*."

Kogălniceanu, care venea dintr-o țară ce nu se descătușase de feudalitate și de stăpânire străină, era fericit să-i comunice părintelui său că în Franța „*tot îi slobod, firește care îi crai și poate să vorbească și să scrie orice îi place fără să fie oprit*." „*Slobozenia mi-i mai scumpă decât un rang mare și bogăția*", declară tânărul democrat, care contesta dreptul ereditar, elogiind meritul și virtutea. Viitorul pașoptist și sfetnic al domnitorului Cuza își exprima cu fermitate și ardență crezul politic de pe acum în câteva rânduri de mâhnită și torționară epistolă: „*Adevărata civilizație constă în respectarea legilor, în abolirea sclaviei care mai perzistă în țară la noi, spre rușinea noastră, în egalitatea persoanelor, fără deosebire de stare socială și de origină;... rușine moldovenilor care își pierd astfel onoarea în ochii Europei!”*

În apărarea libertății și demnității sale, Kogălniceanu intră în dispută chiar cu părintele autoritar, ce se face la un moment dat vinovat, sau în orice caz, complice, în întreruperea unei călătorii a fiului său la Paris și în trimiterea acestuia în surghiun la mănăstirea Râșca. Epistolierul a ajuns acum la o maturizare a calităților sale, și anumite scrisori, ca cea din 22 nov. 1844, sunt adevărate piese antologice, în care ni se relevă un povestitor dramatic ce amintește de cronicari și-i anunță pe Creangă și Sadoveanu. Scene epice ca aceea a arestării, interogații de savuroasă și substanțială retorică, comentariul liric amestecând răzvrătirea cu tânguiala, într-un ton, când justițiar – sobru, când patetic, de doină haiducească jălalnică, ne dau măsura valorii literare a corespondenței lui Kogălniceanu: „*...nu-ți voi pomeni de scrisorile ce dumneata îmi trimeteai la Viena, în care îmi ziceai: «Vino, fătul meu, vino la Moldova, că vei fi îmbrățoșat și bine văzut»; și iată acum îmbrățoșarea ce mi s-au făcut. Dar îți voi zice să-ți aduci aminte când Pașcanul cel bătrân se gătea să trimită aprozi ca să te ridice de la Iași, oare eu am făcut cum ai făcut dumneata, când au venit să mă ridice fără judecată, fără vină, în contra tutulor pravelilor chiar din casă, chiar subt ochii dumitale? Oare eu n-am alergat îndată la logofătul Costachi Sturza și în sfat i-am declarat că înainte ca aprozii să treacă la dumneata trebuie să calce pe trupul meu? Eu ți-am depărtat la bătrânețe o asemenea ocară. Și dumneata ce ai făcut? În loc ca să mă aperi, în loc ca să te duci împreună cu Aga la Vodă, cum îți zicea singur Aga, ce-ai făcut? Ca și totdeauna, eu am fost cel rău, eu am fost cel părăsit; și când după trei săptămâni de necaz, de nedreaptă închisoare, așteptam de la părintele meu un cuvânt de mângâiere, iată ca mi-ai scris în răvașul din 8 noiembrie: «Și după asemine, nu se putè în alt chip decât a suferi aceasta». O, tată! tată! cumplit ai fost pentru mine, și nu știu pentru ce?”*

Scrisorile din tinerețe ale lui Kogălniceanu, prin excelență familiare, la o vârstă când autorul nu avea o conștiință scriitoricească, ne apar ca expresie indiscutabilă a naturaleței și spontaneității. Ele recompun un portret moral și o mentalitate, o ideologie și un crez politic, așa cum se întâmplă și cu scrisorile lui I.Heliade Rădulescu, N.Bălcescu, V.Alecsandri. Dar, spre deosebire de acestea, ele au privilegiul unei rare virtuți ce le înscrie dintr-odată în sfera artei: plasticitatea limbajului. Nici un epistolier, cel puțin din epoca pașoptistă a literaturii noastre, nu dispune de un verb așa de mlădios, de colorat, și care să-și păstreze atâta prospețime. Kogălniceanu este, hotărât, unul din marile noastre talente epistolare, a cărui autenticitate complexă, de simțire și de grai, poate satisface înalte exigențe estetice.

Al. Săndulescu

CORESPONDENȚĂ LITERARĂ

- Fișă de dicționar -

Termenul se referă la scrisorile (intime) ale scriitorilor, adresate nu cu scopul publicării adică cele care alcătuiesc **literatura epistolară** (Gustav Lanson) și care se subsumează **genului epistolar** mai larg, unde sunt cuprinse atât scrisorile, de obicei elaborate, artificioase, cultivate în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea, adesea încredințate tiparului de către autorii lor, cât și operele redactate în formă epistolară: romane, eseuri, memorialistică, însemnări de călătorie (***Manoil*** de Dimitrie Bolintineanu, ***Pseudo-Kinegetikos*** de Alexandru Odobescu, ***Scrisorile*** lui Ion Ghica, ***Peregrinul transilvan*** de I.Codru Drăgușanu). Scrisoarea, cea care intră în sfera **corespondenței literare**, se caracterizează prin naturalețe, spontaneitate, sinceritate, mai exact, **autenticitate**. Autorul se găsește la polul opus al stilului căutat, al expresiei pedante, al poeziei, adică se situează într-un unghi de unde ne apare nemistificată personalitatea lui. Corespondențele care au devenit literare (ale Doamnei de Sévigné, Voltaire, George Sand, Flaubert) sunt capodopere de naturalețe. Cu toate acestea și scrisoarea suportă rigorile unui minim de convenții literare, iar scriitorul în postură de epistolier nu izbutește întotdeauna să-și ignore condiția lui de artist, de persoană deprinsă a se adresa unui public. Observația a făcut-o G.Călinescu: „*Scrisoarea în general uzează de anume convenții, de procedee retorice specifice, și oricine știind că are un «public», fie și de o singură persoană, compune mai mult sau mai puțin conștient. Cât despre scriitor, acesta, având obișnuința, pe de o parte, de a transforma totul în ficțiune, de a se transporta pe sine în plan ideal, pe de alta, intuind că scrisorile vor cădea pe mâna posterității; el e mai atent ca oricare altul la compoziție*". Aceasta nu este însă o lege general valabilă. Caragiale își compunea, într-adevăr, cu scrupulozitate artistică scrisorile, în schimb, tânărul Kogălniceanu le așternea fără nici o conștiință estetică. Ceea ce căutăm la un epistolier (care poate încălca uneori sinceritatea, ca de exemplu, Voltaire, măgulindu-l pe regele Prusiei Frederic al II-lea, sau I.Heliade Rădulescu, îngroșând neajunsurile revoluției și a exilului pașoptist până aproape de mistificare) este francheța cu sine, conduita consecventă față de propriul caracter, capabil să ne transmită un fior de viață mai **autentică**, decât atunci când se află efectiv în fața publicului.

Corespondența literară se constituie mai întâi ca o **istorie trăită**, înregistrată pe viu, la fața locului și în toiul evenimentelor. Revoluția noastră de la 1848, avatarurile exilului cu discordiile și speranțele lui, febra politică și înalt spirituală care a pregătit Unirea n-ar fi de înțeles fără corespondența lui N.Bălcescu, C.A.Rosetti, Ion Ghica, I.Heliade Rădulescu și M.Kogălniceanu. Alte momente de covârșitoare importanță, precum Unirea cea Mare din 1918, își află martori epistolari, cu o intensă participare afectivă în scrisorile lui N.Iorga, O.Goga, Liviu Rebreanu.

O istorie trăită este și aceea a grupărilor și revistelor literare. Cum au luat naștere și cum au activat „Junimea" și „Sămănătorul", „Viața Românească" și „Sburătorul", „Gândirea", „Revista Fundațiilor Regale" și „Jurnalul literar" vom ști mai întâi din corespondența emisă de Titu Maiorescu, Iacob Negruzzi, N.Iorga, M.Sadoveanu, G.Ibrăileanu, E.Lovinescu, Nichifor Crainic, Cezar Petrescu, Paul Zarifopol, Camil Petrescu, G.Călinescu și încă alții. Nicăieri nu se păstrează mai vie atmosfera ce domnea într-un cenaclu sau altul, într-o redacție sau alta, nu transpare mai palpitant pasiunea de a crea un spațiu spiritual, și strădaniile, uneori dramatice, de a-l păstra, ca în aceste foi de temperatură morală.

Istoria trăită este nu numai a evenimentelor (politice sau literare), dar și a mentalităților, mai cu seamă de pe la jumătatea secolului al XIX-lea de la noi, când avea loc un proces de revoluționare și modernizare a conștiințelor și a sensibilităților. Fenomenul se observă mai ales în scrisorile de tinerețe ale lui M.Kogălniceanu, unde asistăm la confruntarea, nu o dată plină de savoare stilistică, între două tipuri de civilizație, occidentală și orientală, care acum se întrepătrund, luând o vreme forme hilare. Corespondența literară a acelui timp aparține „alfabetului de tranziție", cum a numit epoca Ștefan Cazimir.

Scrisorile ne dau uneori posibilitatea să identificăm prefigurări sau tipare ale operei literare. Spațiul literar, recurența unor teme, o anumită manieră narativă sunt preexistente sau se găsesc într-un sistem de vase comunicante. Astfel, ni se par lesne sesizabile tehnica „digresiunii" la Alexandru Odobescu, teoria „formelor fără fond" la Titu Maiorescu, tema timpului neiertător a copilăriei fericite și a lumii văzute ca o poveste la Eminescu, luciditatea și setea de absolut la Camil Petrescu, permanența erosului exacerbat la Ion Barbu. Asemenea „tipare" ies la suprafață, mai mult sau mai puțin conștient. Sunt însă și cazuri când corespondența literară devine jurnal de creație, când scriitorul comunică sau își notează sistematic date semnificative despre geneza și elaborarea operei. Este cazul cunoscut al lui Duiliu Zamfirescu și al lui Liviu Rebreanu. Deosebit de interesante ne apar aici istoria interioară a operei și mai ales psihologia creației. Nicăieri în afară de jurnal nu aflăm date mai precise, uneori senzaționale, despre starea de spirit, despre euforiile și chinurile creatorului, ca în asemenea texte, care se pot constitui ele însele în admirabile pagini epice, ca în cazul lui Flaubert.

Pentru că uneori corespondența literară conține o veritabilă estetică, profesii de credință, dezbateri de idei, opinii despre contemporani, echivalând cu articolul critic,

rămase necunoscute, actul publicării în posteritate devine recuperator. I.Heliade Rădulescu dialoga cu C.Negruzzi (la început în scrisori particulare) despre limba literară, V.Alecsandri nu încetează să sublinieze rolul educativ al teatrului, T.Maiorescu notează în corespondență noi și revelatoare considerații despre Eminescu, schițează succinte, dar unice caracterizări ale operei lui Creangă și Slavici, C.Dobrinescu-Gherea așterne într-o scrisoare poate cea mai pătrunzătoare și mai emoționantă pagină a sa despre Caragiale, Duiliu Zamfirescu se dovedește un modern teoretician al romanului, al realismului și al documentului autentic.

Din corespondența literară deducem, de obicei, portretul moral al scriitorului și biografia acestuia. Epistolierii se proiectează uneori ca veritabili eroi de roman (I.Heliade Rădulescu, Alexandru Odobescu, Duiliu Zamfirescu, Mateiu Caragiale), alteori operează cu elemente specifice prozei literare, scriind pagini care ne frapează prin puterea de obiectivare, de observație socială și morală, de zugrăvire a peisajului (jurnal de călătorie), prin farmec narativ, prin utilizarea schiței, a evocării, a portretului, a analizei și autoanalizei psihologice, printr-o scriitură transdocumentară, cu virtuți stilistice, care produc efectiv plăcerea lecturii. Asemenea satisfacții ne oferă multe din scrisorile lui Alecsandri și Odobescu, ale lui Caragiale și Duiliu Zamfirescu, ale lui G.Călinescu, T.Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga ș.a. Autenticul se îngemănează cu o artă spontană (chiar dacă în subconștient, funciară), a cărei prospețime o face să fie cu atât mai gustată și apreciată estetic.

Corespondența literară se subsumează, împreună cu jurnalul intim, însemnările de călătorie și memoriile așa numitei **literaturi de frontieră** (Silvian Iosifescu), în care documentarul se îmbină adeseori cu artisticul, câteodată de-a dreptul memorabil.

REPERE CRITICE

Gustav Lanson, ***Choix de lettres de XVII-ème siècle***, publiées avec un introduction, des notices et des notes par..., Paris, 1900; Șerban Cioculescu, ***Corespondența dintre I.L.Caragiale și Paul Zarifopol***, 1905 - 1912, București, 1935; Mihail Sebastian, ***Duiliu Zamfirescu și Titu Maiorescu în scrisori*** (1884 - 1913), „Reporter", 1937, nr. 14; Mihail Sebastian, ***Corespondența lui Marcel Proust***, București, 1939; André Thérive, ***Mort des epistoliers***, „La Table Ronde", Paris, 1965, p. 115 - 118; ***La prose française***, Anthologie, histoire et critique d'un art par Marcel Arland, Paris, 1965; Paul Guth, ***Histoire de la littérature française***, Paris, 1967; G.Călinescu, ***Genul epistolar***, în vol. ***Scriitori străini***, București, 1967; Silvian Iosifescu, ***Literatura de frontieră***, București, 1969 (ed. a II-a, 1971); R.Duchênes, ***Réalité vécue et réussite litéraire***, „Revue d'histoire littéraire de la France", Paris, 1971, nr.2; Al.Săndulescu, ***Literatura epistolară***, București, 1972; Livius Ciocârlie, ***Mari corespondențe***, București, 1981; Al. Săndulescu, ***Duiliu Zamfirescu și marele său roman epistolar***, București, 1986; Al.Săndulescu, ***Editarea corespondenței scriitorilor și semnificațiile ei***, „Revista de istorie și teorie literară", 1988, nr. 3 - 4; Al.Săndulescu, ***Paul Zarifopol - Dialoguri epistolare***, în vol. ***Constelații literare***, București, 1998.

Emil Manu

LIVIU REBREANU - UN MARE INOVATOR ÎN PROZA ROMÂNEASCĂ

Fără să fie un *modernist* în sensul curent al noțiunii, Liviu Rebreanu e un scriitor înzestrat cu o evidentă *modernitate*. E ușor de dovedit, dealtfel, că în proza românească el a fost un mare inovator; romanele sale (vorbim de marile sale cărți), fără să fie mai moderniste decât acelea ale Hortensiei Papadat-Bengescu sau acelea ale lui Camil Petrescu, au însemnat, mai mult decât opera acestora din urmă, un seism în istoria literaturii române.

Este meritul unui mare și rafinat intelectual ca Vasile Pârvan care a sesizat printre primii modernitatea și, în consecință, noutatea cu care Rebreanu venea în istoria romanului românesc, propunând în mai 1921, la marele premiu „Năsturel" al Academiei Române, romanul ***Ion***.

La apariția romanului ***Ion*** (în „Cugetul românesc"), Arghezi imputa prozatorului stilul zgrunțuros, lipsit de orice strălucire. Și din punctul său de vedere de atunci (nu publicase încă ***Florile de mucigai***), poetul avea dreptate. Dar raportând lucrurile la stadiul estetic la care ne aflăm azi, opinia argheziană nu mai are nici un fundament critic. Arghezi vorbea de un stil cenușiu al prozei lui Rebreanu din ***Ion***, de o lipsă de imagism. Prozatorul n-a răspuns la atacul arghezian, a răspuns în schimb, peste timp, în **Arta prozatorilor români** (1941), Tudor Vianu, afirmând că „*imagismul este tehnica evocării, nu a povestirii sau analizei, încât tocmai prezența lui în romanele lui Rebreanu ar fi alcătuit o excrescență parazitară, o lipsă de stil*."

Literatura română, dinainte de Rebreanu, în linii generale, s-a dezvoltat, aproape exclusiv, sub influența celei franceze. De aici atitudinea față de opera lui Rebreanu ce nu oferea, chiar în concepția unor spirite elevate, impresia de modernitate, modernitatea ținând în primul rând de stil, de expresie. Dealtfel, toate „revoluțiile" avangardiste contemporane cu autorul ***Răscoalei*** exacerbau numai domeniul expresiei. E.Lovinescu (în ***Istoria Literaturii române contemporane...***) îl acuză pe autorul lui ***Ion*** tocmai de o lipsă a infuenței franceze „*din care putea învăța ordinea, claritatea, compoziția, măsura /.../ Îngrămădirea unui fluviu curgător de fapte*", ce se perindă fără un scop anume, „*e, negreșit, o metodă lipsită de strălucire artistică și de stil, cu mari primejdii, dar care ne dă impresia vieții în toate dimensiunile, nu izolată pe planșe*

anatomice de studiu, ci curgătoare și naturală..."

Este meritul unui estetician de mare prestigiu, l-am numit pe Tudor Vianu, care a scris, la apariția romanului ***Ion***, prima recenzie, sesizând *noutatea* cu care Rebreanu apărea în proza românească. Dar și Vianu și Rebreanu aveau o formație ce se înscria în spiritul culturii germane. Iată cum își amintește esteticianul, în 1957, acel moment: „*Scriitorul manifestă o imaginație capabilă să cuprindă vaste ansambluri, o ascuțime a înțelegerii psihologice, coborâtoare până la datele elementare ale ființei omenești, o vigoare și o temeinicie a puterii constructive,* ***necunoscute încă*** *(sublinierea noastră, E.M.) în literatura noastră. Avusesem mulți povestitori până atunci, dar nu încă un romancier în sensul modern al cuvântului, acel care i se potrivește lui Balzac și Zola, lui Tolstoi și Dostoievski, lui Thomas Mann. Prin Rebreanu, romanul românesc se angrena în circuitul mondial al genului și, prin calitățile lui, făcea parte din șirul acestor fapte de creație izvorâte, la sfârșitul primului război mondial, din năzuința mai generală de a realiza stilul major al culturii noastre*..."

Vianu încadrează opera lui Rebreanu nu numai într-o evoluție certă pe plan istoric a literaturii, ci chiar în esențele, în forța de afirmare a culturii românești. Pe Rebreanu îl preocupa (variantele romanelor sale o dovedesc) ideea de *operă* sau, cum ne spune tot Vianu, „*voința dârză de a construi*". Iată o idee foarte modernă chiar în stilul de muncă al scriitorului, care avea o marcată conștiință profesională.

Modernitatea ideatică a operei lui Rebreanu a sesizat-o mai întâi Pompiliu Constantinescu, în 1926, într-un articol de sinteză, publicat în „Vremea", unde afirmă că romancierul a dat cea mai puternică lovitură – chiar fatală – ideologiei sămănătoriste: „*În locul unei probleme practice, de natură istorică, d-sa aduce o viziune artistică*."

Comentariile contemporane (N.Manolescu) merg mai departe, subliniind ideea că „realismul tradiționalist se eliberează de servituțile ideologice în opera lui Liviu Rebreanu și a Hortensiei Papadat-Bengescu", doi romancieri ce domină în mod original epoca interbelică, primul impunând „un roman al evenimentelor" și cel de-al doilea „un roman al psihologiei". Tudor Vianu chiar își intitulează un capitol al ***Artei prozatorilor români***: „Doi titani ai romanului nou, Liviu Rebreanu și Hortensia Papadat-Bengescu".

Rebreanu impune în romanul românesc și o nouă concepție despre personaje. Oamenii nu sunt, după opinia sa (mai exact după cum par în romane), nici buni, nici răi, ci așa cum i-a creat viața: tari sau slabi, crescând nu după legi ale socialului istoric, ci după legi proprii. Rebreanu inventează o arhitectură austeră a evenimentelor cu o evidentă durabilitate a faptelor narate.

Modernitatea lui Rebreanu nu constă atât în mânuirea ideilor cât a faptelor de viață. Descrierile sale au rigoarea adevărurilor crude ale naturii. N-au nici un gram de pitoresc, „realismul fiind pentru el formula literaturii *tari*, răscolitoare".

Fără să fie un spirit speculativ, autorul lui ***Ion*** își explică metoda de creație cu multă fidelitate într-o mărturisire intitulată ***Cred***: „*De dragul unei fraze strălucite sau a unei noi împerecheri de cuvinte, nu voi sacrifica niciodată o intenție. Prefer să fie expresia bolovănoasă, și să spun într-adevăr ce vreau, decât să fiu șlefuit și neprecis. (...) Dealtfel, cred că e mult mai ușor de scris frumos, decât a exprima exact. Expresia exactă îți cere mai multă zbuciumare*."

Rebreanu a fost, nu numai în epoca lui, un ferment creator, influențând în mod direct scrierile unor contemporani. Peste timp, romanele sale țărănești au incitat începuturile lui Marin Preda, care, deși prin ***Moromeții*** dă o replică polemică la ***Ion***, e un admirator al predecesorului său, considerând că lupta socială a țărănimii române a găsit în el pe cel mai mare exponent. (***Actualitatea marelui romancier***, în „Gazeta literară", nr. 49, din 2 decembrie 1965).

Carte incitantă de-a lungul timpului pe o distanță de mai bine de trei decenii, romanul **Ion** a continuat nu numai să fie citit, tradus și comentat, ci a ocazionat (și mai ocazionează, poate) replici de creație. Ana i se păruse lui Marin Preda un personaj neverosimil, ireal, o invenție schematică, necesară pentru a demonstra setea de pământ a lui Ion, marea lui obsesie. Și Ilie Moromete e tot o replică la personajul lui Rebreanu, dar se deosebește de **Ion** în primul rând pentru că-i lipsește setea sălbatecă de pământ. Sentimentul naturii, prezent în viața interioară a lui Moromete, e altceva. Moromete își află vindecarea neliniștilor lui în mijlocul naturii, în câmpuri (în pământuri) ca orice țăran, fără ca acest sentiment al spațiului naturistic să devină o obsesie, o dramă.

Să deducem de aici că Rebreanu a constituit un model pentru Marin Preda, într-o vreme când modelele erau selectate după alte criterii? Dacă nu un model –, un punct incitant de plecare, moment generic al unei opere ce poate sta, peste timp, alături de marea creație a predecesorului său.

Flori

Constantin Frosin

PRO-ROMÂNISMUL LUI ELIADE NU ARE LEGĂTURĂ CU ANTISEMITISMUL!

Eliade resimte acut nevoia de a oferi străinătății instrumente de lucru corespunzătoare, care să permită revelarea adevăratei fețe a României, a culturii și spiritualității ei. Ne întrebăm care ar fi fost astăzi starea culturii române, dacă Eliade ar fi devenit ministru al Culturii, sau măcar ambasador într-o mare țară, precum SUA, Franța sau Anglia...?!

Eliade se bucură ca un copil la fiecare izbândă, mai ales atunci când miza a fost România. Poate că, de fapt, acestea sunt adevăratele și singurele lui bucurii în exil, sau în perioadele cât s-a aflat departe de țară. Iată ce scrie familiei, din Portugalia: „*Duminica trecută am ținut prima comunicare din folclorul românesc. Sunt mândru că sunt primul român căruia i s-a făcut această cinste. Cartea mea portugheză despre istoria românilor apare mâine. E o mare bucurie pentru mine că, în sfârșit, există și în limba portugheză o carte asupra României și istoriei neamului românesc*" (scrisoare datată 8 aprilie 1943).

Aceleiași familii îi va dezvălui, într-o scrisoare datată 20 mai 1943: „*Eu, însă, nu lucrez ca să mă aprecieze cei din țară – ci ca să fac cunoscută România în străinătate. Aceasta am izbutit cu vârf și îndesat* (...)". Iată deci că, în cazul lui Eliade, a fost posibilă trecerea de la profetism la misionarism. Eliade pare că se află permanent în misiune, că are de apărat valoarea cea mai de preț a acestui popor român – cultura și spiritul lui aparte, care îi conferă un reconfortant sentiment de mândrie națională, de *mândrie românească*, care nu-l părăsește niciodată.

Unui amic scriitor, încercând să pareze loviturile nedrepte ale detractorilor, îi mărturisește un alt aspect demn de luat în seamă: „*Pe mine, scriitor român, mă interesează un singur lucru: ca literatura pe care am scris-o în libertate, în țară până în 1940 și în Occident după 1945, să circule și să fie accesibilă tinerelor generații, crescute exclusiv cu proza și poezia produsă în conformitate cu normativele ocupantului*". Interesantă este data acestei epistole: 17 octombrie 1970! Ocupantul era regimul de sorginte străină, stalinistă, care inaugurase teroarea și anumite normative, care aveau să ducă la pierderea libertății ocupaților. Conștient de minciuna și teatrul absurd jucat de rinocerii roșii, Eliade avertizează asupra coruperii conștiințelor cu acele opere fabricate la comanda regimului, împotriva efectelor dezastruoase produse în conștiințele tinere neputându-se lupta decât cu opere veritabile, cu literatură adevărată, ca cea scrisă de el în libertate. Altfel spus, lipsa libertății de exprimare atrage după sine imposibilitatea literaturii sau, și mai rău, aduce cu sine o pseudo-literatură extrem de primejdioasă, împotriva efectelor căreia trebuie luptat pe orice cale, fie ea și aceea a întoarcerii la literatura anilor susmenționați, la acea lectură document, prin recursul la sursă.

De fapt, toată viața lui Eliade este un soi de ilustrare a Mitului veșnicei reîntoarceri, scriitorul întorcându-se în permanență la izvoarele sale, la marile mituri ale neamului său, căci simte că numai de aici își va putea extrage seva de care are atâta nevoie pentru a-și continua Opera: o operă clădită pe autenticul, specificul și sentimentul românesc al ființei, al vieții și al morții, al confruntării – uneori dramatice – cu divinitatea. Iată ce-i declara lui Dan Zamfirescu, în 1975: „*În pofida aparențelor,* ***aparțin culturii românești****. De aceea, într-o zi (...) bibliotecile mele din Paris și Chicago, cele 5000 pagini ale Jurnalului, manuscrisele lucrărilor neterminate, toate hârtiile și întreaga corespondență (...) vor lua drumul Bibliotecii Academiei Române*".

Într-o altă scrisoare către același Dan Zamfirescu (datată 20 mai 1976), Eliade ne confirmă una din ipotezele formulate cu câteva pagini mai înainte: „*În concepția mea, <****Histoire****> aparține universului românesc, prin simplul fapt că a fost încercată pentru întâia oară – și, probabil, ultima – de un român. De altfel numai cineva crescut în tensiunile și problematica culturii românești ar fi putut fi ispitit în chip creator de un asemenea proiect*".

O altă afirmație paradoxală a lui Eliade: „(...) de abia în exil am început să scriu bine românește", făcută lui Nicolae Florescu în aprilie 1984, reflectă o stare de lucruri aparent nefirească, ce ar presupune că Eliade s-a însingurat, s-a rupt de vuietul lumii – în care se afla cu toate ale sale – pentru a scrie în limba română. Explicația pe care o dăm noi acestei situări în afara centrului, constă în măsura cu care Eliade a știut să-și cinstească limba pe care, altfel, încetând s-o mai vorbească și s-o mai scrie, ar fi riscat s-o uite, sau măcar s-o neglijeze, ceea ce nu i se părea nici drept, nici posibil. Scrierea în limba română era de fapt, unul din momentele de intimitate, de regăsire a scriitorului cu originea, cu propriile izvoare, la care simțea permanent nevoia să se adape: reîntâlnirea cu spiritul și cultura poporului său.

Fără a vrea neapărat să demonstrăm că avem dreptate, vom recurge la aprecierile marilor nume ale criticii, literaturii din țară sau de aiurea care, prin opiniile lor mai mult decât avizate, vor sprijini ideile noastre din acest studiu și care confirmă lumii ce valori cu valoare de unicat au dat românii universalității. Avem nevoie mai mult ca oricând de astfel de exemple, pentru refacerea grabnică a spiritualității românești, grav deteriorată de evenimentele ultimilor ani.

Primul care a surprins cu mare exactitate cadrele mobile între care se mișcă Mircea Eliade a fost Ion Biberim în lucrarea ***Etudes sur la Litterature roumaine contemporaine***, Ed. Corymbe, Paris, 1937. Într-o franceză impecabilă, Ion Biberi afirmă: „*L'œuvre de Mircea Eliade se trouve donc entre la tendance universaliste, si l'on peut dire, et le souffle autochtone. L'écrivain est solidement implanté dans le sol de la vie roumaine et, à quelques exceptions près, il transpose dans ses écrits les échos d'une conscience saturée de l'atmosphère de la vie roumaine, mais familiarisé, en même temps, avec les problèmes de la grande culture européenne. Ainsi situé, Mircea Eliade nous offre la plus authentique personnalité littéraire de notre génération*" (op.cit., p. 173-176).

Ne surprinde agreabil acuitatea observației și profunzimea analizei lui Ion Biberi, care-l revendică elegant

pe Mircea Eliade culturii române, recunoscând cât se poate de onest, că el aparține, de fapt, marii culturi europene și universale. La fel cum vorbește de românismul eliadian atunci când afirmă că scrierile sale sunt saturate de o atmosferă specific românească.

Tot la o editură franceză apare volumul lui Bazil Munteanu: ***Panorama de la Litterature roumaine contemporaine*** (Ed. Le Sagittaire, Paris, 1938), în care se spune, *en toutes lettres*: „*Une âme qui, ayant fait table rase des vérités acquises, s'efforce d'élever sur ces ruines sa propre vérité. C'est l'homme seul parti à la découverte de soi et de ses raisons d'être. (…) Son témoignage vaut pour toute une jeunesse, qui est déjà un peu celle d'hier*".

O altă dovadă a atașamentului ieșit din comun a lui Eliade față de tot ceea ce este românesc, ca și el, este și faptul că el amestecă, așa cum remarca S. Ovid. Crohmălniceanu în lucrarea ***Literatura română între cele două războaie mondiale***, „*motive magice autohtone cu practici oculte indiene*".

Cel mai frumos omagiu adus lui Mircea Eliade ni se pare însă, cuvântul rostit de Marcel Lobet cu ocazia primirii lui Mircea Eliade la Académie de Langue et de Littérature Française de la Bruxelles, publicat în „Bulletin de l'Académie Royale de Langue et Littérature Française", Tome LIV, no. 1, pp. 5-28: «*Vous avez su concilier la fidélité à vos origines et l'appel de l'universalité. C'est un exemple que devraient suivre ceux qui se replient sur un nationalisme aussi étroit que farouche, en se fermant aux générosités de l'esprit sans frontières. Ce qui est admirable, c'est que le savant, le penseur et le mythologue ait pu mener de front une œuvre scientifique d'une extrême complexité et, d'autre part, une expérience romanesque dont le lecteur français ne mesure pas toujours la haute signification/.../ Votre œuvre romanesque offre deux aspects également attachants: tantôt ce sont des fresques de l'inquiétude éternelle, tantôt des récits fantastiques mettant en jeu les symboles et les rites obscurs qui nous viennent du fond des âges*».

Să se fi înșelat oare în așa măsură forurile academice internaționale, care se grăbeau să-l facă membru pe Mircea Eliade, și să aibă dreptate acei bicisnici cu gura mare, care nu înseamnă nimic în cultura lumii sau a statelor lor?!

Este uluitor câte resurse găsesc străinii pentru a ne recunoaște meritele și cât de puțini sunt românii înșiși dispuși să recunoască meritele unui alt român, voind parcă să ilustreze și să apere, de o manieră nefericită însă, acel dicton sentință conform căruia *nimeni nu-i profet în țara lui*.

Au fost însă și români care au înțeles că Mircea Eliade a fost obsedat de România, nu numai de destinul ei în lume, dar și de limba ei, precum **Virgil Ierunca**, al cărui articol dedicat lui Mircea Eliade în numărul omagial al revistei „Limite" (1986), se intitula chiar așa: ***Mircea Eliade și obsesia României***, sau un alt mare intelectual român, **Cicerone Poghirc**, al cărui studiu se intitulează ***Mircea Eliade – ctitor de cultură românească***. Credem, într-adevăr, că acesta este cuvântul care i se potrivește cel mai bine lui Eliade…

Dacă acest entuziasm față de opera eliadiană ar fi doar reacția firească a românilor, s-ar putea crede că este doar un gest izolat, neconfirmat de străinătate. Faptul însă că nume mari, precum **Pierre Chaunu** se declară fascinat de beletristica lui Eliade și, fulgerat de știința lui, afirmă: «*Je reste fasciné par les belles pages de Mircea Eliade*», sau: «*La science fulgurante de Mircea Eliade, qui surplombe…*», ambele aprecieri fiind incluse în volumul ***Pour l'Histoire***, Ed. Academique Perrin, Paris, 1984, p. 174 și 177.

Un alt nume de referință din cultura sec.XX: **Georges Gusdorf**, declară răspicat: competențele sale în domeniul fenomenologiei religiei au fost consolidate de opera a trei mari specialiști în domeniu, printre care Mircea Eliade!

Din fericire, astfel de articole apăreau și în țară. Astfel, în 1928, **Alexandru Elian**, în revista „Vlăstarul", scria: „*Mircea Eliade, în literatura ideologică de după război, e, fără putință de tăgăduire, cel mai distins reprezentant al tineretului nostru gânditor. A adus cu sine, pe lângă mărturisirile sbuciumurilor sufletești, o netăgăduită frăgezime sufletească în scris, unită cu un entuziasm și o erudiție rare*".

Cu doar doi ani mai târziu, în 1930, Mihail Polihroniade afirma despre **Isabelle și apele diavolului**, că: „(...) *este prima operă autentică a generației tinere și pentru că aduce în lumea literară românească un suflu nou*" (în „Vremea", III, 1930, aprilie 10, nr. 109, p. 5).

Cu competența-i strivitoare, **Perpessicius** confirmă și el valoarea romanului respectiv, dar explicitează, la modul discret subtil, cărui fapt se datorează: în primul rând, limbii române, se subînțelege, căci într-o altă limbă „*această dramă spirituală, împletită din culmi și prăpăstii, din gând ceresc și terestru, din extaz și senzualitate, o fuziune de contradicții și atitudini paradoxale, subordonate unei mari lucidități critice*" (în „Cuvântul", an VI, 1930, iulie 30, nr. 1893, p, 1-2) nu ar fi fost posibilă. Afirmația lui Perpessicius, deși nu mai avea nevoie să fie demonstrată, ni se pare extrem de pertinentă din punctul de vedere al traducătorului dublat de un scriitor de limba franceză, conștient că orice limbă străină își impune propriile ei constrângeri, îngrădind dramatic și dureros libertatea de exprimare a autorului care scrie în acea limbă fără a fi vorbitor nativ al acelei limbi.

O altă lucrare care a stârnit reacții neașteptat de pozitive a fost ***Maitrey***, despre care **Mihail Sebastian**, care o consideră „*cea mai frumoasă și mai tristă carte pe care am citit-o*", de o „*derutantă simplicitate*", afirmă: „(...) *istoria literară românească va păstra cartea aceasta pentru nenumărate argumente de ordin artistic*" (Sebastian o fi fost și el antisemit, de vreme ce apreciază cartea unui așa-zis antisemit?!) (în „România Literară", II, 1933, mai 6, nr. 64, p, 1), iar **Perpessicius** spune atât de elevat, că: „*a sporit cu unul seria miturilor erotice ale umanității*" (în „Cuvântul", IX, 1933, mai 14, nr. 2890, p.1-2).

Despre o altă carte, **Întoarcerea din rai**, un alt nume scump nouă, **Constantin Noica**, avea să declare: „*E o risipă de gânduri, probleme, momente epice, teme, tipi și lucruri, cum mi se pare că n-a mai întâlnit literatura noastră*" (în „Convorbiri Literare", 1934, februarie).

Cu parcimonia-i recunoscută, **George Călinescu** acceptă să-i recunoască meritele lui Mircea Eliade și în domeniul literaturii, admițând că el este „(...) *un stăpânitor al talentului celui mai viguros, de la care putem aștepta capodopere...*" (în „Adevărul literar și artistic", XIV, 1935, decembrie 15, nr. 784, p. 9-10).

Ceva mai generos, vorbind despre ***Huliganii***, **Mihail Sebastian** declară că „(...) *în d. Mircea Eliade, societatea românească actuală își găsește romancierul capabil să-i exprime toate aspectele*" (în „Rampa", XVIII, 1935, decembrie 21, nr. 538, p. 1 și 4).

Despre aceeași carte, care a stârnit cele mai numeroase reacții, dar s-a bucurat și de cele mai elogioase

ecouri critice, **Pericle Martinescu** considera că: „*Cu această carte, Mircea Eliade a intrat în categoria scriitorilor mari universali"* (în „Reporter", București, 1935, decembrie 25, p. 2). Că este așa, sau că ulterior s-a dovedit a fi altfel, important este că așa îl simțeau contemporanii, destul de avizați, de cele mai multe ori, pentru a nu greși esențial, și pentru a discerne, eventual, tare de comportament gen antisemitism... Dacă ar fi fost așa, cu siguranță că acești mari oameni de cultură, scriitori și critici literari, cu bunul simț înnăscut al poporului român, l-ar fi exclus ei înșiși din viața literară, cu atât mai mult din istoriile literare...

Dacă **Cicerone Poghirc** l-a declarat atât de superb „***ctitor de cultură românească***", în publicația „Buna Vestire" din 1937, iulie 7, la p. 2, Mircea Eliade este declarat „*ziditor. Un Meșter Manole al marilor destine*". Aceeași revistă, în numărul ei 182 din octombrie 1937, apreciază, la p.2: „*În fenomenul spiritualității românești, Mircea Eliade e el însuși un fenomen. Am sentimentul că, peste zece ani, el va fi considerat o indiscutabilă valoare europeană".* Așa și avea să fie, doar că, de curând, niscaiva deștepți, care se cred mult mai deștepți decât cei care l-au apreciat la vremea lui pe Eliade, îi contrazic cu atâta înverșunare pe aceștia, încât vor să-l reducă pe Eliade la neant, să-l îmbrâncească în vidul spoitorilor de (in-)cultură... De ce oare ? De ce oare nu doar copiii spun lucruri trăsnite?...

P.Petre Ionescu, recenzând lucrarea lui Mircea Eliade „***Os romenos. Latinos de Oriente***", spune: „*Dl. Mircea Eliade a oferit publicului portughez o carte mică și substanțială, în care a trasat energic și simplu liniile generale ale istoriei noastre politice, alături de o concluziune privind profilul spiritual al poporului român*" (în „Revista Fundațiilor Regale", X, 1943, nr. 8, p. 462-463).

Vorbind despre ***Mitul veșnicei reîntoarceri***, **Eugenio d'Ors** apreciază: „*O carte de aur... E atât de mare bogăția ideilor pe care le conține această carte, atât de mare noutatea ei, (...) încât, odată terminat textul, nu poți să nu te reîntorci la el*..." (în „Arriba", Madrid, 1949, sept. 28).

Vorbind despre aceeași lucrare, **Benedetto Croce** se confesează: „*Sunt nevoit să elogiez imensa și aleasa erudiție a autorului și luciditatea felului în care tratează problema*" (în „Messagero", 1949, oct.16).

Giovanni Cavicchioli, referindu-se tot la ***Mitul***, îl așează pe Eliade înaintea lui Jung: „*Între descoperirile lui Eliade și Jung, cele ale lui Eliade sunt chiar mai importante*" (în „Valori", Bologna, 11 (1951), Jan.-Febr., nr.1, p.10-21). Scurt, percutant și la obiect, dar cât de semnificativ este acest elogiu, în care nu se pomenește nimic despre atât de vânturatul de curând antisemitism al lui Eliade...

Celebrul **André Thérive** îl compară cu un alt mare romancier, nu mai puțin celebru: „*Le philosophe roumain bien connu se révèle ici un grand romancier, à qui il n'est pas défendu de trouver* ***une puissance balzacienne****, en même temps que des* ***tendances à l'idéologie, comme*** *en présentent certains auteurs allemands, par exemple* ***Thomas Mann***" (în „Rivarol", Paris, 29 noiembrie).

Într-un articol intitulat «*Mircea Eliade et la chronique souterraine de l'humanite* », **Marcel Lobet** vrea să ne convingă că: «(...) *on discerne peu à peu la démarche d'un penseur de haut vol qui dépasse la littérature non par l'érudition, mais par la remise en question de notre univers mental. L'histoire des religions et l'ethnologie sont pour l'écrivain roumain des zones de libération, des terres franches où les idées sont plus vivantes que les personnages de la fiction romanesques (…) Obéissant à l'appel des sources, il veut faire œuvre de témoin*» (in: „Revue générale", 1975, avril, p. 41-46).

Georges Balandier, în celebra revistă franceză „Les Nouvelles Litteraires", semnează articolul «*Mircea Eliade – Chroniquer de l'humanité*», în care ne surprinde cu următoarea frază : «**Une vie aussi exceptionnelle s'exprime dans une œuvre qui ne l'est pas moins**» (in: nr. 2642 din 5 iulie 1978, p. 10). Să nu-și fi dat nimeni seama, până în 1978, că Eliade era, chipurile, un mare fascist și antisemit?! Oare cei care-l acuză pe Eliade de toate stupizeniile astea nu-și dau seama că ridiculizează și contrazic nume mari ale înaintașilor lor?! Ca și reviste de prestigiu, edituri de elită, etc.?

O altă apreciere care ne-a încălzit sufletul de român este cea a lui **Andre Clavel**, în articolul intitulat «*La face cachee de Mircea Eliade*»: „*S'il est l'un des plus grands érudits de ce temps, ce spécialiste de l'histoire des religions est aussi un romancier merveilleux.* ***Pour présenter Mircea Eliade, les mots manquent toujours***". De unde avea să știe bietul Clavel că noua Inchiziție avea să găsească cuvinte, ba chiar din cele mai puțin amabile, pentru a-l desființa pe Eliade după moarte?! De ce oare ignoră Inchiziția asta de tip nou celebrul dicton românesc „*Despre morți, numai de bine*!"?! Sau n-or fi români? Ba chiar anti-români?!

Virgil Ierunca, în celebrul număr din ***Cahier de l'Herne*** dedicat lui Mircea Eliade, ne reamintește nouă, românilor că Eliade nu a încetat o clipă să aparțină culturii românești, că nu ne-a părăsit nicicând, iar Occidentului îi revelează, dacă mai era nevoie – dacă nu cumva el înțelesese demult acest adevăr – că: «*Cette attitude paradoxale du chrétien qui accepte l'Histoire et la nie en même temps, espérant le salut hors d'elle et même contre elle, sera doublée chez Mircea Eliade d'une nostalgie de la solution archaïque et d'une hantise du passé de son propre pays, à ce point accablé et surchargé d'histoire* (…)» (*op.cit.*, p.139). Avem oare motive să-l bănuim și pe Virgil Ierunca de antisemitism sau de naivitate, așa cum nu-l putem bănui de așa ceva nici pe Mihail Sebastian?!

În final, cheia enigmei: „*Naționalismul nu e numai marea iubire pentru morții și pământul nostru, ci este, mai ales, setea de eternitate a României. Nu iubești numai tot ce a fost al strămoșilor tăi și ce este încă al tău – ci vrei ca acest tot să fie în eternitate, să rămână peste și dincolo de istorie. Îți iubești țara și neamul, pentru că știi că numai așa vei putea rămâne și tu, aici, în istorie, legat și păstrat de pământ"* (*op. cit.*, p. 127).

Iar pe pagina 128, continuă: «*Există o sete de eternitate în fiecare om, sete pentru neamul și țara lui. Dar există și o altfel de eternitate : un salt dincolo de istorie, prin care o țară și un neam intră și rămâne în eternitate. Un salt pe care l-a făcut vechea Grecie, Italia, Franța, Anglia, Germania, Rusia. (…) Poate fi o mai vastă și mai legitimă mândrie a unui neam decât saltul acesta dincolo de istorie, intrarea aceasta în eternitate printr-o mare creație spirituală, care poartă cu ea toate virtuțile rasei?*».

Detractorii lui (și ai neamului românesc) ar trebui să știe că, în deșertul creat de disoluția valorilor, de degenerescența omenescului, Mircea Eliade este cel mai însetat român, purtat de veșnicul miraj numit România, singurul centru spre care-și dorește să înainteze, în voia speranței și a luminii.

Vlad Sorianu

ROMANUL *„ZBATERI”* DE TOMA SPĂTARU

Motto: „*Nu-s așa de simpli țăranii! i se pare lui azi. Lui Gligore i se părea că-i o mașină puternică, strivitoare...*”

Toma Spătaru

S-au editat în ultimii ani felurite dicționare, sinteze, culegeri de cronici literare, consacrate literaturii române postbelice. Nu știu ca în vreuna din aceste lucrări – utile, desigur – să existe numele scriitorului Toma Spătaru, cu al său roman intitulat ***Zbateri***, apărut la E.S.P.L.A., în 1958. Și totuși, este o creație net superioară faimosului ***Desculț***, al lui Zaharia Stancu sau unora dintre prozele, pe atunci în mare vogă, ale lui Petru Dumitriu; ca să nu mai vorbim de alte nume la modă în anii ’50. Constituia o replică moldoveană, parcă mai autentică epic și istoric, dată, fără nici o intenție polemică, volumului I al ***Moromeților*** lui Marin Preda. Oricum, amândouă puteau fi considerate niște palme usturătoare peste obrazul făcătorilor teoretici și practici de realism socialist, aplicat problematicii literare rurale.

Totuși, ***Moromeții*** (vol. I) s-a bucurat de toată bunăvoința oficială, în momentul apariției. De ce? Pentru că înfățișa imaginea unui sat în descompunere. Civilizația țărănească – cum bine observă Al. Ștefănescu – era prezentată ca fiind pe cale de dispariție. În timp ce ***Zbateri*** este un elogiu al resurselor de supraviețuire a civilizației rurale. Toma Spătaru nu cultivă nostalgia după un sat pe ducă, ci, iubindu-l patetic și crezând în supraviețuirea lui, propune o imagine vie a resurselor sale de capitalism individual. Aproape totul este aici potrivnic aspectelor economico-sociale și morale, care să pregătească țărănimea pentru soluția colectivistă, depersonalizantă. În ***Zbateri*** se conturează imaginea stenică a unor indivizi îndârjiți, capabili să modernizeze cu mijloace personale agricultura sau, oricum, să-i mențină un tonus ecomic semnificativ. Nu era exclusă nici asocierea cooperatistă, dar nu prin desființarea silnică a proprietății individuale. Perspectiva este a ivirii unei pături de proprietari rurali mai cuprinși, capabili să aducă satul românesc la un nivel competitiv economic.

...Deși se înregistrează o anume acutizare oficială discursului filosovietic (acum are loc retragerea ultimelor unități ale Armatei Roșii din România) și a persecuțiilor pe motive ideologice, momentul ’58 nu era totuși neprielnic unui succes de presă și de public al romanului ***Zbateri. Întâmplări din Mândruța*** (cum sună titlul complet al cărții). Pe lângă virtuțile sale artistice incontestabile și dincolo de subtextul care, am văzut, pleda subtil pentru satul întemeiat pe gospodăria individuală, romanul era destul de abil – deși nu ostentativ – „asigurat” și în ce privește implicațiile politico-ideologice ale subiectului. Ce-i drept, aici nu întâlnim un personaj – comunist declarat – ca țăranul sărac Țugurlan, care îi confiscă pușca șefului de post, cucerind admirația sărăcimii din satul lui Moromete. Ceea ce, în treacăt fie spus, este de o spectaculozitate nu doar naivă ci și nevrednică. În Mândruța, satul „întâmplărilor” narate pe cât de obiectiv, pe atât de cuceritor, „lupta de clasă” nu e nici pe departe așa de simplist politizată, chiar ideologizată, ca în ***Desculț***, parțial și în ***Moromeții***. De fapt, în Mândruța nu se poate vorbi de „lupte”, ci de o competiție între individualități puternice. Sunt și aici boieri – chiar mai mulți, mai bogați și mai diferențiați decât în alte romane ale vremii. Funcționează și aici postul de jandarmi, cu șeful său, care e mult mai aspru și mai arogant decât cel din Siliștea lui Marin Preda. Dar ascendentul decisiv al ***Zbaterilor*** îl reprezintă pe de o parte limba, de o remarcabilă bogăție și culoare – amintind de marii stiliști moldoveni ai prozei noastre – iar pe de alta, forța de evocare, impresionantă prin expresivitate, a unui sat prosper, de o complexitate paradigmatică pentru relațiile și tipologia umană din colectivitatea respectivă. Pare un eșantion rural de realitate românească din anii ’30. Aici politica multipartinică interbelică nu e discutată cu pitorescul hazos-superficial de la fierăria lui Iocan, nu e caricaturizată grotesc, precum în interminabilul ciclu ***Desculț***. La Mândruța, politica e făcută, trăită și înțeleasă dinlăuntrul satului, nu după ziare sau „propagandiști” străini ori de-ai locului. De aceea localnicii nu o tratează ca pe un pretext de glume gratuite ci o analizează cu gravitate, o valorifică inteligent, ca pe un instrument folositor pentru viața lor cotidiană. „*Vezi tu ce-i politica, măi Sandule? spune un țăran. Nu mai știi cum s-o faci*”. Sau „boierul Gănuță”, meditând cu năduf la mândrușenii lui: „*Știau să facă politică și-o făceau mai bine ca el, știau să se înstărească, să nu mai aibă nici un fel de nevoie de el... se ridicau de la pământ îndrăzneți, înlănțuiți în rudenii de sânge, tot mai tari, pe măsură ce îi scădea lui puterea*”. Simplificările primitive – cu țărani abrutizați, umiliți în fel și chip de boieri și de „chiaburi” – sau amestecul de bășcălie și sărăcie generalizată, de pitoresc facil și de tensiune continuă din cauza nevoii de pământ, sunt înlocuite, în ***Zbateri***, prin relații pragmatice între oameni cu un spirit practic firesc. Ei trăiesc mai bine sau mai rău, dar întotdeauna cu sentimentul demnității și al libertății. Fie că sunt „boieri”, gospodari fruntași ai satului, precum Gheorghe a lui Radu, Gligore, Ion Ailenei, morari cuprinși, „subversivi” de extremă dreaptă sau stângă („bolșăvici”), toți alcătuiesc o lume dinamică – nu o dată trăind drame zguduitoare – dar în esența ei intimă – calmă, echilibrată, cu dragoste organică de locurile natale, de obiceiurile moștenite și, desigur, dornici de pământ. Dar la Mândruța de pe dealurile din stânga Siretului mijlociu, pământul e drămuit. Și totuși nu e nimic excesiv, până la patologic, în nevoia lor de ogoare, ca la alți romancieri ai satului interbelic. Țăranii, despre care aflăm că au fost împroprietăriți după Primul Război Mondial – „boierii” alegându-se cu moșiile substanțial ciuntite, – nu așteaptă ahtiați să le mai întregească cineva pământurile, din senin. Ei se „zbat” să cumpere sau să ia în parte pământ, împrumută bani de la bănci. Îngrijorați că loturile li se îngustează cu fiecare căsătorie, caută și alte afaceri

din care să-și completeze veniturile. De aceea este eronată – cel puțin din punctul de vedere al acestui romancier, prea bine familiarizat cu problemele țărănimii – poziția lui Ștefan Zeletin, exprimată în „Partidul poporului – program": „*Țăranul de azi* – spune autorul memorabilului studiu ***Burghezia română și neoliberalismul*** *– e deopotrivă lipsit de minte luminată, ca și de spirit comercial. El muncește numai pentru el însuși și ai săi, restul societății nu intră în orizontul său. De aceea agricultura noastră, de când soarta ei a fost pusă exclusiv în mâinile țărănimii, a pierdut valoarea ei comercială de dinainte de [primul] război [mondial]".* În schimb avea perfectă dreptate – inclusiv în ce privea satul de atunci – când scria în același text: „*Noi nu intrăm azi nici în era cooperatistă, nici socialistă: noi ne îndreptăm cu pânze pline spre era capitalistă*".

Tipurile umane din roman, altfel memorabile, nu sunt și exotice sau burlești, nu le arde mereu de glume ori, dimpotrivă, de harță. În acest roman e, poate, mult realism cu accente expresioniste, alteori apropiindu-se de sociologism. Poate că sunt prea multe personaje principale, ceea ce face să nu se impună, cu pregnanța lui Ilie Moromete, nici unul anume. Impresia generală, care se creează, este a unei clase sociale solidare plină de vitalitate, deschisă prefacerilor înnoitoare, de o hărnicie neistovită, cu un viitor strălucit. Componenții săi ar fi devenit fermierii prosperi, care susțin, în țările dezvoltate, economia agrară și industria legată de ea. Colectivizarea forțată a dat înapoi satul românesc, mentalitatea europeană a agricultorului român, cu cel puțin jumătate de veac. Desigur, criticii literari nu sunt obligați să-i invoce, în asemenea cazuri, pe sociologii agrari: dar se poate spune să Siliștea lui Moromete – ca și alte mii și mii de gospodării țărănești interbelice – trecea prin chinurile metamorfozei capitaliste. Din punct de vedere istoric nu era nimic romantic sau tragic în faptul că o mică „exploatație agricolă", cu mulți moștenitori, trebuia să crească sau să piară. De aceea personajele de viitor erau cei asemenea detestatului vecin al lui Moromete, care își consolidează puterea economică a gospodăriei, pentru a rezista la confruntările impuse de piața capitalistă.

...Nu mi-am propus să fac neapărat comparație cu alte lucrări dedicate satului românesc de până la colectivizare. ***Zbateri*** a apărut cu trei ani mai târziu decât primul volum al ***Moromeților***, cu nouă ani după **Mitrea Cocor** și cu zece după întâia variantă a faimosului ***Desculț***. Romanul lui Toma Spătaru face parte dintr-o tetralogie: tot ciclul urma să apară până prin 1961-1962. Sigur, lectura primului volum astăzi, este altceva decât cu aproape 50 de ani în urmă. Nu pentru că romanul **Întâmplări din Mândruța** s-ar dovedi datat. Nici nu poate fi vorba de o „învechire" a concepției epice sau a stilului. Impresia de prospețime și autenticitate a limbii, a tipologiei umane, voiciunea nedomolită a atmosferei în care se consumă poveștile sunt aceleași ca la apariție. Iar dacă vor fi editate și celelalte volume rămase după decesul din 1985 al scriitorului (de la a cărui naștere s-au împlinit, în noiembrie 2002, 100 de ani), cititorii obișnuiți, criticii literari se vor putea convinge că romanul ***Zbateri*** – fie și numai prin acest prim volum, dar cu atât mai mult ca tetralogie – ar fi putut, categoric, să pună în umbră multe proze la mare preț pe atunci, dedicate agriculturii interbelice. În ansamblu, literatura satului românesc ar fi fost nevoită să țină seama de cota la care înălțase ***Zbateri*** proza despre țărani.

Cine a fost criticul Olmazu?

Din păcate, romanul lui Toma Spătaru a avut o viață foarte scurtă în librăriile vremii. Dovadă că editorii de meserie mizau pe un succes cel puțin public, constă în faptul că, deși autorul era ca și necunoscut, E.S.P.L.A. l-a tipărit în peste 10.000 de exemplare. Iar ecourile în cercurile de cititori cultivați – cel puțin din București – au fost entuziaste. Dar criticii de serviciu ai realismului socialist vegheau cu strășnicie. Ca nu cumva să apuce a scrie despre roman vreun naiv de bună credință, din afara cercului de cerberi specializați, cunoscutul critic... Olmazu(?!) a inserat în *„Gazeta literară"* (oficiosul literar al puterii) o notă nici scurtă nici lungă, în care cu duritate rar întâlnită chiar pe atunci, „desființa" fără argumente literare romanul lui Toma Spătaru. Ar fi ridicol să ne întrebăm cine era marea autoritate estetică Olmazu și nu mai știu cum (o inițială, firește). Era clar că e un pseudonim redacțional de circumstanță; sub perdeaua lui se consuma denunțul colectiv al unor critici specializați în asemenea execuții, de la *„Gazeta literară"*, precum S.Fărcășan, Ov.S.Crohmălniceanu, Traian Șelmaru, M.Novicov *ejusdem farinae*. Dar chiar și aceștia și-au dat seama, probabil, că e vorba de o acțiune compromițătoare profesional și atunci au „băgat în față" autoritatea unei publicații, în font, de partid. În plus, lucrurile fuseseră pregătite și la Securitate, unde Toma Spătaru era sub observație, după un „sejur" de aproape trei ani (1952-1954), la Canal. În lipsa oricărei șanse de a se apăra, autorul și romanul său au fost sacrificați fără șovăială, iar anul următor, în 1959, romancierul avea să fie din nou arestat și închis pentru cinci ani la Aiud. Pe scurt, tirajul ***Zbaterilor*** a fost retras din librării și „topit", iar bibliotecile care achiziționaseră exemplarele din roman le-au trecut la index.

A fost un caz tipic de anihilare a unei creații artistice autentice, cu mijloace polițienești. Faptul că în anul 2001 Editura *Cartea Veche*, cu sprijinul Ministerului Culturii și Cultelor (redactor Florica Buzinschi, coperta Dan Stancu, cuvânt înainte Eugen Budău) și-a adus aminte de carte este demn de toată lauda, însă și de mirare, atâta timp cât istoriile literare o dăduseră uitării. Această omisiune se cuvine corectată, fiindcă nu e vorba doar de o nedreptate, ci de o greșeală de documentare istorică.

Autorul și opera

Toma Spătaru este pseudonimul preotului Constantin R.Crișan, născut la 16 noiembrie 1902 în Buda-Corbeni, pe lângă Tecuci. A avut, cum se spune, o dublă calificare: absolvind Școala Normală de învățători din Bârlad și apoi Seminarul Teologic de la Huși, era deopotrivă preot și învățător. Începe și Facultatea de Teologie din București, dar după doi ani renunță: era prea solicitat în parohie (lângă Moinești), fiind concomitent învățător. Pe deasupra, își cultivă pasiunea pentru activități culturale, îndeosebi pentru literatură și publicistică. Între 1932- 1940, cu multe întreruperi, editează la Moinești o revistă de cultură, numită *„Orientări"*. Din activitatea lui de creație, specifică acestei perioade, se pot cita scrieri cu caracter literar, articole publicate, dar și numeroase versuri, nuvele și romane inedite, care își așteaptă cercetătorii.

Dincolo de toate acestea rămâne însă problema opțiunilor sale politice interbelice. Asemenea altor tineri intelectuali din această perioadă, preotul C.R.Crișan intră sub influența mișcării lui C.Z.Codreanu. După izgonirea de la putere a legionarilor va primi o parohie în apropierea Bacăului. În perioada activității sale culturale moinești și-a făcut prieteni printre intelectualii evrei, unii cu simpatii și activități ilegale comuniste. Pe care a putut, i-a ajutat să treacă mai lesne de persecuțiile antisemite. De aceea nu e de mirare că, îndată după 23 august 1944, îl găsim în plină activitate obștească, organizând comitete sătești pentru reforma agrară și activități culturale de masă. De asemenea este prezent în presa regională și centrală, se manifestă în cadrul cenaclului de pe lângă ziarul regional de partid... Toate acestea, până la 15 aprilie 1952, când este trimis pentru doi ani și jumătate la Canal. După întoarcere își continuă misiunea de preot, concomitent cu preocupările de scriitor pentru sertar. Probabil că partea cea mai mare din ***Zbateri*** a fost finalizată între 1954 și 1959, când este din nou închis, până în 1964. În mod cert „Olmazu" și comp. se află la originea acestei a doua arestări a scriitorului, care își vedea de parohia lui și de literatură. Ba chiar judecând după publicarea cărții, după vizitele unor scriitori și ziariști din București, care îi solicitau colaborarea, puteam spera că scriitorul se reabilitase. Dar „prietenii" de la „Centru" știau că el ar putea să scape supravegherii, ieșind în librării cu o nouă surpriză de proporții. Pentru a evita orice risc, este trimis din nou la închisoare politică, de astă dată pe cinci ani. Atunci i-au fost confiscate și toate manuscrisele din casă, inclusiv cele patru volume ale ***Zbaterilor***.

Întors din noua detenție, ocupă altă parohie. Încearcă să mai tipărească lucrări literare (ajutat de Paul Anghel, cu care avea o veche prietenie). Dar poliția politică românească nu încetase urmărirea scriitorului, de aceea nu mai izbutește să publice nimic semnificativ.

Un episod elocvent, în această privință, îl reprezintă încercarea lui Toma Spătaru de a fi jucat pe scena Teatrului Bacovia cu o piesă de teatru, apărută prin 1938 în revista *„Orientări"*. A urmat un șir de întrevederi pentru discuții cu autorul, inclusiv o reuniune acasă la scriitor, urmând că continuăm analiza propunerii într-un cadru intim. Aici, însă, totul era pregătit – firește, fără știrea gazdei, – pentru transmisiunea „în direct" a discuțiilor. Drept urmare, în primăvara anului următor, 1976, s-a declanșat la Securitatea băcăuană o mare anchetă, cu forțe de la București. Au fost implicați mai mulți dintre cei prezenți la întâlnirea „intimă" de la Toma Spătaru. Concluzia celor supuși acestui abuz grosolan al poliției politice nu putea fi decât că, un scriitor care își ispășise cu vârf și îndesat o greșeală din tinerețe – și care cu 20 de ani în urmă publicase un roman capabil, în condiții normale, să impună un nou canon în proza despre satul românesc – nu avea voie nici măcar să calce într-o instituție artistică. Ba era un delict chiar și vizitarea lui, menținerea unei vechi prietenii literare cu el. Poate că tema ar fi fost potrivită pentru un roman dedicat „obsedantului deceniu". Oricum, se confirma o dată în plus că abuzurile și excesele de zel ale poliției politice românești au continuat și după acel deceniu.

***

Recitind volumul de față, mi se confirmă din nou convingerea că tetralogia ***Zbateri. Întâmplări din Mândruța***, ar fi putut influența sensibil soarta romanului românesc de după război. Acest prim volum se compune din nouă părți apreciabile și excepționale nuvele de sine stătătoare. În afara ultimului capitol, ele sunt intitulate cu numele unor personaje pregnante din carte. De aceea nu există un erou principal emblematic. Tendința lui Toma Spătaru pare a fi către romanul-frescă socială, alcătuită din episoade care se întretaie, pentru a sugera diversitatea socială și tipologică umană. El nu promovează un personaj-simbol, menit să întruchipeze o categorie umană, în jurul căreia gravitează întregul epos. Dacă există un „personaj central", acesta este însuși satul Mândruța. El se impune ca un topos universal, cu toate „zbaterile", zguduirile care frământă din vechime viața umană. Aici se întâmplă – redus la scară – tot ce preocupă restul lumii. Abordarea e una modernă. Viziunea romancierului asupra vieții este largă și corelată cu o tipologie de mare diversitate, fragmentată în funcție de ipostaze ale unei existențe parcă anistorice (deși se precizează că e vorba de anii '36 - '37). Oricât de realiști și informați în legătură cu chestiunile politice care îi privesc, țăranii lui Toma Spătaru nu-și abandonează condiția lor, psihic și moral atemporală. În Mândruța sunt atotputernice ritualurile străvechi ale nunților, ale sărbătorilor religioase, ale muncilor agricole, ori conflictele mocnite pentru vreo dragoste nefericită sau pentru pământ. Dar realul nu se potențează faulknerian prin fantastic, ci prin propriile latențe tradiționale. Raporturile dintre oameni sunt dominate de ierarhiile prestigiului material și politico-administrativ, de priceperea de a face avere, de a negocia cu autoritățile și cu „boierii", de a dovedi agerime și hotărâre în momente dramatice. Țăranii cultivă deci relații sociale întemeiate pe individualismul lor congenital. Narațiunea este atotputernică, iar textul mustește de sevă existențială. Verbul auctorial se ține mereu pe urma realului, captându-l într-o expresie care trăiește prin gesturile și vorbele personajelor, dar și dirijându-le, zămislind viața prometeic, reconstituindu-i înțelesurile. Chiar denumirile de localități și locuri, până și numele sau poreclele oamenilor au o plasticitate inimitabilă. În ele se contopesc gluma benignă și maliția, tendința sancțiunii morale sau gratuitatea ludică. Amestecul de lirism și detașarea obiectivă transformă povestirea într-o provocare continuă. Romancierul descrie locurile cu farmec afectiv, dar și cu un soi de năduf pentru neputința oamenilor de a fi pe măsura plaiurilor natale. Marea proză românească își află aici ecouri filtrate, cărora autorul contemporan le adaugă precizia hiperrealistă a reconstituirii. Toposul se conjugă cu o cronologie la fel de minuțioasă, în care oamenii se comportă cu o autenticitate înnăscută. Nu întâlnim personaje „sucite", autorul refuză tipologia bizară sau realitățile transfigurate absurd-parabolic. Oamenii trăiesc natural și lucid, „*fiecare în felul lui. După timp și după fire*", cum spune Șchiopu (Gheorghe a lui Radu); e o lume rurală plină de trecut, dar statornicită într-un moment interbelic trepidant. Despre țăranii „moromețieni" s-a spus cu îndreptățire că sunt maturi politic, fiindcă se întâlnesc pentru a comenta sarcastic articole din ziar. Sătenii din ***Zbateri*** nu numai că interpretează perspicace politica vremii, dar trăiesc și muncesc într-un mediu populat de acte politice complexe. În Mândruța este reprezentat (oficial sau subversiv) întreg spectrul politic românesc al anilor '30, iar țăranii dezbat adesea adevărate probleme de tactică și strategie social-politică. Se poate vedea astfel cât de exact intuiesc ei programele partidelor. Atitudinea lor dă la iveală

spontan, subtile criterii de orientare și supraviețuire civică, de tactică a „opțiunilor", în temeiul căreia nu mizează nici pe extremismul de dreapta, nici pe cel de stânga (deși romanul plătește, în această din urmă privință, un oarecare tribut inevitabil, dar, cum s-a văzut, inutil pentru soarta romanului). Atât țăranii mai avuți sau mai săraci, cât și „boierii", iau în calcul partidele care dominau în general viața politică interbelică (liberalii sau țărăniștii, cu numeroasele facțiuni în care erau divizați). Până în 1938, când regele Carol al II-lea înlocuiește pluripartidismul cu un partid unic (dar despre acesta va fi vorba în volumele următoare ale ***Zbaterilor***). Pentru Gheorghe a lui Radu politica lucidă e arta care îndeamnă la coexistență și înțelegere, nu la „luptă de clasă". Dacă admite confruntarea, ea este una democratică, a intuițiilor și adaptabilității sociale: „*nu se gândea decât la alegeri, la planuri ascunse...*" Un capitol tensionat și plin de semnificații social-psihologice, prin varietatea întâmplărilor și a implicațiilor umane, este cel de al treilea („Fata lelii Mărioara"). Deși la un moment dat elementele etnografice – legate de ceremonialul folcloric al nunților de pe Valea Zeletinului («Meletin» îi spune „codificat" autorul) – devin redundante printr-un documentarism baroc, totuși capitolul devine mai tensionat cu fiecare pagină. În centru se află conflictul deschis pentru zestrea Polixeniei, fiica lui Frățiman. Acesta este unul dintre țăranii cei mai înstăriți, iar Gligore Coman, pretendentul la mâna fiicei lui – un tânăr vrednic și chipeș, dar sărac. El pretinde ca zestre atât de mult pământ, încât să-l determine pe Frățiman să refuze, pentru ca el să rămână cu Maria, pe care o îndrăgise între timp. Ruptura brutală a logodnei răscolește tot satul, ilustrând încă o dată relativitatea împărțirii lui în bogați și săraci. Iată, de pildă, ce gândește boierul Gănuță despre acest fapt fără precedent: „*Dacă unul ca Gligore dă cu piciorul la atâta avere pentru o fată frumoasă, începe să năpârlească Mândruța. Își schimbă perii. Ies alți oameni... Dacă a făcut unul ca Gligore asta, tot ce este mai de neînchipuit pentru un mândrușan, o mai poate face și altul, și Gligore mai poate face și altele ca asta. Și toți ca el*". Dintr-un asemenea exemplu, dar și din multe altele se poate vedea că mentalul țăranilor lui Toma Spătaru este în prefacere continuă, el constituie, împreună cu realitățile materiale, un organism viu, deschis înnoirilor din interior, adică pornind de la indivizi. Dar autorul oglindește un spectru larg de păreri și atitudini, ca într-un sondaj de opinie, convertind vocea satului în meditație auctorială. Chiar când, asemenea lui Moș Stan, așteaptă o altă împroprietărire, sau se arată revoltați că „*din cauza opoziției boierilor și a lucrătorilor de la Comitetul Agrar*", împroprietărirea din 1921 s-a încheiat pe alocuri abia în 1929, țăranii nu cultivă sentimente sedițioase, nu răzbate din nemulțumirea lor o atitudine de confruntare „de clasă", care să desființeze pe cei mai avuți. Temeiul atitudinii celor mai săraci constă în instinctul primar de a-și salva gospodăria proprie și – de ce nu? – în cele din urmă de a se „căpătui". Ideea o exprimă Gligore: făcând o tranzacție abilă, prin care achiziționează pe credit o pădure de exploatat, un consătean crede că are să-i facă „*să crape pe ceilalți*". Gligore răspunde: „*Eu n-am luat-o să crape ei, bade. Eu am luat-o să nu crăp eu. Până una-alta, trebuie să răzbim pe undeva*". Episodul ilustrează setea firească a țăranului de a scăpa de sărăcie prin munca la plug sau prin afaceri. Gligore nu se gândește „*să-i belească pe cei bogați*" – cum îl sfătuiesc unii consăteni „de stânga" extremă – ci încearcă să-și depășească cinstit condiția modestă. El „*își dă seama însă și că averea-i o sarcină. Cine are, trebuie să știe s-o stăpânească. Averea-și caută stăpânul, ca și muierea bărbatul. Nu-i ești stăpân, te dă la o parte*". Țăranii deci nu sunt „*telurici*", „*îndobitociți de pământ*", cum spune un musafir la masa de Paște a boierului Gănuță. În capitolul „Ion Ailenii" personajul discută cu Zamfir (care părea a fi, ca și mecanicul Alexe, un comunist ilegalist). Discuția eșuează când Zamfir îi spune lui Ion: „*ori cu boierii ori cu săracii...*". Căci spiritul în care gândesc cei mai mulți dintre țărani, în care e scrisă cartea însăși, refuză categoric – dar disimulat, pentru cerberii vremii – un astfel de maniheism social. Miza pe primitivismul spiritual țărănesc sau pe agresivitatea lui de „clasă" este o invenție propagandistică, al cărei eșec lamentabil s-a confirmat și se confirmă mereu. Satul Mândruța constituie o ilustrare a faptului că trecerea de la săraci la bogați e plină de felurite nuanțări. S-ar putea spune că una dintre ideile „subversive", dintre tezele subiacente ale romanului este că oamenii satului interbelic nu se pot diviza în mod simplist în bogați și săraci. Unii țărani erau într-adevăr sărăciți, „*dar îndârjiți pe bucățica lor de moșie și mai tari ca vremurile*" (cap.VIII, ***Poașcă***). „*Nu-s așa de simpli țăranii*", spune duhul înțelept al satului, invalidul Șchiopu. Ei caută „*să se mai îmburghie undeva, să rupă din stâncă*". De aceea nici el, nici moș Coman, nici Ion Ailenii, ori alți mândrușteni, nu-s de acord cu ai lui Zamfir, care consideră „*politica un fel de război...*" Ba moș Costache Coman își amintește că Răscoala de la 1907 *„a fost o nebunie, nu o revoluție*". ...Dar insistența pe aspectele socio-politice nu face din ***Zbateri*** un studiu monografic de economie și sociologie agrară. Romanul lui Toma Spătaru este mai curând un poem epic, în care se manifestă o viguroasă forță pe prozator realist, cu înclinații lirice. Epica lui este în genere obiectivă, cum am mai observat, dar nu prin răceală analitică, fiindcă autorul receptează cu sufletul, ceea ce alții disecă rece, cu bisturiul. El își propune să vindece prin anamneză, să-și determine personajele a-și limpezi între ele nedumerirea și pricinile de necaz. Prozatorul evocă în nuanțe pastelate farmecul locuitorilor și fondul generos al multora dintre eroii săi. Uneori accentele capătă tonalități imnice, proslăvesc un microcosmos în care totul sugerează prospețimea, autenticul și puritatea. E de-ajuns să citez capitole ca ***Sandu Stan*** (V), ***Moș Precup*** (VII) sau pe cel final, ***Primăveri în toamnă*** (IX).

...O asemenea carte despre vitalitatea inepuizabilă a satului românesc, despre individualitatea răzbătătoare și optimistă, dăruită trup și suflet pământului și plaiului său natal, a țăranului român – fie el înstărit sau nu – apărea într-o perioadă când la sate se întețea munca de lămurire pentru intrarea țăranilor în C.A.P.-uri. După cum se știe, în 1962 avea să se încheie colectivizarea totală a agriculturii noastre. Și atunci cum să nu profite zavistia confraților, cum să nu se ivească Olmajii de serviciu? Ei apărau nuvelele și romanele slugarnice, care descriau „nerăbdarea" țărănimii românești, muritoare chipurile de foame din cauza chiaburilor, de a se alia cu clasa muncitoare, pentru a-și repara plugurile și a-și cumpăra tractoare, în perspectiva raiului colhoznic, ce avea să vină... ***Zbateri*** ridiculiza zelul unor asemenea ipochimeni, arătându-le obrazul cu un deget pe care „stăpânirea" urma să-l reteze. Dar, după cum se vede, n-a izbutit să-l taie de tot.

G.G.Constandache

PRESOCRATICII - UN FENOMEN CULTURAL ÎN MARGINEA ARIEI ELENICE

Motto: „Știința începe acolo, unde în locul descrierii goale pășește întrebarea despre ceea ce este esențial și născocirea fantastică este înlocuită cu reflecția rațională, adică reflecția sprijinită prin motivare".

Wilhelm Windelband

PRESOCRATICII prilejuiesc în zilele noastre un *spor de interes* pe care trebuie să-l justificăm de la bun început în comunicarea de față.

În antichitate, aproape toate școlile de după Socrate l-au adoptat pe acesta drept patron sau maestru. Acest înțelept a avut un destin singular astfel că părinții Bisericii au folosit moartea sa ca dovadă pentru existența credințelor precreștine în *nemurirea* sufletului omenesc. Acest *eveniment* a devenit, deci, un simbol în tradiția comună Europei. Hegel a început să-l discrediteze însă, având concepția că aspecte esențiale din cultura elenică se vor pierde în cercul apropiaților lui Socrate și datorită influenței sale. Totuși, Hegel este dintre cei ce îi laudă încă pe Socrate, asemeni cu părinții Bisericii, ca un precursor al unei evoluții necesare. Acestei situări în perspectivă istorică, Nietzsche îi adaugă neajunsul *decadenței*: maestrul lui Platon va genera familia numeroasă a „halucinaților din lumea de dincolo". De aici, apare tentația de a relua legăturile cu înțelepții care gândeau în perioada când Grecia își edifica structurile politice, artele și tragedia. A devenit o tradiție a gândirii, începând cu Nietzsche, să fie căutată inspirația în rarele, dar prețioasele fragmente rămase de la înțelepții dinainte de Socrate.

Acestei tendințe favorabile i se adaugă *facilitățile de lectură.* Încă din 1903 apare prima ediție, de mai multe ori reînnoită, a fragmentelor selectate de H. Diels, însoțite de literatura doxografică aferentă. Amintim că există, astăzi, în limba română câteva traduceri. Neobositul Constantin Noica a editat un prim volum, **Fragmentele presocraticilor**, la Ed. Junimea, Iași, în 1974. Între 1979 și 1984 au fost editate de I.Banu și A. Piatkowski patru volume, plus o broșură cu indici, **Filosofia greacă până la Platon**, care include și contribuția mai veche a lui D.M. Pippidi ***(Fragmentele Eleaților,*** 1947). Înainte de publicarea acestor culegeri, erudiții trebuiau să caute cu greutăți mari fragmentele aflate în opera unor autori, foarte diferiți ca moment istoric și autoritate. După inițiativa lui Diels-Kranz, culegerea respectivă a devenit baza comună a oricăror studii de acest gen. Nici un om din perioada de glorie a filosofiei grecești nu a avut posibilitatea de a poseda această culegere fie și pentru un consult temporar. Nici unul nu îi cunoștea pe acești *PRESOCRATICI* în maniera în care îi putem cunoaște noi, ci altfel, mai bine sau mai puțin bine, adică insuficient sau incomplet...

Criticii au făcut punți din legendele care abundă în jurul numelor acestora. Până astăzi, critici și interpreți ai *PRESOCRATICILOR* se străduiesc să purifice aceste colecții de fragmentele îndoielnice, să rectifice interpretările tardive, inclusiv cele datorate lui Platon și Aristotel, luând în considerație deformările suferite în funcție de epocă și de prejudecăți. Pentru oricare dintre noi, fiind preocupați de studiul *PRESOCRATICILOR*, prima grijă trebuie să fie încă a îndepărta *propriile prejudecăți.*

Să înlăturăm în primul rând această *idee preconcepută* că aurora gândirii grecești reprezintă și dimineața filosofiei luminilor sau a științei. O gândire coaptă, constituită, și-a făcut mai înainte apariția folosind mijloace de expresie inadecvate, aparținând teologiei sau poeziei. În ceea ce privește raționalitatea elenică, ea cuprindea pe atunci mai mult reușite politice decât reușite în fizică (luând termenul în sensul actual). Pe atunci **physis** avea un alt sens, de natură. Oamenii din acele timpuri au făurit cuvinte riguroase pentru a exprima bine adevărul privitor la toate lucrurile, adică ființa lucrurilor sau forța care le scoate la iveală (le împinge să fie). Treptat, pe măsură ce s-a constituit un vocabular original, gândirea acestor fizicieni sau cosmologi s-a diferențiat de cugetarea teologilor... Așa cum aprecia W.Windelband: „*Știința începătoare tratează aceleași probleme cu fantazia mitologică și mistică, deosebirea între cele două se află, nu în obiectul, ci în forma de a pune întrebarea și în felul soluționării ei*" (**Filosofia greceasc**ă*,* vol. I, 1935, Tip. Biruința, Craiova).

Să înlăturam, în al doilea rând, *obișnuința înrădăcinată* care ne face să opunem spiritului materia și sufletului corpul, cu un accent valorizator asupra sufletului sau spiritului. Materia nu fusese nici inventată, nici numită, în acea perioadă. Cupluri de opuși constituiau armătura (rețeaua) categorială a cosmologiilor și antropologiilor din acele timpuri, când nu se vorbește despre opoziția dintre spirit și materie. Opozițiile substitutive precum rarul și densul, luminosul și obscurul, aveau un alt sens. *PRESOCRATICII* nu par să fi fost capabili să-și reprezinte lucrul pe care îi situau la început, adică la originea celorlalte, altfel decât printr-un corp. „Cu un corp" rămâne o expresie vicioasă pentru a exprima un lucru pe care noi, astăzi, îl concepem altfel, în mod necorespunzător. Dar acest lucru posedă expansiune, compactitate, formă și îndeosebi prezență, având un impact asupra sensibilității noastre. Până și zeii tradiției grecești aveau corpuri. Clasificarea de care s-a abuzat atâta timp sub dominația ideologiei comuniste, împărțirea *PRESOCRATICILOR*

- cel puțin a celor mai vechi - sub rubricile de materialiști și spiritualiști nu are pur și simplu, nici un sens. (!)

Așa cum scria Lucian Blaga, într-o perioadă de impunere a unui materialism exacerbat, „*cuvântul «materie» este plin de rezonanțe mitologice; el vine dintr-o epocă pe când materia era privită ca principiu matern al lumii sau chiar ca o divinitate maternă*" (***Elanul insulei***, Ed. Dacia, 1977, p. 231).

Opoziția dintre subiect și obiect nu era nici ea mai mult luată în considerație, sau cel puțin nu în sensul în care o folosim noi. Este adevărat că cei mai bătrâni dintre greci au deosebit de alte funcții senzoriale, o funcție capabilă să capteze sensul lucrurilor, adică ființa lor sau calitatea divină, numită cu un termen care se traduce de obicei prin *inteligență* sau *spirit*. Verbul „a capta" împrumutat din limbajul vânătorilor, rămâne de altfel un cuvânt impropriu pentru a exprima ceea ce se petrece când această funcție de captarea a sensului (ființei) lucrurilor se trezește. Lucrul cel mai prețios (important) dintre toate nu se lasă, într-adevăr, prins în năvoadele omului. S-ar putea spune mai curând că El se surprinde foarte aproape de om și, pentru a vorbi astfel, în interiorul său. Atunci, ființa efemeră dispare într-un fel. Chiar în filosofiile lor savante, Grecii de mai târziu confundau încă inteligența, care cunoștea în om Principiile supreme, cu Inteligența divină, care se cunoștea pe sine. După cum se exprima Lucian Blaga, suntem în prezența unei *puteri care nu poate lupta decât în țara sa*. „*Lupta dintre spirit și materie se dă întotdeauna înlăuntrul spiritului însuși. S-ar putea crede că această situație ar fi în dezavantajul spiritului, câtă vreme ea constituie de fapt suprema sa șansă. În definitiv, nu materia a împins lupta până în țara spiritului. Această luptă nu putea să fie dată decât aici*" (p. 91, ***Elanul insulei***, 1977, Ed. Dacia, Cluj).

Categoria subiectului și a obiectului situează omul în fața unei *realități ciudate* ce se poate mânui și chiar denumi, dar rămâne incognoscibilă în străfundurile ei. Înainte ca ea să fie surprinsă domnea omologia maremic: cel mai mare lucru era Lumea, iar cel mai mic lucru era omul, cel puțin orânduirea cetății. Căci chiar înainte de a domina între COSMOS și ANTHROPOS, ceea ce s-a întâmplat relativ târziu, această omologie domina între lucrurile ÎNDEPĂRTATE și cele APROPIATE ale habitatului, adică ale mediului împrejmuitor uman. Așa cum cele de aproape sunt aranjate, ordonate, tot astfel și cele îndepărtate, dar ceva mai bine, mai îngrijit. În această extrapolare, arta de a conferi structură societăților umane reprezintă elementul pozitiv. Extrapolarea, generalizarea în acest sens, este însoțită de o epistemologie naivă, definită prin formula: același cunoaște pe același (asemănătorul se recunoaște în asemănător). Ca în zicala populară „cine se aseamănă se adună" sau ceva mai elaborat: „Spune-mi cu cine te însoțești, ca să-ți spun cine ești!" Lucian Blaga crede că nici astăzi nu am ajuns mai departe, în fond: „*Filosofia, în toate etapele ei istorice, de la începuturi și până astăzi, este o reeditare în forme tot mai eterate și mai alambicate a antropomorfismului*..." (p. 230, ***Elanul insulei***).

Acestei formule i se opune, de altfel, *poziția contrarie:* altul cunoaște pe altul (alteritatea se recunoaște în alteritate). Printre înțelepți, unii apără prima poziție (cunoașterea prin omologie) iar alții o susțin pe cea contrarie (cunoașterea prin alteritate), în virtutea unui joc ce pare să rezide în definirea prin contrariere. Cunoașterea evidențiează atunci liniile de separație unde alteritățile se înfruntă căutând să se adapteze. Alteritățile funcționează de la un clan matrimonial la altul, de la o clasă la alta în cadrul cetăților, între cetăți și, în ultimă instanță, de la cetatea oamenilor implantată pe Pământ solid, până la depărtările interastrale cu locuitori răspândind raze ale Divinității. Alteritățile funcționează în mod asemănător și de la un element la altul (apă, aer, foc, pământ).

Pentru a-i aborda pe *PRESOCRATICI*, trebuie, deci, să renunțăm atât la obișnuințele înrădăcinate de gândire, cat și la *comoditățile unui vocabular* post-aristotelician. După ce am realizat aceasta, va trebui să-i situăm în spațiu și timp, dar apar alte dificultăți. Se crede că sunt cunoscute cetățile (orașele) unde s-au născut sau cel puțin patria lor de emigrație. În cel mai bun caz, se întâmplă să nu cunoaștem cu siguranță nici data de naștere, nici data decesului, ci - în mod aproximativ - momentul maturității considerată la circa patruzeci de ani. Cronografii par să se fi ocupat îndeosebi cu prezentarea genealogiilor de școli, lăsând un interval convenit la douăzeci de ani între maestru și elev (discipol), fără să ofere alte date corecte, și propunând coincidențe între maturitatea convențională și anumite evenimente istorice traumatizante. Întrucât povestirile despre viață și mai ales despre moarte, ilustrează arhetipuri (modele moștenite), suntem în finalul cercetărilor mai bine instruiți cu privire la procedeele de alcătuire a legendelor aurite ale înțelepților și mai puțin asupra biografiei oamenilor respectivi. Aceeași dificultate, restricție, este valabilă pentru cea mai mare parte din filosofii care au trăit în prima jumătate a secolului V î. Hr. În lipsa istoriei (a datelor sigure) și având încredere în povestirile ce ne-au parvenit din acele timpuri, ne-ar fi mai ușor să schițăm o sociologie a înțelepciunii.

Se impune următoarea *observație:* fenomenul cultural al fizicienilor a apărut și a luat amploare în marginea ariei elenice, așa cum colonizarea a reușit să o definească spre sfârșitul secolului VII și începutul secolului VI î.Hr. Locul lor este chiar acolo unde grecii înfruntau, în relații de comerț și de război, regatele și imperiile Orientului. Amintim că *elenii* reprezentau vechile triburi grecești, despre care se știe ca au ocupat, în urma unei migrațiuni, sudul Tesaliei. Abia în sec. VII-VII î.Hr. denumirea s-a extins la toate vechile triburi grecești, considerate prin tradiție descendente dintr-un strămoș comun numit Ellen. Originea feniciană a lui Thales poate să facă parte din legenda sa. Dar această legendă amintește despre cosmologia lui Thales că plutește pe apele unei cosmo-gonii semitice, pe care contemporanii săi o cunoșteau. Se spune că el a prezis eclipsa din anul 585 (î.Hr.), un eveniment traumatizant, folosind metode importate din Babilonia, sau perfecționate după acestea. Cetățile-porturi ale Miletului și Efesului posedau o zonă de influență ajungând pe fluviile de coastă spre patria aurului, Lydia în declin, și spre capitalele Marilor Regate cu comori fabuloase. Armatorii lor riscau pe mare călătorind cu încărcături bogate spre Sidon, Delta, și spre porturile îndepărtate ale Siciliei și golfurile Sirta. Menționăm că Lydia era un

stat din vestul Asiei Mici cu capitala Sardes (astăzi Sart). A cunoscut o mare înflorire economică în secolul al VI-lea î.Hr. și a avut o civilizație puternic influențată de greci, cu care a avut legături permanente. Regatul lydian a fost înfrânt și ocupat de Perși după războiul din 547-546 î.Hr., când ultimul rege, Cresus, vestit pentru bogățiile sale, a fost luat în captivitate. Iar Sidonul era un oraș pe țărmul fenician al Mediteranei, ocupat și dărâmat în secolul VII î.Hr. de Asirieni. Sirta era numele a două golfuri ale Marii Mediterane, situate pe țărmul nordic al Africii, cel mare în Libia și cel mic în Tunisia.

Contabilii elenilor foloseau reguli de calcul, spre a menține o proporție corespunzătoare între aurul tezaurizat și marfa în circulație. Aceste reguli erau pentru ei mai utile decât arta egipteană de a măsura câmpurile, adică suprafețele cultivate. Echipajele corăbiilor grecești au reușit să transpună din domeniul uscatului în domeniul maritim tehnicile de orientare ale conducătorilor de caravane prin deșert. Un om înțelept, în limba greacă, înseamnă mai înainte de toate, un om care excelează în tot felul de tehnici. Ceea ce înseamnă cu totul altceva și anume foarte mult. După cum se exprimă un înaintaș al domeniului la noi în țară: „*Porecla de înțelepți «sophoi» li se dete nu atâtu pentru sciința, câtu pentru activitatea lor ca bărbați politici, pentru consiliile adresate poporului despre afacerile publice și pentru sentințele lor morale*" (G.Dem. Teodorescu, ***Despre cei șapte înțelepți în istoria filosofiei antice***, 1893, Bucuresci, Lito-tipografia G. Göbl, p. 43).

Nu se poate spune despre geniul poporului grec că ar fi fost mai contemplativ decât geniul popoarelor din deșert. Dar locul încântării, al mirării față de Cer și Univers a lăsat locul curiozității artistice. După cum menționa Blaga, în limba greacă „Cosmos" însemna podoabă, cu toate conotațiile privind obiectele prelucrate foarte îngrijit, cu scop estetic. Grecii admirau pentru frumusețea lor secretele numerelor și cele ale literelor, arta de a alcătui planuri și arta de a scrie fraze. Printre ei se pot distinge cu ușurință matematicieni cum au fost cu siguranță Thales și Pythagora, dar și gramaticieni, așa cum a fost cu mare probabilitate Heraclit; ca și cartografi cum a fost, se spune, Anaximandru. Nemulțumiți de a reuni într-o figură reprezentativă numai domeniul explorat de navigatori, îi vom surprinde imaginând sau elaborând modele pentru orice lucru: inclusiv pentru soare, planete, bolta înstelată și pentru *ceea ce înglobează totul*.

A doua *observație* de făcut, este cu privire la extremul Răsărit al domeniului în discuție (aria elenică), adică Ionia din Asia și insulele apropiate, care au format enclave în extremul Apus, adică acele colonii din Sicilia și Italia, favorizând migrațiile provocate de invaziile iraniene și revoluțiile politice. Fie ca au ales, precum Xenofan, destinul unui *aed* (poet-cântăreț) rătăcitor sau ca Pythagora, destinul unui fondator de ordin (confrerie), acești emigranți apatrizi sau, se poate spune dimpotrivă, acești întemeietori de patrie, au răspuns provocării de a cuceri și totodată de a-și pierde libertatea, prin faptul că au produs inventii de o nouă manieră. Cea mai puțin originală dintre acestea nu a fost, desigur, instituirea de școli cu recrutare prin cooptare, școli al căror destin a fost mai mult sau mai puțin legat de numele unui oraș, cum a fost Crotona pentru cei dintâi pitagoricieni sau Eleea pentru Parmenide și Zenon. Niște oameni înțelepți au găsit aici un alt gen de patrie, printr-un fel de prietenie, care începea să se definească de la inimă la inimă, dar și printr-un Dumnezeu, ale cărui gânduri săgetătoare pătrundeau, anulând distanța în organele „gânditoare" ale pieptului omenesc (inimile).

Începând cu marii învățați din Milet, până la cea de a treia generație de pitagoreici și *eleați*, școlile care sunt numite *PRESOCRATICE* au înflorit și rodit la extremitățile domeniului grec: foarte aproape de *civilizațiile asiatice* și la fel de aproape de *barbariile occidentale.* De aici, în grupuri de prieteni sau ca niște călători izolați, aceste școli au revenit spre centrele din Grecia continentală și cu deosebire spre Atena. Patria lui Solon (unul dintre cei șapte înțelepți legendari) nu s-a remarcat prin filosofie înainte ca Anaxagora, ionian din Clazomene și atenian prin alegere proprie, să fi legat o prietenie celebră cu Fidias, Pericle și frumoasa prietenă ioniană a celui din urmă.

Așadar, nu putem separa istoria *PRESOCRATICILOR* de fluxul și refluxul mareei iraniene, ținând cont de reacțiile în lanț pe care le provocau. De la epopeea istorică a Troiei și până la reeditarea arhaizantă a ei de către Alexandru Macedon, Grecia s-a definit prin opoziții și războaie. Se poate spune, de exemplu, prin opoziție față de perși, ca oamenii liberi față de sclavi; prin opoziție față de egipteni, ca omul tânăr față de cel bătrân. Iată deci cum în cadrul format de actele acestei drame istorice, trebuie situați *PRESOCRATICII*. În plus, trebuie să alegem pentru a înțelege legăturile lor, nu atât evenimentele recunoscute de istorici ca fiind cele mai importante, ci evenimentele resimțite de contemporani ca cele mai traumatizante. Căderea sarzilor în anul 545 î.Hr. și supliciul lui Cresus, împreună cu căderea consecutivă a orașelor supuse lui; creșterea și descreșterea marilor regate persane, ca și tiraniile grecești; prădarea Miletului în 498 î.Hr.; în final, invadarea Europei, prim victoriile pe care orice școlar le cunoaște.

Născut la contactul a două culturi, orientală și occidentală, deplin conștiente de caracterul lor eterogen, fenomenul *PRESOCRATICILOR* s-a propagat într-o lume aflată în permanent război, ca operă a unor oameni cu un destin tragic sau pur și simplu strâmtorat. Ar fi de dorit să știm la ce vârstă unii și alții au trăit evenimentele traumatizante și ce răspunsuri a dat existența lor acestora. Dar, din nefericire, cercetările noastre se lovesc prea des de insuficiența informațiilor respective. După cum precizează L. Bourgey: „*Hipocrat, omul care întruchipează geniul grec în medicină, se înscrie, de fapt, într-o lungă tradiție ale cărei prime verigi nu ne sunt cunoscute*" (p. 283, ***Istoria generală a științei***, coordonată de R.Taton, vol.I, Ed. Științifică, 1970). Rămâne valabilă aprecierea globală a lui Anton Dumitriu: „*Cultura orientală care crede în adevăruri eterne, pentru care curgerea și devenirea sunt iluzorii; o* ***cultură eleată****, care neagă datele imediate ale simțului comun*" (ca Zenon în celebrele aporii, n.n., GGC)." Caracterul *heraclitic* al culturii europene stă în această preocupare directă și totală a curgerii veșnice; spiritul european caută raporturi generale, care să îndiguiască devenirea naturii, săpându-i un curs. Nu există decât luptă intre contrariile cele mai diverse: *„totul se naște*

din această luptă" (p. 76, ***Orient şi Occident***, 1943, Ed. Soccietății de Cultură Național-Liberală, Buc.).

Amintim considerațiile penetrante ale lui Louis Bourgey, care a redactat Cap.V, ***Medicina greacă de la origini până la sfârșitul epocii clasice***, în vol. I, din **Istoria generală a Științei**, apărută sub coordonarea lui René Talon (Ed. Științifică, 1970, p. 304): „*Contemporan cu Platon, care vorbește despre el în mai multe rânduri (Fedru, Protagoras), Hipocrat este un om al epocii sale. Fără îndoială că în jurul acestei personalități s-au născut legende, atribuindu-i-se un mare număr de opere și punând pe seama lui tratamente miraculoase. Fapt este că studiul atent și obiectiv al marilor tratate din* ***Colecția Hipocratică****, în loc să diminueze admirația noastră față de acest om, o face să crească și mai mult, permițându-ne să fixam mai bine rolul pe care l-a avut acest medic extraordinar, care nu este numai un corifeu în știința căreia i s-a închinat, ci poate fi socotit printre marile figuri ale istoriei universale*".

Dacă luăm de exemplu cazul lui Heraclit din Efes, conform calculelor îndreptățite de scrierile doxografice și de cunoscătorii domeniului, maturitatea sa a fost simultană cu revolta cetăților ioniene. Jaful și devastarea Miletului nu se poate să nu-i fi afectat pe cei din Efes. Aceste tulburări au surprins pe Heraclit chiar la apogeul maturității sale creatoare *(akmé),* iar eliberarea Efesului a venit după douăzeci de ani, când el avea aproape șaizeci de ani. (Amintim că, deseori, cronologia autorilor mai vechi este indicată de izvoare și, astfel, cunoscută nouă, nu prin datele întregii vieți, ci cu data, parțial convențională, a maturității carierei lor - *akmé în* grecește sau *floruit* - a înflorit la cutare data). Ce s-a întâmplat cu el între aceste două momente? După unele calcule mai prudente, ar trebui să situăm maturitatea sa cel puțin cincisprezece ani mai târziu, între victoriile de la Marathon și Salamina. Așadar, eliberarea celor din Ionia îl va fi surprins în timp ce îmbătrânea. Însă nimeni nu știe cum a întâmpinat acest eveniment. Legenda lui Heraclit nu îl consideră nici un exilat, nici un revoltat și nici un eliberator. Dimpotrivă, îl prezintă ca având sentimente antidemocratice și relații cordiale, chiar de curtean, cu Marele Rege. Acest aristocrat, membru al unei caste lipsită de funcții politice, într-un oraș internațional de pelerinaj, trăind într-un protectorat străin, va răspunde condiției de lipsă a puterii prin alegerea unei vieți de meditație și de preocupare cu învățământul. Înțelepciunea sa a promovat totuși războiul la rang de Tată și de Rege, deoarece el face alegerea, adică selectează omul liber, respectiv sclavul. Pentru Heraclit, din luptă se nasc toate, Lupta este Tatăl tuturora... Așadar, el se situează într-o poziție importantă, chiar centrală, în acest moment cultural și în drama irano-greacă. Mai bine decât oricare alt gânditor el a reușit să formuleze principiul antagonismului constructiv denumind cuplurile a căror contradicție susține condiția umană și, prin extrapolare, condiția cosmosului. Amintim că alt sens al cuvântului grec, *cosmos,* era „ordine". Heraclit spunea că totul se schimbă, „*totul curge*", nimic nu se oprește. „*Noi acționăm și gândim totul datorită participării noastre la intelectul divin* (logos)"... „*logosul propriu al sufletului se sporește pe sine însuși*".

Să luăm un alt caz, de asemenea exemplar, al lui Anaxagoras. Deși el a fost contemporan cu istorici faimoși, suntem încă în situația de a stabili cu dificultate datarea momentelor importante din viața sa. S-a născut la Clazomene pe timpul revoltelor orașelor din Ionia, iar în prima tinerețe a fost martorul victoriei de la Salamina. S-a stabilit, pentru a trăi în metropola imperiului, la Atena. Maturitatea sa a fost contemporană cu copilăria lui Socrate. Dar acesta, deși coabita cu atenienii, nu a fost concetățeanul lor. Într-adevăr, se știe că el a fost victima unui proces răsunător în care a fost acuzat de impietate și defăimare. Oare ar trebui să *inferăm* de aici că acest imigrant, atenian prin alegere, trebuia să reprezinte o figură de intelectual apatrid? Oricum ar fi, doctrinele sale, cu siguranță, au întâlnit puternice opoziții în imaginația populară a grecilor. Nu putem crede că el a acționat doar ca să provoace obstacole în cariera politică a prietenului său, Pericle. De altfel, există ezitări pentru a situa procesul său la începutul sau la sfârșitul acestei cariere. Poate că au fost separați cei doi prieteni printr-o sentință de interzicere a rămânerii lui Anaxagoras în Atena și poate a existat o amnistie pentru cazul de stabilire în oraș. Totuși, Anaxagoras a murit în afara Atenei, în timpul marilor nenorociri ce s-au abătut asupra cetății și pe când Socrate se ridica spre maturitatea proprie. Această dată aproximativă (?430-?427 î.Hr.) este potrivită spre a servi drept termen al duratei de existență a *PRESOCRATICILOR*.

Ar fi util un tablou sinoptic pentru a observa mai clar relațiile de vârstă și chiar o hartă a evenimentelor în care să figureze școlile principale, după geografia timpului. Reamintim că multe date sunt de considerat încă sub semnul întrebării. Este limpede că relațiile de vârstă nu sunt suficiente pentru a stabili corect filiația doctrinelor. Din lipsă de spațiu, ne vom mulțumi cu o prezentare succintă a unei liste aproximative: subliniem cele două mari nuclee sau centre geografice. Noua formă de spiritualitate a apărut pe malurile asiatice ale Ioniei, dar va fi curând strămutată în mod nevoit spre sudul Italiei și în Sicilia. Figurile proeminente sunt milesienii (Thales, Anaximandru și Anaximene) situați la sfârșitul sec. VII și la începutul sec. VI î.Hr.; urmează Pithagora, care a fost exilat din Samos în Crotona, loc unde a întemeiat școala/confreria ce a durat mai multe secole; apoi se menționează Heraclit din Efes, situat la sfârșitul sec. VI î.Hr. și opozantul său, Parmenide, întemeietorul școlii eleeate, incluzându-l și pe Zenon, celebrul autor de paradoxuri, situați în prima jumătate a sec. V î.Hr., după Empedocle din Agrigent se menționează, de obicei, Anaxagoras din Clazomene (despre care știm că îl frecventa pe Pericle la Atena și, ulterior, a fost condamnat la exil de către adversarii politici ai prietenului său); ultima școală, dar nu cea mai puțin importantă, își avea sediul în Abdera și a fost întemeiată de Leucip, originar din Milet, puțin înainte de 420 î.Hr., fiind continuată cu strălucire de Democrit.

Rămâne problema aprecierii textelor, rămase nu numai ca fragmente, ci și în expresie indirectă, adică parafrazate. În plus, limba veche, din motive multiple, este obscură, folosind expresia figurată și metaforică cu subtilitate, solicitând un efort deosebit pentru interpretare...

Ioan Adam

OGLINDA RETROVIZOARE: SECOLUL XX
MIHAI BENIUC*

„Beniuc este mereu un mare poet erotic, mai ales când cântă iubirea trecută și este regretabil că, în selecțiunile făcute de el însuși în opera sa, poeziile de dragoste sunt în mare parte înlăturate. Sunt unele stanțe pe tema horațiană a lui ***nil admirari*** *care ar trebui să* ***figureze în orice antologie, precum cele despre amorurile defuncte, parafrazând blazarea*** *sentimentală a lui Arghezi, de nu cumva respiră în aceste cadențe și ceva din Baudelaire și Esenin. […] Antologic, Beniuc e un poet totdeauna excepțional."* ***(Al.Piru)***

BENIUC, Mihai (20 nov.1907-24 iun.1988). Poet, prozator, dramaturg, eseist și traducător. Născut în comuna Sebiș, județul Arad, ca fiu al lui Atanasie și al Veselinei, țărani având ca antecesori și iobagi, dar și nobili brașoveni scăpătați, „cu castel la Văsoaia". Apăsat de datorii la bancă, tatăl emigrează în 1912 în America (se va întoarce, mai sărac, după opt ani!), timp în care fiul mai mare urmează cursurile școlii primare maghiare din sat. 1921-1928, elev la Liceul „Moise Nicoară" din Arad, în a cărui revistă, „*Laboremus*"**,** debutează în 1926 cu o traducere a poeziei ***The evening Bells (Clopotele de seară)*** de Thomas Moore. În 1927 publică poezii proprii în *„Falanga"* lui Mihail Dragomirescu, iar în anul următor în *„Bilete de papagal"***.** 1928-1931, student la Facultatea de Litere și Filosofie (Secția psihologie) a Universității din Cluj. Șef de promoție, proaspătul licențiat *magna cum laude* primește o bursă de studii în Germania, la Hamburg, la Institut für Umweltforschung, unde îl are ca îndrumător pe celebrul savant J.von Uexküll. În 1934 își susține doctoratul la Universitatea din Cluj, fiind primul specialist român în psihologia animală și comparată. În același an își începe cariera universitară: preparator la Institutul de Psihologie din Cluj (1932-1938), asistent (1943), conf. univ. la Iași (1943-1946), prof. univ. la Facultatea de Filosofie (Secția Psihologie) din București (1949-1974). După colaborări sporadice la reviste precum *„Începuturi"* (1931), *„Abecedar"* (1933), *„Pagini literare"* (1934), revine spectaculos la poezie o dată cu volumul ***Cântece de pierzanie*** (1938), căruia îi urmează ***Cântece noi*** (1940), ***Orașul pierdut*** (1943), ***Poezii*** (1943). După lovitura de stat din 23 august 1944 și instalarea sovieticilor, naționalistul Beniuc (membru încă din 1934 al Asociației „Amicii U.R.S.S.") devine internaționalist și om de stânga ostentativ. Efectele acestui realism nu întârzie: consilier cultural la Ambasada Română din Moscova (1946-1948), secretar, prim-secretar și președinte al Uniunii Scriitorilor (1949-1965), funcție din care este înlăturat și la instigarea unui stalinist reciclat, Geo Bogza, care-i plătea, după 30 de ani, notațiile severe despre ***Poemul invectivă,*** membru al Academiei Române, deputat în Marea Adunare Națională. Prezență editorială debordantă. În poezie, sunt de reținut volume ca: ***Un om așteaptă răsăritul*** (1946), ***Mărul de lângă drum*** (1954), ***Inima bătrânului Vezuv*** (1957), ***Materia și visele*** (1961), ***Culorile toamnei*** (1962), ***Cu faruri aprinse*** (1964), ***Lumini crepusculare*** (1970), ***Arderi*** (1972), ***Scrieri. 1-8*** (1972-1979), ***Elegii*** (1979), ***Lupta cu îngerul*** (1980), ***Iarna magnoliei*** (1984), ***Rugul poeziei*** (1985), ***În voia vântului*** (1987); notabil, prin accentele disidente, e și volumul postum ***Cântece și descântece de pierzanie*** (1998). În proză: ***Ură personală*** (nuvele, 1955) și trei romane: ***Pe muche de cuțit*** (1959), ***Dispariția unui om de rând*** (1963), ***Explozie înăbușită*** (1971). Memorialistică publicată postum: ***Sub patru dictaturi*** (1999). Dramaturgie locvace în volumele ***În Valea Cucului*** (1959) și ***Întoarcerea*** (1960). Traducerile din Apollinaire, Attila, Baudelaire, Goethe, Hölderlin, Moore, Poe, Petöfi, Maiakovski, Neruda, adunate în volumul 5 al ***Scrierilor,*** completează un profil complex.

* Din dicționarul ***100 de scriitori români*** (coordonator Mircea Ghițulescu), în curs de apariție la Editura Lider, București.

Poet prin excelență, deși l-au tentat și alte genuri literare, Beniuc a izbutit să impună criticii o periodizare falsă a vârstelor lui lirice. Ar fi în scrisul său, dacă luăm în serios paginile confesive din ***Drumul poeziei,*** prin care-și prefața masiva ediție de ***Scrieri,*** patru etape: „1934-44, 1944-54, apoi 1954-1965 și până în prezent", adică până în 1972, de când data respectivul text. „Firul", pomenit tot acolo, care le-ar fi străbătut și le-ar fi înnodat cu contemporaneitatea nu ține nici de „materialism", nici de antifascism sau, mai nou, de legionarism. Beniuc este pur și simplu un ***poet social,*** nu știu dacă ultimul, cum se întreba oportun C.Stănescu, în orice caz unul dintre cei mai viguroși din anii '30-'80 ai secolului trecut. Termenul, cu o constelație de sensuri încă din etimonul său latin (*socialis*), implică simultan relația cu ceilalți, luptele cu aliații, erosul (nupțial, conjugal, ori măcar tinzând spre acesta). Măcar la începuturi, în „pădurea românească" poetul nu s-a vrut singur, n-a căutat solitudinea, chiar dacă, dureros deznodământ, lumea i-a impus-o finalmente. A fost în fond un Béranger valah, un autor de „cântece", ca și acesta, pamfletar cu pana muiată în cerneluri toxice, când două cataclisme sociale simetrice i-au indus o furie neagră, mai senin, dar tot îndurerat, în clipele (filele) dedicate erosului. Această ambivalență psihologică și tematică reprezintă adevăratul liant.

Cei zece ani de „preucenicie", amintiți tot în ***Drumul poeziei,*** contrastează izbitor cu tonalitatea debutului. În ***Cântece de pierzanie*** e mai întâi un filon de scepticism ricanator sub faldurile căruia poetul nu se învăluie numai pe el; o întreagă generație își recunoaște neputința de a atinge etalonul nepereche: „*Pe Eminescu, noi, poeții tineri,/ Zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge./ Cântecele lui fără seamăn /Sunt pentru noi miraj de neatins./ Caravana noastră trecătoare/ Aleargă după oaza visurilor lui,/ Și oaza aleargă mereu la fel de departe/ În zare.*" Însă după cortegiul viziunilor pesimiste, în care se complace cu un soi de masochism postmodernist („*Ne-or îngropa probabil fără urmă/ Dărâmăturile istoriei./ Se vor așterne peste noi/ În straturi nepătrunse/ Zăpezile uitării…*"), finalul lamentației e orgolios și mesianic: „*Pe Eminescu, noi, poeții tineri,/ Zadarnic încercăm, nu-l vom ajunge,/ Dar poate noi avem destinul falnic/ De a suna din trâmbițele Morții/ Sfârșitul Veacului/ Și de-a vesti mulțimilor flămânde/ O Viață nouă!*" (***Poeților tineri***). Din crisalida melancoliei se ivește Profetul cu gura arsă de blesteme osândind ***pierzania,*** adică extincția colectivă.

E în aceste cântece de moarte ceva din jalea lui Goga, transpusă însă pe un portativ fioros, cu mari tensiuni funerare sporite spre finele deceniului IV de conștiința că nu străinul, ci cosângeanul e izvorul răului. „Pierzania" înseamnă, desigur, și pagubă, stricăciune, deficit, dar mai ales moarte năprasnică, dezastru, nenorocire apocaliptică, însoțită de decădere și degradare morală. Goga vedea totuși mântuirea „*care va să*

vină"; surescitatul Beniuc prezintă prăpădul și-l anunță vehement când alții dorm și „mestecă prin somn cuvinte fără sens". Profetismul acesta truculent și amenințător poate fi străveziu, alegoric, precum în ***Ursul românesc,*** în care posibilele modele (unul intern, altul extern) sunt resorbite și transformate printr-o alchimie a revoltei în elemente de fundal depășite de amploarea plurivocă a noii perspective. Reperul intern ar putea fi ***Cântecul ursului*** al lui Heliade-Rădulescu, o „baladă" saturată de otrăvuri lexicale în care „hoții de păgubași" exasperați de ocupația rusească fac parte din eterna tagmă românească a perdanților. În 1932 Beniuc traducea însă poemul lui József Attila ***Joacă ursul,*** un instantaneu liric cu un subiect citadin ce putea fi văzut în România. Fiara cu „șale largi și late" țopăie strunită din scurt cu lanțul pentru a stimula dărnicia privitorilor: „*Cine are bani o oală/ Nu ne-ntinde mâna goală./ Cine nu, o da piţula/ Pentru jocul lui Micula./ Brumza, brumza, brumzazà.*" Beniuc merge mai departe: mare, blândă și slabă, cu veriga în nas, fiara e însuși neamul său, „jucat" și umilit de două mii de ani, când de străini, când de mai marii lui. De aceea „naționalismul" ce i se atribuie lui Beniuc e motivat social: „boierul" e ultimul străin, iar cinismul lui atroce, tinzând a face din batjocură un obiect de tâmp amuzament, e masca finală din cortegiul orbilor ce conduc breughelian gloata spre prăpastie: „*De două mii de ani dansează, /L-au prins de pui în miez de codru,/ Hei! codru ăla-l tot visează,/ Dar să mai scape nu e modru:/ Dansează ursul românesc.// Orașul râde și petrece, /Huiește-n chihot, urlă strada,/ Boierul dă un leu, când trece/ Prin fața lui jucând parada: / Dansează ursul românesc!".*

Pierderea Ardealului de Nord temperează acest alegorism, alăturându-i chemările de rezistență națională. Postura mesianică aduce necesarul corectiv unui antipatic orgoliu de Rastignac transilvan ce sfida îndoiala: „*Vreau să fiu și am să fiu,/ Am să fiu ce vreau să fiu*". Jalea, multă, nu e dizolvantă, ci un ferment al acțiunii. În vârful coloanei, „trimisul timpurilor noi" trage mulțimile și spre „orașul pierdut", și spre un țel care abia pe urmă, printr-o regie dibace, avea să fie definit drept cel comunist: „*Ei văd-nainte sfânta oază/ Și-ntreabă dac-o văd și eu,/ Eu dau din cap și merg mereu/ În urmă-mi gloata-naintează.// Cu fruntea răzimată-n cer/ Și fremătând cu pașii lutul/ Târâsc în urma mea trecutul/ Spre-un viitor greu de mister*" (***Cu fruntea răzimată-n cer***).

În 1946, când publica volumul ***Un om așteaptă Răsăritul,*** misterul era deja lămurit. Ce publică, ani buni de-acum încolo Beniuc, e dezolantul obol dat „necesității înțelese": după verificările din 1949-1952 fusese exclus din partid și înțelegea să se „reabiliteze". ***În frunte comuniștii*** (1954), ***Partidul m-a învățat, Trăinicie*** (1955) ș.a. sunt triste osuarii lirice însuflețite ici-acolo de accente alegorice și protestatare, ca în ***Balada morții cailor,*** inteligibile azi doar pentru cei ce știu istoria tristului ucaz de la Răsărit. Aproape compromis prin abuz didactic, poemul ***Mărul de lângă drum*** (ce va da titlul unui volum din 1954) n-are mesajul totalitar ce i s-a atribuit. Altruismul e mai vechi decât colectivismul, rădăcina lui e creștină, paradisiacă. Cel ce mușcă din „mărul roșu" se cuminecă, își asumă bucuria jertfei, e părtaș la miracolul vegetal nutrit de „*țara ce pe sânul ei ne ține*".

Declinul receptării, însingurarea, contemplarea spectacolului cotidian anulează progresiv euforiile bardului oficial. Aproape perversă în lucrarea ei, ursita a vrut ca Beniuc să treacă pe sub furcile caudine ale unor dictaturi de dreapta, pentru a respira apoi, spre finele vieții, toxinele unei dictaturi de stânga la edificarea căreia a pus și el umărul. Dar dacă dreapta i-a mai lăsat loc pentru interogații vindicative publice („E slobod să mai cânt?"), stânga l-a redus la condiția de autor de sertar. Iar sertarul lui a fost plin! Puține, prea puține au văzut totuși lumina tiparului. Cine citește cu atenție incendiarul ciclu de ***Inedite*** din ***Rugul poeziei***, antologia testamentară din 1985, descoperă depoziția unui protestatar decepționat de raiul totalitar făgăduit. Într-o poemă din 6 mai 1984, „cârtitorul" lepăda mantaua veche și cârpită a imnografului, își așeza pe creștet boneta frigiană și izbucnea în imprecații ca Fierarul lui Rimbaud, și el amintit în ***Drumul poeziei***: „*Mocirlele acestea de noroi/ M-ar face să-mi iau calea de la voi./ Nu pe un drum ce nu are întoarceri/ Ori către-o țară care-i tot cu carceri/ Ce pute de minciuni ca mlaștina/ Și-n care vă croiți cum vreți voi baștina./…/ Împins spre vârf în sus mi-oi face loc/ Și apa mea fierbinte o să cadă/ În șesul mlăștinos, ca o cascadă/ Spălând cu-nfierbântatele-mi șuvoaie/ Împotmolirea lumii în gunoaie*" (***Mocirlă și cascadă***). Din superbia de altădată nu mai rămâne decât leșia unei disperări, o umilință de „exilat" în propria lui țară, de propovăduitor infirmat de vremuri: „*Iar din drapelul ce-l credeai speranță/ A mai rămas pentru picioare-o zdreanță.// Și tălpile de mult umblat o rană/ În lupta lungă dovedită vană*".

E curios cum acest ton decepționist al poetului social anterior sigur de sine până la trufie („*Ca țăranul printre snopi de grâu/ Voi intra masiv și greu în vreme,/ Cu un car cât dealul de poeme…*") regăsește timbrul, deloc atletic, al eroticii din tinerețe. Primele pagini ale „cantonierului" sentimental din ***Cântece de pierzanie*** sunt pline de lamentațiile solitare ale celui rău iubit. Stăruie în ele un acord moale al deziluziei, apoi un fel de jeluire impură, resemnată și prea puțin virilă. Între sentiment și viața lui postumă – notația – se cască un gol temporal pe care nu „jurnalul" îl umple, ci „cronica". La data consemnării focul e aproape stins, vâlvătăile, simple amintiri, umbre chinezești pe ecranul decolorat al memoriei. Mai degrabă emotiv decât pasional, ca și Petrarca, tânărul Beniuc nu duce nimic până la capăt. Decepția nu-l coboară în abisul deznădejdii, iluzia nu-l urcă în Paradis. Iar efectul e melancolia, starea sufletelor delicate, neputincioase să ia viața în piept. Poetul pare a fi avut o adolescență prelungită, din moment ce i-a trebuit un deceniu pentru a se vindeca de timiditate.

E o întrebare de pus dacă nu cumva sub masca orgolioasă din anii '40-'50 nu e de aflat chipul timidului ce se supune voluntar la terapia durității. Măcar la începuturi mesianismul lui Beniuc e un efect de ricoșeu, o consecință neașteptată a neîmplinirii erotice. Erosul beniucian din primele volume e unul indirect, o răsfrângere în oglindă. Neînstare să se rostească fățiș, bărbatul își transferă senzualitatea elementelor, văzduhului, apei, lumii, cosmosului. Apa îndeosebi este mediatorul ideal, puntea între două identități ce se caută, dar se resping exact din clipa întâlnirii. O „scaldă" simbolică, o epifanie acvatică punctată de accente villonești sunt identificabile chiar în ***Cântec despre fată,*** poema liminară a erosului rememorat dinspre apus: „*Nu, trupul dulce nu mai e al meu/ Ce l-am cuprins în apele complice*". Când, rar de tot, femeia riscă și ea gestul apropierii, acest Hyperion sfios se retrage într-un mâlos imperiu lacustru, rezultat din adulterul țărânei cu apa: „*Iubita mea, nu osteni-n zadar,/ Să-nseninezi adâncurile mele;/ De cată ceru-n lacul solitar,/ El își zărește*

propriile stele.// Trec toate doar deasupra strălucind, / Ca păsări aurind în mii de stoluri, / Dar nu străbate raza de argint/ În veci întunecatele nămoluri."

Antinomia clasică a elementelor (apă/lut) consună perfect cu dezacordul sufletesc al partenerilor. La Eminescu (vezi ***Și dacă…***) stelele luminau adâncul și înseninau gândul. La nenorocosul său emul transilvan, lumina lor pâlpâitoare sporește marasmul. În ***Cântece de pierzanie*** (dar nu numai acolo) stelele, luna sunt hieroglife funerare. În erotica tânărului Beniuc eul fuge din tragedie în elegie, iar de-acolo în închipuiri înduioșate. Tocmai pe acest fundal se strecoară în regatul plâns al melancoliei întrebarea (cu varii răspunsuri) „ce-ar fi fost dacă". În acest spațiu timpul se măsoară, eminescian, cu „ora": *„O, de-am fi stat alături doar o oră./ Ai fi rămas în auriul vis/ Ca o eternă, roză, auroră/ De ne-nțeles, de nedescris*". Și tot în acest minim răgaz, Pygmalion și Midas, în care trebuie să vedem avatarurile orgolioase ale unui eu inhibat, înalță adoratei incredule statui demne de templele elene: *„Când degete de Midas am pus magic/ Pe fragedă ființa ta de lut,/ Suna în mine murmurul pelagic/ Al sfintelor creații de-nceput./ Vedeam cum peste vremuri se înalță/ Statuia ta de aur greu, masiv,/ Cum serioase veacuri se descalță/ Și-ngenuncheate rânduri submisiv/ La soclul tău dumnezeesc așteaptă*" (***Ultima scrisoare***).

În ***Cantonierul*** lui Beniuc sunt rare cânturile maturității sentimentale. Accentele solitare ce sparg crusta autocenzurii sunt mai degrabă niște „creioane" moderniste axate pe eterna temă a rupturii dintre amanți, a luptei lor fără învins și învingător. Dacă însă în poemele debutului peisajul luptei erotice este un „loc rău", în care amanții stau să se prăvale ca într-o bolgie dantescă, cu timpul decorul se schimbă. Imersiunea în mediul acvatic capătă și semnificația unui gest sacru. Scufundată în frumos, ca în ***Pe o scândură cu actinii,*** supusă prin „furtuni trecătoare" unor „clătiri" repetate, iubirea defunctă renaște într-un plan secund, spiritual, într-un ostrov imaginar unde legile obișnuite ale firii sunt neputincioase. Printre profesiunile de credință cu care Beniuc a fost atât de darnic, acest poem datând din 1943 este cu siguranță arta poetică cea mai apropiată de esența inefabilă a poeziei, ***orfismul,*** imnul ce preschimbă suferința-n bucurie: *„Când anemonele de mare/ Pe luntrea noastră, o epavă, / Adânc sub undele amare/ Vor țese lumea lor suavă,// Neștiutoare de povestea/ Acestui naufragiu mare/ Și de furtunile acestea/ La urma urmei trecătoare,// Când din adâncuri greu năvodul/ O dată-n preajma înserării/ Va scoate la lumină rodul/ Minunii coapte-n sânul mării,/ Și va privi uimit pescarul/ De-atâtea frumuseți bizare,/ De viața ce-a îmbrăcat cu harul/ Ei scândura din fund de mare,// Când în acvariu spectatorii/ Se vor lăsa purtați de vrajă/ Visând pătanii iluzorii,/ Departe, pe-o-ncercată plajă,// Iubito, noi vom fi temeiul/ Acestei noi minuni de jocuri,/ Cu sufletul zidit în steiul/ Din vatra veșnicelor focuri,// Iar candizii polipi, în spațiu/ Simbolizând mișcări ciudate,/ Vor cere pururi, cu nesațiu,/ Îmbrățișările nedate.*"

Sorții i-au hărăzit totuși poetului și clipa de lumească fericire spre care a tânjit de-a lungul tinereții. Ea a venit spre finele maturității și s-a consumat în decor conjugal. Povestea acestei iubiri casnice, aureolată de flăcări violente, e unică în poezia românească, în spațiul căreia iubiții se întâlnesc și se despart romantic, nepăsători la jugul marital. Vârsta iubirii „cărunte" presupune o solidaritate pe viață bazată pe corespondența perfectă, indestructibilă, a membrilor cuplului. Ajuns abia la bătrânețe la tropicul fericirii, poetul își cântă tinerește iubirea, plasând-o sub semnul unui eros torid, devorator și incandescent ce luminează peisajul ca o explozie cosmică: *„Ah! Patima noastră carnală/ Ce face să crape încăperea cuvintelor/ Să țâșnească din porii lor flăcări/ Ca din ferestrele și ușile și coșul/ Unor case incendiate./ Taci! Nu spune nimic nimănuia./ Lasă-i pe toți să ne creadă cu ei deopotrivă/ Să nu vadă nimeni dincolo de buletinele de identitate/ Explozia cosmică a iubirii noastre*" (***Explozie***).

Când temperatura pasiunii crește până la pragul de sus al combustiei, noua Ană își taie drum prin vâlvori spre a-l salva pe Manole din Sodoma modernă: „Sunt o cetate incendiată,/ Cine a putut a fugit de mine./…/ Numai iubita mea aleargă prin cetate,/ Cu părul aprins, / Și-ncearcă cu palmele/ Să stingă flăcările…" Patima iluminează până și mormântul, transformându-l – iarăși caz unic în lirica românească – într-un sepulcru vulcanic, spațiu al iubirii absolute: „*Suntem ca polii unui arc voltaic,/ Ce punte fac, de foc, când stau aproape:/ Ori poate numai eu, poet sărman,/ Teluricul Anteu din mit arhaic,/ La sânul tău m-aprind. De-or să ne-ngroape/ În doi, mormântul ne va fi vulcan*".

Într-o literatură în care autorii rămân de-atâtea ori rezervați în fața propriei biografii, Mihai Beniuc a făcut din spovedania erotică un instrument liric pluricord. În cele 50 de cărți de poeme publicate, el a fost adesea un Amfion nefericit că în megalitica lui construcție cărămizile îi veneau prea ușor și fără alegere. A avut, spre bătrânețe, chiar viziunea muntelui de cărți proprii care „îi troienesc de-a curmezișul drumul". Dar scuturându-le de praf, înlăturând molozul, Cititorul demn de acest nume poate descoperi în ele și drumul spre Cetatea Ideală unde domnește Afrodita Kallipyge.

Bibliografie: Pompiliu Constantinescu, ***Mihai Beniuc: Cântece de pierzanie,*** în *„Vremea",* XI, 540, 5 iun. 1938, p.5, ***Mihai Beniuc: Cântece noi,*** în *„Vremea războiului",* XIII, 616, 31 aug. 1941, p.5, texte reproduse în ***Scrieri,*** 1, E.P.L., 1967, p.218-222, 223-225; Ion Negoițescu, ***Aspecte din poezia lui Mihai Beniuc,*** în *„Luceafărul"* (Sibiu), I, 2, febr. 1941, p.71-73; Vladimir Streinu, ***Poezia socială și aventura „criticii funcționale"***: M.Beniuc/ ***Cântece de pierzanie*** (1938), ***Cântece noi*** (1940), ***Poezii*** (1943), ***Orașul pierdut*** (1944), ***Un om așteaptă Răsăritul*** (1946), în *„Revista Fundațiilor Regale",* XIV, 2, febr. 1947, p.116-121; G. Călinescu, ***M.Beniuc,*** în ***Istoria literaturii române. Compendiu,*** București, 1945, p.433-436, ***Despre poezia lui Mihai Beniuc,*** în *„Contemporanul",* VIII, 39, 25 sept. 1953, p.3; Al.Piru, ***Generația mijlocie. Mihai Beniuc,*** în ***Panorama deceniului literar 1940-1950,*** E.P.L., București, 1968, p.78-88; Eugen Simion, ***Cu faruri aprinse,*** în *„Gazeta literară",* XI, 40, 1 oct. 1964, p.2, text reprodus sub titlul ***Lirica și valorile morale ale epocii,*** în ***Orientări în literatura contemporană,*** E.P.L., București, 1965, p.84-90; V. Fanache, ***Poezia lui Mihai Beniuc,*** Ed.Minerva, București, 1972; Valeriu Cristea, ***Mihai Beniuc: Poezii,*** în ***Interpretări critice,*** Ed.Cartea românească, [1970], p.41-45; G.Grigurcu, ***Mihai Beniuc,*** în ***Poeți români de azi,*** Ed. Cartea românească, 1979, p.82-91; C.Stănescu, ***M. Beniuc – ultimul poet social?,*** în *„Adevărul literar și artistic",* VI, 394, 16 nov. 1997, p.10; Ioan Adam, ***Erosul îndurerat,*** în *„Adevărul literar și artistic",* VII, 405, 17 febr. 1998, p.11, 406, 24 febr. 1998, p.11, text reprodus în ***Mihai Beniuc: Ultima scrisoare de dragoste,*** antologie, studiu introductiv, dosar critic și bibliografie de Ioan Adam, Ed.Grai și Suflet – Cultura Națională, București, 1999; Marian Popa, ***Un poet fruntaș: Mihai Beniuc,*** în ***Istoria literaturii române de azi pe mâine,*** Fundația „Luceafărul", București, 2001, p.613-618.

Cassian Maria Spiridon

GLOBALISMUL ȘI ARMA LUI CULTURALĂ

Pentru români, mai ales înainte de Revoluția de la '89, dar și după, libertatea era întruchipată de lumea occidentală, lume a omului liber, în care se respectă drepturile omului, egalitatea în fata legii, dreptul la liberă exprimare etc. *Individul liber* își poate alege, după buna lui voință, calea personală pentru a se împlini pe sine. Epoca luminilor și Revoluția franceză sunt cele care au întemeiat individualismul raționalist, înlocuind Dumnezeul Evului Mediu, cam absolutist și discreționar, cu *o infinitate de Dumnezei umani* (ca să folosim exprimarea lui Ovidiu Hurduzeu din ***Sclavii fericiți,*** volum de eseuri, apărut la Editura Fundației Culturale Române, în 2002), care, după modelul divin, își cultivă o autonomie absolută. Viziune argumentată și instrumentată de Friedrich Nietzsche în opera sa.

„*Fundamentul individualismului occidental* – în opinia lui Ovidiu Hurduzeu, doctor în științe umaniste, strămutat în SUA, din 1990, în celebra Silicon Valley, predă o perioadă un curs de civilizație europeană la Stanford University, după care alege o carieră didactică la un liceu din Santa Cruz, pentru a se putea dedica mai mult timp scrisului, – *este libertatea exprimată în termenii drepturilor individuale. Acest concept juridic este fără precedent în istoria omenirii. Nici grecii antici, nici romanii, evreii sau chinezii nu au fost atrași de ideea «drepturilor individuale*»".

Sunt subliniate, în continuare, câteva din calitățile afirmate grație individualismului, de la ambiție și energie la disciplină, responsabilitate, spirit de inițiativă și nu mai puțin dorința de împlinire materială. Toate acestea, însoțite de crearea instituțiilor democratice sunt secularizate, au ca singură sursă conștiința individuală. Individualismul occidental, cum era de așteptat, nu-i lipsit de deficiențe. Relațiile interumane sunt mediate de instituții specializate de stat sau nonguvernamentale, sunt *indirecte și impersonale.* Fiindu-și propriul Dumnezeu, individul se construiește pe sine după norme personale, în consecință „se simte *izolat și fără puncte de reper", în* permanență urmărit de spaima neantizării propriei identități. Puterea, la rândul ei, nu-și mai are ca reprezentant o autoritate bine conturată și concretă, cum ar *fi* regele, Biserica etc., ci este *difuză* și se manifestă prin abstracțiuni, gen: *publicul, opinia publică* etc. Ovidiu Hurduzeu apreciază, aproape paradoxal, că „*individualismul cade în păcatul uniformizării".* Egalitatea oportunităților dă cale liberă unui tolerantism neîngrădit, materializat, între altele, în reglementările juridice privind „hărțuirea sexuală", „codurile de vorbire" ale „corectitudinii politice". Spargerea rețelei pluriforme de relații umane în care se manifestă individul provoacă o accentuată *desubstanțializare,* transformând individul liber într-un simplu *număr, într-o statistică,* important doar în angrenajul democratic al votului universal. În postmodernitate singura certitudine a *individului depersonalizat* este munca. „A *realiza* sau a te *realiza* a înlocuit verbul a *trăi,* iar a *munci* este echivalent cu *a fi liber"* (Ovidiu Hurduzeu).

Ca orice organism viu, Occidentul și-a creat căi politice și culturale de combatere a acestor efecte negative. Primele reacții au apărut o dată cu romantismul, când au loc primele încercări de a reintroduce „*în paradigma individualistă dimensiunea transcendentă*" (O.H.). Pierderii lui Dumnezeu, a transcendentului religios, i se va propune înlocuirea cu un transcendent secularizat *second hand.* Individualismul plămădit de neo-romantici, supranumit de Ovidiu Hurduzeu *individualism estetic, nu* renunță la libertatea personală, la drepturile individuale, și cu atât mai puțin la edificarea, după libera voință a identității personale. După susținătorii individualismului estetic, „*viața trebuie trăită ca și cum ar fi fost literatură*", dar ceea ce în literatură se armonizează prin acțiunea creatoare a artistului, și sunt justificate estetic, în realitate poate fi de-a dreptul cumplit. O constantă a modernității și postmodernității pare a fi ștergerea granițelor dintre artă și realitate; consecința: dispariția *distanței estetice* (Daniel Bell) și, firesc, a spiritului critic. Dispar constrângerile etice, estetice, totul devine lax, elementele „agresive" sunt anihilate prin orice mijloace. Cum remarca Petre Țuțea, omul imanent al modernității, prin refuzul transcendentului, se înecă în „util și plăcut", în pântecul nesățios al comodității și bunăstării. Tot acest arsenal imagistic are un singur scop, evitarea suferinței, sunt cultivate doar senzațiile „plăcute". Individualismul estetic a fost foarte agreat în Occidentul interbelic – să ne amintim de avangarda, ai cărei membri, în marea lor majoritate, au susținut doctrinele de stânga, iar în țările comunizate au trecut cu arme și bagaje la promovarea ideologiei oficiale. După ultimul război, individualismul estetic se va manifesta în S.U.A. prin „flower generation" (celebrii hippy) și prin contestatarii parizieni din Mai '68. Instituționalizat va fi izvorul ideologiilor „colectivist-stângiste ale multiculturalismului", caracterizate de profesorul trăitor în Silicon Valley (S.U.A.) drept „*ficțiuni egalitariste, care promovează «grupul», nivelează diferențele reale, creează fantoma unei lumi armonioase de «frați», fără dușmani și străini".* Drept urmare, omul multiculturalist evaporă distanțele, și simbolice și geografice, identificându-se aproape delirant cu *„victimele culturilor tradiționale: femeile, minoritățile sexuale, handicapații, bolnavii mintali, minoritățile rasiale*", în contrast cu individualismul doctrinelor liberale tradiționale în care proprietatea privată este inviolabilă și familia de maximă importanță; în multiculturalism proprietatea privată devine un abuz, iar familia un anacronism. Individualismul occidental continuă și în prezent a fi tributar viziunii maniheist-gnostice asupra vieții și lumii, în care *bun* și *rău* sunt în permanentă confruntare. În teritoriul *răului* descoperim *diferențele reale,* pe ceilalți încă neînregimentați, ce trebuie aduși la luminile rațiunii înainte de a pune în pericol „*internaționalismul cultural și*

abstracțiunea planetară numită «umanitate»". Celălalt ar fi transformat în *obiect al milei,* nu mai este individ unic prin aspirații și alcătuire psihică și intelectuală, ci o victimă, una postmodernă, „*fără identitate, fără statut social, fără Dumnezeu*". Există doar în planul suferinței, nivelator, depersonalizant, abstract.

La acest construct al individualismului occidental, Ovidiu Hurduzeu ne propune, în contrapondere, un *individualism evenimențial,* întemeiat pe creștinism și caracteristic pentru gândirea și practica socială a românilor. Conform predaniei și nu mai puțin **Evangheliei**, omul creat ca *persoană* după chipul și asemănarea lui Dumnezeu este bun în esența sa și liber, atribut ce-i îngăduie a-și alege calea după libera sa voință spre mântuire sau pierzanie. Păcatul exprimă absența binelui și e supranumit de Sf. Grigorie din Nisa „boală a voinței înșelate". Despre libertatea în creștinism, Marcel Gauchet, citat de autorul ***Sclavilor fericiți,*** afirmă: „*Creștinismul reprezintă singura religie monoteistă complet comparabilă cu esența libertății*". O libertate a persoanei, diferită de cea a Greciei antice, unde avea un caracter colectiv, fiind centrată pe autonomia polisului.

Se impune pentru eseist a afla răspuns la întrebarea dacă românii sunt persoane-eveniment. Argumentația se va finaliza afirmativ. Românii vor să fie sau se visează persoane-eveniment – nu există o egalitate democratică între indivizi, fiecare este și se prezintă ca o personalitate. Realitatea este privită în totalitatea ei ontologică, se pleacă de la concret la abstract. Există o tendință naturală de stabilire a ierarhiilor, fie ele întemeiate sau nu. Trup și suflet, sunt una ca prezență. Comportându-se ca un aristocrat („țărănimea și aristocrația sunt clase corelative – cum corelative sunt burghezia și proletariatul") românul, care nu a avut parte de o lungă perioadă burgheză, *vrea să trăiască și să fie recunoscut ca un eveniment.* Sintetic, Ovidiu Hurduzeu, ne spune: „*Cultul românesc al personalități lor, pasiunea pentru ierarhii valorice, dezgustul față de colectivism, egalitarism, trăirea spontană în prezent, nostalgia după timpurile eroice de altădată aparțin toate de o aristocrație a spiritului la care poporul român n-a renunțat vreodată*".

Soluția: cultivarea propriului nostru individualism, fără negarea democrației de tip occidental, ci plierea acesteia pe *democrația românească de tip informal,* activă în orice spațiu public, nu departe de cea activă în *agora* Greciei antice. O democrație pe măsura persoanei-eveniment, mai importantă decât legea – care prin natura ei este strict normativă și preponderent coercitivă. Câteva posibile maladii pândesc acest model al democrației românești: transformarea într-o simplă proiecție a persoanei-eveniment în momentul în care se rupe de rădăcinile sale spiritual-aristocratice, căderea în conformism și comportament al omului-turmă. Depășirea perioadei de tranziție nu-i posibilă fără cultivarea persoanei-eveniment, firească pentru individualismul românesc.

Sa vedem ce perspective ni se deschid în noua lume în care vrem și sperăm să fim cât de curând înglobați, lumea occidentală a democrației și bunăstării!

Dacă în Evul Mediu *omul ontologic* aparținător creștinismului trăise sub lumina divinității, lumea era văzută de Dumnezeu, El era Cel care vedea, noi cei văzuți, de la Renaștere, omul, instrumentat rațional, uzurpă locul divinității și „*se plasează în poziția celui care vede; lumea îi apare ca imaginea (reprezentarea) a ceea ce intră în câmpul său vizual*" (Ovidiu Hurduzeu). Cum remarcă și Nae Ionescu: „*Până la Renaștere, omul cerea scuze lui Dumnezeu că există, de la Renaștere, Dumnezeu este obligat să ceară omului scuze că există*". Subiectul raționalist este dominat de dorința transformării lumii într-un *spectacol* – „*o uriașă oglindă în care subiectul se contemplă pe sine însuși*". El devine centru și origine a imaginii spectaculare. Imaginile prefabricate ale spectacolului sunt lipsite de energia creatoare emanată de operele de artă sau imaginarul la care avem acces în Templu.

Succesul de necontestat al *spectacolului postmodern* se întemeiază pe interesul *subiectului spectacular,* echivalentul *individului colectiv,* „omul comunismului de masă", impus unei mentalități a confortului; este omul imanent pentru care, în limbajul lui Țuțea, utilul, plăcutul și comodul sunt totul. El urmărește eliminarea, cu riscul pierderii transcendenței, a oricărei „rezistențe" de natură fizică sau subiectivă.

Toate, misterul, suferința, transcendența sunt, cum subliniază eseistul, „superficializate".

Eludarea realității, dispariția constrângerilor lasă loc plictisului, apatiei, indiferenței, vidului spiritual. Indiferența și conformismul înlocuiesc responsabilitatea civică, implicarea politică, „salvarea" este „asigurată" de *activitatea permanentă.* La fel ca munca, și confortul s-a transformat dintr-un mijloc într-un „scop în sine". „În condițiile civilizației spectaculare, o viață confortabilă oferă sentimentul (iluzia) unei securități materiale, nicidecum calm și relaxare. De pildă, tânărul profesionist, așa-numitul «yuppie» din Silicon Valley, locuiește într-o casă confortabilă, conduce o mașină confortabilă, are un venit confortabil, dar rareori îl vezi bându-și cafeaua la «Starbucks», cufundat într-un fotoliu (cafeaua se bea «pe fugă», în mașină, pe strada, la birou). În loc să-l liniștească, confortul său de *astăzi* îl stresează, îi amintește mereu că siguranța sa de *mâine* este asigurată doar atât cât trudește și «face bani». Într-o lume de aparențe și simulacre, confortul îmbracă haina siguranței și devine idealul personal și colectiv de necontestat. Munca depusă pentru asigurarea lui, oricât ar fi de stresantă și istovitoare, nu este percepută drept povara, un sacrificiu, o sclavie. O viață confortabilă dă impresia de soliditate, coerență și rigoare, ascunde *vidul de la baza «spectacolului» și implicit, a subiectului spectacular.* Lipsit de confort, subiectul spectacular ar fi cuprins de o teribilă panică. S-ar simți neputincios și fără apărare, gol și singur, față în față cu propria-i conștiință. Confortul îl salvează de la confruntarea cu realul, îl transformă într-un *sclav fericit*".

Omul spectacular a eliminat din creștinism acuza, suferința, misterul, transcendența, unde sunt manifeste miracolele, învierea, disprețul față de avere și fericirea pământească, păstrând cele ce țin de morala curentă, iubirea față de aproape, pacifismul, universalismul, grija față de cei în nevoie convertită în grija față de cei handicapați, homosexuali, în genere pentru orice tip de marginali. Se urmărește anihilarea cultului eroului modern, promovându-se cu obstinație cultul *victimei.*

Spectacolul, cum remarca profesorul din Silicon Valley, pe ruinele Revoluției, Tradiției și Capitalismului industrial, face legătura cu actuala structură economică întemeiată pe credit, speculații financiare și consumism de masă.

Gândirea confortabilă este izvorul *postmodernismului instituționalizat,* ce se impune după mișcarea studențească pariziană din mai '68. Pentru Ovidiu Hurduzeu, „*paradigma culturală postmodernă este pur adaptativă. Postmodernismul nu inovează, doar reproduce, bricolează și plagiază. Plecând de la premisa că lumea actuală n-are un fundament real, nici transcendență, postmodernismul consideră realitatea un simplu reflex al «discursului»*". Nu mai există adevăr adevărat, totul este „metaficțiune", „discurs gol", realitatea și faptele ei nu mai există, suntem copleșiți de un relativism cinic, supuși deriziunii, se poate afirma orice, nimeni nu contrazice, nimeni nu te aprobă. Se trăiește într-un vid dinamic, în care mișcarea, munca umplu golul sufletesc al „omului spectacular". La noi exemplar este vadimismul cu spectacolul său audio-vizual oferit în campania electorală a anului 2000, ce a „anesteziat" o mare parte din generația tânără.

Pentru societatea postindustrială, tehnologia, din simplu instrument aflat în slujba omului, s-a metamorfozat în *matricea însăși a vieții.* Apelul la calculator, internet, e-mail etc. nu este o alternativă posibilă, pentru occidental sunt obligatorii, nici pentru noi nu-i departe acea *zi, în* societatea globalizată în care, pas cu pas, ne vom integra. Există doar în cadrul *sistemului tehnologic.* Dacă Biserica, mai bine de o mie de ani, a fost o instituție care asigura un sens și un scop vieții umane (pentru medievali nu era posibilă „nici o mântuire în afara Bisericii" – *extra eclesiam nulla salus),* astăzi factorul regulator este tehnologia, ca atare asistăm la impunerea preceptului „nici un pas în afara tehnologiei". Grație tehnologiei, prin globalizare, asistăm la nașterea unui ***„sistem planetar unitar** în care omul este tratat în chip de obiect*" (O.H.). Tehnica se află la un nivel care asigură îmbinarea obligatorie a utilului cu frumosul, ultimul lipsit de sensibilitate artistică. Un frumos care nu mai emoționează artistic. Dominantă este doar eficiența, curățată de artizanal, de inutilul artistic. Sistemul tehnologic globalizat aplatizează libertatea, o văduvește de metafizic, de transcendent, nu mai există termenul în contra cui să se manifeste. „*Birocrațiile moderne, clădite pe ruinele Bastiliei, se bazează toate pe transformarea libertății într-o structură de organizare. Libertatea devine sinonimă cu adaptarea individului la Sistem*"(O.H.).

Tehnologia, din instrument utilitar s-a transformat, în Occident, „într-o stare de spirit și o normă de comportament", devine *conștiință tehnologică.* Obiectele își pierd rânduiala lor vie, firescul, organicitatea. Alăturând tehnica și poezia, Ovidiu Hurduzeu observă potențialitatea poemului, faptul că nu-și epuizează energia după ce se încheie; tehnica, realizându-se integral, se epuizează, este „întotdeauna perfectă", poezia „mereu disponibilă".

Pentru a funcționa, tehnologia are nevoie ca toate elementele, compuse din ansamble și subansamble, să fie perfect angrenate: globalizarea impune crearea unui *unic angrenaj planetar* în care va trebui să ne integrăm,

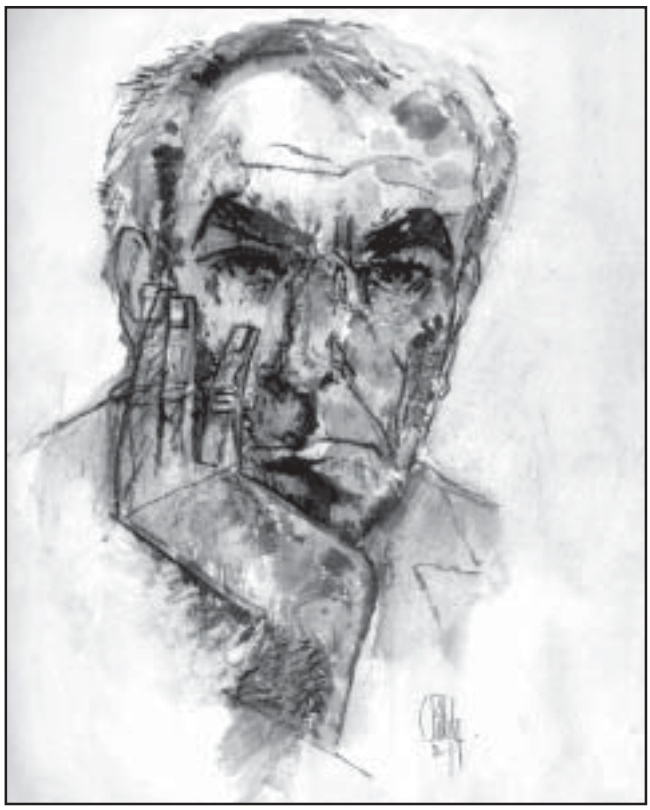

Autoportret

fapt ce ne anihilează libertatea noastră ca persoană-eveniment. „*«Integrarea»,* atenționează Ovidiu Hurduzeu*, nu tolerează libertatea persoanei de a fi ea însăși, de a rămâne un «celălalt» față de angrenaj. O astfel de persoană ar reprezenta un dușman și o primejdie permanentă*". Angrenajul tehnologic impune *dezamorsarea contradicțiilor,* lichidarea antinomiilor și *evitarea relațiilor conflictuale*. Și toate acestea cu un singur scop, evitarea blocării, a posibilelor gripaje sau scurtcircuitări ce ar opri sau deregla buna funcționare a Angrenajului. Angrenajul tehnologic postmodem al Occidentului nu-i una cu mașinăria comunistă care urmărea integrarea în „sistem" cu forța, metodă ce și-a demonstrat barbaria și ineficiența. angrenajul apelează la ideologiile confortului – cine refuză progresul tehnologic, sursă și mijloc de îmbunătățire a nivelului de trai! Standardizarea impusă de tehnologie are drept consecință pulverizarea individualității și dispariția sistemului critic, glorificând confortul, inclusiv emoțional. Din toate, cel mai grav pare a fi „*subordonarea totală* a sistemului social-cultural celui tehnologic".

Dificultatea integrării noastre europene, asemănătoare cu cea de la mijlocul secolului al XIX-lea, din perioada junimistă, este desincronizarea noastră, faptul „*că Occidentul gândește în termeni «postmoderni», în vreme ce noi evoluăm încă în spațiul conceptual și afectiv al Modernismului*". Modernism care la noi nu și-a epuizat încă valențele – cauzele sunt cunoscute: domnia comunismului aproape jumătate de secol. Postmodernismul nu se reduce la un nou stil cultural, ci desemnează, ca termen, un *non ciclu în civilizația vestică*.

Dacă în Modernitate Nietzsche afirma că „*Dumnezeu e mort",* în Postmodernitate Foucault lansează formula „*Omul e mort*". Ceea ce în fapt echivalează cu „*moartea Omului în chip de subiect".* Se renunță la elementele

metafizice identitare ale Modernismului, centrate pe: *esență, unitate, origine, conștiință, Dumnezeu, om, transcendență.*

Estul Europei continuă încă să fie dominat de *imaginarul arborelui și al rădăcinii,* ce amplifică legea Unicului. Simbolistica arborelui și rădăcinii determină *obsesia istoriei,* o complexă *metafizică a „spiritului" și „geniului"* (național, popular, artistic) și menține nostalgia ierarhiei și tendința soluționării problemelor de la centru. O astfel de simbolistică este contrară unei economii mondializate, ce are ca temei o logică rizomică. Teoreticienii sistemului rizomic postmodern, Deleuze și Guttari, definesc rizomul (termen preluat din botanică, de la plantele care se extind pe această cale) drept „*un sistem descentrat, nonierarhic și nesemnificant, fără General, fără memorie organizatoare sau automat central, definit doar de o circulație a stărilor*".

„*Capitalismul-rizom,* observa Hurduzeu*, nu este construit și nici nu se construiește, capitalismul se extinde. Ceea ce-l interesează este rețeaua rizomică de consumatori*". Eseistul crede, argumentat, că modelul rizomic e mai pe firea noastră, ferindu-se a lansa ideea rizibilă a unui postmodernism românesc *avant la lettre.* El constată că, într-o economie globalizată, retorica arborelui și rădăcinii își pierde... „rădăcina". Nu îndeamnă la a se renunța la identitatea națională și spirituală în favoarea uneia „postmoderne" *abstracte și universaliste.* El propune să ne definim identitatea printr-o *dublă diferențiere.* Una ar fi față de „*nostalgiile și fetișurile identitare din trecut*", printr-o „deistoricizare" a realității românești și „*degajare a spiritului din metafizica trecutului*". O altă diferențiere ar fi față de globalism (definit mai sus), ce tinde a *fi* instituit pe cale birocratică. Spus maiorescian, trebuie să evităm a adopta o nouă formă fără fond.

Plecând de la acest deziderat, Ovidiu Hurduzeu crede că „*procesul de refacere treptată a unei identități naționale, bazată pe principii nefundamentaliste de diferențiere va fi lent și dificil. Datorita circumstanțelor actuale, interne și externe, este greu de renunțat la tentația angumentărilor istoriciste și esențialiste. Unii ar spune chiar că* ***acum*** *nu ne permitem să fim postmoderni. Riscurile sunt însă enorme. Aplicată cu* ***consecvență*** *problemei naționale, retorica arborelui și rădăcinii duce inevitabil la șovinism; în politică, Arborele și Rădăcina deschid calea spre dictatură și genocid*".

Postmodemitatea impune dictatul marginalului, urmărește deconstruirea ierarhiilor tradiționale (bărbat/femeie, stăpân/sclav, prezență/absență). *Deconstrucția postmodernă subminează legitimitatea termenului superior, fără însă a reface ierarhia prin impunerea elementului subordonat în poziția hegemonică.* Relația între cei doi termeni este una rizomică, deschisă, întemeiată pe diferență. Occidentul este supus dictatului „victimei" și „marginalului". Apelând la retorica postmodernismului „marginalul" pozează în victima structurilor ierarhice, afirmându-se drept campion al *deschiderii și relațiilor rizomice.* „*Toată lumea, ne spune eseistul, trebuie să-și regleze sistemul de valori și normele de comportament în funcție de «sensibilitățile» «marginalilor» și ale «minorităților» («sensibilitățile» sunt factori subiectivi, nicidecum valori obiective)".* Încât, deviza oficială a Occidentului este: marginalul are întotdeauna dreptate! Aceasta explică succesul minorităților revendicative de la noi în fața forurilor internaționale. Dictatul „marginalului" este o răsturnare a deconstrucției postmoderne, el tinde a reface centrul; stranie, „*umbra arborelui se întinde încă pe meleaguri postmoderne*".

Între globalism, definit deja, și globalizare este o diferență esențială. Globalizarea este un sistem politic și social care se dezvoltă la nivel planetar, promovând o benefică competiție între popoare și o bună comunicare între oameni, pe când globalismul promovează cultura victimei, a minorităților, a „corectitudinii politice". Arma culturală a globalismului este multiculturalismul, care nu-i totuna cu „*educația multiculturală, ce își propune*, cum remarca și Ovidiu Hurduzeu, *să examineze critic și să compare într-o maniera obiectivă, nepărtinitoare ideologic, valorile și practicile mai multor culturi. Educația multiculturală este o alternativă la monoculturalismul practicat de statele și grupurile naționaliste și etnocentriste. Pe principiile ei ar trebui să se bazeze toate sistemele educaționale ale secolului al XXI-lea*".

Ce este multiculturalismul? – se întreabă profesorul din Silicon Valley și îl va defini drept „*o ideologie de orientare stângistă ce pune semnul egalității între toate culturile lumii. Culturile nu pot fi superioare sau inferioare, ele sunt doar* ***diferite****. În Occident, oricine critică o cultură, alta decât cea euro-americană, este considerat bigot ori rasist. Cultura euro-americană, cu fundamentul ei iudeo-creștin, poate și trebuie însă pusă la stâlpul infamiei. Bărbatul alb, făuritorul acestei culturi, este denunțat drept imperialist, asupritor al femeilor, al minorităților etnice și sexuale, al handicapaților. Prin urmare, multiculturalismul își propune să denunțe «cu mânie multiculturală» orice prejudecată ori punct de vedere eurocentrist, heterosexual, elitist, naționalist sau antiminoritar. În Statele Unite, multiculturalismul este ideologia dominantă a lumii universitare și a birocrației administrative federate, dar el devine din ce în ce mai mult un fenomen global. Mass-media occidentală este deja în mare parte multiculturalistă, iar «Europa unită», condusă de euro-birocrația de la Bruxelles, este și ea în ton cu principiile multiculturalismului*".

O viziune simplificatoare asupra culturii caracterizează multiculturalismul, ea „*este gândită în termenii rasei, orientării sexuale și apartenenței etnice*". Referirile se fac la cultura albă, neagră, a minorităților etnice, sexuale etc. Sunt evitate referințele la caracterul național sau universal al culturii. Pentru multiculturaliști nici o cultură nu deține standarde estetice și morale general valabile. Valoarea este relativă. Operele clasice ale culturii universale nu sunt valoroase prin ele însele, au fost, susțin multiculturaliștii, „*impuse conștiinței colective prin imperialismul cultural al «bărbatului alb»*". Nulități crase sunt declarate valori universale cu minima condiție să aparțină unui grup minoritar. Veritabilele valori culturale sunt nule dacă nu au suport „multicultural". În multiculturalism nu există drepturi individuale, numai drepturi colective, ale minorității de care aparții. „Politicile corecte" impun privilegii pentru „victime". În cazul, de exemplu, unui concurs, totdeauna va avea câștig de cauză „minoritarul", indiferent de competență. *Corecți din punct de vedere politic* sunt cei care își asumă doctrina multiculturalistă.

Multiculturalismul a creat un hibrid, greu de înțeles

pentru noi, prin încrucișarea unei politici economice ultraliberale cu o ideologie de stânga, nu lipsită de accente totalitare.

Capitalismul are un caracter cameleonic, își adoptă ideologia care îl susține cel mai adecvat, în dezvoltarea lui economică. Cât timp a avut interes, capitalismul a cultivat valorile individualismului, prin consolidarea statului național, a individului liber, a familiei monogame etc., față de comunism, care cultiva identitatea „colectivistă".

Românii, esticii în general, s-au trezit într-o situație paradoxală, au făcut totul pentru a accede la valorile individualismului occidental, exact în perioada când aceștia adoptă ideologia de grup și aplica lovituri mortale prototipului clasic al individului liber. „*Globalizat, capitalul,* precizează Hurduzeu*, nu mai are nevoie de individualismul omului alb și nici de serviciile statului național, centralizat, unitar și indivizibil. Dimpotrivă, statele naționale, cu rădăcinile lor istorice și culturale sunt principala barieră împotriva globalizării economiei de piață*". Noua stângă consideră globalismul și arma lui culturală, multiculturalismul, o cale mai sigură de instaurare a socialismului mondial decât comunismul în varianta sovietică.

Logica economică a societății globale are nevoie de un om golit de substanța ontologică, transformat, când este pus în fața unui calculator, „*în simplu element branșat la o rețea rizomică*". Iată motivul pentru care sunt cultivate minoritățile, marginalii. Cum, corect remarcă eseistul, „*din punct de vedere al circulației capitalului, este de preferat un homosexual unui român. Homosexualul nu este atașat de un loc, rămâne homosexual și la New York și la Paris, și la București. Românul are rădăcini, tot la Vintileanca lui de acasă îi va sta gândul, oriunde îl muți (dacă este un român adevărat și nu un simplu «bonjurist» sponsorizat*)".

Multiculturalismul refuză matricea ontologică, în acest sistem nu te naști femeie, ci devii femeie, nu te naști homosexual, ci alegi să fii homosexual – cum ai alege din raft între două produse. Deosebirea între un heterosexual și un deviat sexual se transformă într-o simplă diferență „culturală". Valoarea nu este gândită în termeni ontologici, „*ci în termenii relativismului gnoseologiei contemporane*".

Întrebarea lui H.R. Patapievici „*ce se pierde atunci când ceva se câștigă?",* este mereu actuală în ultimele două secole. Ovidiu Hurduzeu se întreabă „*în ce măsură a contribuit individualismul occidental din ultimele două secole la îmbogățirea noastră sufletească*?" El consideră că „***individul liber****, ca și omul de grup, omul multiculturalist postmodern, este o construcție artificială*", un fabricat al Renașterii și filosofilor raționaliști, diferit de omul ontologic. Cum remarca și Mircea Eliade, o primă încercare de a uni valorile „individualiste" ale libertății, egalității și demnității umane cu transcendentul a fost făcută în secolul al XII-lea de către Giaocchino da Fiore și Francisc din Assisi, în dorința de a atinge absolutul spiritual. Ne întrebăm, alături de autorul **Sclavilor fericiți***,* dacă-i posibilă trezirea occidentalilor din beția tehnologică și ce șanse sunt să renască, în Occidentul de azi, omul ontologic al libertății și democrației.

Havel, conferențiind în 1994, într-o universitate americană, atenționează: „*Omul modern și-a pierdut ancora transcendentă și, o dată cu ea, singura sursă adevărată a responsabilității sale și a respectului de sine*". Experiența transcendenței este, pentru scriitorul ceh, „*o experiență cu adevărat universală care unifică – sau mai precis, ar putea să unifice – întreaga umanitate*". Pledează pentru o democrație transcendentă, „*singura sursă posibilă, temeinică a respectului de sine al individului, a respectului pentru ceilalți, pentru ordinea națiunii, ordinea umană și astfel pentru autoritățile seculare. Pierderea acestui respect duce la pierderea respectului pentru orice altceva – de la legile pe care oamenii le-au creat pentru ei înșiși, până la viața vecinilor lor și a planetei noastre. Relativizarea tuturor normelor morale, criza autorității, reducerea vieții la o goană după câștiguri materiale imediate, fără să se ia în considerație consecințele – aceste lucruri pentru care societatea occidentală este cel mai adesea criticată – nu dau naștere la democrație*".

Transcendența nu este incompatibilă cu valorile occidentale ale democrației, cum susține multiculturalismul. Apelând la „spiritul" democrației, Havel este încrezător în principiului ei integrator și regenerator, ce ne „*va conecta cu mitologiile și religiile tuturor culturilor și ne va deschide o cale de a le înțelege*". Acest „spirit" este echivalat de Ovidiu Hurduzeu cu „sufletul" din filosofia medievală. „Sufletul", categorie energetică, ca *anima mundi* – suflet universal – coagula toate lucrurile. În acest univers trăia *omul ontologic.* Acesta va fi „asasinat" de *omul tehnologic,* care își va pierde transcendența, se va goli de suflet. Teoria cuantică pune într-o legătură surprinzătoare îngerii și particulele cuantice. Toma d'Aquino, în ***Tratatul despre îngeri****,* spune: „*când un înger se mișcă, părăsește un loc, și apare în altul. Nu poate fi recunoscut decât prin acțiunea sa*". Fizica afirmă același lucru despre cuante, ele nu pot fi detectate decât prin acțiunea lor. Sunt argumente îndreptățit folosite de Hur duzeu pentru afirmarea sufletului, a spiritului în mișcare.

Conceptul de „*democrație transcendentă*", propus de Vaclav Havel, „*reabilitând ontologicul și stabilind o legătură directă, ideologică între Subiect și Obiect, oferă, în opinia lui, eseistului, un instrument critic de înțelegere a limitei prezentului model multicultural*".

Capitalismul – echivalentul diversității, competiției, descentralizării, al libertății economice și politice, tinde a deveni tot mai unitar, convergent, sub un strict control centralizat și o cât mai mare concentrare a puterii. „*Unificarea economică și politică sub stindardul globalismului financiar este însoțită de* ***omogenizare spirituală și revenirea gândirii unice****",* ne atenționează Hurduzeu.

Globalismul și arma sa culturală, multiculturalismul, golesc omul de conținut, îl transformă într-o entitate vidă care refuză transcendența, orice fel de suferință, agreează ludicul, arta ca joc; plăcerea, confortul, comoditățile sunt zeii la care se închină, omul imanent al lui Petre Țuțea.

Integrarea noastră, indiscutabil necesară, în „minunata lume nouă", va trebui să fie cu tot cu tradițiile noastre culturale, cu specificul național și spiritual, cu individualitatea noastră centrată pe persoana-eveniment, numai așa nu ne vom pierde identitatea în fața calului troian multiculturalist.

Constantin Coroiu

MITUL LIBERTĂȚII

Se împlinesc 150 de ani de la nașterea unei personalități legendare a Americii și a lumii secolului al XIX-lea: **José Julian Marti y Perez**, aniversare cuprinsă în calendarul UNESCO pe 2003. Încă de la poarta de intrare în Cuba – **Aeropuerto José Marti** – aeroportul internațional al Havanei, vizitatorul se întâlnește, la fiecare pas, cu numele, cu figura, cu amintirea lui José Mari, figură tutelară, care în istoria Americii Latine este așezată alături de cea a lui Simón Bolivár. Există o tulburătoare mărturie privind comuniunea de ideal și sacrificiu cu ilustrul său înaintaș, tipărită prima oară în revista *„La edad de oro”* (Vârsta de aur) o publicație ce se adresa copiilor, fondată chiar de José Marti:

— „*Se povestește că un călător a sosit odată la Caracas la căderea nopții și, fără să-și scuture colbul de pe drum, nu a întrebat nici unde se putea mânca, nici unde dormi, ci cum se ajunge la statuia lui Bolivár. Și se mai povestește că acel călător, singur cu arborii falnici și înmiresmați din Piață, plângea în fața statuii care părea că se mișcă asemeni unui tată când se apropie de el un fiu*”.

Călătorul acela dintr-un veac demult apus nu este altul decât José Marti, un om care a trăit și a făptuit într-o viață scurtă cât alții în zece, un personaj fabulos ca însăși America, un poet mesianic. „*Prașția mea este cea a lui David*” mărturisește el undeva.

Organizatorul Revoluției de eliberare, este mereu urmărit, hăituit, deportat în două rânduri în Spania, aruncat în temnițe. Fondează publicații, scrie cărți, desfășoară o intensă activitate publicistică la mari ziare din America Latină, reprezintă interesele unor state de la sud de Rio Grande, în nordul continentului, iubește cultura franceză – de altfel, călătorește și la Paris ca orice latino-american care se respectă – este un educator al copiilor și un catalizator al conștiinței patriotice, naționale, întemeiază Partidul Revoluționar și-i redactează manifestul-program, cade apoi eroic, la numai 41 de ani, pe câmpul de la Dos Rios, în ziua de 19 mai 1894. Posteritatea îl transformă într-un mit al libertății, al independenței și spiritualității unui continent cu rădăcinile și trupul atâtea veacuri însângerate...

José Marti este evocat peste tot în Cuba, începând, firește cu manualele de școală și terminând cu impunătorul monument care domină vasta Piață a Revoluției, spațiu ce respiră parcă un aer de sacralitate, incintă magnifică și copleșitoare în concepția și în construcția căreia cerul pare să fi fost luat în calcul și coborât pentru a-i servi drept cupolă. La Havana, casa în care a văzut lumina zilei, este astăzi muzeu memorial. Există aici și un Centru de studii „José Marti” care a editat în 1983 primul volum din **Operele** complete ale ideologului, publicistului, prozatorului și poetului născut în urmă cu 150 de ani.

Statuia lui José Marti și obeliscul alb din Piața Revoluției de la Havana, modernă operă de artă monumentală – ca o navă spațială ce parcă tocmai s-a desprins de sol săgetând cerul tropical – străjuiesc metropola întreagă. Ansamblul monumental e de fapt un reper fundamental, nu doar urbanistic, ci și unul sufletesc, iar piața – o adevărată cutie de rezonanță a vieții politice și spirituale a unei țări cu toate țărmurile scăldate de ape.

José Marti – un mit pe măsura dimensiunilor unui continent magic. Din istorie, miturile au trecut, trec și vor trece mereu în literatură, în muzică, în poezie, în artă în general, pentru a se reîntoarce mai strălucitoare în memoria colectivă. José Marti, în viziunea marelui poet cubanez **Nicolae Guillén**, tradus în românește de **Eugen Jebeleanu**, este deopotrivă mit și istorie, răspândind o lumină albă, magnetizantă, precum monumentul din inima Havanei: „*O, să nu vă gândiți că glasul lui e un suspin, Să nu credeți că are/ mâinile de umbră și că privirea lui/ e picătură de lună tremurând de frig/ deasupra unui trandafir/. Glasul lui/ sparge piatra, mâinile lui/ frâng fierul. Ochii lui/ își duc focul până în pădurile/ nocturne; negrele păduri.// Atingeți-l: veți vedea că arde/. Dați-i mâna: îi veți vedea/ deschisă mâna lui în care încape/ Cuba, precum o pasăre/ cu aripile ude/ de furtună. Priviți-l: veți vedea că lumina lui vă vorbește./ Dar urmați-l în noapte:/ o, pe ce drumuri, și cât de clare,/ lumina lui vă poate duce!”.*

Contemporan cu românii – și ei întemeietori de țară și spiritualitate latină – Vasile Alecsandri și Mihai Eminescu, José Marti (1853 - 1894) a fost un mare poet, un mare scriitor și gazetar. Între altele, este autorul unui fabulos **Elogiu al poeziei** și al unor cântece emblematice pentru Cuba, de frumusețea și grația cărora niciodată nu am fost atât de tulburat ca atunci când m-am aflat pe pământul paradisiac al Caraibilor, pe pământul Cubei lui José Marti.

Destinul lui s-a identificat pentru eternitate cu cel al Cubei, al patriei sale care este, în esență, și unica teamă a scriitorului José Marti: „*Eu două patrii am: Cuba și Noaptea*”. Ce înseamnă Patria pentru José Marti? Ea – „*trebuie să reprezinte un altar pe care să ne jertfim viața și nu o scară pe care să ne cățărăm*”. Un deziderat mereu actual, rostit de cel ce a fost supranumit OMUL AMERICII.

Flori

Constantin Coroiu

O IMAGINE ARHETIPALĂ: „SOLDATUL DE BRONZ”

Revin adeseori în Vrancea, adică **acasă**. Privesc de fiecare dată cu nostalgie Măgura Odobeștilor, piramidă verde, a cărei imagine a intrat în alcătuirea mea sufletească, de vreme ce m-am născut cu ochii pe ea. Am văzut multe orașe din Europa, America și Extremul Orient, dar pentru mine orașul primordial este **Panciu**. În copilărie, acesta era orizontul cel mai îndepărtat și târgul cu miros de gogoși (cum n-am mai mâncat niciodată de atunci) mi se părea că ascunde toate tainele lumii. Plecam cu mama sau cu tata, ori cu amândoi, uneori cu învățătoarea, doamna Tomescu îndeosebi sâmbăta – zi de târg – la Panciu. Drumul îl parcurgeam pe jos, printre vii. Coboram din satul meu, Sârbi, comuna Țifești – unde s-a descoperit o necropolă carpică din secolul al III-lea – în valea Șușiței, un râu capricios, sec pe timp de secetă, năbădăios, chiar ucigaș când ploua abundent la munte, cum zic localnicii; urcam apoi pe un drum prăfos, pe lângă Schitul Brazi, locul de repaus veșnic al lui Ioan Slavici (când schitul s-a desființat, rămânând doar o troiță, rămășițele pământești ale marelui scriitor din micul cimitir de lângă biserică au fost strămutate în deal, în cimitirul orașului). Istoria ne învață că și veșnicia este relativă. Nu știam atunci – aveam să o aflu mult mai târziu – că acolo, în Valea Brazilor, la înmormântarea celui ce scrisese ***Moara cu noroc, Mara, Gura satului*** și multe altele, într-o zi de august a anului 1925, a vorbit însuși **Liviu Rebreanu**, în calitatea sa de președinte al Societății Scriitorilor Români.

La începutul anilor ’80, într-unul din desele drumuri pe care le făceam în Vrancea, m-am gândit să realizez o emisiune radiofonică despre Slavici și despre locurile unde a trăit și a scris. Nu eram la curent cu ceea ce se întâmplase cu mormântul scriitorului. M-am dus împreună cu nepotul meu, Ciprian, să văd în ce stare mai este. Nu mică ne-a fost mirarea (și indignarea) când ne-am trezit în fața unei priveliști dezolante. Un loc părăsit, plin de bălării și, ici-colo, niște resturi de cruci ruginite sau putrezite. Convins că Slavici era acolo, uitat în acea ruină de cimitir, mă și pregăteam să scriu un articol în „România liberă” – la care aveam o colaborare permanentă, grație amabilei solicitări a marelui jurnalist **Octavian Paler** – și să-i fac praf pe primarul orașului Panciu și pe cei ce se ocupau de cultură la nivelul județului Vrancea. Numai că primarul m-a liniștit, explicându-mi cum au decurs lucrurile și conducându-mă la noul – ce straniu sună adjectivul aici – loc de veci al lui Slavici...

Cea mai persistentă imagine din copilăria mea, alături de cele ale Măgurii Odobeștilor – cu cota 1001, de unde în zilele senine se vede marea – și Putnei în care m-am scăldat de mii de ori, o constituie **Soldatul de bronz**, statuia modestă din centrul orășelului: un infanterist mergând la atac cu arma în mână. Toate statuile și monumentele pe care le-am văzut apoi, oricât de copleșitoare prin măreție și forță de evocare, nu egalează valoarea, aș spune inițiatică, a **Soldatului de bronz** care repovestește, și el, ceea ce s-a petrecut în faimosul „triunghi al morții”: **Mărășești-Mărăști - Oituz**. Am recitit de zeci și zeci de ori numele înscrise pe soclu, nume de simpli soldați: români, evrei, armeni, nume de eroi: „**Eroilor din Panciu, Patria recunoscătoare**”. Soldatul de bronz m-a învățat ceva esențial: eroismul ca faptă este simplu și așa-zicând antiretoric. Abia post-factum apar impostorii, oportuniștii, profitorii care îl „traduc” – de cele mai multe ori foarte prost, găunos – într-o retorică lucrativă. Am desprins asta și din povestirile bunicului meu patern, care a luptat și el în „triunghiul morții”, fiind luat prizonier de nemți și ținut în lagăr un an de zile. De-a lungul a aproape cinci decenii, câte a mai trăit după încheierea Primului Război Mondial și înfăptuirea Marii Uniri, mergea la Mărășești, în fiecare august (de obicei în ziua sărbătorii Schimbarea la față), respectând parcă un protocol instituit printr-o lege nescrisă, dar imuabilă, să revadă locul unde își avusese masca de infanterist pe fostul câmp de legendară bătălie. Îmi povestea tata că în anii ’30, ’40, ’50 parcurgea distanța de la noi de acasă până la Mărășești și înapoi pe jos, în semn de omagiu pentru camarazii săi care nu s-au mai întors la vetrele lor și ale căror oase se odihnesc în mausoleul binecunoscut din fața gării feroviare. De la noi până la Mărășești distanța este de vreo 12 kilometri. Așadar, pot spune, fără emfază, că bunicul meu și-a apărat nu doar vatra mare ce însemna și înseamnă țara întreagă, ci și pe cea care se afla la doar 12 kilometri și care era în sensul cel mai propriu **a lui** și a familiei lui. De altfel, temutul și trufașul feldmareșal August vom Mackensen avea să treacă și prin satul nostru. Un mare strateg, un longeviv. Se născuse cu un an înaintea lui Eminescu și a murit la sfârșitul celui de Al Doilea Război Mondial, în 1945, după ce gustase de două ori din cupa amară a înfrângerii Germaniei în mai puțin de o jumătate de secol. Alexandru Averescu, gloriosul mareșal român, care îl îngenunchease la Mărăști, era de șapte ani așezat în mijlocul soldaților săi, așa cum îi fusese dorința, în mausoleul de aici – copie a celui de la Verdun, unde nemții au fost înfrânți, în 1916, în urma uneia dintre cele mai sângeroase bătălii din istorie.

Prin anii ’70, soldatul cu arma și cascheta sa de luptă din inima târgului cunoscut mai ales prin soiurile de vin nobil produse în zonă a intrat așa-zicând și în literatură. Mica urbe este evocată într-un roman; lesne de identificat, date fiind ambianța și întâmplările narate, deși numele îi este redus la inițiala **P**. Acțiunea romanului se derulează în orășelul dintre vii, în anii celui de Al Doilea Război Mondial. Autorul și-a petrecut copilăria și adolescența ca și mine, în Vrancea, chiar la Panciu. Tatăl său, învățător cu gradul de sublocotenent, a murit pe frontul de Est, la numai 33 de ani. Bucuria mea la apariția cărții a fost una specială. Un scriitor, vrâncean de-al meu, cu care în acea vreme eram și prieten, scrisese un roman în care regăseam ceva din ambianța și lumea copilăriei și adolescenței mele.

Nu de mult, făcându-mi ordine în cărți, am dat și peste romanul acela. L-am răsfoit, cu sentimentul că revăd niște pagini dintr-o arhivă sentimentală. **Soldatul de bronz** ar fi putut avea un destin literar mai pe măsură, după cum ar fi putut să nu-l aibă deloc. Oricum, cuvintele din care a fost modelat în uitatul roman sunt mult mai puțin durabile decât bronzul. Pentru mine însă imaginea lui este una arhetipală!

Florin Paraschiv

KATABASĂ DEPĂȘITĂ?

Admirator odinioară al prozelor sale scurte și plăcut șocat de prezența sa insurgentă (de ins ce forțează veșnic actualitatea) în viața literară bucureșteană, parcurg cu interes un Jurnal al lui Dumitru Țepeneag (**Un român la Paris**, Cartea Românească, București, 1997), cu însemnări din 1970-1978, cu întreruperi. Cu toată răbdarea și tactul, mărturisesc a nu mai înțelege ce vrea în unele destule momente renumitul scriitor, de pildă când enunță rituos că nu aparține nici literaturii franceze, nici celei române, că e liber, ca apoi să trântească o *merdenea* (p.439). A limpezit ceva autorul de la 1978 încoace, sau se păstrează în dezabuzare lucrativă?

Poate să fie vinovată și formula: Țepe admite și el că Jurnalul e confuz, uneori greoi sau plat, relativ comod inautentic. S-a autocenzurat, n-a avut tăria unui adevărat „jurnal intim", care l-ar pasiona pe Țepe, psihanalitic și literar (p.212-213). Sau să fie de pricină incertitudinea identitară a lui Dumitru Țepeneag, aflat de vreo 30 de ani în exil-*diasporă* și această „coborâre" geografică îmi provoacă niște reflecții.

Iară și iară visători (nu suntem singurii) în marginea subtilităților eline, etern actuale, observăm că dintre *Dialogurile* lui Platon, singurele care-și desfășoară acțiunea în afara Cetății matriciale-Atena, sunt **Republica** și **Phaidros**. Socrate plecase în preajmă de Atenă și la Pireu...

În elină, „*apodemos*" semnifică „plecat din țara sa, aflat în călătorie", iar „*apodemia*" numește: călătoria, coborârea geografică, strămutarea. Moștenitorii spirituali neoplatonici interpretau apodemia socratică drept un prilej (nefast?) de uitare de sine, cu consecința golului, a „înjumătățirii", pe care le-ar aduce acest dincolo... Autenticitatea și sinele propun/compun creator ființa numai în Cetate, altminteri te paște riscul „*katabasei*", vasăzică diminuarea socratică de sine. Unde să se fi pitit oare daimonul lui Socrate în **Republica**? Dar tot elinii ne propun și nouă, aventurierilor incorigibili, periplul neliniștitului Ullyse, fi-va și acesta de oarece folos.

Țepe intuiește capcanele și *Holzweg*-urile katabasei, nu-i grăbit cu dezertarea, ideal i se pare lui Țepe să trăiască anii grei 1971 în țară. Așteptând o altă perioadă de liberalizare peste câțiva ani, atunci da, se va putea întoarce pacificat în Occident, mai nutrit cu încărcătură biografică și cu o operă maturizată, adânc semnificantă... (p.202) A slobozit porumbelul cel firav, adevărat, dar de-ar fi fost să fie, tot modelul claponului român ar fi triumfat probabil și nu modelul ceh... Dar timpul țării nu se mai îndură. Autorul notează des spectacolul prelucrării insistente, insidioase, calde (!?), cavernoase, imploratoare, suspicioase a celor șezători în „vacanță prelungită" (Țepe inclus) în Occident-din partea dezertorilor cu vechime, de a o tăia cu întoarcerea (p.42, 77). Chestiune tragică a întreg Estului (ca și a subdezvoltării, îndeobște), totuși cu trist record românesc, nici azi încheiat.

Altfel, ne încântă mândra provocare - nu fără rezon - a lui Țepe, cum că fac caz de patrie, de „trădare", de depeizare, intelectualii „naționaliști" ce nu s-ar putea afirma individual (p.95). Lui Țepe nu-i place în Occident, oricum e lipsit de pasiuni lacome și consumiste, răspândite la conaționalii mediocri (p.186), se întreabă dacă abundența occidentală poate oferi de nu fericire, dar măcar mulțumire. Intuiește că soluția cată a fi individuală și specifică, se gândește la marele coleg japonez Mishima (p.10). Din pilda japonezului să-i parvină oare lui Țepe, prin misterioasă asociere/ alchimie/inducție/empatie „respectul bolnăvicios", obsesia sinuciderii? (p.22) Un amic român cu experiență sugerează că Țepe a avut ghinionul de a nu fi fost arestat în 57! (p.72) Țepe nu-l iubește pe Cioran, altcum s-ar fi cutremurat de un jet cathar de-al Decompozitorului: suntem pedepsiți când și (tocmai) pentru că n-am suferit destul. Artistă sau nu, speța sâcâită (și Cioran nu se exclude pe sine...) mai are a reflecta la principiul endurei.

În orișice Jurnal, fie el și „inautentic" se află îndestul sine și într-adevăr Țepe se analizează oarecum, sau se implică semnificativ în măștile sinelui, adică în unele personaje... Degradând literatura la nivel de „amintiri și memorialistică",Țepe se suspectează acum la 33-34 ani, de îmbătrânire! (p.75)și de altceva, dureros:"inferioritate în trăire", mai cu seamă când observă celebrități ale breslei în spectacolul beției acestora(p.439)

Admite eshibiționist că-pentru sine-cuvintele nu mai posedă obișnuita lor valoare de comunicare și doar se joacă de-a ele, construind figuri semantice închise (p.66). Țepe e chiar un Străin camusian, așa cum în alt veac ar fi fost nesmintit dandy sau Lovellace... „Joc într-o piesă de teatru ...destul de absurdă", cugetă Țepe, admirându-și narcisist mentalitatea pirandelliană! (p.97) Aspiră la o baie de umilință, spre a atinge modestia calmă a omului echilibrat și doldora de valoare personală. (p.13) Nu-i rău.

Amuzat, se judecă Țepe drept „reacționar apocaliptic, nihilist și eshibiționist" (p.11), dar tocmai eshibiționismul îi deturnează pesimismul-pasivismul în energie (p.120-121). Știe să-și camufleze greu ambițiile, are orgoliu adolescentin,e imatur sufletește, se cunoaște el bine pe sine... (p.42). Mai mult, dacă are curaj nu-i din lipsă de imaginație, sau din patetism, ci pentru că el Țepe are imaginație humoristică! (p.188)

Sâcâieli vag scuzabile, de artist răsfățat levantin: la București n-are locuință (nu s-ar putea presa/șantaja un pic în temă pe lângă onorabilul?), atunci să stea la casa de creație(Mogoșoaia, Sinaia...), ba nu, la țară, ba nu, la Paris (p.136)... vrea la țară, la Paris nu poate lucra (p.115)!? Ce mai tortură și cu scrisul, ai cam avea nevoie de un apartament „spațios și neutru" la Viena, ca s-o faci (p.440), o clipă Țepe dă să preia sloganul dezabuzaților post-maiști: „Attendre /Dormir /Ecrire /Attendre" (p.114, 126). Deloc întâmplător, își modifică opinia despre bătrânul eshibiționist Sartre (p.120). Concurența?

Țepe se arată foarte critic cu scriitorii (românii incluși) ce-și regizează aferați succesele pe la Suhrkamp, Gallimard etc. (p.76) Un Jurnal al unui scriitor nu se poate lipsi de bârfe tăioase despre colegii de breaslă, e chestie universală și Țepe dă seamă îmbelșugată! Pare limpede pentru autorul Jurnalului că - în situații diverse de viață - nu se pot scuza orice mijloace, atunci când scopul nu-i decât afirmarea ego-ului. (p.82) Altfel, da?

E amuzant, că după ce impusese prin scandal „onirismul" în literatura țării, autorul pare viu preocupat de fundamentarea estetică (de nu și filosofic-științifică!) a onirismului (p.94) La Paris și în Occident, Țepe se zbate să-și plaseze și prozele scurte, inclusiv **Maria de la Școala medie** scrisă la 21 de ani (p.43) Bună observație de autor frustrat est-etic, publicul occidental a atins nivelul de blazare al sadicului pentru care masochismul victimelor din Est nu mai satisface. (p.71) Spectacol, nicicum pildă... Nu o dată, Țepe e sarcastic cu goșiștii de lux intelectuali, cei gata să admire cu speranță până și Albania (p.74) E trist că mecii au, surprinzător, măcar o dată dreptate:se trăiește devălmaș „ideologic", sub stigmatul complicității birocratice a celor două lagăre (p.102). Sfântă Alianță între „blocurile" războiului rece...

Ce-i de făcut? Țepe stă pe gânduri, mișcările poloneze 1970 sunt foarte incitante, să se întoarcă în „vârtejul stupid" al patriei, sau să mai zăbovească pe la Paris scriind un roman? (p.18, 64) Sau, în asociație de idei cu lecturi din Conquest, **La Grande Terreur**, ce-ar fi să rămână în Occident să se călugărească?! (p.34) Constată,cu umor amărât, că se agită ca un spermatozoid într-un pântec de balenă... (p.42), de fapt stă ambetat, afanisit, neliniștit la Café Apollinaire! (p.50)

Cum s-a declanșat mecanismul destinului la simpaticul șef de gașcă onirică al anilor 60? Simplu: „De ce mă amestec în politică? Din ură și, desigur, din eshibiționism"... (p.17) Se sugestionează să mai lase dracului politica și să se apuce de scris! (p.26) Intră într-o „horă frenetică", fără să aibă vocație politică autentică, oftează Țepe (p.201), dar știe că nu va rezista ispitei „delirului" politic (p.210). Merge treaba și nu uităm ostenelile lui Dumitru Țepeneag, numai că iată-l după câțiva ani sâcâit: Roma, Veneția, congrese-colocvii ale contestării est-europene și... „M-am săturat" (p.438) Orișicât!

Interesantă descrierea pregătirilor pentru revista *Est-Ouest* (p.16-17), platformă de acomodare într-un ideal comun a opozanților din Est. Ca unul care protestează împotriva ghetoului la care s-au autocondamnat exilații, Țepe e propus factotum al revistei. E adevărat că se ivesc niște bani românești (de exil, firește), dar corect i se pare lui Țepe că o cantonare între naționalismele estice ar fi imbecilă. Trebuie internaționalizare, OK, dar cum să împaci larga paletă politică a opozanților? (p.296-297) A existat și un plan de revistă bilingvă germano-română, *Hyperion*, de cultură și dialog Est-Vest, hărăzită să apară la Freiburg (p.103-104). Țepe înclina spre varianta germanică, dar n-a fost să fie....

Autorul român nu reproșează lipsa de curaj a colegilor estici, dar lipsa de consecvență. Or, nu grăiește tocmai vizatul Breban că autoritatea se definește tocmai în raport cu consecvența? (p.171) În cine să mai ai omenește încredere?Exilul național dezamăgește, dacă până și un nemțișor ca Dieter Schlesak ți se pare plăsmuit dintr-un amestec de *Niebelungenlied* plus Cațavencu! (p.187-188) Cât despre cei din țară, mai discutând și cu alți români voiajori în anii de plumb, se pun de acord că nu prea te poți bizui pe nimeni: Țepe are chiar și despre Paul Goma păreri oscilante, deși îi prețuiește „energia discretă" (p.79) de luptător singuratic. Dar și palidele opțiuni și tatonări reține nume deloc fericite în ordinea discernământului:Virgil Tănase, Iulian Neacșu ejusdem farinae (p.14). Să cauți camarazi de luptă printre patibulari, colabos, claponi și yesmeni ai establishmentului totalitar sau ai conviețuirii împotriva naturii între „lagăre"?! Tipi al căror discurs îndrăgostit acoperă capitularea, dezertarea în toate sensurile, demisie de suflete moarte. De acord cu autorul, oricine se poate arăta la o adică „băiat bun", e mai greu să fii cinstit (p.81) și Țepe decis încearcă să-l extragă pe Marin Preda din „carapacea moromețiană" (p.179)

Ce confrerie nobil-luptătoare, în hartă cu devastarea totalitară poți constitui cu alde amicul Vintilă Ivănceanu, cocoșel înțănțoșat și țunțurliu din cuibarele lui MRP? Tipul face grețuri până și în fața atât de invidiatului în Est „passeport bleu"... Vintilă Ivănceanu obținuse (în 1971!) statutul de cetățean român rezident în străinătate, de altfel cu drepturile neștirbite de clapon român... (p.71, 76) Ce să te aștepți de la astfel de indivizi? Sau ce rost mai are să încerci o apropiere de Adrian Păunescu la Paris,ce naiba spera Țepe să găsească decât un ins mefient, țărănește obraznic, evitând discuțiile periculoase? (p.101) Și care ar fi fiind mirarea că Nicolae Breban, după modeste eroisme, dă semne de frică și bruscă îngâmfare (156)? Cel mult, ne mișcă pasager tentativa lui Țepe de a-i înțelege pe vechii yesmeni ai comunismului românesc: X (poate fi și MRP) era un om pe care nu aveai dreptul să-l privești decât de aproape... (p.73) Mă rog.

Incepe, vai, să-și croiască făgaș după Tezele din iulie stilul otrăvit al lui Adrian Păunescu:lingușire plus critică, abilitate plus îndrăzneală, monitorizează Țepe (p.180), vor fi fiind acelea catehismul pentru asaltul curtezan al oricărei Puteri... Cum să treci de înțelepciunea rurală a atâtor gheorghepituți, după care a te supune autorității oficiale (fie ea și totalitară) nu înseamnă alta decât a fi „o slugă abstractă", așadar orgoliul artistului poate rămâne intact, teoretic. Ca la *citadinul* Breban (p.97). Pe de altă parte, dacă ai apucat-o pe calea bravurii și o faci pe martirul(evidentă piatră aruncată în grădina lui Goma...), mergi până la capăt (p.143). Dar poți ironiza *tao* și calea virtuții?

În acord cu Virgil Ierunca, Țepe propune o „pedagogie a curajului" (p.171), mai ales că momentului '71 (parcă numai atunci?) i-ar fi adecvată o morală camusiană sisifică (p.206), crede Țepe, dar știe el bine cât de anevoie se induce pedagogia curajului la țărani, are experiență cu Marin Preda (p.184)....

De fapt, asistăm la dificultățile (nici astăzi învinse, vai) de naștere a unei societăți civile românești. Țepe crede a prinde un fir, atent la înțelepciunea lui Matei Călinescu: „invincibilitatea, invulnerabilitatea victimei" (p.37, 75), formulă la fel de seducătoare ca aceea a lui Vaclav Havel: puterea celor fără de putere!

*Măriuca-Oana Constantin**

CARAGIALE — CONTEMPORANUL NOSTRU

(Comediile)

Vreme trece, vreme vine,
Toaie-s vechi și nouă toate.

(Mihai Eminescu – ***Glossă)***

Acum aproape un secol și jumătate, Caragiale prezenta cu ironie în comediile sale o societate românească ce tindea către civilizație, o lume în plină tranziție care-și căuta un scop, oameni ridicoli care doreau gloria și erau victimele propriilor defecte.

Astăzi, deși timpul a trecut, deși forma s-a schimbat radical, conținutul rămâne identic. Întâlnim alți oameni, aceleași tipuri umane, alt limbaj, aceleași idei, altă aparență, aceeași esență. Cu alte cuvinte *„Alte măști, aceeași piesă./ Alte guri, aceeași gamă".*

Trebuie luate în considerație subiectele comediilor caragialiene, caracteristicile personajelor și, mai ales, mecanismele politice și relațiile interumane și vom constata că dramaturgul este contemporan cu noi.

„O tempora, o mores"

S-a spus despre Caragiale că este realist, el însuși justificându-și opera, ironia și scepticismul astfel: „Eu nu pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci.". În consecință, Caragiale va transpune în scenă cu o obiectivitate uimitoare o lume cu toate tarele și capriciile ei, cu toate viciile și slăbiciunile, mereu actuale.

Așadar, **O noapte furtunoasă, O scrisoare pierdută, D-ale carnavalului** sunt prin excelență comedii de moravuri, iar creatorul lor este, poate fără a conștientiza, nu doar criticul societății sale, ci al lumii în general.

Inițial, aceste piese au determinat indignarea, reproșându-li-se, pe de o parte, lipsa moralității și, pe de altă parte, faptul că ocupându-se de defectele trecătoare ale oamenilor, și nu de cele eterne, riscă să constituie o operă fără viață lungă[1]. Ideea s-a dovedit a fi total eronată, deoarece ne regăsim atât de bine în aceste comedii încât le-am putea considera adevărate profeții despre lumea actuală, iar dacă ar trebui să scriem o istorie socială și politică a veacului al XIX-lea, nu am putea face acest lucru fără o continuă referință la opera lui Caragiale care pe cât este de simplă, pe atât este de exactă și de completă.

„Bellum omnium contra omnes"

Caragiale descrie lumea în care trăiește la trei niveluri: cel familial, cel public și cel politic, iar între mecanismele care se produc pe aceste planuri și societatea actuală putem descoperi similitudini frapante.

În viziunea dramaturgului *familia* este sinonimă cu *adulterul* și presupune existența unui triunghi conjugal, format din *încornoratul ramolit,* ca tip uman, *adulterina* și o terță persoană, *tipul junelui prim* și în general, om de încredere al soțului. Urmând această schemă, în ***O noapte furtunoasă***, Jupân Dumitrache Titircă Inimă-rea care *„avea ambiț când era vorba de onoarea sa de familist*" este dezonorat de însuși prietenul său Chiriac ce este totodată amantul soției sale, Veta. La fel, în ***O scrisoare pierdută***, întregul conflict este generat de biletul de dragoste al Zoei pentru prefectul Tipătescu și de amenințarea că Trahanache, *„prostul bonom"* ar putea afla de această aventură. Dar în nici una dintre cele doua piese soții trădați nu descoperă trista realitate și trăiesc în continuare din amăgiri. În ***D-ale carnavalului***, aproape tot ce se întâmplă este sub semnul *aparenței* și al *minciunii.* Mița îi trădează pe Crăcănel cu Nae Girimea și este la rândul său înșelată de acesta cu Didina, amanta lui Pampon. Prin urmare, *spiritul vindicativ,* trăsătură general-umană, devine aici o dominantă. Cei doi încornorați se aliază pentru a-l pedepsi pe „Bibicul" și tot pe infidelitatea lui intenționează și Mița Baston să se răzbune, aruncându-i cu „vitrion" în ochi. Și totuși, în final, dorința de răzbunare este înlocuită total de *ipocrizie* și *prefăcătorie,* iar personajele se împacă unele cu altele, uitând aparent realitatea existenței pe care o duc de fapt. Cu alte cuvinte, „pupat toți piața endependenți".

În contemporaneitate, adulterul este la fel de prezent și la fel de mascat. Oamenii se mint, se înșeală, dar nu recunosc niciodată, așa cum și cei încornorați preferă uneori să ignore adevărul.

În ce privește *viața publică,* relațiile interumane înfățișate de Caragiale, primesc drept principală coordonată, *eterna dorință de a parveni.* Este cazul lui Pristanda, din ***O scrisoare pierdută*** care, asemenea unei marionete, dansează după regulile lui Tipătescu. („TIPĂTESCU: Mișel!; PRISTANDA: Curat mișel!; TIPĂTESCU: Murdar!; PRISTANDA: Curat murdar!"). Patapievici analiza *problema servituții* considerând că societatea însăși e o servitute, iar *omul actual e om numai prin intermediul experienței servituții*[2].

Tot pentru a parveni, Rică Venturiano, protagonist în ***O noapte furtunoasa***, *tipul intelectualului fără carte,* încearcă să pară un „june cu educațiune", deși în realitate, este un incult ce vorbește cu elemente de jargon și dezacorduri. Aici *contrastul dintre aparență și esență,* pregnant în opera lui Caragiale, este evident. De altfel, toți protagoniștii vor să pară ceea ce nu sunt.

Extrapolând ideea dezacordului între aparență și esență, între impresie și realitate, putem spune că acesta reprezintă chiar condiția existențială a societății umane. Tot ceea ce s-a realizat vreodată se datorește tocmai acestei discrepanțe care ne permite să interacționăm și să ne exprimăm. În ***Privind viața***, G.Ibrăileanu afirma ca *„dacă într-o bună dimineață,*

* Elevă la Colegiul Național „Al.I.Cuza" Focșani, clasa a XI-a. Premii la olimpiadele de limba română, limba franceză, limba engleză și istorie.

Premiul I la concursul „Caragiale – contemporanul nostru"; Medalia de aur pentru Literatură la Olimpiada Francofoniei, Artelor și Culturii, organizat de „Amitié Partage" (2002).

[1] Nicolae Manolescu - ***Caragiale și Caragiale***

[2] H.-R. Patapievici - ***Cerul văzut prin lentilă***

oamenii ar începe să-și poată citi gândurile unul altuia, toți ar umple pădurile și văgăunile neumblate pitindu-se fiecare în câte o ascunzătoare nebănuită, societatea s-ar desființa și rasa omenească ar pieri curând". *Lumea e o păcăleală,* iar a fi deștept înseamnă a imagina nenumărate dedesubturi[3].

Trăim deci într-o *farsă,* ne amăgim cu falsități și suntem, la rândul nostru, falși. Este, practic, o lege... De aceea, comediile lui Caragiale nu puteau înfățișa altceva decât aceeași farsă a vieții, încercând totodată să delimiteze clar esența, reprezentată de tipologiile în care se încadrează protagoniștii, de aparențe constând în relațiile dintre ei. În acest sens, singura diferență între contemporani și personajele pieselor este că noi nu avem personalități în disoluție, nu suntem nicidecum caricaturi, ci niște ființe psiho-sociale complexe, dar cu aceleași realități interioare.

La baza contrastului despre care am vorbit, dar și a majorității acțiunilor umane se află *interesul,* iar protagoniștii comediilor caragialiene sunt prin natura lor niște interesați. Dacă, având interesul ca pretext, pe plan familial, se apelează la *șantajul sentimental* (Zoe, în **O scrisoare pierdută** rostește următoarea replică: „*Lăsa-mă... Dacă amibiția ta, dacă nimicurile tale politice le pui mai presus de rușinea mea, de viața mea, lasă-mă*"), iar în domeniul socialului interesul se manifestă sub forma unui *egoism* acerb (Chiriac, în **O noapte furtunoasă** afirmă: „Ce treabă am eu cu boala lui? Ce, eu sunt bolnav? Nu mă privește pe mine."), pe plan politic, el este chiar generatorul politicii ca fenomen.

Rezultatul său este *„Bellum omnium contra omnes",* adică războiul tuturor împotriva tuturor. Ideea a fost explicată de către *Hobbes* astfel: „Găsim în natura omenească trei principale cauze ale discordiei: în primul rând, *concurența*, în al doilea rând, *neîncrederea,* și, în al treilea rând, *gloria.* Prima îi împinge pe oameni să se atace pentru a-si asigura câștigul, a doua pentru a fi în siguranță și a treia pentru a-și crea o reputație"[4].

Luând ca exemplu ***O scrisoare pierdută****,* în care există o concurență disperată pentru deputăție, Cațavencu „îi atacă" pe prefect cu o scrisoare compromițătoare, amenințându-l cu publicarea ei. Neîncrezător, Tipătescu ordonă arestarea, chiar brutalizarea proprietarului ziarului „Răcnetul Carpaților" în interesul de a recupera obiectul șantajului. „Lupta" celor doi este zadarnică, învingătorul fiind un anume Agamemnon Dandanache, *tipul prostului demagog,* care își obține postul politic printr-un șantaj asemănător celui încercat de Cațavencu, având scopul de a menține reputația familiei sale.

Aici, ideii de glorie îi este sustras scrisul adevărat. Nu este vorba, deci, despre gloria măreață și admirabilă a războinicilor veritabili, ci de o *glorie josnică, a fanfaronadei,* o glorie a *ipocriților* și a *demagogilor*, obținută prin metode nedemne.

Raportându-se la opera lui Caragiale, Florin Manolescu va expune chiar o *teorie a jocurilor politice* utilizate pentru a obține gloria, acestea având o anumită miză (puterea, prestigiul, banii) și un anumit program, concretizându-se prin mutări ca la șah și având drept finalitate victoria, înfrângerea sau remiza. În operele lui Caragiale, *trișatul* devine principala regulă a jocului. Spre exemplu, în ***O scrisoare pierdută****,* unde sub aparența unei întreceri politice, cu alegători și discursuri de la tribună, se desfășoară un joc ultimativ, bazat pe o tentativă de *șantaj* și pe *conspirații* între grupările politice („TIPĂTESCU: Cine era?; PRISTANDA: Cine să fie? Ionescu, Popescu, popa Pripici...; TIPĂTESCU: Și Cațavencu mă-njura?; PRISTANDA: Grozav, coane Fănică, pe guvern și pe dv... și-și număra voturile").

Putem constata că aceleași jocuri, aceleași strategii, aceleași pretexte și aceleași scopuri sunt aplicate și aplicabile în lumea prezentului. *Șantajul, complotul, urmăririle* ce uneori degenerează în *persecutări* au devenit moduri de a trăi, la fel ca *machiavelismul,* deoarece, pentru majoritatea oamenilor, ca și în cazul lui Cațavencu sau al lui Dandanache, *„scopul justifică mijloacele".*

Să ne gândim și la *corupție, la favoritism,* la *privilegii,* analizând situația lui Tipătescu ce își obținuse funcția de prefect datorită faptului că Trahanache era un om politic marcant.

Se impune de asemenea să-l citățm pe Andrei Pleșu care scria: „*Există oameni a căror singură competență pare să fie interesul național. Nu e clar ce sunt în stare să facă, nu-i poți identifica profesional sau, dacă poți, e greu să afli în ce constă performanța lor specifică; dar un lucru iese mereu la suprafață: toți știu care sunt nevoile țării, toți luptă (oratoric) pentru oblojirea, propășirea și afirmarea ei.*" Un exemplu elocvent în acest sens este Cațavencu, discursul său reliefând veridicitatea pasajului anterior: „Mă gândesc... la țărișoara mea (plânsul l-a biruit de tot)... la România (plânge. Aplauze în grup)... la fericirea ei! (asemenea crescendo)... la progresul ei!...la viitorul ei! (plâns cu hohot)". De fapt, singurul scop al lui Cațavencu era acela de a ajunge deputat, patriotismul devenind doar calea cea mai potrivită pentru a-și atinge țelul.

Categoric, nu *interesul național* domină conștiința umană, ci *interesul personal* ce îi oferă acestuia o mobilitate extraordinară. Omul își schimbă părerile, locul, își creează noi circumstanțe favorabile de dragul ambițiilor sale. În ***O scrisoare pierdută****,* de exemplu, Agamemnon Dandanache declară: „Familia mea de la patuzsopt, și eu, în toate camerele cu toate partidele, ca rumânul imparțial". El este un inconsecvent, un politicianist perfid și nicidecum un om politic veritabil. Andrei Pleșu *caracteriza* poporul român prin *inconsecvență,* iar în opinia sa „ce gândeam ieri contestăm azi, ce lăudăm azi, călcam în picioare ieri". Virtuțile adevărate sunt inexistente pentru noi ca și pentru personajele lui Caragiale și suntem incapabili să ne stabilim o traiectorie care să ne conducă realmente undeva. Realitatea este că atunci când nu ești situat nicăieri, poți fi oriunde.

Noi ne aflăm, probabil, în piesele caragialiene, uneori ca spectatori, alteori ca actori, dar, de fiecare dată, problemele, perspectivele și modul de a gândi sunt identice.

Concluzia este următoarea...

Que voules-vous, nous sommes ici aux portes
de l'Orient où tout est pris à la légère...

(Raymond Poincaré)

Acest pasaj descrie exact situația universului românesc, situația unei țări aflate la granița Răsăritului cu Apusul și unde atât valorile cât și defectele aparținând acestor lumi diferite se intersectează.

În prezent, la fel ca acum 150 de ani, dorim să fim occidentali, deși avem adânc înrădăcinat în conștiințe balcanismul. *Superficialitatea* noastră este incompatibilă cu *rigoarea* propusă de Occident, *stabilitatea* noastră în ce privește mentalitatea și *inconsecvența* noastră în modul de a acționa ne situează la nivel de echivalență cu lumea din comediile lui Caragiale.

Opera sa este atât de *elastică,* rămânând valabilă în pofida trecerii timpului, *datorită inelasticității noastre* și incapacității de a evolua în ce privește moravurile și viziunea asupra vieții.

[3] Andrei Pleșu - ***Chipuri și măști ale tranziției***

[4] Hobbes - ***Leviathan***

Viorel Cosma*

CUM COMPUNEA GEORGE ENESCU

Pe marginea unui text (stenografiat)

În septembrie 1967, cu ocazia primului Simpozion internațional de muzicologie „George Enescu" de la București, o serie de cercetători români și străini (Marc Pincherle, Mihail Jora, Doru Popovici, Marcel Mihalovici, Viorel Cosma, Valeriu Râpeanu, Myriam Marbe) care nu au fost cuprinși în programul celor două zile de comunicări științifice desfășurate în Aula Uniunii Compozitorilor, au luat cuvântul la dezbaterile libere pe marginea temei atât de generoase. Toate intervențiile au fost stenografiate și apoi transcrise de serviciul de documentare al Uniunii Compozitorilor. Una din cele mai disputate teme ale discuțiilor s-a concentrat pe marginea ideii ***Cum compunerea Enescu****? Marcel Mihalovici, Mihail Jora și subsemnatul am încercat să lămurim procesul intim de creație al genialului creator al lui* ***Oedipe****, în lumina documentelor de arhivă și a experienței cotidiene directe. Stenograma a rămas uitată în cartoanele Uniunii până astăzi, când am socotit că unele idei ale intervenției noastre (exprimate în urmă cu aproape patru decenii) nu s-au perimat, meritând să fie cunoscute. Textul inedit, prezentat la primul Simpozion internațional „George Enescu" din 1967, vede lumina tiparului în revista „Saeculum" în integralitate, timpul confirmând – se pare – procesul intim de creație al maestrului, greu de definit chiar după o jumătate de secol de la dispariția geniului (4 mai 1995).*

***

Intervenția noastră în cadrul discuțiilor simpozionului de muzicologie nu ne permite decât să enunțăm (urmând ca în viitor să adâncim) câteva aspecte inedite ale procesului de creație la **George Enescu**.

1. Se știe cu câtă migală și scrupulozitate și-a redactat compozitorul român forma *definitivă* a lucrărilor sale. Schițele primare sunt de-a dreptul ilizibile. Ele mărturisesc gânduri izolate, idei răzlețe, adunate laolaltă. „*Eu compun mergând*", – declara în 1916 revistei „Rampa nouă ilustrată". Se pare că manuscrisele enesciene rivalizează, pe plan mondial, cu cele mai caligrafice partituri din istoria muzicii. Nu întâmplător editorii au preferat – în locul cartogramelor de tipar – să reproducă în facsimil autografele lui Enescu (așa s-a întâmplat cu ***Oedipe. Impresiile din copilărie. Sonata III-a pentru pian***). Atât de neverosimil ca autenticitate (datorită perfectei caligrafii) apar manuscrisele enesciene chiar în fața specialiștilor, încât la Biblioteca Națională din Viena autograful primului cvartet de coarde figura în fișier (până în 1965) ca opera unui... copist!

Acest derutant aspect „vizual" pe de o parte, iar catalogul relativ restrâns al opusurilor sale, pe de altă parte, la care s-au adăugat și unele declarații contradictorii personale ale elevilor și prietenilor săi, au creat falsa idee că Enescu „*compunea greu*", cu efort îndelungat.

O confruntare atentă a însemnărilor și datelor personale de pe manuscrisele sale ne relevă un aspect până astăzi nesemnalat: *Enescu a compus cu o uimitoare ușurință*. Am adăuga chiar mai mult: cu o neverosimilă efervescență, facilitate, fapt care îl situează printre acele rare fenomene din arta universală.

Se impune o precizare: nu ne referim la reluările și refacerile survenite ulterior primei audiții, predării manuscrisului la tipar etc. Observația noastră vizează *exclusiv* actul spontan al așternerii pe hârtie a întregii lucrări (schițe pentru pian la simfonii și piese orchestrale, partitura de voce și pian la operă). Revenirile constituiau o a doua natură, multă vreme refuzând să predea lucrările la tipar. „*Nu sunt niciodată mulțumit, niciodată! Dacă aș fi vreodată aș înceta să compun chiar în*

* În numărul trecut al revistei numele autorului a apărut ortografiat Viorel Cozma în loc de Viorel Cosma. Cerem scuzele de rigoare distinsului nostru colaborator. (***Redacția***)

momentul acela" (Bernard Gavoty, Genève, 1955).

Dar să concretizăm cu exactitate: capodopera repertoriului nostru violonistic – ***Sonata III-a pentru pian și vioară*** a compus-o în mai puțin de trei luni (21 august 1926 - 18 septembrie 1926), ***Sonata pentru pian în fa diez minor*** a realizat-o într-o lună (22 iulie 1924 - 27 august 1924), iar partitura pentru voce și pian a operei ***Oedipe*** a fixat-o în cadrul general - esențial în vara anului 1921 și primăvara lui 1922!

Dacă vom urmări rarele momente de calm, de „liniște" ale interpretului-violonist, concluziile vor fi și mai evidente: anul 1901, de pildă, înscrie pe agenda compozitorului român - pe lângă două lieduri și fragmente din ***Suita pentru pian***, op. 10 (Toccata), – cele două ***Rapsodii române*** pentru orchestră și ***Simfonia concertantă pentru violoncel și orchestră***. Deși a urât o viață întreagă războaiele, deși a detestat ambițiile politice și măcelurile mondiale, totuși anii când aceste încleștări armate dintre popoare l-au obligat pe Enescu să-și întrerupă turneele de concerte, asigurându-i clipe de constantă concentrare, au însemnat în viața sa perioade de fecunde realizări artistice. Primul Război Mondial, de pildă, a înscris în agenda sa componistică ***Suita pentru orchestră nr. 2 în Do major***, monumentala ***Simfonie a treia***, ***Suita pentru pian nr.3*** (Pièces impromtues), ***lieduri*** pe versuri de Fernand Gregh, o **transcripție** a trio-ului de Schubert și ***Trio pentru pian, vioară și violoncel***, recenta primă audiție. În treacăt precizăm că ultima lucrare a compus-o în circa două săptămâni (7 martie 1916 - 22 martie 1916), fiind bolnav de oreion în sanatoriu.

Așadar, Enescu compunea cu o rară ușurință, cu o vizibilă „febră-dulce" și plăcere artistică. „**Ideile îmi vin atunci** (primăvara, n.n.) **în stoluri și nu le pot prididi**" (***Rampa nouă ilustrată***, 1916).

Din păcate, timpul scurt consacrat compoziției nu i-a permis să ne lase o moștenire artistică mai bogată. Nu puține lucrări au însemnări precum acestea: partea primă terminată la București, a doua la Sinaia-Luminiș, partea a treia la Tescani sau în străinătate. Intervalele de timp nu depășesc un an de la începerea piesei! Procesul intim de creație enescian se compunea aproape invariabil din două faze: una de *transpunere* imediată pe hârtie a gândurilor și frământărilor sale îndelungate, rod al unei spontaneități proprii geniului, și alta de *finisare*, refacere, reluare, *fără modificări esențiale*, a schiței cu caracter quasi-definitiv. Un exemplu elocvent al valorii artistice primare a gândului inițial îl reprezintă ***Trio***-ul din 1916: manuscrisul fiind pierdut de compozitor, Enescu nu a mai intervenit ulterior. Opera stă perfect în picioare, surprinzând tocmai prin calitatea spontaneității muzicale. De multe ori, versiunile diferite ale *aceleiași* partituri le realiza în timp record, fiecare având o personalitate proprie, o viabilitate artistică. El opta ulterior asupra unor procedee tehnice, asupra unor soluții artistice, rezultate în procesul de creație spontană. Această opțiune îi răpea acel timp îndelungat până la o formă definitivă. Dar a confunda tipul de creator ce întâmpina dificultăți îndelungate până la obținerea scheletului lucrării, cu tipul de creator spontan (gen Mozart, Schubert) în cazul lui Enescu mi se pare o eroare.

Aparent, „efortul" creator, dedus eronat din restrânsul catalog al operei sale, nu trebuie confundat în viitor cu lipsa de spontaneitate muzicală a lui George Enescu. El rămâne un tip de creator spontan, cu un îndelungat proces de gestație spirituală.

2. Un alt aspect inedit, particular, caracteristic, al creației autorului lui ***Oedipe***, ni se pare rolul coloristic preponderent acordat ***flautului în paleta orchestrală***. De la ***Poema română*** și acel început pitoresc al ***Rapsodiei române nr. 1*** trecând apoi la ***Cantable si presto*** până la momentele din ***Oedipe*** (actul I, dansul păstorilor) și ***Vox Maris***, Enescu a folosit flautul cu o mare măestrie. Fără exagerare, acestui instrument i-a acordat primul loc după vioară. Timpul nu ne îngăduie să zăbovim prea mult asupra acestui aspect tipic în opera sa, dar după unele mărturisiri ale maestrului și după momentele în care a plasat compozitorul pasagiile de flaut, rezultă că ne aflăm în fața unui *act deliberat de compoziție*: Enescu a găsit în expresia suavă a flautului glasul propriu fluierului nostru ciobănesc.

Un studiu atent asupra tratării tehnice și expresive a acestui instrument în complexul celorlalte instrumente din orchestră ar releva aspecte deosebit de interesante privind culoarea națională a orchestrației enesciene.

3. În sfârșit, o ultimă remarcă – tot fugitiv enunțată – asupra unui alt procedeu inedit de creație: *folosirea unisonului ca element de contrast expresiv și de tensiune dramatică*. În toate lucrările de muzicologie contemporană, ***Preludiul la unison*** din ***Suita pentru orchestră nr. 1 în Do major*** este situat ca un exemplu de excepțională melodie continuă, de măestrie componistică, de inspirație autentică. Deși faptul nu a trecut neobservat, totuși nu cunoaștem până azi să se fi precizat acest *procedeu tipic* pentru Enescu. Puțini creatori ai veacului XX au apelat – cu aceeași constanță, evidență și măestrie – la acest element expresiv. Enescu îl aplică cu o rigoare exemplară, obținând efecte uneori nebănuite (în introducerea ***Sonatei a II-a pentru pian și vioară***). Interesant e faptul că unisonurile apar fie înainte de atacarea unui punct culminant, tocmai pentru a-l pregăti și sublinia (de pildă în monologul lui Oedipe din actul al doilea, în Uvertura din ***Suita a II-a pentru orchestră***, în Andantele din introducerea părții a treia din ***Trio***-ul recent audiat), fie pentru a realiza un contrast armonic dur, acid (așa cum se întâmplă în finalul ***Cvartetului de coarde*** **nr. 2 în Sol major**). Se poate, de asemenea, ca pentru un simfonist „din naștere" – ca să ne exprimăm mai plastic – cum a fost Enescu, unisonurile au însemnat momente de „lumină caldă", necesare în secolul limbajului muzical rațional, rece, teluric. Nu încercăm acum să definim scopul procesului enescian, ci dorim numai să îl semnalăm atenției cercetătorilor, spre o viitoare adâncire teoretică.

Iată, deci, câte aspecte noi relevă opera lui George Enescu și cât de necesară se dovedește organizarea acestui simpozion internațional de muzicologie.

Ion Murgeanu

MEȘTERUL PILIUȚĂ S-A MUTAT ÎN CER

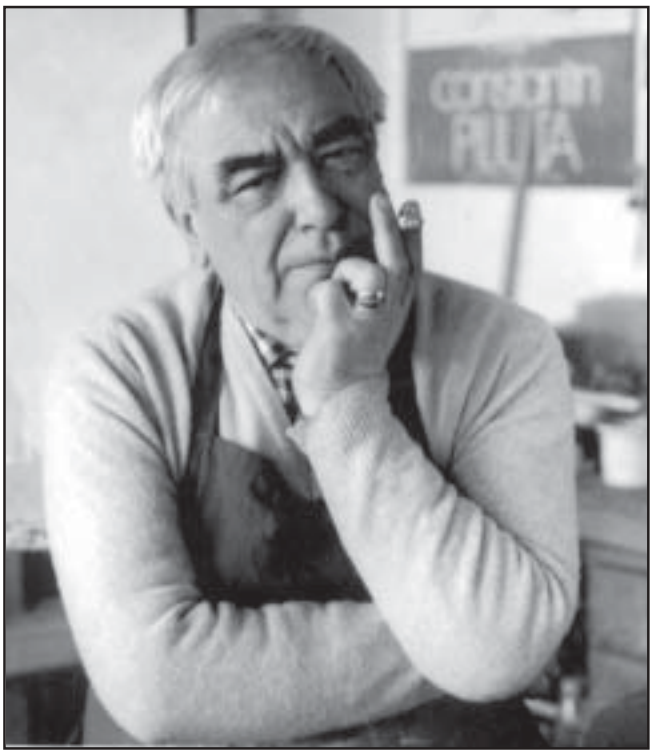

Ultimul mare pictor din stirpea artiștilor de altădată s-a mutat de la noi. Anul acesta, de Paști, a murit **Constantin Piliuță**. Se spune despre cei care mor la zi luminată că merg de-a dreptul în cer – și pe bună dreptate. Ca tâlharul cel de pe Cruce. Primul creștin căruia Iisus însuși i-a deschis ușile raiului. „*Unul din tâlharii răstigniți Îl batjocorea și zicea: Nu ești Tu Hristosul? Mântuiește-Te pe Tine însuți și mântuiește-ne și pe noi! Dar celălalt l-a înfruntat și i-a zis: Nu te temi tu de Dumnezeu, tu care ești supt aceeași osândă? Pentru noi este drept, căci primim răsplata cuvenită pentru fărădelegile noastre; dar omul acesta n-a făcut nici un rău. Și a zis lui Iisus: Doamne, adu-ți aminte de mine, când vei veni în Împărăția Ta! Iisus a răspuns: Adevărat îți spun că astăzi vei fi cu Mine în rai.*” (Luca 23, 39-43) Am transcris acest text din *Patimile Domnului* ca pe o rugăciune pentru meșterul Piliuță.

S-a născut la Botoșani în 1929. A studiat la Institutul de Arte Plastice ,,Nicolae Grigorescu” din București între anii 1949-1955, fiind studentul lui Alexandru Ciucurencu. În 1977 a luat parte la Festivalul internațional de pictură din Cagnes-sur-Mer. Obținuse deja Premiul pentru pictură al Uniunii Artiștilor Plastici din România în 1967 și Premiul „Ion Andreescu” al Academiei Române în 1974. Se impusese ca desenator printr-o precisă observație și-o linie tranșantă, neiertătoare, putem zice, în relevarea detaliului. Dar tensiunile sale interioare puteau fi la rigoare translate cu umor într-un registru „comun”. Ca pictor a evoluat din cultul pentru natură (ca peisagist) la compoziții subtile din „fluxul memoriei” poetice și-al meditației atât de personale în final. Încât un tablou de Constantin Piliuță azi e recunoscut la o simplă privire din zece, dar și dintr-o mie. Artist desăvârșit și personalitate multiplă, Constantin Piliuță a fost un om inconfundabil în boema bucureșteană a ,,anilor de împotrivire” din proletcultism, când singura speranță a românilor se reducea la artă și poezie. Ni-l amintim dintr-o noapte de iarnă *breugheliană*, din iernile de altădată ale Bucureștilor de fapt, cu o pungă de mere ionatane navigând prin zăpezi la miezul nopții, tangent la cartierul aristocrației proletare a Domeniilor. La un moment dat pungă de plastic s-a rupt, și pe imaculata zăpadă albăstrită puțin de luna plină dar rece, merele roșii și proaspete s-au împrăștiat ca într-o compoziție *sui generis*. Când i-am povestit, mult mai târziu, întâmplarea aceasta la Dalles, după vernisajul singurei sale retrospective de proporții, dacă nu mă înșel, de prin anii 84, a zâmbit melancolic. Atunci i-am deslușit oarecare fragilitate (Arghezi ar fi spus „frăgezime”) sufletească atât de proprie marilor creatori.

Dar sensibilitatea artistului se deslușește mai clar încă din fiecare opera a sa, căci la puțini alți pictori se poate spune despre oricare tablou al său că este *o operă în sine* ca la Constantin Piliuță. Nostalgia acelui nord de țară botoșănean, atracția Deltei Dunării, ,,*conservând umbrele târgurilor de odinioară*” (Constantin Prut), dar mai ales trăindu-și cu fervoare clipa și gustul de viață atât de particular. Diminețile după nopți de risipă, ale unor ,,personaje” din marginea societății, dar nu de la marginea lumii; zilele luminoase ale naturii: ,,gestul incidental, pentru a sesiza durabilul”. Meditația artistului nu putea să folosească decât vaste câmpuri de culoare monocrome, tonuri luminoase, un tărâm al firii epurat de impurități și detalii nesemnificative. Catarsisul acestei lucrări este o imanență izvorâtă din har și dăruire. În arta portretului (și-a autoportretului) meșterul Piliuță a esențializat pe alocuri metaforic (Portretul lui Tudor Arghezi, dar și cel al lui Tudor Vianu) o lume de gânduri și-un fundament cultural bine structurat și documentat.

Ca orice mare artist nu s-a atins de teme străine chemării sale iar acolo unde a poposit a sfințit locul. A lucrat și compoziții istorice, a realizat lucrări de artă monumentală în frescă și mozaic, sau din moduli ceramici, și-n toate a fost *un neliniștit blând* și bine aplicat, fără stridențe sau ,,goarne” aleatorii. Era o încântare de om, ca mai toți moldovenii din Țara de Sus, care, pe lângă talent, sunt purtătorii unui umor hâtru și netrucat. Oameni ca el apar rar și dau marcă timpului care i-a născut.

Nu se putea altfel decât așa cum s-a și întâmplat; meșterul Piliuță să plece de la noi de-a dreptul în cer, cu zăpezile lui de *altan*, cu diminețile lui clare și totuși umbrite de pasiunile nopților prea din plin trăite, cu zilele vieții sale desăvârșite până la amănunt și detaliu plastic. Fie-i țărâna ușoară și marea călătorie tot mai aproape de stelele care-i vor evoca trecerea, simplu și clar, pe marea boltă de valori nemuritoare ale Moldovei natale!

Constantin Ghiniță

EMANOIL PETRUȚ SAU RĂMÂNEREA ÎN PERMANENȚA DRAGOSTEI DE ȚARĂ

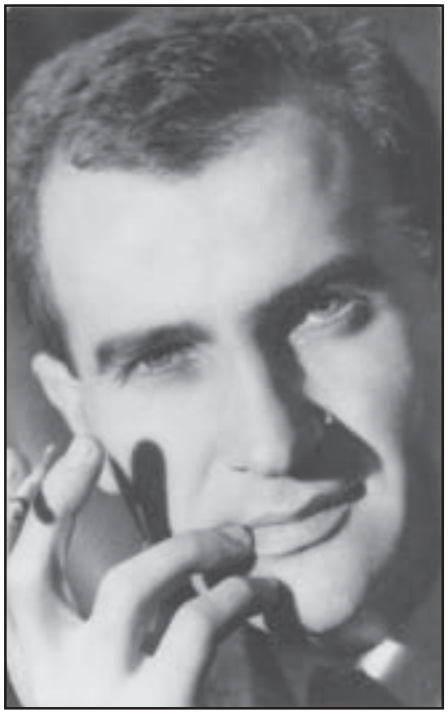

Părinți vrânceni, „oameni de o deosebită noblețe", mama, cu numele de domnișoară Ecaterina Vasiliu, se naște la Bătinești, iar tatăl, Gabriel Petruț, la Odobești.

Amândoi se cunosc la Mărășești, mama locuind cu sora ei mai mare la familia Tătaru, tatăl funcționar la Judecătoria orașului. În anul 1928 se căsătoresc și se mută într-o casă cumpărată undeva pe lângă gară.

În 1930 se naște o fetiță care a decedat la scurtă vreme după naștere. La numai doi ani, în 1932, vede lumina zilei Emanoil. Era 8 februarie. Și tot după doi ani vine pe lume Georgel Petruț, astăzi pensionar în București. Mariana, care trăiește tot în capitală, păstrează ritmul și apare ca mezină a familiei în 1936. Aici urmează E.P. clasele primare, unde este „recunoscut" ca viitor actor.

În 1940 tatăl este transferat la Tribunalul Putna ca grefier, fiind nevoiți să se mute la Focșani. Aici îi prinde „cutremurul cel mare", când E.P. avea în jur de 10 ani.

La Focșani, Emanoil Petruț învață stepul, fiind angajat pentru o perioadă la celebrul bar Royal, timp în care juca și teatru în trupa Judecătorului Ghenuche. Avea 15 ani când este remarcat de marele Vraca, cel care avea să-i schimbe definitiv viața doar prin câteva cuvinte: „Termină-ți liceul și fă-te actor!".

La trecerea unei trupe din Iași prin Focșani este văzut de Ion Lascăr, un alt mare actor, care îl sfătuiește să dea examen la proaspăta Facultate de Teatru din Iași.

Debut la Teatrul Național București alături de nume sonore ale teatrului românesc: Aura Buzescu, Moni Ghelerter, Eliza Petrăchescu, Emil Botta.

În anul 1960 se căsătorește cu Catinca Ralea, fiica lui Mihail Ralea. Catinca se stinge din viață în 1981, la 52 de ani, fiind urmată de Emanoil Petruț la numai 2 ani, pe 8 august 1983, când împlinise 51 de ani și când era în culmea gloriei.

Despre **Emanoil Petruţ** s-a scris foarte puțin după moartea sa, aproape că a fost șters din memoria peliculei și scenei românești. Pe nedrept, dacă ne gândim la cariera actorului care s-a desfășurat sub semnul unei fericite excepții: actor de teatru și de cinema, cu roluri principale grele de dus în spate și, pe deasupra, și poet de o factură tragică, el însuși un introvertit, un romantic predispus la meditație și visare. Să recunoaștem că este fantastic să joci și teatru și film, și să le faci bine pe amândouă. Mama actorului Adrian Pintea vorbea despre „întâmplarea privirii", eu aș adăuga-o pe cea a „vocii", tunetul ce purcede fulgerul și care transmite în prim-plan sărbătoarea unică a acestei ciudate meserii, actoria.

Născut pe 8 februarie 1932 la Mărășești, loc parcă anume ales de Dumnezeu celui care avea să facă din roluri istorice o adevărată tribună pentru eroii ce s-au jertfit din dragoste de țară, **Emanoil Petruţ** devine simbolul artistului complet, prin îmbogățirea talentului cu o putere de muncă și dăruire demnă de urmat. Fără a greși cu nimic, ar putea fi închipuit ca ultimul mare romantic de factură istorică din generația de aur a scenei și filmului românesc. Nu poate uita nimeni dintre cei care l-au văzut în **Burebista, Tudor, Ștefan cel Mare, Ciprian Porumbescu** etc. vocea inimitabilă, monumentala figură atletică, ochii vulturești și mersul voievodal în jocul scenic de neconfundat, diversitatea în fresca de tipuri și caractere umane pe care le-a „recreat" cum a fost în realitate, încât spectatorul trăia din plin emoția de a se simți teleportat în timpul istoric al fiecărei opere abordate de actor.

Debutează în film în 1951 (avea girul nu oricui, ci al gigantului George Vraca de „a se face actor"!) și în teatru în 1952. 18 ani de activitate scenică în peste 100 de roluri și peste 50 de filme, în care a interpretat magistral mari bărbați ai neamului românesc și dificile roluri de profundă adâncime din creația universală.

Emanoil Petruț s-a făcut remarcat încă din anii studenției când începe să fie solicitat de tânăra cinematografie românească să dea viață unuia dintre primele personaje în ***Brigada lui Ionuţ***, apoi în ***Nepoții Gornistului***, rol pentru care a fost distins cu Premiul de Stat. Apogeul îl află în 1962, când întruchipează monumentala figură a lui Tudor Vladimirescu, după care urmează în serie ***Răpirea fecioarelor***, ***Răzbunarea haiducilor*** etc. Este distribuit în general în roluri de anvergură dramatică, fiind suflet și trup pe scena Teatrului Național din București, născând eroi dinamici, plini de energie, caractere dârze, bărbătești din dramaturgia contemporană și clasică românească: Anghel Dobrian din ***Ștafeta nevăzută*** de Paul Everac (1964), voievodul Răzvan din piesa lui Hașdeu, ***Răzvan și Vidra***, având ca parteneră pe neutata Eugenia Dragomirescu (1967) – ca să dăm numai câteva exemple – iar din dramaturgia universală, Viktor din ***Poveste din Irkutsk*** de Arbuzov, George din ***Oameni și șoareci*** de John Steinbeck, Ezra Mannon și Adam Brant în covârșitoarea dramă a lui O'Neill, ***Din jale se întrupează Electra***, Leonardo în ***Nunta însângerată***

de Federico Garcia Lorca ș.a.m.d.

Preaplin cu vitalitate, patos și simplitate, ajungând la dimensiuni statuar-legendare când însuflețea o pagină de istorie, numai câteva calități care i-au atras pe regizorii de teatru și film spre fructificarea acestor trăsături în peste douăzeci de pelicule și peste treizeci de piese, dintre care merită să amintim: ***Frații Jderi*** ***Burebista***, ***Zile fierbinți***, ***Dragostea și Revoluția***, ***Vlad Țepeș*** (pentru ecran), ***Al patrulea anotimp*** de Horia Lovinescu, ***Săptămâna patimilor*** de Paul Anghel, ***Învierea*** de Tolstoi, ***Troienele*** de Euripide-Sartre, ***Zbor deasupra unui cuib de cuci*** de Dale Wasserman (pentru scenă).

Dacă lui Emanoil Petruț i s-ar face o statuie ar trebui ca soclul să-i fie dăltuit dintr-o impresionantă demnitate morală, la rândul ei structurată pe o veritabilă salbă de figuri patetice. Să ne închipuim personajul tremurând, viclean și vicios din ***Căruța cu paiațe*** de Mircea Ștefănescu, postelnicul Manolache, terorizat de despotismul coanei Marghiolița (Draga Olneanu-Matei), pe care Emanoil Petruț îl interpretează cu uimitoare vocație comică, cu bucuria mucalitului și șiretenia arlechinului pus pe farse și care ne pune în fața unor noi fațete, acelea de actor de comedie și de grotesc, spre a elibera aria, paleta multiplelor disponibilități cu un registru neexplorat.

Joacă alături de Alexandru Giugaru, George Vraca, Ștefan Ciubotărașu, Geo Barton, Toma Caragiu, Al.Repan, Monica Ghiuță, Mircea Albulescu, Florin Piersic, Mihăilescu-Brăila, Cornel Coman, Ileana Popovici, Marga Barbu (ca să enumerăm doar câțiva iluștri interpreți ce ne-au cucerit inima), în regia unor maeștri de excepție precum Jean Georgescu, Mircea Moldovan, Liviu Ciulei, Lucian Bratu, Alecu Croitoru, Gh. Vitanidis, Sergiu Nicolaescu, Mircea Drăgan, Malvina Urșianu, Andrei Blaier etc.

Critica de specialitate are și ea de multe ori hibele ei, fiind în general ori subiectivă, ori greu de abordat, alunecând ușor în savante labirinturi, cu fraze stereotip, ușor modificate de cuvinte șoc. **Emanoil Petruț** este greu de prins tocmai pentru că aluneca el însuși în ascunzișuri temperamentale plămădite din miraculos și simplitate debordante. Intra cu adevărat în pielea personajelor, le descoperea, le scotea afară și le dădea de gol, așa cum erau ele, regale, sclipitoare, triumfale sau mucalite, îmbufnate, morocănoase, colțoase, cârcotașe, lăsându-se ispitit de multe ori la cele mai contradictorii și năstrușnice experiențe scenice.

Cealaltă latură, și mai puțin cunoscută,– poezia – a fost se pare matca în care a curs după fiecare suferință. Este bine cunoscută iubirea lui față de Catinca Ralea, cu care se căsătorește în 1960, cea care i-a fost alături până la moartea sa și care a însemnat sublunara muzică predestinată spre potolirea sufletului său în neobosită clocotire vulcanică. O femeie de o rară calitate și de o sensibilă cultură, soție și călăuză, mentor și muză în același timp, pentru care a scris multă poezie de aleasă și tulburătoare simțire.

Se stinge din viață prea devreme în urma unei boli nemiloase care l-a ținut la pat până în ultima clipă, într-o zi de 8 august a anului 1983. Scena românească pierdea un fiu de nădejde fără a-i răpi însă dreptul de a face parte „pe viață” din familia Teatrului și Filmului Național.

Gând

Oare am îmbătrânit gonind
sau gândind în vreme?!...
dar vremea-n juru-mi mi se cerne
și vremea la picioare mi se-așterne
cu cetină și nea
și nimeni altul n-o să mi le ia:
eu sunt și bradul
sunt și zăpada grea
dar sunt și „bardul”
de-ar vrea unii sau n-ar vrea...
de-aceea am îmbătrânit zâmbind
pentru că-n vreme am gonit gândind!...

Harul

Catincăi Ralea

E-adâncul
groapa leilor,
avântul
tăcerea lacrimilor,
e „astăzi” ce încă n-a fost ieri
și mâine nu mai este,
și vremii vremea nu-i va da de veste.
E Iubirea crudă ce-o porți în veac
și vrei s-o vindeci dar nu are leac,
E tot ce ai și tot ce n-ai
e vorba răspicată fără grai,
e tot ce-ai vrea să dai și nu ai dat
e tot ce-ai dat și încă nu s-a luat,
e ceea ce strivește lumea aflând o altă lume
ce vrei să o botezi și nu-i găsești un nume,
e tot ce nu se află deși a fost găsit,
e floarea ce răsare când tu te-ai ofilit...

„Petruț nu venea cu încredere la rol și părea sceptic chiar și după ce-l reușea. Natura lui îl plasa pe drumul bun, instinctul se mula, și până la urmă te mirai și tu și el, că rezultatul e strașnic. Se însuflețea cu candoare. Avea sufletul de o truculentă inocență, un fel direct și simplu care dădea liniște. Mi-a jucat doi „pozitivi” fără nici un efort – fiindcă era pozitiv; iar la „negativ” a băgat „basul”. Avea o splendoare de bas, ciudat pentru niște ochi angelici ca ai lui. Era rupt din pământ. Cred că a fost și bun. Oricum l-am iubit. Venea cu volubila și afurisita lui Catinca, făcea un pandant foarte nimerit. Râdeau bine, se completau. A fost un om de omenie și un actor pe care nu-l uiți.”

Paul Everac

Petru Obodariu

Ion Diaconu-profesor la Liceul „Unirea” din Focșani

Profesorul **Ion Diaconu** reprezintă una dintre acele personalități de seamă pe care le-a dat ținutul Vrancei spiritualității românești. După cum scria Mihail Sadoveanu, în 1936, recenzând studiul său, **Psihologie și creație populară**: „*Harnicul profesor focșănean cercetează, în acest studiu, cum se produce poezia populară. D.Ion Diaconu e un specialist, bine pregătit la școala profesorului Ovid Densușianu, culegător neobosit și atent de folclor. Anul trecut am cetit un volum de culegeri ale d-sale din Vrancea, urmărind special variantele **Mioriței**. Studiul introductiv la această culegere despre ținutul Vrancei și despre vrânceni are o valoare deosebită, în mare parte aceste pagini ale profesorului Diaconu m-au determinat să fac prima mea expediție în țara păstorilor. Am venit de acolo cu impresii frumoase și cu hotărârea de a mă întoarce*”. Sunt acestea câteva cuvinte frumoase despre acela de la a cărui naștere se va aniversa anul acesta 100 de ani.

Ion Diaconu s-a născut pe 24 septembrie 1903 în comuna Spinești, pe atunci în fostul județ Putna, în familia lui Ioan și Măriuța Diaconu. Tatăl este absolvent al școlii de dascăli bisericești din Buzău, cântăreț de strană și notar al Spineștilor și Tulnicilor. Școala rurală o face la Tulnici. Își va începe studiile la Liceul „Unirea” în cursul anului 1915. În anul 1923 va termina liceul, o adevărată citadelă culturală a vremii. După cum aflăm din „Caietele de școală” ale fiicei acestuia, Paula Diaconu Bălan, Ion Diaconu a depășit uimitor de repede media cunoștințelor la obiectele umaniste. În câțiva ani a vorbit aproape perfect câteva limbi moderne, traducea „ca pe apă” din latină, greacă veche, chiar sanscrită, îndrumat fiind de profesori iluștri ca: Mihai Bantaș (limba franceza și filosofie), Iulian Ștefănescu (bizantinolog), Teodor Iordănescu (indo-europenist și latinist de mare faimă), Pompiliu Pârvescu (folclorist), I.M.Rașcu (poet și profesor de limba română).

Între anii 1923-1926 este student al Facultății de Filosofie și Litere din cadrul Universității București. Aici îi va avea ca profesori pe marii oameni de cultură Nicolae Iorga și Ovid Densușianu. Va mai frecventa cursul de Literatură română veche, ținut de profesorul Nicolae Cartojan.

În timpul facultății, pentru o lucrare privind Revoluția de la 1789 din Franța și enciclopediștii, profesorul Iorga i-a acordat o bursă de studiu în istoria universală la Ecole Roumaine Fontenay-aux-Roses, pe care Ion Diaconu a refuzat-o din cauza „*spiritului gregar al vrânceanului, de a nu rătăci prin streinătăți”.*

După terminarea facultății, în anul 1926 va deveni profesor al Liceului „Unirea”. Ion Larian Postolache își aduce aminte despre prima oră de curs cu profesorul Ion Diaconu. „*Era în luna lui septembrie a anului 1929. (...) Prima oră de limba română. În locul fostului nostru dascăl, Ghiță Dumitriu, în clasă a intrat un tânăr profesor cu puțin mai înalt decât veteranii din fundul clasei, dar care la cea dintâi întâlnire ne-a fermecat. În locul plictisitoarelor ore de gramatică, pe care le suportam cu resemnare, acum cursul ne încânta*”.

La Liceul „Unirea” va fi profesor de română (principal) și de franceză și drept (secundar). Pe lângă Liceul „Unirea” va mai preda în perioada anilor 1927-1928 la Liceul de Fete și Liceul Comercial.

Ion Diaconu va mai absolvi și Seminarul Pedagogic Universitar în cursul anului 1925, iar în anul 1927 s-a înscris în prima școală sociologică de cercetare pe teren, organizată de profesorul D.Gusti, în anul 1927, chiar în Vrancea, în localitatea Nereju. În anii următori a continuat singur cercetarea în Vrancea, întocmindu-și lucrarea ***Ținutul Vrancei***, cu o rigoare științifică exemplară, pe care Ovid Densușianu i-a publicat-o în anul 1930, în condiții grafice de admirat, sub auspiciile Institutului de Filologie și Folclor. În această lucrare Ion Diaconu a cules în special poezie epică, în care la loc de frunte se află ***Mioriția***, cu 91 de variante. Tot Ion Diaconu a venit cu idei noi în cercetare. Pentru prima

dată, el a introdus în uz înregistrarea repetată a aceleași creații de la același informator, la numai câteva zile sau câteva ore, ceea ce a pus în evidență puterea de creație a insului din popor, prin înlocuirea inspirată de expresii și de imagini poetice. Ion Diaconu a selectat din ceea ce a cules și probabil nimeni din folcloristica românească nu a anchetat peste 12.000 de informatori, consemnând printre altele peste 400 de variante ale Mioriței.

În același spirit, Ion Diaconu a făcut cercetare pe teren pentru lucrarea ***Folclor din Râmnicul Sărat**, două* volume, 1933-1934, al treilea a apărut în anul 1948, ca o prima parte (lucrarea trebuia să fie continuată).

În anul 1946 a publicat ***Reflexiuni despre cântecul și versul popular***, iar în anul 1980, ***Cântăreți și povestitori populari. Câteva criterii asupra monografiei folclorice***.

A publicat o serie de studii și articole în diferite reviste și periodice: *„Grai și suflet", „Anuarul arhivei de folclor", „Convorbiri literare", „Însemnări ieșene", „Milcovia".* A reușit să scoată cu eforturi deosebite o revistă de o înaltă ținută științifică la Focșani și acest lucru l-a făcut în plin război. Este vorba de publicația de cultură populară românească, *„Ethnos"*, apărută între anii 1941-1943, pentru care a obținut colaborarea unor personalități marcante. Revista a fost redactată și tipărită din veniturile sale modeste de profesor secundar și va rămâne un model de intelectualism luminat.

Din dosarul didactic al profesorului aflat în fondul arhivistic al Liceului „Unirea" păstrat la Direcția Județeană Vrancea a Arhivelor Naționale, se poate vedea activitatea științifică remarcabilă pe care a avut-o acest mare om de cultură al plaiurilor vrâncene.

A. A publicat următoarele volume și broșuri:

1. ***Ținutul Vrancei (Etnografie, folclor și dialectologie)***, vol. I, București, vol. editat de Institutul de Filologie și Folclor al Universității din București.

2. ***Păstoritul în Vrancea***, București, 1930, editat de Institutul de Filologie și Folclor al Universității din București.

3. ***Folclor din Rămnicul Sărat***,vol.I, Focșani, 1933.

4. ***Folclor din Râmnicul Sărat***, vol.II, Focșani, 1934. Volumul a fost premiat de Academia Română cu marele Premiu de stat „I.H.Rădulescu", sesiunea mai.

5. ***Psihologie și creație populară***, București, 1935, volum publicat de Academia Română în Anuarul Arhivei de Folclor, vol. III.

6. **Aspecte etnografice putnene**, Focșani, 1936.

7. ***Sensuri și aspecte la Ioan Creangă***, B*ucurești,* 1938.

8. **Mihail Sadoveanu**, Iași, 1939, extras din revista „Însemnări ieșene".

9. ***Orientări folclorice***, Focșani, 1941.

10. Note critice și bibliografice, Focșani, 1941.

11. ***Poesia populară de „militărie în războiul nostru din 1941***, Focșani, 1942.

12. ***Orientări folclorice***, II, Focșani, 1942.

13. ***Orientări etnografice***, I, Focșani, 1943.

14. ***Note critice și bibliografice***, II, Focșani, 1943.

15. ***Orientări folclorice***, III, Focșani, 1943.

16. ***Monografia județului Putna***, Focșani, 1943, în colaborare. A stabilit planul monografiei, a colectat, ordonat și aranjat materialul, a supravegheat imprimarea materialului.

17. ***Aspecte și direcții în folclorul românesc***, Focșani, 1944.

18. ***Reflexiuni despre cântecul și versul popular***, Focșani, 1946. Lucrare premiată de Academia Româna cu Premiul „I.H.Rădulescu" - sesiunea iunie 1948.

19. ***Folclor din Râmnicul Sărat***, vol. III apărut cu mari peripeții în cursul anului 1948.

B. Articole, studii, material de folclor, etnografie, istorie, de critică literară, de istorie literară, de filologie, note culturale în revistele *„Grai și suflet"*, *„Milcovia"*, *„Viața satelor"*, *„Căminul"*, *„Frământări didactice"*, *„Ethnos"*.

C. Periodice. Ion Diaconu a condus următoarele reviste:

- revista școlară *„Crinul"* (a elevilor Liceului „Unirea"), Focșani, 1936.

- gazeta corpului didactic primar și secundar din județul Putna *„Școala Putnei"*, Focșani, 1932-1933.

- a redacționat revista *„Căminul"*, Focșani, 1925, de la anul VIII.

- a condus în colaborare revista populară *„Gazeta Vrancei"*, București, 1924.

- a înființat și condus, mai ales, revista *„Ethnos - Revistă de grai, studiu și creație românească"*, Focșani, 1941-1943.

A publicat diferite recenzii, însemnări despre revistele străine și în revistele *„Flamura"*, *„Viața satelor"*, *„Calendarul"*, *„Convorbiri literare"*, *„Însemnări ieșene"*, *„Grai și suflet".*

Ion Diaconu s-a remarcat și prin participarea, din anul 1933, ca secretar, la subsecțiunea de conferințe Focșani a Fundațiilor Culturale Regale (apreciată ca fiind cea mai activă din țară). Sub îndrumarea sa a apărut seria ***Tradiție și actualitate românească***, vol.I, II, III, Focșani, anii 1936-1937. Pe aceeași linie a ținut conferințe la Fundațiile Culturale și Liga Culturală - secțiunea Focșani.

Remarcabilul profesor al Liceului „Unirea", a fost membru la diferite societăți culturale locale și din țară: Institutul de Literatură al Universității din Cernăuți, Institutul de Istorie Națională, Arhiva de Folclor a Academiei Române.

Între 20 august 1939 - 1 noiembrie 1940 va fi director al Liceului „Unirea". Va fi doctor în filosofie și litere, titlu obținut în anul 1948.

Ca răsplată pentru întreaga sa activitate culturală, este trimis de regimul comunist în lagărele de exterminare ale intelectualității românești de la Capul Midia. A reușit să scape cu viață, dar experiența a fost traumatizantă.

Este datoria noastră să venerăm înaintașii care au avut un cuvânt de spus în spiritualitatea românească și să-i aducem la lumină pentru ca spiritul lor să nu se piardă. Ion Diaconu a fost un fiu al Vrancei, un ținut pe care l-a slujit cu dragoste și devotament.

Ion C.Rogojanu

EPISTOLAR – ION DIACONU CĂTRE DUMITRU ȘANDRU

Se împlinesc aproape trei lustri de viață de când fiica profesorului **Dumitru Șandru***, Tudora, îmi încredința spre a publica în revista „Tribuna României", din București și în „Revista Noastră", a Liceului „Unirea" din Focșani, editată de profesorul Petrache Dima, trei scrisori și o carte poștală trimise de folcloristul **Ion Diaconu** către **D.Șandru**, unul dintre cei mai cunoscuți dialectologi români.

Motivația era faptul că **Tudora Șandru**, reputat hispanist, reușise să publice un volum din culegerile de folclor realizate de tatăl său „direct din gura țăranilor și ciobanilor". 1234 de creații populare, inedite, adunate din Banat, Ardeal, Moldova, Muntenia și Oltenia, în anii 1930 - 1968, erau redate iubitorilor culturii autentice populare.

Creația populară românească a fost împreună cu diactologia, componente ale remarcabilei activități științifice desfășurată de cei doi savanți – Ion Diaconu și Dumitru Șandru.

Varii motive au făcut ca această corespondență să vadă abia acum lumina tiparului.

Stimate Domnule Șandru,

Scrisoarea Dv. neașteptată, într-adevăr mi-a făcut mare plăcere. Apreciasem la vreme cercetările Dv. Și firește că ținеam să ne cunoaștem – lucru necesar, întrucât aceeași amintire a marelui Densușianu** ne leagă pe câțiva.

Mulțumesc pentru broșurile trimise. Relatările Dv. bibliografice îmi erau întru totul cunoscute. Nu le-am utilizat la locul știut printr-o fatalitate: lucram la acea notă tocmai pe vremea prăpădului din 10 noiembrie trecut. Și biblioteca, și tot laboratorul de lucru stau vrăfuite și prăbușite la pământ. Întrucât vag nu-mi îngăduiam să citez, mai ales când toul se referea la maestrul nostru.

Da! Fascicola a doua din „Ethnos" va fi închinată lui Ovid Densușianu. Cred că voi alcătui câteva pagini demne de memoria lui. Afirm cu Dv că rev[ista] „grai..." ar fi trebuit să fie o încununare a operei sale, printr-o armonică înmănunchiere a puținilor săi elevi. Nu mă pricep însă de ce suntem așa de disparați! Dovada: din 1938 până azi, nici o conlucrare, nici un gest măcar pentru un ultim fascicol – de adio – al rev[istei] „grai și suflet". De trei ani îl căznesc pe Const[antin] Brăiloiu cu propunerea asta. Totul pare că rămâne la îndemâna d[omnului] Tache Papahagi care mi-a scris zilele acestea pe o altă gamă decât cea a inimii mele sincere și credule multor îndemânatici.

Rămân deci un izolat: voi scoate singur un semn mărunt de pioasă aducere aminte.

Spuneți că lucrați pe îndelete la o „bibliografie analitică" a operei lui Densușianu? Dacă vă convine programul revistei „Ethnos", primesc bucuros s-o publicăm aici, în n[umă]rul festiv.

Vă dăruiesc cu afecțiune una din broșurile mele.

Și mai scrieți-mi din când în când. Îmi va fi plăcută orice veste, despre Bucureștiul cultural.

Cum **umblă** catedra maestrului Densușianu?

Cu aceleași sentimente de prețuire

Focșani Ion Diaconu
18 aprilie '41

Stimate Domnule Șandru,

Volumul omagial ce ne preocupă vă asigur că este întocmit după toate rigorile comemorărilor – tehnica tipografică și conținut. De la marele nostru îndrumător Ov[id] Densușianu am rămas cu această pasiune, poate excesivă: fereala de publicitatea zgomotoasă, atenție pentru lucrul științific, meticulos și ținuta tipografică (aceasta în ordinea culturală propriu-zisă).

Colaboratorii mei în scopul propus – străini și români sunt figuri culturale remarcabile și suficient verificate. Articolele ce mi le-am pus la dispoziție – recent D-nii Gh. Vrabie și I.Chițimia – sunt de o importanță documentară reală.

Vă aștep, asadar, până la Crăciun articolul „O[vid] D[ensușianu] dialectolog"

Se va încadra perfect în ordinea redacționării mele.

Sper să viu pe curând la Biblioteca Acad[emiei] R[omâne] pentru câteva confruntări bibliografice.

Îmi voi face o reală plăcere să vă întâlnesc.

Credeți, vă rog, în sentimentele mele de aleasă prețuire.

Focșani Ion Diaconu
17 octombrie 1946

Stimate Domnule Șandru,

Datorită d-lui Gh. Vrabie, aștept cu de[osebită] satisfacție colaborarea dv. la vol. festiv al rev[istei] *„Ethnos"*, închinat memoriei profesorului nostru, Ovid Densușianu.

Ea mi-a fost anunțată pentru data de 15 oct. c.

Aștept sosirea articolului aici, cât mai neîntârziat, întrucât tiparul mă grăbește.

Cred, stimate Domnule Șandru, că această colaborare, ce ne va obliga pe atâția, va prilejui un viu contact cultural între conferința dv. recunoscută și modesta mea activitate culturală de provincie.

Credeți, vă rog, în considerațiunea mea deplină.

Prof. Ion Diaconu
20 oct. 1946

P.S. Rog expediați articolul numai recomandat.

Stimate Domnule Șandru,

Scrisoarea Dv. ultimă trebuie să mă întristeze: după truda pe care-o știm amândoi, v-ați putut hotărî să alcătuiți articolul „Ov[id] D[ensușianu] dialectolog". Și acum... ecourile de prin București!

Evident că și eu m-am gândit la unitatea morală a vol[umului] festiv. Dar se poate să nu fi cerut – în momentul apelului pentru colaborare – suficiente elemente de distingere a ipoteticilor mei colaboratori.

În tot cazul, pot afirma – în perspectiva materialului ce-l am la dispoziție – că iau loc în vol[um] numai oamenii care au **cult** pentru profesorul nostru (sunt și câțiva străini).

Dv. vă rog să fiți sincer și să-mi spuneți ce-ați auzit. Vă asigur că voi păstra o discreție deplină.

Așadar, precizați-mi lângă cine nu v-ar conveni să stați alături în volumul închinat de revista „Ethnos" profesorului Ovid Densușianu.

Credeți, vă rog, în considerațiunea mea.

Focșani Ion Diaconu
19 aprilie 1947

---

* Pseudonim: Danu Tudor. (n. 8 oct. 1907, com. Dostad, jud. Alba - m. 29 nov. 1972, București). Doctor în literatură. Profesor universitar la Facultatea de Filologie a Universității din Craiova. Șandru unește în activitatea sa, în spiritul școlii lui Ovid Densușianu, al cărui elev este, preocupările dialectologilor cu cele folclorice și etnografice.

** Filolog, ligvist, folclorist, istoric literar și poet promotor al simbolismului (n. 17/30 dec. 1873, Făgărași - m. 8 iun. 1938, București). Acad. (1918). Profesor universitar la București. Este, după B.P.Hașdeu, a doua personalitate proeminentă din istoria folcloristicii românești. A întemeiat și a condus revistele *„Viața nouă"*, *„Grai și suflet"*.

Gh. Buzatu

Octavian Goga, implicat în demiterea lui Nicolae Titulescu (1936)

Adeseori, faptele prezentului prezintă o similitudine tulburătoare cu acelea ale trecutului, mai apropiat ori mai îndepărtat. Așa, bunăoară, în perioada enterbelică (1919 - 1939), România a urmat pe planul politicii europene impulsul Parisului, în vreme ce azi i se reproșează, dimpotrivă, același lucru, doar direcția este alta, Washingtonul, după cum prin 1940-1944 a fost Berlinul, succedat de Moscova prin anii 40-50. Numai că pentru România avantajele s-ar putea dovedi, acum ca și altcândva, tot iluzorii, mai degrabă neadecvate. Ceea ce, trebuie să admitem, nu-i de fel indiferent. Atunci, la finele perioadei interbelice, am pierdut România Mare, pe când viitorul este imprevizibil. În anii '20 – '30, un rol major în definirea politicii externe a Bucureștilor a revent faimosului Nicolae Titulescu, strălucitul diplomat, care și-a câștigat suficienți inamici și adversari în țară sau peste hotare. Unul dintre ei a fost, fapt recunoscut în epocă, **Octavian Goga**, marele poet și politician. Acesta, în luna mai 1930, cu mai puțin de o lună înainte de asumarea destinului Coroanei României, a discutat la Paris cu viitorul rege Carol II condițiile încoronării la București, raporturile stabilite atunci rămânând constant bune (vezi însemnările politice ale poetului pentru 1931 – Octavian Goga, **Opere**, I, București, Editura Univers Enciclopedic, 2001, p. 1065 – 1970). Ulterior, în primăvara anului 1931, Goga a fost invitat la palat în cursul negocierilor politice ce vizau formarea unui cabinet de uniune națională condus de Nicolae Titulescu, formulă ce a eșuat și datorită poziției poetului (ibidem, p. 1016 și urm.). Așa după cum rezultă dintr-o scrisoare inedită adresată regelui la 22 februarie 1936, Goga fusese încurajat la un moment dat de Carol II să-i transmită „în scris din când în când anume dorințe și păreri în legătură cu interesele generale ale Țării". Fără îndoială că, pe acest temei, aflat în concediu în Franța, la Vittel, Goga i-a expediat regelui, la 14 iulie 1936, o lungă scrisoare inedită, care, din câte constatăm astăzi după coroborarea ei cu restul documentelor vremii, n-a rămas fără efect. Dimpotrivă, scrisoarea în discuție – pe care, în anexă, o tipărim integral – a constituit un impuls decisiv, în opinia noastră, care a condus la demiterea, spectaculoasă și de neînțeles în epocă, a lui Titulescu de la conducerea Ministerului Afacerilor Străine de la București. În esență, Goga îi comunică regelui că, la Paris, guvernul Leon Blum al Frontului Popular nu mai era în măsură să asigure măreția Franței, iar aceasta – în momentul în care apăruseră temuți contracandidați în Europa – URSS, Germania și Italia. Persectivele se anunțau sumbre, mai ales pentru România și iată de ce: „*Evoluția României pe planul european* – considera cu deplin temei expeditorul – *nu s-a desfășurat conform necesităților ei particulare. Am fost o anexă foarte comodă pentru așa-zisul patron* [Franța] *care și-a văzut de-ale lui*". Un asemenea rol rezervat României, de „anexă a Franței" și în perspectivă de „cvasi-amic al URSS", nu mai trebuia acceptat, iar arhitectul sistemului, N.Titulescu, trebuia sacrificat. „*N.Titulescu* – opina Goga – *e personajul central care de peste zece ani a ținut toate firele în mână și a dirijat totul, sărind ca mușcat de șarpe de câte ori cineva era ispitit să examineze culisele politicii noastre externe. Titulescu, cu conformația lui unică politică și intelectuală, senzitiv și pripit, gelos și intolerant, a exercitat un monopol în tot ce înseamnă preocupările românești pe planul internațional. Nu e scopul acestor rânduri să oglindească personalitatea perpetuului nostru cancelar, de care sunt sigur că în curând se vor ocupa mulți, atrăgându-l în raza unor acerbe cercetări critice. După un îndelung beneficiar al imunității absolute se vor găsi destule temperamente echilibrate care îi vor cere socoteală, – și Majestatea Voastră, știe că eu m-am înscris demult în tabăra lor. Un lucru însă trebuie accentuat, fiindcă e în corelațiune organică cu situația delicată a momentului: veleitățile lui Titulescu de-a fi un factor al aranjamentelor planetare la Liga Națiunilor nu s-au putut pune de acord cu pretențiile specifice ale Regatului Român. De aici, din această fatală absență a unui simț al proporțiilor, derivă tragedia lui* [a lui N.Titulescu] *și-a noastră. În acest chip s-a produs actuala disonanță penibilă dintre curentele de gândire din Țară și directivele de politică externă: de-o parte naționalism și anticomunism duse până la la violență, de alta îmbrățișări cu Blum și dragoste cu* [Maxim] *Litvinov* [comisarul pentru relații externe al URSS]". Concluziile degajate din acest document inedit sunt categorice: grija pentru interesul național, reținere față de diplomații amatori ai aranjamentelor planetare, observarea unui necesar spirit al proporțiilor, evitarea riscului pentru ca țara s-ajungă „pur și simplu la cheremul Rusiei". Iată nu numai câteva constatări, ci și profitabile îndemnuri, atât de actuale. Nu ar trebui ignorate, ele venind din partea inimitabilului interpret al „pătimirii noastre" de dinainte de 1 Decembrie 1918 și prim-ministru al României Mari în 1937 – 1938. Cât îi privește pe N.Titulescu, după cum bine se știe, el avea să fie radiat din cabinetul Gh. Tătărescu la 29 august 1936 (cf. Gh. Buzatu, ed., *Titulescu și strategia păcii*, Iași, Editura Junimea, 1982, p. 275 și urm.), la numai opt săptămâni după scrisoarea lui Octavian Goga

destinată regelui Carol II. Nu vreau să fac o legătură de la cauză la efect între mesajul lui Goga și demiterea lui Titulescu, deși *ea se impune* în contextul în care, atunci ca și acum, interesează precumpănitor, cum e și firesc, aceeași problemă: *România încotro*?

ANEXĂ

Vittel, 14 iulie 936

Sire,

Rog pe Majestatea Voastră să-mi îngăduie a pune în valoare și de astădată favoarea ce mi-a acordat de-a-l comunica în scris anumite fapte sau constatări care mi se par de însemnătate, în legătură cu interesele superioare ale Țării.

Sunt aproape de patru săptămâni plecat în străinătate, mai întâi la Karlsbad și-apoi aici la Vittel, unde m-a îndrumat sfatul doctorilor. Am folosit acest timp ca să mă documentez asupra stărilor din Occident și să urmăresc desfășurarea evenimentelor în politica externă, privită prin prisma contactului cu Țara noastră.

Nu voi stărui mai pe larg asupra actualei dărăpănări din Franța care de la alegeri încoace nu s-a stabilit încă. Ea se va prelungi ca nu peste mult, în toamnă, să ducă la zguduiri pline de incertitudine. Aici e o nevroză generală care agită spiritele. Lumea e împărțită în două tabere ireconciliabile. Amândouă se frământă necontenit, trebuie recunoscut însă că inițiativa în acțiune revine deocamdată stângii comuniste, care după toate semnele e diriguită de emisari ruși. Grevele se țin lanț și azi, ca și ocuparea fabricilor cu toate declarațiile liniștitoare ale oficialității. Guvernul Blum nu se poate dispensa de sprijinul comunist, de-aceia e conciliant, căci fără ajutorul acestor bolșevici, „frontul popular" spărgându-se, el rămâne în aer. Politica de dreapta n-a ajuns însă să-și fixeze un obiectiv precis, la care să se tindă. Se pare că pentru moment se observă oarecare pasivitate anume pentru a lăsa guvernul să meargă din rău în mai rău, cu gândul de a-l compromite în opinia publică. Judecând însă din gazete și din convorbiri cu lumea anonimă, e o stare extrem de tulbure, o tensiune tot mai accentuată care distanțează categoriile sociale și întreține fermentul unor apropiate dezlănțuiri. Sunt prea departe una de alta concepțiile care stau în față, ca să se poată găsi o punte de înțelegere. Proletariatul e captat de mirajul moscovit pe care-l propagă nenumărați agitatori, iar în burghezie, pe lângă speciala sensibilitate în materie economică, a intervenit și-o revoltă de orgoliu național. Aceste două se găsesc în ajunul furtunii, vor trebui să se ciocnească. Începe un proces de adânc zbucium interior, care angajează toate fibrele societății. Cât va ține? Nimeni nu poate prevedea. Cine va ieși biruitor? Sunt diverse supoziții, dar nici una nu justifică o profeție. Un singur lucru mi se pare cert: faptul că în această perioadă de preocupări interne cari eclipsează prestigiul Franței înăuntru și peste hotare, Parisul nu va mai putea, chiar dacă ar dori-o, să fie o forță protectoare reală și afectivă pe seama aliaților săi, mai mari sau mai mici. Dacă vrem o dovadă, o avem în diminuarea de autoritate a Ligii Națiunilor, unde punctul archimedic era în mod constant cuvântul Franței, aservită astăzi tezei sovietice în toate raporturile internaționale.

Trecutul ne învață, Sire, mai ales trecutul nostru, că popoarele mici nu-și pot permite luxul unui dogmatism rigid în materie de politică externă, că tendința lor de autoconservare trebuie să le împingă la un echilibru în jocul de forțe care stăpânește fața vremilor. Împrejurarea că de la război încoace n-am făcut decât să acceptăm în orientările noastre, fără obiecțiuni de cari s-ar fi ținut seamă, rețelele lansate de la Quai d'Orsay ne-au creat de-atâtea ori situații paradoxale dezmințite de interesele noastre. Evoluția României pe planul european nu s-a desfășurat conform necesităților ei particulare. Am fost o anexă foarte comodă pentru așa-zisul patron care și-a văzut de-ale lui. În acest timp toate gesturile de la București au pus în evidență originea inspirației lor, trecând în conștiința publică de la noi și din străini mai mult ideea unei submisiuni de națiune minoră, decât vrednicia unei solidarități conștiente. Ne-am surprins astfel în atitudini foarte nepotrivite cu exigențele noastre: am bruscat bunele raporturi cu Italia după recunoașterea Basarabiei și-am împins pe Mussolini spre unguri, ne-am răcit de Polonia contra obigațiunilor firești ale aceleiași predestinări geografice, am întors spatele Germaniei prin continue provocațiuni iritante și, în sfârșit, am ajuns acum în postura ciudată de quasi-amici ai Rusiei bolșevice cărora li se cere să încheie cu dușmanul lor străvechi un pact de alianță militară.

Știm acum, Sire, asupra cui cade răspunderea acestei stări extrem de dificile care azi-mâine ne poate singulariza, lăsându-ne fără prieteni peste frontieră. N.Titulescu e personajul central care de peste zece ani a ținut toate firele în mână și-a diriguit totul, sărind ca mușcat de șarpe de câte ori cineva era ispitit să examineze culisele politicii noastre externe. Titulescu, cu conformația lui unică politică și intelectuală, senzitiv și pripit, gelos și intolerant, a exercitat un monopol în tot ce înseamnă preocupările românești pe planul internațional. Nu e scopul acestor rânduri să oglindească personalitatea perpetuului nostru cancelar, de care sunt sigur că în curând se vor ocupa mulți, atrăgându-i în raza unor acerbe cercetări critice. După un îndelung beneficiu al imunității absolute se vor găsi destule temperamente echilibrate care îi vor cere socoteală, – și Majestarea Voastră știe că eu m-am înscris demult în tabăra lor. Un lucru însă trebuie accentuat, fiindcă e în corelațiune organică cu situația delicată a momentului: veleitățile lui Titulescu de-a fi un factor al aranjamentelor planetare la Liga Națiunilor nu s-au putut pune de acord cu pretențiile specifice ale Regatului Român. De-aici, din această fatală absență a unui simț al proporțiilor, derivă tragedia lui și-a noastră. În acest chip s-a produs actuala disonanță penibilă dintre curentele de gândire din țară și directivele de politică externă: de-o parte naționalism și anticomunism duse până la violențe, de alta îmbrățișări cu Blum și dragoste cu Litvinov. E o

contradicție frivolă pe care realitățile sufletești o refuză, răzbunându-se crunt pe urma ei.

Dar, Sire, nu aceste observații justifică graba de-a deranja pe Majestatea Voastră cu scrisoarea mea, potrivnic rezervelor ce mi-am impus, ci un fapt pozitiv și foarte recent care a trezit un puternic ecou în cercurile politice de pretutindeni. Pactul încheiat și publicat ieri dintre Germania și Austria e evenimentul care polarizează atenția tuturor, revenind subiectul de analiză al presei europene. O lovitură cu consecințe formidabile. În vreme ce la Geneva s-au vânturat grămezi de vorbe fără răsunet și s-a pronunțat sentința ceremonioasă în chestiunea importantă a „sancțiunilor", în vreme ce la Montreaux s-a înnămolit conferința strâmtorilor și amicul meu Titulescu a tras zgomotos la răspundere perfidul Albion, ca să susție penetrațiunea rusă în Mediterană, Mussolini cu Hitler au înlăturat mărul de ceartă austriac și au pregătit platforma cooperării de mâine. Presa franceză e copleșită de stupoare, la Roma și Berlin se prăznuiește alianța care va strânge laolaltă fascismul cu național-socialismul, atrăgând în aceiași orbită Polonia, Austria și Ungaria, unde se jubilează astăzi. Nu sunt de felul meu alarmist, dar urmările mi se par grave și incalculabile. Evenimentul s-a săvârșit în afara Ligii Națiunilor și primul semn de solidaritate e refuzul Italiei de-a sta de vorbă asupra unui nou Locarno, fără participarea germană. Suntem, desigur, la un început de mari transformări, din are se anunță de pe-acum o puternică contrapondere a bolșevismului în Europa.

Pe mine însă, Sire, mă interesează de-aproape rostul nostru în fața acestei configurații noi, menite să influențeze soarta lumii, de-aceia îmi permit să împărtășesc Majestății Voastre profundele mele îngrijorări. Cum ne găsim noi în fața acestei recente stratificări de forțe? Vom rămâne în inerție după vechiul tipic? Desigur că de azi încolo ideea națională, fără de care nu se poate închipui consolidarea noastră de stat, ca și protestarea anticomunistă a românismului monarhic, au mai multe puncte de apropiere de ideologie de la Roma și Berlin, decât de actualele divagații ale oficialității franceze, alunecată direct pe panta lozincilor marxiste. Nu e nici o îndoială pentru cine cunoaște Țara că, după încheierea alianței italo-germane, opinia publică de la noi ca un gest reflex va fi atrasă de acest complex de forțe, fiindcă există pe lângă intuiția sănătoasă a maselor și oameni cari nu și-au interzis să gândească, sau nu sunt încă total zăpăciți ca mintea înăcritului Maniu, care la Vint, alături de alte turpitudini, a trăncănit și despre „trădarea de neam" a celor încremeniți în formulele moștenite. Dar până să intervie această rectificare de conștiință a mulțimii, totdeauna tulburată și adesea plină de surprize, antenele susceptibilității noastre politice român oare complet paralizate? Ce bine ar fi fost dacă acest fapt nou nu ne găsea clasați definitiv alături de Blum-Litvinov, dacă Titulescu bunăoară nu-și etala deunăzi cu prea multă îndărătnicie preferințele pentru Negus, ca să-l înjure groaznic toată presa italiană, ce bine ar fi fost...

Sire, nu pot să ascund Majestății Voastre presentimentele cari mă neliniștesc. Am impresia că, stând cu brațele încrucișate, putem cădea într-o izolare vecină cu primejdia. Cum vom izbuti să trăim noi, înconjurați de acest enorm bloc în preparație, care domină Europa Centrală și care ne barează orice năzuință de contact cu Occidentul, lăsându-ne pur și simplu la cheremul Rusiei, în vreme ce Ungaria și poftele ei de expansiune va fi susținută de întreg acest vast angrenaj de forțe organizate? Îndrăznesc să cred că intransigența noastră de până ieri trebuie să înceteze și să înceapă pipăirile discrete pentru cântărirea posibilităților de încadrare în noua situație. Negreșit că această operă de adaptare la împrejurări nu se va îndeplini nici sunând clopotul cel mare, nici nu se va executa peste noapte. Important este acum să înlăturăm un „non possumus" ireparabil. Vor fi faze de evoluție, determinate de dezvoltarea ulterioară a evenimentelor externe. Important ar fi însă ca prin această scrutare la locurile competente să vedem de pe-acum cum suntem apreciați și care ar fi câștigul ce-ar trage în balanță? Necontestat că nu Titulescu e chemat să ducă la bun sfârșit o astfel de însărcinare. El, la Roma și la Berlin, pe drept sau pe nedrept, reprezintă astăzi noțiunea unei lipse de credit desăvârșite. Sunt convins, Sire, că sunteți informat de acest adevăr, de-aceia, poate, în împrejurările actuale, delicatețea Majestății Voastre va reuși să găsească o altă compensație pentru arhirăsplătitul Titulescu decât stăruința de-a-l menține într-o funcțiune în dezavantajul Țării. Convingerea mea e fermă că Majestatea Voastră personal, prin legăturile ce are în Germania, lăsând la o parte organele noastre diplomatice de-acolo, cam oropsite după constatările mele, să caute a transmite sugestiuni celor în drept. După cât știu, la Berlin persistă încă un interes pentru noi și drept răsplată a neutralității noastre într-un eventual conflict germano-rus ni s-ar putea obține recunoașterea hotarelor, încheindu-se un tratat de neagresiune. Nu-mi dau seama, întrucât influența italiană cu preferințe declarate pentru unguri ar putea umbri rolul nostru, dar sunt încredințat că orice ezitare și amânare nu pot fi decât păgubitoare.

M-am crezut dator, Sire, să exprim aceste considerații pe cari mi le-au impus cele petrecute, cu dorința de-a fi judecate de chibzuința și prevederea Majestății Voastre. Rog să fiu iertat pentru această prea lungă înșiruire de fapte și păreri cu cari poate V-am obosit. Dacă le-aș fi trecut sub tăcere aș fi avut mustrări de conștiință, așa mă simt ușurat și voi putea urmări desfășurarea lucrurilor cu mai multă seninătate, cu deosebire că peste două săptămâni plec de-aici la Berlin, să văd jocurile olimpice și să descifrez ce voi putea pe cont propriu din laboratoriul german.

Primiți, Sire, expresiunea de profund devotament de la al Majestății Voastre prea plecat și prea supus servitor.

Octavian Goga

(Direcția Arhivelor Naționale Istorice Centrale, București, fond Casa Regală, dosar 7, filele 1 – 10).

Zamfira Mihail

PERSONALITĂȚI MONASTICE VRÂNCENE (I)

La 4 martie 2003, Sinodul Bisericii Ortodoxe Române a canonizat doi monahi, viețuitori în mănăstiri din Munții Vrancei. Acest act reprezintă o hotărâre oficială de trecere a lor între sfinții și cuvioșii cinstiți de către Biserică. Este încheierea unui lung proces de cercetări asupra vieții și activității celor desemnați pentru veșnică omagiere, proces declanșat, de obicei, de minunile care se săvârșesc de moaștele lor, de venerarea pe care o are poporul pentru ei, de tradiția existentă de a fi invocați ca „sfinți".

Fostul **Mitropolit al Moldovei Teodosie al II-lea** (? - 1694), cu ziua de prăznuire la 23 septembrie, prin tăierea capului de către neamuri păgâne, trăitor la Schitul Brazi, este unul dintre cei doi. Celălalt martir canonizat este **Stareţul Vasile** (15 aprilie) de la Schitul Poiana Mărului, despre care vom relata în numărul următor al revistei „Saeculum".

Viețile celor trecuți în rândul sfinților din primele secole ale creștinismului sau din evul mediu au fost reconstituite, de obicei, după tradiția orală; pentru cei care s-au învrednicit de asemenea chemare în timpurile mai apropiate de noi, biografia și încercările prin care au trecut în timpul vieții pot fi cunoscute pe baza unor date documentare.

Cel care va deveni Mitropolitul Teodosie al II-lea al Moldovei s-a născut în ținutul Vrancei, intrând de tânăr ca frate la Schitul Brazi, care ținea atunci de Mănăstirea Bogdana, unde a primit metania.

Fiind un monah evlavios, înzestrat cu o inteligență deosebită, cunoscând Sfânta Scriptură și o parte din Scrierile Sfinților Părinți ai Bisericii noastre creștine, a fost ales în anii 1669-1670, 1670-1671 ca Episcop al Rădăuților și în anii 1671-1674 ca Episcop al Romanului.

Când, în anul 1673, Mitropolitul Dosoftei al Moldovei l-a urmat în Polonia pe domnitorul Ștefan Petriceicu, rămânând vacant scaunul de Mitropolit de la Iași, noul domnitor, Dumitrașcu Cantacuzino, l-a adus de la Roman pe Episcopul Teodosie, așezându-l ca Mitropolit al Moldovei și Sucevei în anii 1674-1675. Noul Mitropolit și-a păstrat demnitatea și puterea de a-l înfrunta pe domnitor. Cronicarul Ion Neculce a descris o astfel de acțiune a Mitropolitului Teodosie. Când Dumitrașcu Vodă a introdus un nou bir și a emis „foi" de impunere, acesta a mers la Vodă, și i-a zis: „«Ce sunt acestea, maria ta, au semne ale lui Antihrist?». Deci Dumitrașcu Vodă mâniindu-se au scos pe Mitropolitul Teodosie din casă cu necinste". El a fost închis la mănăstirea Sf. Sava din Iași. *Această atitudine a Mitropolitului Teodosie dovedește că era de o înaltă moralitate și nu admitea nici un compromis, chiar și atunci când era vorba de domnitorul țării. Mitropolitul Teodosie al II-lea a ajuns să fie în șase ani Episcop de Rădăuți la Roman și apoi Mitropolit la Iași, datorită calităților sale de bun organizator și chivernisitor, dar mat ales pentru înaltul grad de spiritualitate atins de ierarhii Bisericii noastre.*

Când s-a întors Mitropolitul Dosoftei din Polonia înapoi la scaunul de Mitropolit (1675), Mitropolitul Teodosie smerit, fără nici un conflict, s-a retras la Mănăstirea Brazi, de care era legat sufletește de când a intrat în monahism.

Mitropolitul Teodosie a ctitorit la Mănăstirea Brazi biserica cu hramul Sfântul Gheorghe, la fel ca și la Mănăstirea Bogdana, și le-a înzestrat cu donații. Inițiativei și îndrumărilor sale se datoresc și alte ctitorii și rectitoriri ale unor mănăstiri și alte biserici din zona Vrancei: Schitul Mușinoaiele din Valea Zăbrăuților, Schitul Scânteia (astăzi dispărut) și biserica Sfântul Nicolae-Trotușanu. De asemenea, a adunat și a păstrat banii dăruiți de credincioși pentru ridicarea a încă patru biserici, zidite ulterior de ucenicul său, episcopul Lavrentie.

În 1694, pe la Ziua Crucii (14 septembrie), o hoardă de tătari răzleți au atacat Schitul Brazi, ca să jefuiască, și găsind aici pe Mitropolitul Teodosie, care era la adânci bătrânețe, l-au chinuit cumplit ca să spună unde sunt odoarele (veșmintele și vasele) și banii mănăstirii, pe care el cu nici un chip nu a vrut să le predea și ei l-au omorât apoi, tăindu-i capul. Monahii de la Mănăstirea Brazi l-au înmormântat în biserica Sfântul Gheorghe, ctitorită de către Mitropolit.

În anul 1842, starețul Dimitrie de la Schitul Brazi scrie că, întrucât biserica Sfântul Gheorghe, ctitorită de către Mitropolitul Teodosie, se ruinase din cauza cutremurelor care au avut loc în regiunea Vrancei, a săpat la mormântul său din biserică și a găsit trupul său – capul fiind decapitat, pe o cărămida unde era scris numele său. Cu un mare sobor a fost prohodit și îngropat în peștera de jos, unde era Paraclis și se oficia Sfânta Liturghie (Arhivele Naționale București, Col. Manuscrise nr. 591, pag. 27-28).

În urma săpăturilor făcute de Direcția Monumentelor, Ansamblurilor și Siturilor Istorice, prin profesorul Anton Paragină, s-a găsit mormântul Sfântului Ierarh Martir Teodosie al II-lea, cu o frântura din lespedea de marmură de la mormânt, unde este descifrabil numai: „+TEODOSIE".

Preotul doctor Paul Mihail, istoric și slavist, a descoperit o dovadă revelatoare în legătură cu aflarea mormântului și relicvelor Sfântului Ierarh Mucenic Teodosie al II-lea în cartea tradusă din limba rusă: ***Minunata viață a ieroschimonahului [român] Antipa Athonitul*** (tipărită în ,,Ortodoxia", 1991, nr.4, p. 156-168), Cuviosul Antipa de la Calapodești, canonizat de către Biserica Ortodoxă Rusă, a cărui zi de pomenire este la 10 ianuarie, a trăit în ultima parte a vieții la Mănăstirea Valaam din nordul extrem al Rusiei. El a povestit ucenicului său, care i-a scris și viața, că în anul 1842, pe când era călugăr la Schitul Brazi din Vrancea, atunci când starețul Dimitrie a scos și a reînhumat osemintele Mitropolitului Teodosie al II-lea, în peștera de jos, unde se oficia Sfânta Liturghie, el a fost de față: ,,*M-am învrednicit a vedea aceste moaște, eu m-am atins de ele și erau bine mirositoare*."

Alte mărturii de-a lungul anilor atestă cinstirea neîntreruptă a moaștelor Mitropolitului Martir. În 1857, un egumen al Mănăstirii Bogdana, Anton Dumbravă, aflat la mănăstirea Neamț, scria că „*la Schitul Brazi din ținutul Putnei și acum se află tigva capului Mucenicului Mitropolit Teodosie scoasă din pământ și păstrată cu mare cinste*".

Fostul stareț al Mănăstirii Brazi, Teodosie Filimon, decedat

la Mănăstirea Cernica și îngropat în cimitirul de acolo, a scris că: *„atât în timpul său, cât a fost stareț la Brazi, cât și mai înainte în decursul timpului, veneau călugării de la mănăstirile și schiturile ctitorite de proin [fost] Mitropolitul Teodosie, precum și credincioși de la satele învecinate și aprindeau lumânări, rugându-se pentru împlinirea cererilor lor.*"

Astăzi, deasupra peșterii unde s-a aflat mormântul său este zidit un Paraclis, pe a cărui intrare scrie ,,Paraclisul Sfântului Mucenic Teodosie al II-lea, Mitropolitul Moldovei", unde vor fi depuse Sfintele Moaște, cum se găsesc în păstrare, într-o raclă, în Sfântul Altar al bisericii Mănăstirii Brazi.

În întâmpinarea canonizării, actualul ierarh al locului a binecuvântat și a îngrijit apariția unei lucrări, în editura Sfintei Episcopii a Buzăului și Vrancei, cu titlul ***Sfântul Mucenic Teodosie de la Brazi, Mitropolitul Moldovei***, 113 pag., Buzău, 2003, cu un *Cuvânt înainte* de + Epifanie, Episcopul Buzăului și Vrancei, și opt articole scrise de diferiți autori. În mod deosebit preotul Grigore T. Popescu, originar din aceste locuri, a depus stăruință de-a lungul anilor pentru strângerea dovezilor necesare canonizării.

Mănăstirea Brazi se află situată în județul Vrancea, la aproximativ 1 km de orașul Panciu. La Mănăstirea Brazi, în anul 1938, a fost tradusă Sfânta Scriptură de către părintele Grigore Pișculescu (scriitorul Gala Galaction) și de renumitul teolog Vasile Radu, preot profesor, care s-au restras în liniștea chiliilor de aici pentru a definitiva unul dintre textele cele mai poetice ale Bibliei în limba română. În anul 1925, la această mănăstire fusese înmormântat, conform dorinței sale, scriitorul Ion Slavici. Și alte personalități își au legate numele de sfântul Lăcaș.

În anul 1959, puterea ateistă a demolat biserica și toate chiliile, rămânând acolo paragină. La 9 septembrie 1990 acest așezământ călugăresc a fost reînființat, el fiind acum un venerat lăcaș de rugăciune și închinăciune.

Canonizarea oficială a Sfântului Mucenic Teodosie al II-lea, Mitropolitul Moldovei, a fost introdusă și în calendar, alături de ceilalți Sfinți Martiri al Bisericii Ortodoxe Române.

În numărul următor vom urmări faptele de vrednicie și schimnicie canonică ale Sfântului Stareț Vasile de la Schitul Poiana Mărului din Vrancea.

Valeriu D.Cotea

LUPTA VRÂNCENILOR PENTRU APĂRAREA INTEGRITĂȚII PĂMÂNTULUI LOR STRĂMOȘESC

Ca tot spațiul românesc, și Vrancea are o istorie încărcată de încercări și frământări dintre care unele sunt consemnate în documentele vremii. Au rămas memorabile dârzenia cu care vrâncenii și-au apărat integritatea pământului lor față de expansiunea habsburgică, pentru a rămâne stăpâni pe moștenirea străbunilor.

Începând cu cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dar mai ales în veacul următor, Vrancea a cunoscut, așa cum arată istoricul Ion Ionașcu în 1957, „numeroase asalturi de cotropire a munților din partea nemeșilor (nobili mici și mijlocii – n.a.) sau a obștiilor țărănești secuiești învecinate..."

Anterior celei de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea, relațiile de vecinătate ale vrâncenilor cu cei de dincolo de munți au fost bune, dovadă fiind faptul că mulți oieri din Transilvania veneau și luau în folosință pășuni și fânețe din munții Vrancei. Astfel de legături economice erau încurajate de înșiși domnitorii moldoveni.

Primele documente cunoscute până în prezent, din care reiese că Vrancea avea bune relații economice cu Transilvania, sunt scrisorile pe care Gheorghe Ștefan, domn al Moldovei (1653-1658), le adresează, în perioada 1656-1658, „vornicului de Vrancea și oamenilor de acolo". Recunoscându-li-se dreptul asupra munților, domnul le solicită vrâncenilor *„...să nu turbure pe păstorii din Târgu Secuiesc ce vin cu oi și porci, nici de a dzecea să nu li se ia mascuri"* (idem.). Aceste scrisori vădesc că, între vrânceni și voievozii moldoveni, pe de o parte, și nemeșii și populația din zona Târgului Secuiesc, pe de altă parte, erau relații de bună vecinătate.

În acea perioadă, granița dintre Moldova și Transilvania era stabilită, potrivit unui principiu acceptat de veacuri, pe culmea munților și cumpăna apelor. În cazul Țării Vrancei, granița dinspre vest era pe vârfurile munților Gorul, Lăcăuț, Coroberț, Buneul Mic, Buneul Mare, Stogu Mic, Stogu Mare, continuându-se pe crestele munților Hârțan, Mușat, Lepșa și Stănișoara.

Ca atare, când Transilvania se afla sub același regim juridic (cel al suzeranității otomane), ca și Moldova și Țara Românească, relațiile între locuitorii celor trei provincii se reglementau conform vechilor rânduieli statornicite de secole. Transhumanța și relațiile pastorale existente în Vrancea din vechime au contribuit și ele la stabilirea unor raporturi durabile între locuitorii din Moldova și cei din Transilvania.

Firește că, în timp, la limita Vrancei cu Transilvania au apărut și unele litigii. Ele au fost reglementate prin intervenția autorităților celor două principate, care aplicau dispozițiile stipulate în vechi acte și rânduieli. Adeseori, în lipsa documentelor sau a unor delimitări exacte, reconstituirea se făcea prin mărturia oamenilor locului și prin autoritatea puterii suzerane a Turciei.

După încheierea Tratatului de la Karlowitz (26 ianuarie 1699), când Transilvania a trecut sub dominația Imperiului Habsburgic, iar Moldova a rămas în continuare dependentă de Poarta Otomană, relațiile dintre cele două țări devin mai puțin bune. Noua situație creată impulsionează locuitorii Transilvaniei să nu mai țină seama de vechea graniță de pe culmea munților. Secuii, de exemplu, nu numai că „vin să dea la păscut" turmele și cirezile lor pe teritoriul Vrancei, fără a plăti, dar caută să împingă și granița, cât mai adânc, în teritoriul vrâncean. Conștienți de legitimitatea dreptății lor, vrâncenii se opun cu toată hotărârea acestei tendințe și ripostează cu

multă dârzenie. Cea mai veche menţiune privind lupta lor este cea referitoare la muntele Lepşa, reocupat de vrânceni prin 1714; în aprilie 1718 vrâncenii prăvălesc pietrele de hotar în apa Putnei. În perioada următoare, ei au alungat şi pe cei care s-au aşezat pe vârfurile munţilor Goru, Lăcăuţ, Faţa Areşoaiei, Buneul Mic şi Mare, Stogu Mic şi Mare, Hârţan, Muşat şi Murdanul.

O altă etapă în eliberarea pământului cotropit de magnaţii latifundiari Bethlen, Teleki, Szilvasi, Kuhn, Gál din Hlib, Vas din Ojdula şi alţii, a început la 7 august 1734, când răzeşii satului Coza reocupă munţii Buneul. Tot cam în aceeaşi perioadă vrâncenii mai reiau munţii Stogu, Hârţan şi Muşat.

Pentru a opri încălcarea graniţei de către nemeşii transilvăneni, care doreau să ocupe şi munţi ce nu le aparţineau, vrâncenii au încercat şi căi paşnice de rezolvare a problemelor, folosindu-se de o serie de documente mai vechi sau de altele noi întocmite pentru această cauză. Din conţinutul acestora rezultă că ei s-au bucurat de un ajutor preţios din partea domnitorilor moldoveni. Dintre voievozii care au sprijinit vechiul principiu al păstrării graniţelor sunt menţionaţi în documente: Mihai Racoviţă (1703-1705; 1707-1709; 1715-1726), Constantin Mavrocordat (1733-1735; 1741-1743; 1748-1749), Grigore II Ghica (1726-1733; 1735-1739; 1739-1741; 1747-1748), Constantin Racoviţă (1749-1753; 1756-1757), Matei Ghica (1753-1757) şi Grigore Callimachi (1761-1764 şi 1767-1769).

Constantin Racoviţă, de exemplu, a poruncit ca dregătorii din ţinuturile vecine Transilvaniei să culeagă de la localnici mărturii în vederea întocmirii unui memoriu, care să fie înaintat Porţii Otomane de la Constantinopole. Ca urmare a acestei porunci, în ziua de 13 ianuarie 1751 are loc, la Bârseşti, o adunare a delegaţilor obştei teritoriale Vrancea. La această adunare au participat căpitanul Constantin Anastasiu, însărcinat din partea domniei, şi vornicul de Vrancea, Ioan Kiltul. Dintre reprezentanţii obştilor sunt menţionaţi: Toader Sbârciog, Ioan Nemesnicul, Neculai Leşanu şi popa Toader din Negrileşti; Gheorghe Gherman, Toader Ţimbău, Ioan Vameşu şi popa Costea din Tulnici; Dragomir, Toader Săcăluş şi Ion Latul din Coza; Ioan Cherciu, popa Costin şi Grigore Săcăluş din Păuleşti; Lepădatu, Dănilă şi popa Maftei (ctitorul principal al schitului Valea Neagră, numit şi Schitul Vrancei - conform zapisului din 20 aprilie 1757), toţi din Spineşti; Soare, Constantin Danciul şi popa Bratul din Poiana; Ştefan Spânul, Ioan Bodescul, Toader Nistoroiu şi popa Stan din Năruja; Vasile Bodea şi Tănase din Nerej; Ioan Precup, Stratulat Pogan, Matei Bahamet şi popa Mihail din Bârseşti. Am menţionat aceste nume, deoarece majoritatea dintre ele se întâlnesc şi astăzi frecvent, prin satele vrâncene. În mărturia lor scrisă, delegaţii obştei vrâncene, toţi în vârstă de peste 50 de ani, constituiau un fel de sfat al bătrânilor.

Cu acest prilej e bine de amintit că în principalele localităţi vrâncene exista un aşa-zis „sfat al bătrânilor", un organ de conducere sătească ce judeca, după reguli tradiţionale nescrise, păstrate ca „obicei al pământului", diferite stări conflictuale sau treburi obşteşti. Acest sfat al bătrânilor ocupa, după domnie şi dregătorii, al treilea loc în ierarhia juridică medievală. Autoritatea şi hotărârile acestui organism erau atât de respectate, încât asigurau coeziunea comunităţilor săteşti. Când o localitate nu avea destui bătrâni, „îi împrumuta" din satele vecine, încât în popor a rămas celebra zicală *„Dacă n-ai bătrâni, să-i cumperi"*, precum şi sintagma bine cunoscută, care sugerează o stare de slabă organizare socială *„Ţară fără bătrâni".*

Adunarea delegaţilor obştei vrâncene din 1751 confirmă, printre altele, că „*...hotarele noastre ale Vrancei cu hotarele Transilvaniei merg pe culmile munţilor şi pe cumpăna apelor*", specificând, de asemenea, că „*...apele care neîndoios curg spre Moldova arată pământ moldovenesc, cele care curg spre Transilvania arată pământul Transilvaniei"*.

Demn de amintit este şi numele domnitorului Grigore Callimachi deoarece, aşa după cum arată I.Ionaşcu, „*perioada lui de guvernare coincide cu epoca de creştere a prestigiului politic habsburgic pe plan internaţional, care va determina convenţia din 1771, act politic ce va da frâu liber setei de cotropire teritorială a austriecilor în dauna Moldovei şi a vrâncenilor*". Bucurându-se de sprijinul domnitorului Callimachi, vrâncenii au reuşit să mai tempereze tendinţa habsburgică de expansiune. Ei nu s-au lăsat până nu au reaşezat graniţa dinspre vest pe aceleaşi locuri unde a fost înainte de dominaţia austriacă în Transilvania. Acţionând astfel, ei redevin din 1751 stăpânii munţilor Giurgiu, Muşa şi Piatra Seciului, pentru ca mai târziu să recâştige şi munţii Murdanul şi Gorul, situaţi la extremitatea sud-vestică a Vrancei.

Din cele prezentate, reiese că stările conflictuale ale vrâncenilor legate de această graniţă au survenit ca urmare a faptului că ei au dat în folosinţă oierilor din Transilvania, contra plată, locuri pentru păşuni şi fânеţe de pe golurile munţilor, terenuri pe care cei din Transilvania au vrut, în timpul stăpânirii habsburgice, să le treacă în proprietatea lor, fapt pe care vrâncenii nu l-au acceptat.

Demersurile ulterioare ale Habsburgilor la domnitorii Moldovei şi la Poartă, precum şi încercările directe ale străinilor din Transilvania de a cotropi din nou munţii pe care i-au avut în arendă s-au împiedicat de dârzenia vrâncenilor care n-au cedat nimic. Cei care îndrăzneau să le calce în mod abuziv teritoriul erau pedepsiţi. În anii 1751-1752, de exemplu, mai mulţi locuitori din Ojdula au trecut cu porcii la jir în munţii Paltin. Sătenii din Tulnici, dintre care amintesc pe Grigore Gherman, Bucur Bușilă şi feciorii lui Lungu, i-au alungat luându-le, bineînţeles, topoarele, cuţitele, furcile şi o flintă ce le aveau asupra lor.

Ceva mai târziu, vrâncenii au ridicat de pe muntele Mordanul 234 de oi sterpe şi nouă cai ai contelui Şt. Mikeş, iar de la Faţa Areşoaiei au reţinut 250 de oi sterpe şi un cal încărcat cu brânză, care, conform declaraţiilor nemeşilor, nu au fost restituite până în anul 1760. Printre vrâncenii care au opus o mare rezistenţă celor ce doreau să le cotropească pământul în acea perioadă sunt pomeniţi: Ion Burduja din Păuleşti, Gligore din Coza, popa Maftei şi Mihai Murgu din Spineşti, Ion şi Ştefan Nicoară din Tulnici, Ioniţă din Negrileşti, Nicolae Pogan din Bârseşti, Ion Soare din Poiana, Voicul din Nerej şi alţii.

Dacă acceptăm ideea că la baza genezei baladei *Miorița* stă un conflict pastoral, indiferent unde ar fi avut loc, e posibil ca tocmai această stare conflictuală, accentuată în perioada habsburgică, să fi fost motiv de inspiraţie pentru varianta baladei culeasă de Alecu Russo şi publicată de Vasile Alecsandri.

Din documentele vremii mai rezultă că între vrânceni şi sovejeni, care nu făceau parte din comunitatea vrânceană, au fost legături economice strânse. Nu de puţine ori săteni din Soveja au ajutat pe cei din Vrancea în recâştigarea munţilor. Aşa, de pildă, se spune că muntele Goru a fost reocupat de vrânceni în 1759-1760 cu ajutorul sovejenilor. Ca răsplată, vrâncenii le arendau acestora păşuni şi fânеţe în condiţii mai avantajoase decât altora.

Lelia Pavel

BISERICA DIN LEMN DE LA MĂNĂSTIOARA

Plecând din Panciu spre Movilița, pe Valea Zăbrăuțiului, se ajunge după 2 km în satul Mănăstioara, component al comunei Fitionești, unde se află biserica de lemn „a cărei intrare este vegheată de falnici tei".[1]

Vechimea satului, în timp, coboară până în epoca pietrei, în neolitic. S-au întreprins cercetări arheologice pe teritoriul acestuia, „în partea de sud-est... la cca 800 m de sat, în punctul Cetățuia, care are înfățișarea unei necropole în jurul căreia gravitează mai multe așezări",[2] cercetări ce au dat la iveală urme materiale din neolitic (dălți și silexuri din piatră, unelte și coarne de cerb, oase ceramice), din epoca bronzului, precum și urme dacice din perioada la Tène[3] – o parte dintre ele putând fi admirate în colecțiile Muzeului Vrancei.

Descoperirile arheologice de la Mănăstioara demonstrează că pe aceste locuri a existat o continuitate de locuire din timpurile străvechi până în zilele noastre, continuitate demonstrată pentru veacurile XVII și XVIII de documentele vremii care atestă existența sătenilor și satului Burdușești (în altele apare Burdujești). Satul și-a schimbat în timp numele: inițial s-a numit Burdușești, apoi Galmeia, iar mai târziu, după ce s-a construit biserica de lemn, s-a numit Mănăstioara, așa cum îl întâlnim și astăzi.[4]

Prima mențiune documentară a satului Burdușești o găsim într-un document păstrat în fondul de documente al Schitului Brazi din Panciu, datat 1630 (7139) dec. 15, în care Dabija pârcălab de Putna, judeca „pricina dintre Vicol din Păunești cu Vasile Vântul..., pentru o moșie cu vad de moară la Burdușești".[5]

În anul următor, 1631 (7139) ian. 25, Moise Moghilă voievod poruncește aceluiași staroste de Putna – Dabija să facă în continuare cercetări în aceeași pricină dintre Vicol... și Vasile Vântul pentru „un vad de moară pe apa Zăbrăuțului, în satul Burdușești, dovedind al cui este vadul după mărturia oamenilor buni din Muncel, Bălotești și Ciolănești".[6] În documentul respectiv apare și numele unui sat vecin cu Burdușești, de pe Valea Zăbrăuțiului, și anume Ciolănești.

Într-un suret de pe zapis din anul 1631 (7140) dec. 3, întâlnim numele lui „Petri din Burdujești"[7], iar în anul următor, 1632 (7140) apr. 3, într-un act de vânzare, se pomenește de „partea sa și a surorii sale din satul Burdușești din țarină, din silișteloc sterp și din apă...".[8]

Numele statului apare și în anul 1632 (7140)[9] 20 mai, într-un act de răscumpărare al Petrei din Burdușești, care îl are ca martor pe „Dragomir din Burdușești".

Pe alte acte ce datează din 20 mai 1641[10] sau cel din 25 mai 1642 (7150)[11], apar vânzători și cumpărători de moșii amplasate pe teritoriul satului mai sus pomenit.

O carte, pe care domnitorul Vasile Voievod a emis-o la 14 februarie 1637 (7145)[12], cuprinde moșiile din satele Soldești și Burdușești, de pe apa Zăbrăuțiului, iar o alta emisă de același voievod, dar ceva mai târziu, la 8 decembrie 1651 (7160)[13], enumeră moșiile satului Burdușești.

Și seria actelor de vânzare-cumpărare de moșii, siliști, de păduri, toate din satul Burdușești continuă până mai târziu, în cazul nostru exemplificăm cu cel ce poartă data de 8 aprilie 1665[14] sau cel din 2 martie 1675 (7123)[15], prin care „Rusul din Străoani cu soția sa Tohana vând lui Tănăsie Slugerul partea lor de moșie de la tatăl său Guguian din **satul Burdușești** (în documentul original Burdujești), din silișteță, țarină, păduri, primind 4 lei bătuți...".

În sprijinul temei noastre, de a data construcția lăcașului de cult , am apelat la mulțimea documentelor din veacul al XVII-lea în care se menționează atât de des numele satului Burdușești, ceea ce ne-a permis să afirmăm că aici exista o comunitate mare de creștini, care a devenit principalul ctitor al bisericii pe care au înfrumusețat-o și au menținut-o cu cheltuiala ei.

Adăugăm un document edificator în care se face referire la inițiativa înălțării unei biserici, cel din anul 1690, prin care „...locuitorii Soare Grigore și Alexandru dăruiesc lui Lavrenție Vlădica de la Rădăuți, partea lor de moșie, pentru mănăstirea ce se va face la

---

[1] Ioana Cristache-Panait - **Bisericile de lemn din curbura Carpaților. Jud. Buzău și Vrancea**, în Spiritualitate și istorie la întorsura Carpaților, 2, Buzău, 1983, p. 255

[2] Victor Bobi - **Contribuții la repertoriul arheologic al județului Vrancea - descoperiri neo-encolitice**, în „Studii și Comunicări Vrancea", vol. II, Focșani, 1979, p. 26

[3] Maria Florescu și Gheorghe Constantinescu - **Așezarea din epoca bronzului de la Mănăstioara Fitionești**, în „Danubius", I, 1967, Galați, p. 61 - 74

4 Virgil Paragină - **Date istorice privind așezările monahale și bisericești de pe Valea Zăbrăuțiului**, în „Vrancea, Studii și Comunicări", vol. VIII - X, Focșani, p. 199

[5] **Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică Contrală a statului**, vol. II, (1621 - 1652), București, 1959, p. 136, doc. nr. 610

[6] **Ibidem**, p. 172, nr. 639

[7] **Ibidem**, p. 160, nr. 728

[8] **Ibidem**, p. 162, nr. 741

[9] **Ibidem**, p. 167, nr. 773

[10] **Ibidem**, p. 312, nr. 1528

[11] **Ibidem**, p. 328, nr. 1621

[12] **Ibidem**, p. 252, nr. 1202

[13] **Ibidem**, p. 425, nr. 2204

[14] **Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva istorică Centrală**, vol. III (1653 - 1675), București, 1968, p. 254, nr. 1146

[16] V.Paragină - **op. cit.**, p. 199

Burdujești... pentru pomenire."[16]

În documentul respectiv se specifica faptul că aici se va construi o mănăstire, ceea ce presupunea înzestrarea acesteia cu danii de moșii, care să asigure celor ce o slujeau cele necesare traiului. Acest lucru nu s-a realizat, deoarece la Burdușești s-a înălțat o biserică din lemn, care a rămas să servească numai enoriașilor statului, deci a avut numai rolul de biserică de sat, fără să primească danii de moșii care să contribuie la formarea unui domeniu mănăstiresc. A primit, în schimb, unele bunuri mobile, ca: icoane sau uși împărătești de la alte biserici din apropiere, construcții din lemn ca și cea din Burdușești, dar pe care intemperiile sau „pârjolul războaielor" le-au distrus, așa cum s-a întâmplat cu cele de la Ciolănești și Ghimicești.[17]

Intenția de a zidi aici o mănăstire, așa cum ne comunica documentul, nu s-a concretizat decât în schimbarea numelui satului din Burdușești în Mănăstioara, în secolul XVIII-lea, nume sub care este cunoscut și astăzi același sat.

Analiza formelor tipologice și de plan, duc la concluzia că biserica din lemn de la Mănăstioara are aspectul unei construcții datând din veacul al XVIII-lea, când tot mai des se folosea la înălțarea bisericilor de lemn planul trilobat specific celor de zid.

În ceea ce privește acoperirea interioară a lăcașului „în raport cu conturul pereților, duce la afirmația că tradiția păstrată de sat, privind refacerea în secolul al XVIII-lea a unui lăcaș anterior se confirmă".[18] Deci, biserica a fost ridicată la finele secolului al XVII-lea, dar cu refaceri și adăugiri în secolul următor – XVIII.

Pe o temelie joasă, din piatră, au fost așezate tălpile groase din lemn, peste care s-au așezat bârnele din stejar, orizontale, ale pereților, la care, datorită faptului că bârnele nu au fost acoperite cu scânduri, se pot vedea foarte bine îmbinările în „coadă de rândunică" și cuiele din lemn cu care au fost prinse acestea. La partea superioară, bârnele au fost lăsate libere, tăiate în trepte, formând console sub forma unor aripi largi ce susțin acoperișul.

Privită din exterior, construcția ne prezintă pereții împărțiți în două părți de un brâu cioplit în torsadă, care face înconjurul bisericii precum și imaginea plină de armonie și echilibru creată de „colonada" stâlpilor de lemn ai pridvorului, în număr de nouă, cu fusurile canelate, care susțin un fruntar a cărui grindă a fost tăiată în acolade.

Aici, la Mănăstioara, întâlnim unul din „fermecătoarele acoperișuri din sită, pe conturul pereților, cu streșini proteguitoare, neîntrecute, a căror parte vestică, de formă poligonală, depășește cu peste 2 m cosoroaba streșinii"[19], acoperiș străpuns numai de turnul clopotniță. Streșinile foarte largi, protejează lanțul consolelor cu crestături în retrageri succesive, precum și bârnele pereților, de intemperiile vremii.

Clopotniță amplasată pe pridvor și jumătate pe pronaos, octogonală, din lemn, cu deschideri spre exterior doar pe cinci laturi, acoperită cu un coif cu marginile evazate, pe lângă faptul că adăpostește clopotul bisericii marchează și prezența bisericii prin perdeaua „falnicilor tei" dincolo de incinta acesteia.

Pe două trepte din piatră, pe latura sudică, se accede în pridvorul lăsat deschis tocmai pentru a se pune în valoare frumusețea stâlpilor, de unde se deschide o ușă de lemn, aflată în axul peretelui vestic, spre spațiul liturgic. Revenind la pridvor, remarcăm un „zaplaz" din bârne de lemn așezate orizontal, care delimitează încăperea deschisă a acestuia, iar pe latura de nord, o scară din lemn ne conduce spre turnul clopotniță. Tavanul a fost acoperit cu scânduri.

În interior, încăperile urmează stilul clasic, bizantin, începând cu pronaosul, trecând prin naos spre altar.

Demarcația dintre pronaosul dreptunghiular, fără ferestre și naosul prevăzut cu cele două abside pentagonale în interior și exterior, este făcută prin console și stâlpi de lemn ce susțin o arcadă, care, în același timp, asigură comunicația dintre cele două spații ale bisericii.

În naos, lumina pătrunde prin două ferestre amplasate în axul absidelor, în golurile tăiate în lemnul bârnelor.

De la jumătatea pronaosului, din dreptul turlei clopotniță, pornește o boltă semicilindrică ce continuă pe axul bisericii până la altar, accentuat retrasă de la nivelul pereților prin suprafețe plane, iar la capetele de vest și est racordată la tavanul drept prin fâșii curbe.

Faptul că spre vest bolta se întinde numai până în dreptul clopotniței, la jumătatea pronaosului, indică prefacerile intervenite ulterior în această parte a construcției".[20]

O catapeteasmă din lemn, prevăzută cu trei deschideri cele ale ușilor împărătești și diaconești, separă altarul de naos.

Altarul poligonal în interior și exterior, aflat în continuarea naosului, este iluminat de o singură fereastră montată în axul laturii estice a absidei. O ferestruică de pe latura nordică, lasă să pătrundă lumina în proscomidia altarului.

Biserica de la Mănăstioara nu a păstrat bunuri mobile de mare valoare artistică sau documentară, asta datorându-se în primul rând războaielor care au distrus chiar lăcașuri din lemn împreună cu bunurile ce le aparțineau, ele nemaiputând fi recuperate.

Interesante sunt câteva panouri din lemn pictate cu motive florale, care au fost folosite în decorarea interiorului, acesta nefiind pictat.

Lăcașul de lemn de la Mănăstioara, construit într-un stil specific arhitecturii populare, cu aspecte originale împrumutate de la construcțiile de zid, se încheagă într-un document autentic și plastic de esență populară, ai cărui meșteri s-au folosit de toată priceperea desprinsă din tradiția artei și arhitecturii tradiționale în a exprima frumosul, creând o operă monumentală de mare valoare.

[17] I. Cristache-Panait - **op. cit.**, p. 245

[19] **Ibidem**, p. 247

[20] **Ibidem**, p.255

DUMITRU PRICOP - 60!

Despre Individul (cu I mare) Dumitru Pricop am transmis peste 200 de epistole eternității, invocând-o să fie lângă noi și El, la ora unui cin cu vin și ambrozie, într-o sfântă îmbrățișare a cuvintelor – cele mai ades nerostite. Fiindcă poezia are acest suflu titanic de a uni ce niciodată nu se unește și a desface ceea ce niciodată nu se desface.

Dumitru Pricop a căzut în inima poeziei dintr-un trăznet care tocmai se descărca, întâmplător, în Negrileștii Vrancei, într-un sâmbure de strugure pe care Poetul avea să-l crească din pleoapă în pleoapă, din ghiveci în ghiveci, din podgorie în podgorie, din prieten în prieten, până în Marea Vinului Universal.

Dumitru Pricop și-a altoit poezia cu vița de vie inteligentă, cea nemuritoare, asemenea unui împărat – se spune – care și-a transformat iubita într-o orbitoare cupă de cristal: *Poezia*.

În secret, adevărul poeticesc despre Dumitru Pricop îl poate deconspira doar poezia – și nu ambrozia și nici vinul –, aceste adiacente doar ritualice și pregătitoare. Fiindcă adevărata poezie pricopiană s-a scris și se scrie în spatele vinului, în penumbra zgrunțuroasă a luptei cu verbul și cu tentațiile lui lumești, uneori mincinoase. Poezia lui se scrie fără tremur și fără cutremur, într-o cancelarie interioară a sufletului – chinuitoare ca o temniță în care profesorul își pune singur note, stând îngenunchiat pe sfărâmăturile munților însângerați.

De aceea poezia lui Dumitru Pricop are mireasma culmilor și a mitologiei – adică mireasma eternității. El, și când eșuează într-un vers, e ca și cum ar șchiopăta dintr-un mileniu în altul, dintr-un secol în altul, dintr-o clipă în alta, aflat mereu la conducta Poeziei etherice.

El e un țar în poezia vrânceană, uzurpat cu energie și voință de un val întreg de poeți cu alonje precise – și ei suverani –, care s-au așezat sau se vor așeza în Dicționarul literelor române la litera lor exactă și de elită.

Dumitru Pricop e un om care a păcătuit enorm cu poezia – și fapta aceasta încă o mai face și astăzi cu atâta patimă creștinească.

Într-un viitor național și atent la valorile lui culturale, poezia lui Dumitru Pricop e o fosforescență a altitudinelor. (***Gheorghe Istrate)***

Poezie și rugă

A apărut în preajma sărbătorii sfinte a Paștilor, o generoasă antologie de poezie creștină, ***Duh și slovă*** numită de către alcătuitori, Magda și Petru Ursache. Cititori împătimiți și avizați de literatură religioasă, cei doi ctitori ai cărții pornesc de la ideea că „*orice poet român, cu rare excepții, a ridicat cântare de slavă lui Dumnezeu și a făcut să se întâlnească mistic poezia cu rugăciunea*". Ca să concentreze în 400 de pagini „duhul" acestei poezii, trebuie să fi citit câteva mii de texte, spre a le reține pe cele cu adevărat revelatoare, nu fără sentimentul, inconfundabil, că au rămas atâtea pe dinafară... Suflul rugatoriu al poeziei nu s-a absorbit, chiar dacă s-a estompat, nici în „timpuri de oprimare satanică"; îndeosebi în timpul comunismului anticrist, când mulți poeți au promovat un limbaj învăluitor aluziv, ca să treacă prin furcile caudine ale cenzurii. Această poezie era în orizontul de așteptare al cititorului, o primeai ca pe un dar dumnezeiesc, inculcându-ți speranța întru izbăvire și o solidaritate ce, altminteri, într-o lume dominată de rea-credință, malversațiune și suspiciune, nu coagula.

Au existat, există între noi poeți fundamental mistici și mă gândesc – spre a lua exemplele din preajmă – la regretatul Dan Laurențiu, la Cezar Ivănescu, Nicolae Ionel, Mihai Ursachi, al căror demers liric a fost mereu în dialog cu divinitatea, peste toate opreliștile ce le-au întâmpinat. Aceeași „ardere de tot" o întâlnim la Ileana Mălăncioiu, Angela Marinescu, Ana Blandiana, Marius Robescu, Virgil Mazilescu, Daniel Turcea. Ioan Alexandru a devenit, în ultimele decenii de viață, un adevărat misionar creștin, un imnolog reintegrat în cuvântul care zidește...

Cum remarcă Petru Ursache într-o ardentă, erudită prefață, „*psalmul, rugăciunea, cântarea, inscripția, terțina sau distihul moralizator, versul de stemă etc. își poartă ecoul din secol în secol, de la primii părinți întemeietori și se reîntrupează*" în mai toți poeții ce le-au urmat, aici putând fi distinsă linia de forță, esențială, a poeziei române. Dacă rugăciunea este una, modul de-a te ruga scriind este specific fiecăruia, de aici polifonia exprimării, varietatea stilurilor, armonizate în mod miraculos, ca o cântare de Înviere, într-o catedrală. Se disting totuși soliștii, martirii, cei care au repetat, în felul lor omenesc, suferința christică – și mă gândesc la Radu Gyr, Nichifor Crainic, V.Voiculescu, Pan M.Vizirescu și atâția alții, care și-au purtat ani lungi crucea pe Golgota închisorilor comuniste, tocmai pentru că îndrăzneau să creadă în Dumnezeu, nu în diavol. Zice Radu Gyr: „*!Unde ești, Doamne? – am urlat la zăbrele./ Din lună venea fum de cățui./ M-am pipăit, și pe mâinile mele/ am găsit urmele cuielor Lui...*"

Alcătuirea acestei antologii a durat, după câte știu, vreo zece ani, autorii sporind-o și rafinând-o mereu, de la o ediție la alta, cea de acum apropiindu-se de formula ideală. Textele sunt grupate pe capitole, în spiritul unor adevăruri de credință: ***Ierarhia cerească***, ***Eu sunt lumina lumii***, ***Poetul-copilul lui Dumnezeu***, ***Preasłăviri***, ***Apă vie***, ***Dumnezeu și neam***, ***Semne și minuni***, ***Cuvânt pentru moarte***, ***Lux in tenebris***, ***Biserica vie*** etc. Fiecare capitol se deschide cu o seamă de *aforisme și cugetări* de o mare expresivitate și adâncime de spirit. Stimulat, racordat la materia vie pe care a prefirat-o, Petru Ursache însuși accede în zona exprimărilor memorabile: „*Numai sfântul se învrednicește să ducă o viață neîntâlnită și ferită de cădere. Poetul nu este sfânt decât în metaforă. De regulă, se ține mai aproape de cele ale pământului decât de cele ale cerului. Mai precis, este un om care se visează printre sfinți.*"

Cuprinzând poeți de la Dosoftei la (spre a-i numi și pe ceilalți ieșeni, contemporanii noștri) Daniel Corbu, Nichita Danilov, Vasilian Doboș, Mircea Popovici, Ioanid Romanescu, Cassian Maria Spiridon, Horia Zilieru, Lucian Vasiliu, ***Duh și slovă*** este un dar sărbătoresc de Înviere. Să rostim împreună cu Nichita Danilov, sub semnul simplicității, această ***Închinare***: „*Cum se întoarce pasărea de pe meleaguri străine/ clădindu-și din paie și lut/ un nou cuib sub streașina veche a casei/ așa se întoarce/ lumina ta în mine, Doamne!// Și nu mai văd în jur decât pace și bucurie//Acolo unde ieri era întuneric și întristare/ azi răsună un dulce cântec de pasăre/De ce mă răsfeți/ cu lumina ta, Doamne?"* (***Nicolae Turtureanu***)

Povestea unui sigiliu-ștampilă

În mai 1999, invitat la Iași, la un târg al cartofililor și filateliștilor din România, am avut șansa să mi se ofere spre cumpărare un sigiliu-ștampilă. Vânzătorul, un botoșănean, mi-a spus: „este ștampila Societății Eminescu". Atâta știa! Nu mi-a venit să cred. Aveam în mână ștampila singurei Societăți Eminescu înființată cu asentimentul poetului!

Ștampila-sigiliu, rotundă, are diametru de 3,5 cm și este din alamă. Textul, înscris circular„Societatea M.Eminescu Bucuresci", bordează stema României. În partea de jos a stemei este deviza Regelui Carol I: „NIHIL SINE DEO" (Nimic fără Dumnezeu).

Din cărțile în care se relatează despre înființarea acestei societăți (vezi: Petru Vintilă – **Eminescu – roman cronologic**, 1974; Săluc Horvat – **Eminescu – dicționar cronologic**, 1994) se știe.

Eminescu, aflat la Botoșani, în ocrotirea surorii sale, Harieta, la 30 septembrie 1887, transmite comitetului de elevi ai liceului „Matei Basarab", din București (condus de un oarecare Moțoc), în urma unei scrisori solicitatoare, acceptul său de a da unei „societăți tinere" numele său.

Unul din scopurile Societății ar fi fost să lanseze liste de subscripție pentru ajutorarea Poetului, bolnav și fără alte venituri. Spre probă: în scrisorile din 10 - 22 noiembrie 1887 către V.G.Morțun, Eminescu îi comunica acestuia starea sa materială precară.

În 27 octombrie 1887, tinerii care înființaseră „Societatea M.Eminescu – București" i-au scris din nou, solicitându-i și o fotografie. Eminescu le-a răspuns, în 2 noiembrie, trimițându-le o fotografie. Este cea de-a patra imagine cu chipul poetului dintre cele cunoscute, și ultima de altfel, făcută la Botoșani, în atelierul fotografic al lui Jean Bielig. Nu știm ca Eminescu să fi primit răspuns sau bani din partea elevilor de la liceul bucureștean.

După cum arată, ștampila a fost destul de folosită. De cine, de ce?

Poate, peste timp, vor apărea mărturii care zac în arhive particulare sau în fondurile neprelucrate ale unor biblioteci.

„Inițiere în obsesii"

Am ales din ultimele trei cărți de versuri ale domnului **Dumitru Pricop** pe aceea tipărită la Editura Premier, Ploiești, 2002, ***Inițiere în obsesii,*** de vreme ce o consider cea mai spontană, exuberantă chiar, în directă relație cu substanța liricii sale.

Într-o cronică literară la antologia ***La marginea curcubeului*** a poetului Ion Panait *(„Oglinda literară",* nr. 3, 2002, p. 61, Focșani) includeam și numele admirabilului poet **Dumitru Pricop** in ceea ce numeam atunci *„Paranteza Tragică",* adică spațiile creative pe care „centrele culturale mari" le ignoră, considerându-le incapabile să evadeze din minoratul artistic. Impresia aceasta se produce, scriam, întrucât poeții acestor zone nu mizează tranșant pe autoreflecție, pe libertatea totală față de limbaj, ori, cum remarca Hugo Friederich (*„Structura liricii moderne"*) nu „*disociază eul empiric de cel creator*". „*Micul romantism*" poate fi învins, depășit prin programe estetice moderne radicale, dar oare trebuie învins?! Postmodernii îl reabilitează și-l includ in texte autoreferențiale, cum face exuberantul, pateticul, satiricul poet Dumitru Pricop: „*Ia-mi însingurarea și melancolia, Domnule Cititor/ Noi murim de frumos/ niște păsări sau niște... / comori, hai să zic de prisos/ Numai cerul lor, cerul lor/ încolo, doar o simplă întâmplare/ ca un glonț, ca un fulger,/ ca o lumânare/ știi, Domnule Cititor, în Provincie/ drumul e mai cărunt, mai barbar/ de aceea Zeul Poeziei/ trece rar și atunci ca un conte, un nobil bufon/ în caleașcă imperială/ Domnule Cititor - mare greșeală/ Mare greșeală/ În provincie când treci/ trebuie să treci/ să te supui înneguratului blazon/ al Pământului,/ cu atâtea porți încă nedescuiate*." (***Porțile nedescuiate ale pământului***, p.51). De fapt, empiricul (trupul) este escaladat, absorbit de sinele profund, în mistica sa: „*În Marea Misticii se spune/ că trupul meu de zeu supus/ într-o eternă rugăciune/ se-nchină lumilor ce nu-s... / Din alte universuri somnul/ cu săbiile de granit/ deschide ochiul către Domnul / popoarelor care-au greșit [...] Dacă și patima și vina/ din smoala evilor răsar! În Marea Misticii lumina/ E sacrul lumii calendar/ Căci moartea nu se ia la trântă/ cu-nvinșii care n-o înfruntă*." (***În Marea Misticii***, p. 11) sau: „*Îi ziceam Dorului: la-l/ și mi-l du acolo, știi/ unde-s cântecele deal/ pe viorile pustii.../ Doamne, unde să mă-nchin/ milei Tale, undeva/ prin acest hrisov străin/ de la A până la A/ Doamne, Tu mai poți iubi/ drumul meu unde-o sfârși?!*" (***Bocet***, p. 21).

În ***Bocet*** sunt atât de evidente problemele comunicării poetice: *„Prima voce este a poetului care-și vorbește lui însuși – sau nu vorbește nimănui. A doua este a poetului care se adresează unui auditoriu, numeros sau restrâns [...] Este copleșit de povara lui de care trebuie să scape pentru a obține o oarecare ușurare [...] îi dă târcoale un demon, demon împotriva căruia este nevolnic [...] și cuvintele, poemul ce-l făurește, sunt ca o formă de exorcism pentru a alunga acest demon [...]. Dacă vă plângeți că un poet este prea retoric, că vi se adresează ca și cum ar fi vorba de o reuniune publică, încercați să-l ascultați în momentele când nu vi se adresează dumneavoastră, ci se lasă să fie auzit printr-o indiscuție*" (v. T.S.Eliot, ***Cele trei voci ale poeziei***, Secolul 20, 7 (103), 1969, p. 69-72).

În sonete (în această carte au numărat 20, iar în ***Paharul însângerat***, Geneze, Galați, 2001, sunt 85) poetul exuberant își disciplinează elanurile lirice, silindu-le să intre în „formele fixe", facilitând uneori înțelegerea mesajului, a unui patetic ***of, Vrancea!*** care-l înnobilează: „*Poate că-n stele de demult m-am prins/ așa cum Vrancea în balada pinii/ i-a-ngemănat cu perlele luminii/ în lacrima păstorului învins.../ Din boarea cui sorbim din veacuri dorul? ce văi adânci ne-au îmbrăcat în munți? Ce oameni tineri pier în cei cărunți/ gândind înalt trecutul, viitorul.../ Sunt un Popor! Vai celui ce desfide/ alcătuirea mea de prinț vrâncean/ trudind în sclavul măreției sale.../ Am stele-n ochi iar lutul pe sandale/ va dovedesc cât sunt de pământean/ cu suflet nasc și sfincși și Piramide!*" ***(Prințul,*** p.19). Alteori, poetul „*se lasă să fie auzit printr-o indiscreție*" și ne tulbură: „*Desigur - tradițional,/ m-ascund de critici și mulțime/ de frica unui carnaval/ ce-l port în suflet din vechime/ Desigur - tot așa retoric/ Pe albul foii cad în gând/ De parcă însuși Domnul Yorik/ M-așteaptă la răscruci flămând*" ***(Icoanele din unde,*** p. 77).

Surprinzător, între atâtea texte patetice, Dumitru Pricop este satiric, înclinațiile sunt spre grotesc: *„Sarpele-n frâu! Uriașul spectacol/ al cadavrului adorat [...] Sybilele, cântând balcanic, dezbrăcate, Cu țâțele umbrind locul [...] despre defunct numai bine, venerat și, mai ales, jelit, [...]. Fusese un crai, fără stele înalte,/ nu i-au fost poeții dragi nicicând/ (măscăricii aceștia gravi...) [...] El, petreceri, cu ocarina (în compania cântăreților de bâlci"* ***(Văduva visului***, p. 70) sau: „*Pe veșminte ceața în spirale/ Ceața noastră densă din Carpați/ ascunzând bastarzi degenerați/ documente, târfe, baclavale/ Se cânta bucolic din cavale/ se mânca homeric: cași, cârnați, șuncă, păstrăvi, plachie, sarmale...*" ***(Ritualul vânătorilor vânați,*** p. 71). (***Apostol Gurău***)

Un ambasador al culturii franceze în Vrancea

La invitația revistei **Saeculum**, poetul francez Joël Conte a efectuat la sfârșitul lunii mai a.c., o vizită în județul Vrancea. După primirea oficială la Consiliul Județean, distinsul oaspete a avut, la Liceul Agricol din Focșani, o întâlnire cu elevii și profesorii de limbă franceză după care a efectuat o vizită de documentare în Vrancea. Cu acest prilej a vizitat Muzeul Satului din Crângul Petrești, Mausoleul Mărășești, stațiunea Soveja, Cascada Putnei și Rezervația Cheile Tișiței. Personalitate a lumii francofone, Joël Conte a fost însoțit în această călătorie de către traducătorul **Constantin Frosin** și poetul **Coriolan Păunescu**, cadre didactice la Universitatea „Dunărea" din Galați.